T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

AHMET PAŞA DÎVÂNI'NIN TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ TARAFINDAN NESRE ÇEVİRİSİNİN LATİN HARFLERİNE AKTARIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEHRA TEZEN

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULMUTTALİP İPEK

AKSARAY 2019

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

AHMET PAŞA DÎVÂNI'NIN TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ TARAFINDAN NESRE ÇEVİRİSİNİN LATİN HARFLERİNE AKTARIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEHRA TEZEN

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULMUTTALİP İPEK

AKSARAY 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 36(otuz altı) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Zehra

Soyadı : TEZEN

Bölümü : Türk Dili ve Edebiyatı

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Ahmet Paşa Dîvânı'nın Tâhirü'l-Mevlevî Tarafından Nesre Çevirisinin Latin Harflerine Aktarımı

İngilizce Adı: Latin Letter Adaptation of the Prose Translation of Ahmed Pasha Dewan by Tahiru'l Mevlevi

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Zehra TEZEN

TEŞEKKÜR

Tez konusunu öneren ve tez yazma aşamasında elinden gelen hiçbir yardımı esirgemeyen, her türlü soruma sabırla cevap veren danışman hocam Sayın Dr. Öğretim Üyesi Abdulmuttalip İPEK'e teşekkür ederim.

Ayrıca; anneme, babama, kardeşlerim Mevlüt TEZEN'e, Ayşe TEZEN'e ve Gülcan TEZEN'e, Yeter ve Mustafa KARAGÖZ'e, Şükran ve Nurcan ÇELİK'e, Dilek BUDAKLI'ya, sevgili arkadaşlarıma tezin başlangıç aşamasından bitiş aşamasına kadar beni destekledikleri için sonsuz teşekkür ederim.

Tâhirü'l-Mevlevî'nin aziz ruhuna ithafen…

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AHMET PAŞA DÎVÂNI'NIN TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ TARAFINDAN NESRE ÇEVİRİSİNİN LATİN HARFLERİNE AKTARIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEHRA TEZEN

AKSARAY 2019

ÖZET

Klasik Türk şiirinin yaklaşık altı asırlık tarihî serüveni gözden geçirildiğinde matbu ve yazma olmak üzere gerek manzum gerek mensur pek çok eser vücuda getirilmiştir. Söz konusu eserlerin günümüz okuruna ulaşması noktasında bu eserlerin Latin harflerine aktarımı büyük önem arz etmektedir. Ancak en az bunun kadar önemli olan bir diğer husus ise eski edebiyat, kültür ve medeniyet dünyamıza ait metinlerin anlaşılması ve yorumlanmasıdır. Bu düşünceden hareketle Tâhirü'l-Mevlevî'nin *"Veliyyü'd-din Oğlu Ahmed Paşa Divanı'nın Nesre Çevrilişi"* adlı rika hatlı metin tez konusu olarak belirlenmiş ve bu sayede XV. yüzyılın sacayaklarından biri olan ve özellikle kaside sahasında şöhret kazanmış divan şairlerinden Ahmed Paşa'nın şiir anlayışı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 85-86 numarada kayıtlı olan eserin tamamının çalışılması yüksek lisans tezinin sınırlarını aşacağından buçalışmada söz konusu eserin 86 numarada kayıtlı defterin tamamı ile 85 numaralı defterin ilk 28 varağı yeni yazıya aktarılmıştır.

Eser, Ahmed Paşa gibi edebiyat tarihimizin önemli bir şairinin divanındaki tüm şiirlerin nesre çevirisini ihtiva etmesinin yanı sıra divanın tümünün şerh edilmesine bir basamak

teşkil etmesi; üstelik nesre çevirilerin Tâhirü'l-Mevlevî gibi o geleneğe hâkim ve çok yönlü bir kimse tarafından yapılmış olması yönüyle de ayrıca önem arz etmektedir. Bu sebeple çalışmamıza eserin müellifi Tâhirü'l-Mevlevî hakkındahayatı, edebî kişiliği ve eserleriyle ilgili bir bölüm eklemeyi uygun gördük.

Bilim kodu: 31402
Anahtar Kelimeler: Ahmed Paşa, 15. yüzyıl divan şiiri, Tâhirü'l-Mevlevî, nesre çeviri
Sayfa Adedi : xiii + 349
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Abdulmuttalip İPEK

AKSARAY UNIVERSITY

LATIN LETTER ADAPTATION OF THE PROSE TRANSLATION OF AHMED PASHA DEWAN BY TAHIRU'L MEVLEVI

MASTER THESIS

ZEHRA TEZEN

AKSARAY 2019

ABSTRACT

A review of six centuries long adventure of Classical Turkish poetry depicts that there are many printed and inscribed examples of prose and verse compositions. It is very important to adapt these works into Latin letter so that they can be enjoyed by modern readers. However, it is of equal significance that the texts of our old literary and cultural world are understood and interpreted. In this regard, Tahiru'l Mevlevi's rika style work entitled as "*Prose Translation of Dewan of Ahmed Pasha Son of Veliyyu'd-din*" is taken as the subject of this thesis which aims to present the poetry of Ahmed Pasha, a fundamental personage famous for his odes in dewan tradition. The aforementioned work is registered as number 85 and 86 at F. Sezai Turkmen Collection in Suleymaniye Library of Manuscripts, and as it would exceed the limits of an M.A. Thesis, the whole manuscript numbered 85 and the first 28 leaves of the manuscript numbered 86 were adapted into the current writing.

The work is an important step for the annotation of the complete dewan work as it includes the prose translation of all the poems by Ahmed Pasha, a significant figure in our literary history. Additionally, the prose translation of the original work was conducted by Tahiru'l Mevlevi, a sophisticated person who possessed a great command of the contemporary tradition. Therefore, it was seen fit to include a chapter on the life, literary career, and works of Tahiru'l Mevlevi as the translator of the work adapted in this study.

Keywords: Ahmed Pasha, 15th century dewan poetry, Tahiru'l Mevlevi, prose translation.

İçindekiler

ÖZET vi
ABSTRACT viii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ xiii
GİRİŞ 1
I. BÖLÜM 2
1.TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ 2
1.1.Tâhirü'l-Mevlevî'nin Hayatı 2
1.1.1. Tâhir Olgun'un Kendi Kalemiyle Terceme-i Hâli 3
1.1.2. Vefatı 8
1.2. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Edebî Şahsiyeti 9
1.2.1. Şairliği 10
1.2.2. Nâsirliği 12
1.3. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Eserleri 14
1.3.1. Yazma Eserleri 14
1.3.1.1. Âsî Abaza Hasan Paşa 14
1.3.1.2. Âşık Çelebi Tezkiresi ve Şâir Zâtî 14
1.3.1.3. Bursalı Gazalî 15
1.3.1.4. Büyüklerimizden Bazı Zevât 15
1.3.1.5. Dinî, Tarihî, Edebî Makaleler 15
1.3.1.6. Divânçe-i Farisî-i Tâhir 15
1.3.1.7. Dîvân Edebiyatı'ndan Birkaç Parça ve İzahı 15
1.3.1.8. Dîvân-ı Tâhirü'l Mevlevî- 1 16
1.3.1.9. Dîvân-ı Tâhirü'l Mevlevî-2 16
1.3.1.10. Edebî Mektuplar 16
1.3.1.11. Edebiyat Dersi Muhtırâsı 16
1.3.1.12. Edebiyat Sözlüğü'nde Uydurma Tâbirler 16
1.3.1.13. Edebiyat Tarihimizde Araştırmalar 17
1.3.1.14. Garb Edebiyatına Dair Manzum Bir Muhtıra 17
1.3.1.15. Hallâc-ı Mansûr'a Dair 17
1.3.1.16. Hitabet Dersleri 17
1.3.1.17. Hulefâ-yı Raşidîn Devri Hulâsâ-i Vakâyî 17
1.3.1.18. İbn-i Kemal'in Yavuz Hakkındaki Mersiyesi 18
1.3.1.19. İslâm Ansiklopedisi İçin Yazdıklarım 18

1.3.1.20. İstanbul'un Eski Âdetlerinden 18
1.3.1.21. Kavâid-i Edebiyye Dersleri 18
1.3.1.22. Kitâbet-i Resmiyye 18
1.3.1.23. Kudemâ-yı Mevlevîye 19
1.3.1.24. Kur'an ve Mağz-ı Kur'an 19
1.3.1.25. Mantıkî ve Bir Hezeliyyesi 19
1.3.1.26. Mecmu'a-i Eş'âr 19
1.3.1.27. Menâkıbu'l- Ârifin'de Münderic 'Makâlât-ı Şems-i Tebrizî'den 19
1.3.1.28. Mısır'daki Abbâsî Halîfeleri 19
1.3.1.29. Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ Tercümesi 20
1.3.1.30. Nedim'in Köşk Kasîdesi ve Namık Kemal ile Ziya Paşa'nın Nazîresi 20
1.3.1.31. Nisâbu'l- Mevlevî Tercümesi 20
1.3.1.32. Osmanlı Devleti'nde İdam Edilen İki Şeyhü'l-İslâm 20
1.3.1.33. Risâle-i Fütüvvetiyye Tercümesi 21
1.3.1.34. Sabri'nin Ebû Said Efendi Vasfındaki Kasîdesi 21
1.3.1.35. Sa'di Şirazi'ye Dair 21
1.3.1.36. Es-Siretü'n-Nebeviyye ve'l-Âsâru'l-Muhammediyye Tercümesi 21
1.3.1.37. Sünbülzâde Vehbî'nin Tannane Kasîdesi 21
1.3.1.38. Sünbülzâde Vehbî'nin Tayyare Kasîdesi ve Şerhi 22
1.3.1.39. Şâir Ali İffet 22
1.3.1.40. Şâir Anıtları 22
1.3.1.41. Şâir Refî-i Kâlâyî 22
1.3.1.42. Şeyhü'l-İslam Abdü'l-Aziz Efendi 22
1.3.1.43. Tarih Hülâsâları ve Kısas-ı Enbiyâ 22
1.3.1.44. Teceddüt Edebiyatına Dair Muhtıra 23
1.3.1.45. Tefsir-i Hüseyni Tercümesi 23
1.3.1.46. Tercümelerim 23
1.3.1.47. Türk Edebiyatı Tarihçesi 24
1.3.1.48. Veliyyü'd-din Oğlu Ahmed Paşa Dîvânı'nın Nesre Çevrilişi 24
1.3.2. Matbu Eserleri 25
1.3.2.1. Afgan Emiri Abdurrahman Han 25
1.3.2.2. Amuzgâr-ı Fârisî 25
1.3.2.3. Asr-ı Saadetde Müslümanlığın Medeniyete Hizmetleri 25
1.3.2.4. Bakiye Dâir 25
1.3.2.5. Cengiz ve Hulâgû Mezâlimi 25
1.3.2.6. Dest-âvîz-i Fârisî-hânan 26
1.3.2.7. Divan Edebiyatı ve Istılahları 26

1.3.2.8. Divançe-i Tahir 26
1.3.2.9. Edebiyat Istılahları 26
1.3.2.10. Edebiyat Lugatı 27
1.3.2.11. Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra 27
1.3.2.12. El-Fütuhatü'l-İslâmiyye Tercümesi 27
1.3.2.13. Fuzûlî'ye Dâir 27
1.3.2.14. Germiyanlı Şeyhî ve Harnâmesi 28
1.3.2.15. Hazreti Peygamber ve Zamanı 28
1.3.2.16. Hind İhtilâli 28
1.3.2.17. Hind'in Moğol Hükümdarları ve Nâdir Şah 29
1.3.2.18. Hind Masalları 29
1.3.2.19. İki Mektup Surûrî ile Gubârî 30
1.3.2.20. İnsanlığın Büyük Önderi Rasûl-i Âzam Hz.Muhammed'in Hâl Tercümesi 30
1.3.2.21. İslâm Askerine 30
1.3.2.22. Kafkasya Mücahidi Şeyh Şâmil'in Gazavâtı 30
1.3.2.23. Kâili Bilinen Fıkralar 31
1.3.2.24. Kamerî Aylara Dâir Ma'lumât 31
1.3.2.25. Matbuat Âlemindeki Hayatım 32
1.3.2.26. Medâris-i İslâmiyye Talebesine Tarih Hülâsâları 32
1.3.2.27. Mesnevî Dersleri 32
1.3.2.28. Mesnevî'nin Eski ve Yeni Mûterîzleri 33
1.3.2.29. Mesnevi'nin Mûterîzine İkinci Cevap 33
1.3.2.30. Mir'at Hz. Mevlânâ 33
1.3.2.31. Mir'atü'l-Akâid 33
1.3.2.32. Müslümanlıkta İbadet Tarihi 33
1.3.2.33. Siyer-i Peygamberî 34
1.3.2.34. Şâir Nevî ve Sûriye Kasîdesi 34
1.3.2.35. Şeyh Celâleddin Efendi Merhûm 34
1.3.2.36. Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti 35
1.3.2.37. Şukûfe-i Bahâristân 35
1.3.2.38. Tarih-i İslam Sahâifinden 35
1.3.2.39. Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazım ve Eşkâl-i Nazım 35
1.3.2.40. Teşebbüs-i Şahsî 35
II. BÖLÜM 37
2. TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN "VELİYYÜ'D-DİN OĞLU AHMED PAŞA DİVANI'NIN NESRE ÇEVRİLİŞİ" İSİMLİ ESERİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ 37
2.1. Eserin Fizikî Tavsifi 37

2.2. Çeviri Yazıda Dikkat Edilen Hususlar 39
METİN 40
SONUÇ 345
KAYNAKÇA 347
ÖZGEÇMİŞ 349

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

a.s. : Aleyhisselam
age. : Adı geçen eser
agm. : Adı geçen metin
agt. : Adı geçen tez
akt. : Aktaran
bk. : Bakınız
e.t. :Erişim tarihi
F.S.T. :Fethi Sezai Türkmen
haz. n. : Hazırlayanın notu
hz. : Hazreti
İst. : İstanbul
S. : Sayı
s. :Sayfa
t.y. : Tarih yok
vr. : Varak

GİRİŞ

Tâhirü'l-Mevlevî henüz on altı yaşında iken şiir yazmaya ve Farsçadan çeviriler yapmaya başlayan bir sanatçımızdır. Edebiyat tarihi ile ilgili araştırmaları, mensur ve manzum eserlerinin yanında çeşitli divanlardan yaptığı şerh çalışmaları, aruz ölçüsüyle yazılmış yüzlerce manzumeden oluşan mürettep Divan'ı onun edebiyat tarihimiz ve kültürümüz açısından ne denli önemli bir şahsiyet olduğunun kanıtı niteliğindedir. Asıl adı Mehmed Tahir olan müellif, Mevlevî tarikatında icazet alması hasebiyle Tâhirü'l-Mevlevî, Tahir Dede gibi isimlerle de anılır. Yayınlanmış ve yayınlanmamış eserlerinin toplamı yüze yakın olan müellif, matbu ve rik'a hatlı eserleri ile edebiyatımıza büyük katkılar sağlamıştır. Şüphesiz ki onun önemli çalışmalarından biri de Mesnevî şerhi ile ilgili yaptığı çalışmasıdır. Küçük yaşlarından itibaren Arapça ve Farsça öğrenme konusunda gösterdiği gayret, onun iyi bir şarih olmasında etkili olmuştur.

Bu tezde Tâhirü'l-Mevlevî'nin Ahmed Paşa Divanı'nı dört farklı nüshadan derleyerek tesis ettiği "Veliyyüddin Oğlu Ahmed Paşa Divanı'nın Nesre Çevrilişi" isimli eseri Latin harflerine aktarılmıştır. Böylece edebiyat araştırmalarının ve bugünün okuyucusunun hizmetine sunulmuştur.

Yapılan bu çalışma ile eserleriningelecek nesiller için birer hiyeroglif yazı olarak görülmesinden, okunamamasından ve anlaşılamamasından endişe duyan Tâhirü'l-Mevlevî'nin aziz ruhunun bir nebze olsun rahat etmesini ümit etmekteyiz.

Tezüç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Tâhirü'l Mevlevî'nin hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölüm, metnin inceleme kısmıdır. Bu bölümde eser, şekil ve muhteva bakımından incelenmiş; eserin fiziki tavsifi, çeviri yazıda dikkat edilen hususlara ilişkinbilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde rik'a hatlı metin Latin harflerine aktarılmıştır.

I. BÖLÜM
1.TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ[1]

1.1.Tâhirü'l-Mevlevî'nin Hayatı

Tâhirü'l-Mevlevîhicri 1294; miladi 1877 senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Veladeti Aksaray civarında Molla Güranî Mahallesinin Mehter sokağında olan müellif, hayatıyla ilgili yazdığı makalede doğum tarihi ve yeriyle ilgili "Hicri 1294 senesi Ramazanının beşinci, milâdi 1877 Eylül'ünün 13'üncü Perşembe günü, Aksaray civarında Molla Güranî mahallesinin Mehter sokağında kâin 3 numaralı evde doğmuşum."[2] demiştir.

Asıl adı Mehmet Tahir'dir. Bu ismi dedesinin babası olan hattat Mehmet Tahir Cemalüddin Efendi'ye nispetle alan müellif, bu durumu Hüseyin Vassaf Bey'e yazdığı bir mektupta "Pederim Hacı Safvet Bey'in cedd-i mâderisi ve üstâd-ı hat Mahmud Celâlüddin merhumun şakird-i yegânesi olan Mehmet Tahir Cemalüddin Efendi ki müşarun ileyhin ism ü mahlasına vâris olmuşum Mevlevî dervişi imiş"[3] sözleriyle dile getirmiştir.

İsmi resmî kaynaklarda Tahir Bey, Tahir B., şeklinde de geçen Tahir Olgun; hacca gitmiş olduğu için "Hacı Mehmet TahirEfendi", "El-Hac Mehmet Tâhirü'l-MevlevîBey", "Hacı Mehmet Tahir Bey" olarak da anılmıştır. Ayrıca Mevlevî tarikatında icazet alması hasebiyle "Tahir Dede" veya "Dede Efendi" gibi unvanları da kullanmıştır. 1934 yılında soyadı ile ilgili kanun çıkınca soyadı olarak karakterinin bir yansıması olduğu düşünülen ve arkadaşları tarafından kendisine pek bir yakıştırılan "Olgun" ismini almıştır. Bu tarihten sonra yayınladığı Fuzûli'ye Dair, Nevî ve Sûriye Kasidesi, Edebiyat Lugatı gibi eserlerinde Tahir Olgun imzasını kullanmıştır.

Mithat Rebî ve Şevket Rıza'nın kurucuları arasında oldukları Nekre-gû adlı mizah dergisinde yazılar kaleme alan müellif bu yazılarında Tahir Safvet müstear ismini kullanmıştır. Buradaki 'Safvet' ismi babasının adından alınmıştır.

El yazması kitaplarının tamamında, Mirat-ı Hazreti Mevlâna, Şeyh Celalüddin Efendi Merhum gibi matbu eserlerinde, Sırat-ı Müstakim, Sebilü'r-Reşad, Mahfil gibi dergilerde yazdığı şiir ve makalelerinde Tâhirü'l-Mevlevîimzasını kullanmıştır.

---

[1] Bu bölümde, Tâhirü'l Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dini Edebiyatla İlgili Şiirleri; Tâhirü'l-Mevlevî Türk Edebiyatına Dair Hulasalar; Tâhirü'l-Mevlevî'nin Tedrîsât-ı Edebiyyeden Nazm Ve Eşkâl-i Nazm'ı isimli yüksek lisans tezlerinden ve Atillâ Şentürk'ün Tâhirü'l Mevlevî Hayatı ve Eserleri adlı çalışmalarından istifade ederek muhtasar bilgiler verdik.

[2]Zülfikar Güngör, Tahir'ül-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri. Ankara, 1994 s. 20.

[3] Tahir Olgun, Mahfil, S. 36, Şevval 1341, s.184

Tâhirü'l-Mevlevî'nin otobiyografisi mahiyetinde olan "Tâhir Olgun'un Kendi Kalemiyle Terceme-i Hâli" başlıklı yazısı birinci ağızdan yazılmış olması nedeni ile hayatıyla ilgili en doğru bilgileri vermektedir.

1.1.1. Tâhir Olgun'un Kendi Kalemiyle Terceme-i Hâli[4]

Hicri 1294 Ramazan'ının beşinci, Milâdi 1877 Eylül'ünün 13. Perşembe günü, Aksaray civarında Mollâ Gürâni Mahallesi'nin Mehter Sokağı'nda 3 numaralı evde doğmuşum. Pederim, Hacı Safvet Bey, onun pederi Ahmed Efendi, onun pederi Mustafa Reşid Ağa'dır. Üçü de Merkez Efendi Mezarlığı'nda medfûn idiler. Bunlardan en son defnedileni babam idi ki 60 sene evvel ölmüş ve oraya gömülmüştü. Belediyenin Mezarlıklar Müdürlüğü, kiraları verilmemiş diye taşlarını kaldırtmış olduğundan kabirleri kayıp olmuştur. Mollâ Gürâni Mahallesi'nde Hekimbaşı Ömer Efendi'nin yaptırtmış olduğu Sıbyân Mektebi'nde, Gülhâne Rüşdiye-i Askeriyesi'nde ve Seraskerîlik makâmı kalemlerinin mahreci bulunan Menşe'-i Küttâb-i Askeriye'de okudum. 1308 (1892) Haziran'ında Serasker Kapısı'nın Piyâde Dairesi Üçüncü Şubesi'ne 80 kuruş maaşla çırağ edildim; sonra aylığım 140 kuruşa çıktı. Kaleme devam ile beraber Fatih Camii BaşİmamıFilibeli Merhum RâsimEfendi'nin ve Mesnevîhân Selânikli Mehmed Es'ad Dede Efendi merhûmun derslerine gittim ve Dede Efendi'den Mesnevihânlık icâzetnâmesi aldım. Sonra üstâd merhûmla beraber Hicaz'a gittim. Hac'dan avdetimde vazifemden istifa ettim. Yenikapı Mevlevihânesi'nde çileye soyunup üç sene hizmette bulundum. Çileyi çıkardıktan sonra Konya'ya gittim. Dönüşümde evvelâ Bayezid'de, sonra Bab-ı Âlî Caddesi'nde bir kütüphane açtım. Mir'ât-ı Mevlânâ isimli, manzum risâlemi bastırdım. Kitapçı müteveffâ Karabet Efendi'nin sahip bulunduğu Resimli Gazete'yi bir nüsha çıkardım. İşittiğime göre Malûmatçı Baba Tahir ile Sürûrı Paşazâde Nazif Sürûrı, hakkımda bir jurnal vermişler ve "Bu adam, Yenikapı Tekkesi'ne mensuptur, Veliahd Reşad Efendi de oranın dervişi idi. Onun için propaganda yapmak maksadıyla Resimli Gazete'yi çıkarıyor." demişler. Gazete bâ-irâde tatil edildi. Ben de Zabtiye Nazırı Şefik Paşa tarafından celb ve isticvâb olundum. Mucîb-i töhmet bir hareketim görülmediği için serbest bırakıldım. Bunların tafsilâtı matbuŞeyh Celâleddin Merhum risalesiyle "Matbûât Âlemindeki Hayatım" unvanlı basılmamış eserimde yazılıdır. Artık gazetecilik ve kitapçılık etmeye imkân göremediğimden kütüphaneyi kapatmaya mecbur oldum. Sonra

[4] Tâhirü'l-Mevlevî Olgun, Edebiyat Lügati, Haz. Kemal Edib Kürkçüoğlu, İstanbul, Enderûn Kitabevi, 1994, s. 6-11.

Orman ve Maâdin Nezâreti Muhâsebesi'nin Defter-i Kebîr kalemine bilimtihan 370 kuruş maaşla girdim. Derece derece terakkî ederek Ruhsatnâmeli Maâdin Başkâtibi, Tevhîd-i Mübayeât Komisyonu Tahrirât Mümeyyiz-i Evveli, Ticâret ve Zirâat Nezareti İktisad Heyeti ve Kalem-i Mahsus Başkâtibi oldum. Cemal Bey'in nâzırlığı sırasında azledildim. Azlimden iki gün sonra Encümen-i Nezaret tarafından cevaz-ı istihdâmıma karar verildi. Azlimin sebebine gelince Şeyh-ül-İslâm Sabri Efendi ve arkadaşları tarafından Teâli-i İslâm Cemiyeti nâmına ve Anadolu'daki Hareket-i Milliyye aleyhine yazılmış bir risalenin cemiyet tarafından kabul edilip mühürlenmesine mânî oluşum idi.

Daha sonra Âli Satış Komisyonu'na Başkâtip, bâdehû Ticâret ve Zirâat Nezareti'nin Sicil Kalemi'ne mümeyyiz oldum, oradan Maâdin Kalemi Fermanlı Maâdin Mümeyyizliği'ne nakledildim. İstanbul'daki dairelerin ilgâsı üzerine faal memur olarak üç ay vazifemde istihdam edildim. Sonra mazuliyet maaşı tahsis olundu ve Isparta Maâdin memurluğu ile Keçiborlu'daki Fabrika Müdürlüğü teklif edildi. Gitmedim. Çünkü İstanbul'daki Darülhilâfe Medreseleri ile Medresetü'l-Kuzât ve Medresetü'l-Vâizîn'de, bir de Darüşşafaka'da derslerim vardı.

Teklif edilen memuriyetten istinkâfım üzerine mazuliyet maaşım kesildi. İstanbul'da açılan İmam ve Hatip Mektebi'ne Edebiyat, Hitabet ve İnşâd muallimi oldum. Bir sene sonra bir müdür, onbeş muallim olmak üzere azledildik. Azlimizin sebebi Mektep Müdürü Hilmi Efendi'nin yazdırmış olduğu bir mazbata idi. Bu mazbata mektebin İlâhiyat Fakültesi'ne mahreç olmak üzere lise derecesine çıkarılması temennisine dairdi. Encümen-i Muallimîn'de okunan bu mazbata tadil edildi ve beyazı üzerinde tashih yapılıp gönderildi. O vakit Saraçoğlu Şükrü Bey Maarif vekili idi. Teklifi muvafık bularak Millet Meclisi'nde İmam ve Hatip Mektebi'ni İlâhiyat Fakültesi'ne mahreç yapacağını söyledi. O fakülte müderrislerinden Şemseddin Bey mektebe geldi. Bütçeye tahsisat konuluncaya kadar ilâve olunacak dersleri meccânen okutacağımıza dair bizden söz aldı. Mazbatamız vekâlette kaybolduğu için ikinci bir nüshası istenilmişti. Mektebin kâtibi de mazbata sûretini tashih edilmiş ve müsvedde hâlini almış olan kâğıttan değil, eski müsveddesinden tebyîz etmiş, yeni müdür mührünü basmış, muallimler de masa üstünde duran ve müdür tarafından mühürlenmiş bulunan o kâğıdı imzalamış. Mazbata sureti Maarife gidince orada kıyamet kopmuş, İmam ve Hatip Mektebi müdürü ile muallimleri vekâleti tahkîr etmişler diye hep birden azlolunmuşuz. Müdür, işi düzeltmek üzere Ankara'ya gitti. Orada o mazbatayı niçin yazdığı sorulmuş. O mübarek de kendini kurtarmak için ben yazmadım, Tahirü'l- Mevlevî yazdı demiş. Hâlbuki o vakitki muallimlerle mektep kâtibinin de bildiği vecih ile onu

yazmış değildim. Başka biri yazmıştı ki o başkası ben değildim.

O esnada şapka meselesi dolayısı ile birçok kimse İstiklâl Mahkemesi'ne sevkediliyordu. Kanunda vâizlerin sarık sarabileceğine mesağ olduğu için ben de Diyanet İşleri Riyaseti'ne müracaatle sarık sarmağa izin istedim. Verilen müsaade üzerine başıma sarık sardım. Çünkü Fatih'te haftada bir defa olmak üzere Mesnevî okutuyordum. Bizim sarık nazar-ı dikkati celbetmiş olacak ki, bir akşam benden evvel evime girip bekleyen polisler tarafından Atmeydanı'ndaki Ahmediye Polis Mevkii'ne götürüldüm. Onbeş gün orada, üç gün de polis müdüriyetinde nezaret altında kaldıktan sonra Ankara'ya götürüldüm. Merhum Suudü'l-Mevlevî ile muharrir Ömer Rıza Bey de beraberdi. Ankara Hapishanesi'nde bir buçuk ay kaldıktan sonra beraat kazandım ve İstanbul'a döndüm.

Darüşşafaka'daki sekizyüz kuruş ders maaşımdan başka bir yerden bir gelirim yoktu. Binaenaleyh 150 kuruş yevmiye ile Defterhane'deki Kuyud Kalemi'ne girdim. Çalışmam takdire şayan görüldüğü için Müdürü Umûmî Hacı Selâhaddin Bey merhum, beni mümeyyiz yapmak istemiş fakat vekâletçe diğer arkadaşlara verilen cevâz-i istihdâm kararı nasılsa benden esirgenmiş olduğu için yapamamış. Sonra Mebus ve şair Halil Nihad Bey'in tavassudiyle bir cevâz-i istihdâm kararı alabildim. Bundan dolayı muhterem üstadı minnetle anarım. Bunun üzerine Askerî Liseler Müfettişliği'ne müracaatta bulundum ve Maltepe Askerî Lisesi'ne Edebiyat muallimi tayin olundum. İki sene orada ders okuttuktan sonra Kuleli Askerî Lisesi'ne terfian nakledildim. On sene de orada vazife îfâ ederek mektebin Konya'ya nakli sırasında ayrıldım. O esnada Beşiktaş'taki Mûsikî Yatılı Mektebi'ne Türkçe hocası olmuştum. Hak rahmet etsin, Mehmed Ali Aynî Bey'in bizzat gelip teklifi ve inhâsı üzerine İstanbul Kütüphaneleri Tasnîf Komisyonu'na evvelâ kâtip, sonra âzâ oldum. Âzâlık dolayısı ile yatı mektebi muallimliğinden istifa ettim. İstanbul kütüphanelerinde Yazma Divan'ı bulunan 12.-16. asır şairleriyle eserlerine dair hazırladığım katalog, Bakanlıkça takdir edilerek bastırıldı. Halâ orada bulunuyor ve gücüm yettiği kadar çalışıyorum.

Hocalık Ettiğim Mektep ve Medreseler:

Muallimliğe intisâbım 1319 (1903) senesindedir. İlk defa Bürtian-i Terakki ve Rehnümâ-yi Füyûzât namındaki husûsî mekteplerde Farisî ve ikincisinde aynı zamanda İslâm Tarihi okuttum. Dârüşşafaka'ya 36 sene hizmet ederek Tarih-i İslâm, Usûl-i Tahrîr ve Edebiyat dersleri verdim. Sonra yaşlanmış ve kulakları ağırlaşmış diye çıkarıldım. Uzun seneler hizmetimin mükâfatı olmak üzere bana ikrâmiye kabilinden dört yüz lira verildi. Fakat

benbu parayı iade ettim. Medresetü'l-Kuzât'ta Resmî Kitabet, Medresetü'l-Vâizin'de Siyer-i Nebî, Dârülhilâfe Medreselerinde Tarih ve Edebiyat okuttum. Maltepe ve Kuleli Askerî Liselerinde Edebiyat ve Musiki Yatı Mektebinde Türkçe tedrîs ettim. Bu münasebetle talebemin sayısı binleri aşmış ve ekserisi yüksek mevkilere ulaşmıştır.

Basılmış Eserleri

1. Amuzgâr-i Fârisi
2. Bâkî'ye Dâir, İstanbul, 1938
3. Cengiz ve Hülâgû Mezâlimi, İstanbul, 1322
4. Destâvîz-i Fârisî-hânân
5. Dîvançe-i Tâhir, Dersaadet, 1318
6. Edebiyat Lügati, İstanbul, 1936
7. Efgan Emiri Abdurrahman Han
8. Fuzûlî'ye Dâir, İstanbul, 1936
9. Hind İhtilâli
10. Hind Masalları
11. Hind'in Moğol Hükümdarları ve Nâdir Şah, Trabzon, 1329
12. Hz. Peygamber'in Hayatı, İstanbul, 1971
13. Hazret-i Peygamber ve Zamanı, İstanbul, 1339
14. İnsanlığın Büyük Önderi Resûl-i A'zâm Hz. Muhammed'in (S.A.V) Hâl Tercümesi, İstanbul, 1964
15. İslam Askerine
16. İslam Medreseleri Talebesine Tarih Hülâsaları
17. Germiyanlı Şeyhî Harnâmesi, Giresun
18. Manzum Bir Muhtıra, İstanbul, 1931
19. Mesnevî Dersleri C. I, İstanbul, 1949
20. Mesnevî'nin En Son Mu'terîzine
21. Mesnevî'nin Eski ve Yeni Mu'terîzleri
22. Mesnevî'nin Yeni Mu'terîzine 2. Cevap, İstanbul, 1947
23. Mirât-ı Hz. Mevlânâ, İstanbul, 1315
24. Müslümanlıkta İbâdet Tarihi,1. Baskı, İstanbul, 1946-1947 2. Baskı, İstanbul, 1963
25. Nevî' ve Sûriye Kasidesi, İstanbul, 1937
26. XII-XVI. Asır Şairlerinin Divanları Katalogu

27. Şeyh Celâleddin Efendi Merhum
28. Şeyh Sa'di'nin Bir Sergüzeşti, İstanbul, 1327
29. Şeyh Şâmil'in Gazavâtı
30. Şügûfe-i Bahâristan
31. Tarih-i İslâm Sahâifinden, Dersaadet, 1326
32. Tedrîsât-ı Edebiyeden Nazım ve Eşkâl-i Nazım, Dersaadet, 1329
33. Teşebbüs-i Şahsî, İstanbul, 1330

Basılmamış Eserleri

1. Tefsîr-i Hüseynî Tercümesi (Natamam)
2. Siyer-i Peygamberî (Bedr Gazâsına kadar yazılmıştır.)
3. Târîh-i Enbiyâ
4. Asr-ı Saâdetde Müslümanlığın Medeniyyete Hizmetleri
5. Şâir Giritli Ali iffet Merhum
6. Kamerî Aylara Dâir Malûmât
7. Büyüklerimizden Bâzı Zevât
8. Tercümelerim (Farsça ve Arapçadan)
9. Manzum Bir Muhtıranın Zeyli
10. Matbûât Âlemindeki Hayâtım
11. Nedim'in Köşk Kasidesi ve Şerhi
12. Sünbülzâde Vehbî'nin Bir Kasîdesi ve Şerhi
13. İbn-i Kemâl'in Selîm-i Evvel Mersiyesi ve Şerhi
14. Bursalı Gazali
15. İki Mektup ve Sürûrî ile Gubârî
16. Bâkî'nin Kanûnî Mersiyesi ve Şerhi
17. Bâkî'nin Sünbül Kasîdesi ve Şerhi
18. Yahyâ Bey' Şehzâde Mustafa Mersiyesi ve Şerhi
19. Nef'î'nin Hotin Kasîdesi ve Şerhi
20. Şerîf Sabri'nin Ebû Saîd Kasîdesi ve Şerhi
21. Fuzûlî'nin Bağdâd Kasîdesi ve Şerhi
22. Fuzûlî'nin Şikâyetnamesi ve Şerhi
23. Kudemâ-yi Mevleviyye

24. Veliyü'd-dîn Oğlu Ahmed Paşa Dîvânı'nın Nesre Çevrilişi

25. Dîvân-i Tâhir-ül-Mevlevî (İkinci Dîvân)

26. Dîvânçe-i Fârisî-i Tâhir.

1.1.2. Vefatı

74 yıllık hayatında manzum, mensur, matbu ve el yazması olmak üzere toplamda yüze yakın eser yazan, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında yüzlerce talebe yetiştirmiş olan Tâhirü'l-Mevlevî; ömrünün son yıllarında prostat ameliyatları geçirmiş, gözlerinden tedavi görmüş, mide ülseri sebebiyle rahatsızlık yaşamıştır.

20 Haziran 1951 Çarşamba günü vefat eden müellifin cenazesi, talebeleri ve dostları tarafından 21 Haziran 1951'de evinden alınarak Sünbül Efendi Camii'ne getirilmiş, öğle namazını müteakip kılınan cenaze namazının ardından Şeyhi Celâlettin Efendi'nin kabri önüne götürülmüştür. Burada bir süre bekletildikten sonra Yenikapı Mevlevîhânesi Hamûşân mezarlığında defnedilmiş olan annesi Emsal Hanım'ın yanında toprağa verilmiştir.

> İstemem nakl-i cenazemde çeleng ü âhenk
> Debdebeyle girilen saha değildir makber
> Orası dergehidir bârgeh-i Mevlâ'nın
> Kapısından içeri acz ile girmek ister[5]

dörtlüğü ile mütevazi bir şahsiyet olduğunu bir kez daha hissettiren, Rabb'i karşısında aczini ve acziyetini dile getiren şair, kendi mezar taşına yazılmasını istediği şu dörtlüğü söylemiştir:

> Eli boş gidilmez gidilen yere
> Boş gelmedim ya Râbb ben suç getirdim
> Dağlar çekemezken o ağır yükü
> İki kat sırtımda çok güç getirdim.[6]

Aruz ve heceyle yazdığı şiirlerin yanında tarih düşürmedeki maharetiyle bilinen, annesi ve kız kardeşinin ölümünün ardından da tarih düşüren Tâhirü'l-Mevlevî'nin vefatı üzerine Hafız Yusuf Cemil Ararat:

> Mevlevî Mesnevî-hân şâir-i hassâs idi
> Ehl-i dildi pâk idi âlâyişinden zâhirin
> Geldi "ya Hû" müjde-i gufrânıdur tarihine
> Sadr-ı illiyyinedir pervâz-ı rûh-ı Tâhir'in[7]

[5] Ercümend E. Talu, "Merhum Tâhir Olgun", Son Posta, nr. 5637- 1876, 22 Haziran 1951, s. 2
[6] Güngör, agt. s. 46
[7] Güngör, agt, s. 47

dizeleri ile tarih düşürmüştür.

1.2. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Edebî Şahsiyeti

Tâhirü'l-MevlevîOsmanlı ile Cumhuriyet kuşakları arasında adeta bir kültür köprüsü oluşturmuş, hayatını maddi, manevi ve fikri anlamda iki asli göreve adamıştır. Birincisi Mevlana ve Mevlevîliğe hizmet etmek, ikincisi de eserleriyle, sohbetleriyle, verdiği derslerle Osmanlı kültürünü ve Divan edebiyatının zevkini talebelerine ve gençlere sevdirerek anlatmaktır.

Tâhirü'l-Mevlevî'nin edebî şahsiyetinin oluşmasında tasavvufun, özellikle de Mevlevî tarikatının büyük önemi vardır. Nitekim çocukluğundan itibaren tasavvufi bir muhitte bulunması onun Mevlana'ya hayranlık duymasına ve tasavvufa yönelmesine sebep olmuştur. Tâhirü'l-Mevlevî, Mahfil'de ailesi ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

> "Tâhirü'l-Mevlevîaile muhiti olarak Mevlevîlikle iç içe olan bir ortamda büyümüştür. Babaannesi Afife Şefika Hanım; Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhi Osman Salahuddin Dede Efendi'nin süt kardeşi, babasının dedesi meşhur hattat Mehmed Tahir Cemalüddin Efendi, Mevlevî dervişidir. Ayrıca babasının amcası Mehmed Efendi, sikke-i Mevlânâ'yı daima başında taşıyan bir kişidir. Babası Safvet Bey ise Mevlânâ'ya son derece hürmetkâr ve Mesnevî'yi az da olsa anlıyan bir şahsiyettir."[8]

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere müellifin aile muhiti dolayısıyla çocukluk çağında Mevlevîliğe olan meyli, Esad Dede'nin ve Mesnevî derslerinin etkisiyle pekişmiştir. 1892 yılında memuriyet hayatına başladığı zaman kendi kendine Hafız Divanı'ndan tercümeler yapan müellif, bu tercümelerini Es'ad Dede'ye göstermiş ve kendisinden yanlışlarını düzeltmesini istemiş, bununla birlikte Mesnevî derslerine devam etmiş hatta özel dersler almaya başlamıştır.

Tâhirü'l-Mevlevîhazreti Mevlana'ya nisbet edilen Mevlevî tarikatına mensuptur. Bu; isminin sonuna aldığı "Mevlevî" ism-i nisbesinden de anlaşılmaktadır. Müellif, kendisinin Mevlevî tarikatına mensup olduğunu "… Mevlevî olduğum vakit yirmi yaşlarında idim."[9] ve "Ben elli sene evvel Mevlevî tarikatına intisâb etmiştim…"[10] sözleriyle ifade etmiştir. Eserleri içinde tasavvuf muhtevalı olanlarının önemli bir yer tutması, Mevlevîliğin en önemli eseri olan Mevlana'nın Mesnevî-i Şerif'ini yıllarca okuması, okutturması hatta şerh

[8] Tâhirü'l-Mevlevî, "Es'ad Dede Efendi Merhum Hakkında", Mahfil, S.36, Şevvâl 1341, s.184
[9] Tahir Olgun, Mesnevî'nin Yeni Muterîzine İkinci Cevap, İst. 1947, s.14
[10] Tahir Olgun, Mesnevî'nin Eski ve Yeni Muterîzleri, İst. 1946, s. 22.

etmesi[11]onun edebî kişiliğinin oluşmasında Mevlevîliğin ne derece önemli olduğunun bir göstergesi kabul edilebilir.

Tâhirü'l-Mevlevîkendini maddi ve manevi ilimlerde geliştirmiş kıymetli bir müellifimizdir. Manzum ve mensur eserlerinin yanı sıra çıkardığı dergi ve gazeteler, yazdığı makaleler ilim dünyasını aydınlatmıştır. Onun edebiyata ilgisi ilk olarak şiirle[12] başlamış ardından manzum ve mensur eserler yazmıştır. Bu sebepledir ki edebî kişiliğini "şairliği" ve "nesirciliği" adıyla iki başlık altında incelemek daha doğru olacaktır.

1.2.1. Şairliği

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Hafız Divanı'ndan yaptığı tercümeleri Es'ad Dede Efendi'ye göstererek eksikliklerini anlayan Tâhirü'l-Mevlevî, bu zattan Mesnevî dersleri almış ve Farsçasını da ilerletmiştir. Farsçayı iyi bilmesi Mesnevî şerhlerinde ve divan tahlillerindeki başarısının artmasına vesile olmuştur.

Müellifin şiire başladığı dönemde edebiyat çevresinde iki temel görüş vardı, bunlar:

1- Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa ile başlayan Tanzimat edebiyatının ve Batı kültürünün etkisinde bulunanların savunduğu görüş,

2- Muallim Naci'nin öncülük yaptığı, yüzyıllardan beri kültürümüzün temelini oluşturan Şark medeniyetinden kopmamak ve bu medeniyetten faydalanmak gerektiğini savunan görüştür.

Tâhirü'l-Mevlevî, şiire ilk başladığı zaman eski edebiyatımızı korumak, ondan faydalanmak görüşünü savunan Muallim Naci'nin etkisi altında kalmış ve divan edebiyatının önde gelen şairlerini taklit ederek şiir yazmaya başlamıştır.[13]

Tâhirü'l-Mevlevî, şiirde takip ettiği yolu, "Ben, Fuzûlî, Nef'î, Sezâyî, Nedim, Nacî vesâire esâtiz-i edebi taklide çalışdım. Bu hareketimle zevk-i millîden behre-dâr olduğumu isbât etdim. Bundan hazzı olmayanlar varsınlar udebâ-yı efrencin peyrevi olsunlar."[14] cümleleriyle ifade etmektedir. Yukarıdaki sözlerinden de anlaşılacağı üzere müellif, divan şairlerinden ve şiirinden etkilenmiş; bu tarz şiirden zevk almayan kişilerin ise milli bir zevkten uzak olduğunu ima etmiştir.

Divan edebiyatı geleneğine uygun olarak; doğum, ölüm, tarikata giriş, çileye ikmal, gibi

[11] Tahir Olgun, Mesnevî'nin 5. cildinin birinci kitabının sonuna kadar olan bölümünü şerh etmiş fakat kalan bölümünü şerh etmeye ömrü vefa eylememiştir. Kalan bölümler de Fethi Sezai Türkmen tarafından Şerh-i Mesnevî adıyla yayına hazırlanmıştır.

[12] Hafız Divanı'ndan tercümeler yaparak bunları Esad Dede'ye takdim etmesine gönderme yapılmıştır.

[13] Güngör, agt. s. 81

[14] Mehmet Tahir, Divânçe-i Tahir, t.y., s.3.

önemli olaylara manzum tarihler de düşüren Tâhirü'l-Mevlevî, 1902-1903 tarihinde Divânçe-i Tahir adını verdiği şiir kitabını Mehmet Tahir imzasıyla yayınlatmıştır.[15]
Güngör, Tâhirü'l-Mevlevî'nin aruz veznini de hece veznini de kullandığına dair malumatı müellifin Divân-ı Tâhirü'l-Mevlevîadlı eserinden aktarmıştır:

> "Bilgi Yurdu, İslâm Yolu ve İslâm'ın Nuru müellifin şiirlerinin yayınlandığı diğer yayın organlarıdır. Burada hem aruz hem de hece vezniyle şiirler yazmış ve ikinci bir divan tanzim ederek 20 Rebiülâhir 1364(3 Nisan 1945)'den sonra nazmettiği şiirlerini burada toplamıştır."[16]

Bu konuda Mahir İz, "Tâhir'ul-Mevlevî'nin evi mecma-i üdeba idi. Eski talebesi de sohbetine devam ederdi. Aruz'a hâkimdi. Dilerse sâde Türkçe ile ve millî vezin dedikleri parmak hesabıyla güzel şiirler yazardı… Nükte gû, mükrim ve mültefit idi."[17] demiştir.
Tâhirü'l-MevlevîMuallim Naci'den olduğu gibi Mehmet Akif'ten de etkilenmiş, Akif'in "Kadar" redifli şiirine bir nazire yazmıştır. Müellif, Ticaret Ve Ziraat Nezareti'nde memurken Mehmet Akif'le samimi bir ilişki kurmuş ve onun isteği ile Sırat-ı Müstakim'de yazmaya başlamıştır. Müellifin Sırat-ı Müstakim'de yayınlanan "Eli Baltalı Çocuk", "Sadi ile Şeyhi" isimli manzum hikâyelerinde üslup ve biçim bakımından Mehmet Akif'in etkisi görülmektedir.
Akif'in edebi şahsiyeti ile Tâhirü'l-Mevlevî'nin edebî şahsiyeti arasında benzerlikler bulunmaktadır. Zira müellif tarafından Mehmet Âkif'in şiiri ve şairliği ile ilgili yaptığı tespitlerden bazıları kendisi için de geçerlidir. Ona göre Âkif, şiiri bir gaye olarak değil, duygu ve düşüncelerinin aktarımında bir vesile olarak görmüştür. Şiirlerini sanatkâr görünmek amacıyla değil memlekete ve millete faydalı olmak için kullanmıştır.
Tâhirü'l-Mevlevî'nin hoşsohbet, nüktedan bir kişiliğe sahip, ince ruhlu ve işinin ehli bir muallim olduğunu düşünen dostları kendisi hakkında şu sözleri söylemişlerdir:
"Merhum çok ince ruhlu bir şair olmakla beraber, eşsiz bir muallimdi. Takrirleri esnasında güzel fıkralar, ince nüktelerle talebesine ders dinletir, en ağır bahisleri bile hemen orada öğretirdi." Sadi Aytan[18]
"Tahir Olgun soyadına yakışan olgunluğuyla ve olanca dolgunluğuyla Mesnevi'yi on dört cilt halinde şerhetti. Zaten kendisi yıllarca Laleli ve Süleymaniye Camiinde Mesnevi okutmuş bir Mevlevi idi. Rahatça söyleyebiliriz ki, onun yaptığı bu şerh; tefsir, hadis,

[15] Güngör, agt. s. 83.
[16] Güngör, agt. s. 83.
[17]http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=4130&ctgr_id=98, (e.t. : 22.01.2019)
[18]http://muhaz.org/tahirul-mevlevinin-islam-tarihciligi-ozet.html?page=7 (e.t. : 22.01.2019)

tasavvuf ve diğer İslami ilimlerin muhassaları olup, bugünkü neslin rahatça anlayabileceği büyük bir hazinedir." Dursun Gürlek[19]

Tâhirü'l-Mevlevî'nin şiirlerinde "samimilik", "ince hislilik" "ideale vefâkârlık" gibi sıfatlar ve konularındaki idealistlik dikkat çeker. Tâhirü'l-Mevlevîde aynı Âkif gibi şiirini ve sanatını duygu ve düşüncelerinin tebliğinde bir vasıta olarak görmüş ve "sanat müfîd olmalı" kaidesine göre memleket ve millete faydalı olacak tarzda şiirler yazmıştır.[20]Bu konu ile ilgili müellif, "Nâçiz yazılarımla memleket evlâdına bir şey öğretebilirsem, kendimi vatan ve milletime olan şükran borçlarımı kısmen ödemiş sayarım. Zahmetimin mükâfatını ise ancak Allah'ın kerem ve rahmetinden beklerim."[21] demiştir.

Tâhirü'l-Mevlevî şiirlerinde özellikle Allah'ın varlığı, birliği, yüceliği, hazreti peygamberin hayatı ve özellikleri, vahdet-i vücut, namaz, oruç vb. dini konuları işlemiş, bununla birlikte savaş, kahramanlık, vatanın korunması, milli birlik ve beraberlik gibi konulara da değinmiştir.

Tâhirü'l-Mevlevî'nin şiirlerinde ayet ve hadislerinden alıntılar ve telmihler yaptığı da bilinmektedir. Örneğin;

"…

Evlâdım diyerek diyerek candan kucaklar
Bulsa imkânını ruhunda saklar
Bu kadar şefkat bu kadar sevgi
Bulunmaz sanırım babada belki
Onun için demiş Nebiyy-i zîşân
Ananın ayağı altında cihân
Ey evlâd, ananın basdığı yere
Sür yüzünü, ruhun cennete gire
…"[22]

şiirinde "Cennet anaların ayağı altındadır." hadisine iktibas yapmıştır.

1.2.2. Nâsirliği

Tâhirü'l-Mevlevîtasavvuf, İslam tarihi, edebiyat ve edebiyat tarihi ile ilgili yaptığı araştırmalarda, yazdığı makale ve eserlerde sade bir dil kullanmıştır. Bir mevzuyu ele alışta, incelemede, ayıklamada, gruplamada ve terkipte usul sahibi bir şahsiyet[23] olan müellif, bu konudaki maharetini Asr-ı Saadette Müslümanlığın Medeniyete Hizmetleri adlı

[19]http://muhaz.org/tahirul-mevlevinin-islam-tarihciligi-ozet.html?page=7 (e.t. : 22.01.2019)
[20] Güngör, agt. s. 84
[21]http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=4130&ctgr_id=98 (e.t. : 22.01.2019)
[22] Güngör, agt., s.85.
[23] Güngör, agt., s.102

eserinde ve Mahfil dergisindeki yazılarında göstermiştir. Tasavvuf ile ilgili araştırmalarında Arapça ve Farsçayı çok iyi bildiği için birincil kaynaklardan faydalanmış, çalıştığı konularla ilgili ayet ve hadislere göndermeler yapmıştır. Edebiyat Lugati adlı eserini yayınlayan, bu eserin kendinden önce yazılmış olan "Istılahat-ı –Edebiyye", "Mecamiu'l-Edeb", "Nazariyat-ı Edebiye Dersleri" gibi kitapların tamamlayıcısı olduğunu belirten Kemal Edip Kürkçüoğlu:

> "… Hazret, Mevlevîlikten, İstanbul'un sanat ve edebiyat muhiti olan Yenikapı Mevlevîhânesi'nden de feyz almış, ilim ve irfan havası içinde ömür sürmüş, kendini ilme vermiş, sayılı zâtlarla hemhâl olmuş bir insandı. Âlimdi, ârifti, edipdi, şâirdi. Farsça ve Arapça'ya hakkıyla vâkıftı, Fransızca'ya da âşina idi."[24]

demiştir.

Ahmet Talat Onay, "Türk Edebiyatı'nda Mazmunlar" kitabını hazırlarken bazı müşkil beyitler hakkında müelliften bilgi istemiş; müellif de cevaben gönderdiği mektuplarda[25] bazı kelime ve ıstılahları açıklamış, ayet ve hadislere yapılan telmihlere işaret etmiştir.[26]

Türk dili, gramer yapısı ve Türk edebiyatı alanında ilimdar bir şahsiyet olan Tâhirü'l-Mevlevî; Türk Dil Kurumunun çıkardığı "Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü" isimli eserle ilgili,

> "Vaktiyle edebiyât ile biraz meşgul olduğum için o eski merak sevkiyle Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü'nü gözden geçirdim. İçindeki ta'birlerin garip ve ta'riflerin çok eksik olduğunu esefle gördüm. Çince, Japonca, Sanskritçe ba'zı kelimeler alındığı halde, Arapça ve Acemce ta'birlerin değiştirilmesine lüzum görülmüş, garbî ba'zı ıstılahlar aynen kabul edilmiş."[27]

diyerek adı geçen kurumun dil konusundaki çalışmalarının muhtevasını eleştirel bir dille açıklamıştır. Müellifin bu sözleri Türkçe, Arapça ve Farsçanın yanı sıra Çince, Japonca gibi dillere de aşina olduğunu göstermektedir.

[24] Tâhirü'l-Mevlevî, Edebiyat Lugatı, s.6.
[25] Bu mektuplar, Tâhirü'l-Mevlevî'nin Edebî Mektuplar adlı eserinde yayınlanmıştır.
[26] Güngör, agt. ,s. 103.
[27] Güngör,agt., s.108

1.3. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Eserleri

Tâhirü'l-Mevlevîkendini maddi ve manevi ilimlerde geliştirmiş kıymetli bir müellifimizdir. Hem çokça eser vücuda getirmiş olması hem de pek çok talebe yetiştirmesi bu görüşümüzü desteklemektedir. Manzum ve mensur eserlerinin yanı sıra çıkardığı dergi ve gazeteler, yazdığı makaleler ilim dünyasını aydınlatmıştır.

Kitapları, hatta gazete yazıları bile incelendiğinde çalakalem yazı yazan biri olmadığı, kalemin hakkını veren bir şahsiyet olduğu anlaşılır. Kuvvetli hafızası, merakı ve titiz araştırmaları sonucunda yüze yakın eser bırakan müellifin eserleri incelendiğinde, pek çok sahada kalem oynattığı ve bu sahalarda söz sahibi ender şahsiyetlerden biri olduğu görülür. Tâhirü'l-Mevlevî, hece ölçüsü ile edebiyat tarihi yazacak kadar millî zevke âşina, divanlar tertip edecek kadar klasik şiir geleneğine hâkim bir şahsiyettir. O, gözlerin Batı'ya çevrildiği bir dönemde Arapça ve Farsçadan pek çok kitabı çevirmiş özgün bir sanatçı, edebiyat sahasında ve İslam tarihi alanında çok sayıda nitelikli eserin yegâne sahibidir. Müellifin eserlerini yazma ve matbu eserler başlığı altında topladık.

1.3.1. Yazma Eserleri[28]

1.3.1.1. Âsî Abaza Hasan Paşa

Osmanlı Devleti tarihindeki en büyük Celâlî isyanını çıkaran; Türkmen ağalığı, Diyarbakır valiliği, Halep valiliği gibi vazifelerde bulunan ve 17. Yüzyılda yaşamış olan Abaza Hasan Paşa'nın hayatının anlatıldığı biyografik eserdir. Eserde Naima Tarihi kaynak alınmıştır.

1.3.1.2.Âşık Çelebi Tezkiresi ve Şâir Zâtî

16. yüzyıl şairlerimizden Âşık Çelebi ve onun "Meşâʾirü'ş-Şuʿarâ" adlı şuara tezkiresi kitabı hakkında yazılan bir incelemedir.

Eserin giriş kısmında şuara tezkireleri ve Âşık Çelebi'nin "Meşâʾirü'ş-Şuʿarâ"sı hakkında bilgi verildikten sonra Âşık Çelebi'nin hayatı, eserleri ve tezkiresinin özellikleri ile bu

[28] Yazma eserlerin koleksiyon ve yer numaraları için bakınız: GÜNGÖR Zülfikar, Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1994.

eserin benzerleri arasındaki önemi hakkında bilgi verilmiştir. Âşık Çelebi'nin tezkirede şairleri nasıl anlattığını göstermek için de eserin "Şâʿir Zâtî" ile ilgili bölümü sadeleştirilerek anlatılmıştır.

1.3.1.3.Bursalı Gazalî

16. yüzyıl şairlerinden olan ve Deli Birâder lakabıyla tanınan Bursalı Gazâlî'nin hayatı ve şahsiyetinin anlatıldığı bir eserdir. Eserde Gazâlî'nin Mekke'den İstanbul'a gönderdiği mektup ile Zâtî, Rûmî ve Câfer Çelebi'nin bu mektuba yazdığı cevapnâmeleri yer almaktadır.

1.3.1.4.Büyüklerimizden Bazı Zevât

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Mahfil Mecmuasının ilk sayısından itibaren "Büyüklerimiz" ser-levhasıyla Sahabe-i Kirâm'ın önde gelenlerini tanıttığı yazıları bir araya toplayarak meydana getirdiği eserdir.

Eserin yazma nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 159 numarada kayıtlıdır. Ayrıca koleksiyonda 129 ve 130 numarada kayıtlı "İslam Büyükleri" başlığı altında Tâhirü'l-Mevlevî'nin İslam Yolu Mecmuasında yayınladığı yazıların küpürlerinden oluşan bir nüsha daha vardır.

1.3.1.5.Dinî, Tarihî, Edebî Makaleler

Tâhirü'l-Mevlevî'nin farklı tarihlerde mecmualarda yayınlanmış yazılarının bir araya getirilmesiyle oluşmuş bir eserdir.

1.3.1.6.Divânçe-i Farisî-i Tâhir

Tâhirü'l Mevlevî'nin Farsça yazdığı şiirlerinin bir araya getirilmesinden oluşmuştur.

1.3.1.7.Dîvân Edebiyatı'ndan Birkaç Parça ve İzahı

Divan edebiyatımızın çok okunan yedi metninin şerhinden oluşan bir eserdir.

1.3.1.8.Dîvân-ı Tâhirü'l Mevlevî- 1

Tâhirü'l-Mevlevî'nin "Divânçe-i Tâhir" de dâhil olmak üzere pek çok şiirinin yer aldığı bir eserdir. Divân'ın sonunda müellifin Farsça şiirlerinden oluşan "Divânçe-i Fârisî" adlı eseri de yer almaktadır. Klasik divan tertibine uygun bir şekilde hazırlanan eserin başlangıç bölümündeki varaklarda müstensih Suûdu'l-Mevlevî, müellifin hayatı ve eserleri hakkında bilgi vermiştir. Eserin ön kapağında müellifin el yazısı ile kendi eserlerinin listesi bulunmaktadır. Kapağa yapıştırılmış olan bu liste, yazarın eserleri ile ilgili bilinen en geniş listedir.

1.3.1.9.Dîvân-ı Tâhirü'l Mevlevî-2

Müellifin ikinci divanı olan bu eserde 1945'ten sonra yazdığı 186 manzume yer almaktadır. Eserin Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 72, 78 ve 83 numarada rik'a hatlı üç nüshası bulunmaktadır.

1.3.1.10.Edebî Mektuplar

Eser, Ahmet Talat Onay'ın divan edebiyatındaki bazı beyitler ile ilgili Tâhirü'l-Mevlevî'ye sorduğu sorulara verilen cevaplardan oluşmaktadır. Eserin tek yazma nüshasının kapağında "Dîvân Edebiyyâtından Bazı Beyitlerin Îzâhına Dâir Mektuplar" ifadesi yer almaktadır.

1.3.1.11.Edebiyat Dersi Muhtırâsı

Eser lise 3. Sınıf öğrencilerine edebi sanatları ve edebi şekilleri öğretmek amacıyla hazırlanmıştır. Eserin yazma nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 154 numarada kayıtlıdır. Eser, koleksiyonun 135 ve 136 numarında "Edebiyat Kaideleri" adıyla kayıtlıdır.

1.3.1.12. Edebiyat Sözlüğü'nde Uydurma Tâbirler

Eser, Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan "Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü"nü eleştirmek amacıyla yazılmıştır. Alfabetik sıra gözetilerek hazırlanan çalışmada yanlış olduğu tespit edilen terimler ele alınarak her bir terimin doğru kabul edilen tarifleri verilmiş ve böylece 150 terim açıklanmıştır. Eser, "Dil Kurumunun Uydurdukları Tabirlere Dair" adıyla da bilinmektedir.

1.3.1.13.Edebiyat Tarihimizde Araştırmalar

Edebiyat tarihimizle ilgili araştırmalardan oluşan bu eser kitap ve makale tarzında yayımlanmış araştırmalardan oluşmaktadır. Bu araştırmaların tamamı ya müstakil kitap olarak ya da makaleler halinde neşredilmiştir. Eser, Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 80 numarada kayıtlıdır.

1.3.1.14.Garb Edebiyatına Dair Manzum Bir Muhtıra

Tâhirü'l-Mevlevî'nin "Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra" adlı esere zeyl olarak tertip ettiği bu manzum eser, İngiliz, Alman, İtalyan, Fransız edebiyat tarihi ve tarihçileri hakkında bilgi vermektedir.

Eser bazı kaynaklarda "Manzum Bir MuhtıranınZeyli" ve "19. Asrın Yarısına Kadar Garp Edebiyat Tarihine Dair Manzum Bir Muhtıra" isimleriyle de geçmektedir.

1.3.1.15.Hallâc-ı Mansûr'a Dair

Tâhirü'l-Mevlevî bu eseri tasavvuf şahsiyetlerinden Hallâc-ı Mansûr hakkında bilgi vermek ve onun hakkındaki şüpheleri gidermek amacıyla yazmıştır.

1.3.1.16.Hitabet Dersleri

Tâhirü'l-Mevlevî bu eseri, İstanbul İmam Hatip Lisesinde okuttuğu hitabet dersi için hazırlamıştır. Eser "Hitabet-i Dinîye" ve "Hitabet-i Resmîye" olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Eserin dört nüshası bulunmaktadır. Bu nüshaların üçü "Hitabet Dersleri" adını taşımaktadır. Dördüncü nüsha ise Tâhirü'l-Mevlevî'nin askeri lisede hoca iken verdiği bir konferanstan oluştuğu için "Konferans" adını taşımaktadır. Bu nüshada "İrfan Hocanın Sergüzeşti" adlı bir oyun ile "Dilimizin İlk Lugat Kitabı Hakkında Bir Konferans" isimli konferansı da yer almaktadır.

1.3.1.17.Hulefâ-yı Raşidîn Devri Hulâsâ-i Vakâyî

Dört büyük halife dönemi olaylarının özetle anlatıldığı bir çalışmadır. Kitabın birinci nüshasında ilk iki halife dönemi olayları yer almaktadır. Eserin kütüphane kayıtlarında

“İslam Tarihi” adını taşıyan ikinci nüshasının baş tarafında eksiklikler vardır.

1.3.1.18.İbn-i Kemal’in Yavuz Hakkındaki Mersiyesi

İbn Kemâl tarafından Yavuz Sultan Selim’in 1520 yılında sefer sırasında Çorlu’da vefat etmesi üzerine yazmış olduğu mersiyenin şerhidir.

Eserin ismi “İbn Kemâl’in Yavuz Mersiyesi ve Şerhi” ile “İbn Kemâl’in Selim-i Evvel Mersiyesi ve Şerhi” şeklinde de geçmektedir.

1.3.1.19. İslâm Ansiklopedisi İçin Yazdıklarım

Müeelifin “İslam-Türk Ansiklopedisi” için kaleme aldığı 93 maddeden oluşan bir çalışmasıdır. Bu maddelerden 11’i ansiklopedide yayınlanmıştır.

1.3.1.20.İstanbul’un Eski Âdetlerinden

Eski İstanbul sosyal hayatında yerleşmiş olan özellikle de çocuklarla ilgili olan bazı örf ve adetlerin anlatıldığı küçük bir risaledir.

1.3.1.21.Kavâid-i Edebiyye Dersleri

Belagat, sanat, nazım, nesir, şiir, aruz bahirleri, parmak hesabı gibi konularda bilgilerin verildiği bir eserdir. Eserin içerik olarak aynı olan iki nüshası vardır. Bunlardan birincisi Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 71 numarada kayıtlı olan “Kavâid-i Edebiyye Dersleri”, ikincisi ise 70 numarada kayıtlı olan “Sanat ve Sanayi-i Nefise” dir.

1.3.1.22.Kitâbet-i Resmiyye

Ders notlarından oluşan bu eserde resmî yazışmalarda takip edilmesi gereken hususların neler olduğu açıklanmıştır. Tâhirü’l-Mevlevî, bu eserde İslam öncesi ve İslam sonrası yazışmalarda nelere dikkat edildiğini anlatmış; Peygamberimizin (a.s.) davet mektuplarından, halifeler dönemi yazışmalarından ve Osmanlı Devleti’ndeki resmî yazışmalardan örnekler vermiştir.

1.3.1.23.Kudemâ-yı Mevlevîye

Eser, 14. yüzyıl Mevlevî şairlerinden olan Ahmed Eflaki'nin meşhur Menâkıbü'l-ʿÂrifin adlı eserinde ismi geçen 114 râvinin hal tercümelerinden bahsetmektedir.

1.3.1.24.Kur'an ve Mağz-ı Kur'an

Hind Meşayihinden Şah Abdurrahman'ın Farsça olarak kaleme aldığı Mesnevi-i Şerif'in tercümesidir. Bir nüshası Fatih yangınında, diğer bir nüshası da Yenikapı Mevlevîhanesi yangınında kaybedilen bu tercümenin günümüze ulaşıp ulaşmadığı bilinmemektedir.

1.3.1.25.Mantıkî ve Bir Hezeliyyesi

Eserde, 17. asırda Mantıkî mahlasıyla şöhret bulmuş Ahmed el Mantıkî b. Molla Zeyneddîn el-Acemiyyü'l-Nahcuvânî'nin hayatı ve bir hezeliyesi anlatılmıştır. Eser ile ilgili bir kitap yayımlayan Abdulmuttalip İpek,

> "… İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 90 numarada kayıtlı olup eserin tek yazma nüshası vardır. Müellif hattı olan ve rika yazısıyla çizgili defter kâğıtlarına yazılmış olan eser 40 varaktır. … esere giriş mahiyeti taşıyan ve Mantıkî'nin hayatı, sanatı ile edebî kişiliğine ilişkin alıntıların yapıldığı kısımda eser isimleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır."[29]

diyerek eserin fizikî tavsifini yapmış ve içeriği hakkında bilgiler vermiştir.

1.3.1.26.Mecmu'a-i Eş'âr

Tâhirü'l-Mevlevîbu eseri kendi şiirleri içinden seçtiği manzumelerle oluşturmuştur.

1.3.1.27.Menâkıbu'l- Ârifin'de Münderic 'Makâlât-ı Şems-i Tebrizî'den

Bu eser Ahmed Eflâki'nin Menâkibü'l Arifin adlı eserinin bir bölümünün tercümesidir.

1.3.1.28.Mısır'daki Abbâsî Halîfeleri

Müellif bu eseri Ahmed Cevdet Paşa'nın Kısas-ı Enbiyâ adlı eserine ek olarak Suyûtî'nin Târîhu'l-Hulefâ isimli eserini örnek alarak yazmıştır.. Eserin elde bulunan bir nüshası mevcut değildir. Müellif, bu eseri İlyas Efendi'ye verdiğini ancak bir müddet sonra eserin kaybolduğunu ve bunun üzerine eseri tekrar yazmaya üşendiğini söylemiştir.

---

[29] Abdulmmuttalip İpek, Mantıkî ve Bir Hezliyyesi (Metin-Şerh) Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun), Grafiker Yayınları, Ankara: 2018, s. 45.

1.3.1.29.Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ Tercümesi

Ahmet Remzi Akyürek tarafından Mesnevî'den derlenen "Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ" adlı eserinin tercümesidir.

Eserin Millet Kütüphanesi Şer'iyye 1320 numarada kayıtlı olan nüshası toplam 35 varaktır. ilk 8 varağı matbu, geri kalan kısmı ise el yazmasıdır. Matbu kısım Mahfil Dergisi'ne ilave olarak verilmiştir.

1.3.1.30.Nedim'in Köşk Kasîdesi ve Namık Kemal ile Ziya Paşa'nın Nazîresi

Bu eserde, Nedim'in Köşk Kasidesi'nin Tâhirü'l-Mevlevîtarafından yapılmış olan şerhi ile Namık Kemal'in "Sâkî-nâme", Ziya Paşa'nın ise "Bahâriyye" türünde Köşk Kasidesi'ne nazire olarak yazdıkları şiirlerin şerhi yer almaktadır. Eserde nazire ve nazirecilik hakkında bilgiler de verilmiştir.

Abdulmuttalip İpek, Nedim'in "Köşk Kasidesi"ne Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın Nazirelerinin Tâhirü'l-Mevlevî Tarafından Şerhi" isimli çalışmasında eserin içeriği, eserde kullanılan yöntem ve Tâhirü'l-Mevlevî'nin şerh metodu ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

> "Tâhirü'l-Mevlevî bu eserde klasik şerh geleneğine uygun olarak öncelikle beyitte geçen kelimeleri ve kelimelerin anlamlarını vermiş, kelimelerin etimolojik değerlendirmesini yaparak edebî sanatlar, mazmun ve mefhumları bütün teferruatıyla izah etmiştir. Beyitte geçen kelimelerin anlamlarını ve beytin nesre çevirisini verdikten sonra daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bilgilere başvurmakta ve bunu yaparken de yeri geldiğinde klasik Türk şiirinin kaynakları hakkında teferruatlı bilgiler vermektedir."[30]

1.3.1.31.Nisâbu'l- Mevlevî Tercümesi

Bu eser, Şeyh İsmail Ankaravî'nin Nisabu'l-Mevlevî adlı manzum eserinin Farsçadan tercümesidir.

1.3.1.32.Osmanlı Devleti'nde İdam Edilen İki Şeyhü'l-İslâm

Dördüncü Murad ve Dördüncü Mehmed tarfından idam kararları verilen Şeyhülislam Ahizâde Hüseyin Efendi ile Şeyhülislam Hocazâde Mes'ûd Efendinin hayatlarını ve nasıl

[30] Abdulmuttalip İpek, Nedim'in "Köşk Kasidesi"ne Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın Nazirelerinin Tâhirü'l-Mevlevî Tarafından Şerhi, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 56 (2016), s. 989.

öldürüldüklerini anlatan bir eserdir.
Eserin ismi, "Osmânlı Devletinde Öldürülen İki Şeyhülislâm" şeklinde de geçmektedir.

1.3.1.33.Risâle-i Fütüvvetiyye Tercümesi

Mir Seyyid Ali bin Şihabeddin el-Hemedânî'nin "Risâle-i Fütüvvetiyye" adlı eserinin Farsçadan yapılan tercümesidir.

1.3.1.34.Sabri'nin Ebû Said Efendi Vasfındaki Kasîdesi

17. yüzyıl divan şairlerinden Sabrî'nin Ebu Sâid Efendi hakkında yazdığı bir kasidenin şerhidir.
Eser, "Şerif Sabrî'nin Ebu Sâid Kasîdesi ve Şerhi" ve "Ebu Sâid Hakkında Sabrî'nin Bir Kasîdesi ve Şerhi" isimleriyle de bilinir.
Eserin birinci nüshası müstakil bir kitap halindedir ikinci nüshası ise "Dîvân Edebiyyâtından Birkaç Parça ve Îzâhı" isimli eserin içinde yer almaktadır.

1.3.1.35.Sa'di Şirazi'ye Dair

Şeyh Sa'dî'nin Gülistan adlı eserinin baş kısmına, Mirzâ Abdü'l-Azim Garkânî tarafından yazılmış olan bir mukaddimenin Farsçadan tercümesidir.

1.3.1.36.Es-Siretü'n-Nebeviyye ve'l-Âsâru'l-Muhammediyye Tercümesi

Mekke Müftüsü Seyyid Ahmed Zeyni tarafından yazılan ve aslı Arapça olan bu eserin yarısı Tahirü'l Mevlevî tarafından tercüme edilmiştir.

1.3.1.37.Sünbülzâde Vehbî'nin Tannane Kasîdesi

Bu eser, 18. yy. divan şairlerinden Sünbülzâde Vehbî'nin idamdan kurtulmak amacıyla yazdığı "Tannâne" kasidesinin şerhidir.
Kayıtlarda "Vehbî'nin Tannâne Kasîdesi ve Şerhi", "Sünbülzâde Vehbî'nin Tannâne Kasîdesi ve Şerhi" ile "Sünbülzâde Vehbî'nin Bir Kasîdesi" isimleriyle de geçen eserde Sünbülzâde'nin idamdan kurtulduktan sonraki hayatından da bahsedilmiştir.

1.3.1.38. Sünbülzâde Vehbî'nin Tayyare Kasîdesi ve Şerhi

Bu eser, 18. yüzyılda Ruslar vasıtasıyla Kırım Hanlığı'na getirilen Şahin Giray'ın Rodos'ta nasıl idam edildiğini Birinci Abdülhamid'e rapor etmek amacıyla Sünbülzâde Vehbî tarafından yazılan "Tayyâre" isimli kasidenin şerhidir.

"Vehbî'nin Tayyâre Kasîdesi ve Şerhi" ile "Sünbülzâde Vehbî'nin Tayyâre Kasîdesi ve Şerhi" adlarıyla da bilinen eserin son bölümünde[31] Sünbülzâde Vehbî ile Adanalı Surûrî arasında Eski Zağra'da geçen maceralar anlatılmıştır.

1.3.1.39.Şâir Ali İffet

"Şâir Giridli Ali İffet Merhûm" adıyla da bilinen eserde Giritli şair Ali İffet'in hayatı ve edebî kişiliği anlatılır.

1.3.1.40.Şâir Anıtları

Eser, 28 şairin hal tercümelerinden ve bu şairler için müellifin düşürdüğü vefat tarihlerinden oluşmaktadır ayrıca eserde "Divan Edebiyatında Tarih ve Ebced Hesabı" başlığı altında tarih düşürme ve çeşitleri hakkında bilgi verilmiştir.

1.3.1.41.Şâir Refî-i Kâlâyî

18. yüzyıl şairlerimizden Refi-i Kalâyî adıyla şöhret bulan Mehmet Emin Refi-i Kalâyî'nin hayatı, şahsiyeti ve eserlerinin anlatıldığı bir çalışmadır. Eserde Refi-i Kalâyî'nin Diyarbakırlı Refi ve Adanalı Surûrî ile hicivleşmeleri anlatılmış, daha sonra da Kalâyî'nin 1867'de basılan divanı incelenmiştir.

1.3.1.42.Şeyhü'l-İslam Abdü'l-Aziz Efendi

"Dîvân-ı Tâhirü'l-Mevlevî"nin ön kapağı içinde yer alan listede adı geçen bu eserin herhangi bir nüshasına rastlanmamıştır.

1.3.1.43.Tarih Hülâsâları ve Kısas-ı Enbiyâ

Bu eser Tâhirü'l-Mevlevî'nin İslam tarihi ile ilgili yazdığı ders notlarından oluşmaktadır. Eserin içeriğini oluşturan temel kaynak Kur'an-ı Kerim'in peygamber kıssalarını anlatan

[31] Bu bölüm "zeyl" adını taşımaktadır.

ayetleridir.

Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 114 numarada kayıtlı nüsha, Hz. Âdem ile Hz. Şit'in kıssalarının yer aldığı eksik bir nüshadır. Eserin 116 numarada kayıtlı nüshasında Hz. Âdem'den başlayarak Hz. İsa'ya kadar peygamberlerin kıssaları anlatılmaktadır. 128 numarada kayıtlı olan nüshada ise İslam Yolu Mecmuası'nın 47. sayısından[32] 76. sayısına[33] kadar 25 bölüm halinde yayınlanmış olan yazılar bir araya getirilmiştir.

1.3.1.44.Teceddüt Edebiyatına Dair Muhtıra

Bu eser Tâhirü'l-Mevlevî'nin Kuleli Askeri Lisesi'nde muallimlik yaptığı yıllarda Türk edebiyatı tarihi ile ilgili yazdığı ders notlarından oluşmaktadır.

1.3.1.45.Tefsir-i Hüseyni Tercümesi

Mevlânâ Hüseyin Vâiz Sebzevârî'in "Tefsir-i Hüseyni"[34] adlı Farsça tefsirinin Bakara suresi sonuna kadar yapılmış olan tercümesidir.

Atilla Şentürk ve Zülfikar Güngör, eserin herhangi bir nüshasının bulunmadığını söylemiş ancak Recep Arpa, Osmanlıca süreli yayınlardaki tefsir makalelerini araştırırken eserin izine rastlamıştır. Eserin bir bölümünün Mihverü'l-Ulûm Dergisi'nin 5. ve 7. sayılarında yayımlandığını tespit eden Arpa, bu bölümlerle ilgili şu bilgileri vermiştir:

> "… 5. ve 7. sayılarda bu tercüme için husûsî bir bölüm (Kısm-ı Mahsûs) açılarak 5. sayıda Fâtiha sûresi, 7. sayıda ise Bakara sûresi 7. ayetin sonuna kadar yayımlanmıştır. Mezkûr dergi ise tercümenin son olarak yayınlandığı 7. sayıdan sonra bir sayı daha çıkmış ve bilinmeyen sebeplerle yayın hayatına son vermiştir. Dergi yayın hayatına son verince tefsirin geri kalan kısımları da yayımlanamamıştır. Bu sebeple tercümenin geri kalan kısmının akıbeti hakkında şu an için bilgi sahibi değiliz."[35]

1.3.1.46.Tercümelerim

Atilla Şentürk, "Bu eseri göremedik. Divan-ı Tâhirü'l-Mevlevî'nin başında şöyle deniliyor: "Tasavvufa dâir Molla Câmî'nin Şerh-i Rubâiyât ve Levâmi Risâleleriyle muhtesib Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ 'nın bir de Câm-ı Cihân-nümâ unvanlı risâle-i ârifânenîn

[32] Bu sayı 25 Ağustos 1949 tarihinde basılmıştır.
[33]Bu sayı 15 Mayıs 1950 tarihinde basılmıştır.
[34] Bu eser "Mevâhib-i Aliyye" adıyla da bilinmektedir.
[35]Recep Arpa, Tâhirü'l-Mevlevî'nin Tefsîr-i Hüseynî Tercümesi'nden Bir Numûne, Usûl İslam Araştırmaları, (2014) s.138

tercümeleridir."[36]sözleriyle eserin herhangi bir nüshasının elde bulunmadığını belirtmektedir.

Yakın bir tarihte Abdulrahman Acer tarafından eserin bir nüshasının bulunduğunu söyleyen Yılmaz Baran, Acer'in çalışmasıyla ilgili şu bilgileri vermiştir:

> "… son yıllarda Abdulrahman Acer tarafından bu eserin Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi Yazmalar Koleksiyonu Y021 numarada "Tercümeler" ismiyle kayıtlı bir nüshası bulunmuştur.
> Eser ile ilgili bilgileri Abdulrahman Acer'in aşağıda belirtilen çalışmasından özetle veriyoruz:
> "Mecmuada birinci olarak Ahmet Remzi Akyürek tarafından Mesnevî'den derlenen "Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ" isimli eserin metni ve bu metnin Tâhirü'l-Mevlevî tarafından yapılmış tercümesi yer almaktadır(1-63 sayfaları arasında).
> İkinci olarak İbnü'l-Fârız'ın "Kasîde-i Hamriyye" isimli otuz üç beyitlik kasidesinin Abdurrahmân Câmî tarafından "Levâmi" adıyla yapılan şerhinin tercümesi(64-205 sayfaları arasında); üçüncü olarak Abdurrahmân Câmî'nin "Şerh-i Rubâiyyât" isimli eserinin vahdet-i vücutla alakalı kısımlarının tercümesi(206-266 sayfaları arasında); dördüncü ve son olarak da Muhammed Şîrîn Mağribî'nin "Câm-ı Cihânnümâ" adındaki eserinin metni ve tercümesi (267287 sayfaları arasında) yer almaktadır.
> İçeriği belirtilen nüsha mütercimin el yazısıyla yazılmıştır. Yaklaşık 300 varaktır. Mecmuada yer alan eserlerin her biri ayrı bir deftere yazılmış ve sonradan iplik dikişle birleştirilerek ciltlenmiştir. Bu cildin sırtında isim olarak Tercümeler ibaresi bulunmaktadır. Levami Terümesi hariç diğer eserler kendi içinde sayfa numaralandırılmasına sahiptir."[37]

Bu çalışmada Tâhirü'l-Mevlevî'nin yaptığı tercüme sadeleştirilmiştir. Kitabın sonunda tercüme metnin tıpkı basımına da yer verilmiştir.

1.3.1.47.Türk Edebiyatı Tarihçesi

Yazarın Darüşşafaka Lisesi'nde Edebiyat muallimliği yaptığı sırada tuttuğu ders notlarından mürekkeptir.

1.3.1.48.Veliyyü'd-din Oğlu Ahmed Paşa Dîvânı'nın Nesre Çevrilişi

Bu eser, 15. yüzyıl divan şairlerinden ve Fatih'in gözdesi olan Ahmed Paşa'nın divanının nesre çevrilmiş halidir. Kitap manzum bölümlerde iki sütun üzerine tasarlanmış, birinci sütunda orijinal metin ikinci sütunda ise beyitlerin nesre çevirisi verilmiştir. Müellifin bu eseri iki cilt halinde hazırlanmış olup Fethi Sezai Türkmen kataloğu 85 ve 86 numarada kayıtlıdır. Çalışma hazırlanırken divanın dört nüshası karşılaştırılmıştır.

[36] Şentürk age. s. 110-111
[37] Baran, agt. s. 16.

1.3.2. Matbu Eserleri

1.3.2.1.Afgan Emiri Abdurrahman Han

Afganistan Emiri Abdurrahman Han'ın yaptığı işleri ve yaşadığı olayları anlattığı eserin müellif tarafından tercüme edilmiş halidir.

1.3.2.2.Amuzgâr-ı Fârisî

Talebenin Farsça öğrenebilmesi amacıyla hazırlanmış bir çalışmadır. Şentürk, "Talebeye tutturacağı ders notları için yaptığı araştırmalar neticesinde meydana getirdiği eserde, câhiliye devri örf ve âdetleri ile asr-ı saadette temelleri atılan İslam medeniyetinin mukayesesi yapılarak bu yeni medeniyetin zuhuru ve Hulefâ-yı Râşidîn devrine kadar geçirdiği tekâmül safhaları anlatılmıştır."[38] diyerek eserin içeriği hakkında bilgi vermiştir.

1.3.2.3.Asr-ı Saadetde Müslümanlığın Medeniyete Hizmetleri

Tâhirü'l-Mevlevî'nin talebelerine tutturacağı İslam Tarihi ders notlarından oluşan bu eserde cahiliye devri örf ve adetleri ile İslam medeniyeti karşılaştırılmıştır. Ayrıca 4 halife dönemine kadar geçen olaylar anlatılmıştır.

1.3.2.4. Bakiye Dâir

"Edebiyat Tarihimizde Araştırmalar" serîsinin üçüncü kitabı olarak çıkan eser 16.yy.şairlerinden Baki hakkında yapılmış biyografik bir eserdir.

Eserde Bâkî'nin hayâtı, ahlâkı, ilmi, sanatı, Zatî ile görüşmesi gibi meselelere yer verilmiştir.

1.3.2.5.Cengiz ve Hulâgû Mezâlimi

Cengiz ve Hulagu'nun İslam âlemine yaptığı zulümler anlatılmıştır. Eserde Şeyh Sadi'nin Bağdat katliamını anlattığı mersiyesi ve bu mersiyenin tercümesi de yer almaktadır. Tâhirü'l-Mevlevî'nin yanlış anlaşılmasına, tenkit edilmesine, hatta bazı mahfillerce Türk

[38] Şentürk age. s. 62

düşmanı gibi anılmasına neden olan bu eser[39] Tevsi-i Tıbaat Matbaası'nda 1322 yılında basılmıştır.

1.3.2.6.Dest-âvîz-i Fârisî-hânan

Eser Rehnüma-yı Füzuyat Mektebi'nde müellifin Farsça hocalığı yaptığı dönemde talebeye Farsça öğretmek amacıyla yazılmıştır. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Amuzgâr-ı Pârisî'den sonra yazdığı ikinci Farsça gramer kitabıdır.

1.3.2.7.Divan Edebiyatı ve Istılahları

Eserin birinci bölümünde Divan Edebiyatı hakkında bilgiler verilmiş, ikinci kısmında ise Divan Edebiyatındaki ıstılahlar açıklanmıştır. Tâhirü'l-MevlevîEdebiyat Istılahları[40] adlı kitabın muhtasar bir özeti olarak bu kitabı hazırlamıştır

1.3.2.8.Divançe-i Tahir

Müellifin yazdığı ikinci şiir kitabı olan bu eser 1903 tarihinde Mehmet Tahir imzasıyla yayınlanmıştır. Kitabın ön sözünde müellif, o dönemdeki şiir anlayışını, "Ben Fuzûlî, Nef'î, Sezâyî, Nedim, Nâci ve sâire gibi esâtiz-i edebi taklide çalışdım. Bu hareketimle zevk-i millîden behre-dâr olduğumu isbât etdim."[41] sözleriyle ifade eder.

Eser genel olarak tevhid, münâcât, naat, şarkiyyât, murabbâ, muhammes, müseddes, tevârih, Hz. Mevlânâ'ya dair kasâid, gazeliyât, kıtaât ve müfredât kısımlarından oluşmaktadır.[42]

1.3.2.9.Edebiyat Istılahları

Bu eser, müellifin Edebiyat Lügatı Komisyonuna atandığı zaman yaptığı çalışmalardan oluşmaktadır. Eserin müellif nüshasından istinsah edilmiş olan bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 111 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

---

[39] Güngör, agt. s. 186

[40] Bu kitap müellifin 1934 yılında Ali Ekrem Bolayır başkanlığında oluşturulan lügat komisyonu üyesi iken yazdığı bir kitaptır.

[41]Mehmet Tahir (Olgun), Divânçe-i Tâhir, İfâde-i Mahsusa, s. 3

[42] Şentürk s.68

1.3.2.10.Edebiyat Lugatı

Tâhir'ül-Mevlevî'nin, 1935'te tamamladığı Edebiyat Istılahları'ndan bâzı kısaltma ve değişikler yaparak bir yıl sonra (1936'da) "Asâr-ı İlmîye Kütüphanesi Neşriyatı" arasında bastırdığı eseridir. Bu eser alfabetik sırayla hazırlanmış bir edebiyat terimleri sözlüğüdür.

1.3.2.11.Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra

Tâhirü'l-Mevlevîbu eserinde başlangıçtan Tanzimat dönemine kadar olan edebiyat tarihimizi sade bir dille ve hece vezniyle anlatmıştır. Müellif eseriyle ilgili olarak "Öyle zannediyorum ki şu muhtasar eser (Güfti tezkiresi) ile (Harabat mukaddimesi) ne nisbetle üçüncü oluyor. Fakat millî vezin ile gayet sade yazılmış olması itibariyle birinciği kazanıyor."[43] demiştir.

1.3.2.12.El-Fütuhatü'l-İslâmiyye Tercümesi

Mekke Müftüsü Seyyid Ahmet Zeyni Dahlan'ın "el-Futühâtü'l-İslâmiyye" adlı Arapça eserinin tercümesidir. Tercüme eserin bir kısmı Ceride-i Sufiyye adlı dergide tefrika edilmiş, daha sonra aynı kısımlar Trabzon'da yayınlanan İkbal Gazetesi'nde de yayınlanmıştır.

Tercümenin kitap haline gelmiş bir nüshasının bulunmadığını, eserin tamamının tercüme edilip edilmediğinin kesin olarak bilinemediğini söyleyen Zülfikar Güngör "Tahir'ül-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri" adlı tezinde eserle ilgili şu bilgileri vermektedir:

> "Bu tercümenin kitap haline gelmiş bir nüshasını bulamadık. Zaten eserin tamamının tefrika edilip edilmediğini de bilmiyoruz. Hatta müellifin Hatırat'ında yer alan şu ifadeler, eserin tamamının tercüme edilmediği intibaını vermektedir:
> "Seyit Ahmed Zeyni Dahlan'ın El-Fütühatü'l-İslâmiye eserinin Türkçeleştirilmiş epeyce bir kısmını on adet kağıt para karşılığında sattım. İkbal Gazetesi bunları tefrika olarak yayınladı."[44]

1.3.2.13.Fuzûlî'ye Dâir

Divan edebiyatının en önemli şairlerinden biri olan Fuzûlî'nin bazı eserlerini de ele alan bu eser, Edebiyat Tarihimizde Araştırmalar serisinin ilk kitabı olarak 1936 yılında yeni harflerle basılmıştır.

---

[43] Darüşşefeka ve Kuleli Liseleri Edebiyat Muallimlerinden Tahir, Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra, İttifak Matbaası, İstanbul 1931, s.3.
[44] Güngör, agt. s. 190.

1.3.2.14.Germiyanlı Şeyhî ve Harnâmesi

Şeyhî ve Harnâme adlı mesnevisi hakkında bir araştırma olan eser, "Edebiyat Tarihimizde Araştırmalar" serisinin son kitabıdır. Eserde Şeyhî'nin hayatı ve edebî şahsiyeti ile ilgili bilgi verildikten sonra Harnâme'nin açıklaması yapılmış, Şeyhî'nin İstanbul kütüphanelerinde bulunan divanının nüshaları tanıtılmış ve Dil Kurumu tarafından basılan Şeyhî Divânı ile ilgili bir değerlendirme yapılmış, eserin sonunda da Şeyhî Divânı'ndaki bir beyit hakkında Tahir Olgun ile Ali Nihad Tarlan'ın karşılıklı yazışmaları yer almıştır.

Yılmaz Baran, Tâhirü'l-Mevlevî'nin bu matbu kitabının müstakil bir yazma nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 79 numarada "Şeyhî ve Harnâmesi" adıyla kayıtlı olduğunu belirtmiş ve eserin yeni harflerle basıldığını (Tâhir Olgun, Germiyanlı Şeyhî ve Harnâmesi, Yeşil Giresun Matbası, Giresun 1949.) söylemiştir.[45]

1.3.2.15.Hazreti Peygamber ve Zamanı

Hz.Muhammed'in hayatının yalın bir dille ve muhtasar bir şekilde anlatıldığı bir siyer kitabıdır. Kitabın adı müellifin "Divan-ı Tâhirü'l-Mevlevî" adlı eserinin başlangıç kısımlarındaki varaklarda "Köy Çocuklarına Mahsus İslam Tarihi" olarak belirtilmiş ve kitabın Cemiyet-i Tedrisiyye-i İslamiyye tarafından "Hz. Peygamber ve Zamanı" adıyla basıldığı ifade edilmiştir.

Eserin içeriği; "Peygamberimizin Hayatı", "Ashab-ı Kiram ve Aşere-i Mübeşşere", "Hilafet", "Tefsir, Hadis, Müfessirler, Muhaddisler, Müctehidler" ve "Dört Mezheb İmamının Hayatı" isimli konu başlıklarından oluşmaktadır.

1.3.2.16.Hind İhtilâli

Eser, Tahir Olgun'un Farsçadan yaptığı tercümelerden birisidir. Hindistan'da İngilizlere karşı yapılan ihtilâl sırasında bir İngiliz kadının başından geçen olaylar anlatılır.

Atilla Şentürk, Tâhirü'l-Mevlevî'nin eserleri listesinde adı geçen bu eserin herhangi bir nüshasını göremediğini belirttikten sonra Divân-ı Tâhir'ül-Mevlevî'nin Üniversite kütüphanesindeki nüshasının başındaki malûmatı aynen aktarmıştır:

"Hind İhtilali:

[45] Baran, agt., s.40.

> Hindistan'da İngilizlere karşı zuhur eden ihtilal esnasında bir İngiliz kadının sergüzeştine dair İngilizceden Fârisîye mütercem 'Sergüzeşt-i Yek Hânım-ı Engilisi der Hindustan' isimli eserin tercümesidir ki bu da İkbâl Gazetesi'ne derc edilmiş ve Trabzon'un Ruslar tarafından istilasında matbaanın yağma edilmesi dolayısıyla müsveddâtı ve matbu aksamı ziyâa uğramıştır."[46]

1.3.2.17.Hind'in Moğol Hükümdarları ve Nâdir Şah

Tahir Olgun'un tercüme eserlerinden biridir. Eser; Hindistan, İran ve şarka dair malumatlar vermektedir. Önce İkbâl gazetesinde tefrika edilmiş, 1929-1930 yıllarında kitap halinde neşredilmiş olduğunu söyleyen Atilla Şentürk, mütercimin kitabın başına sonradan ilâve ettiği "İfâde" kısmında verdiği bilgileri paylaşmıştır:

> "… Garblılardan gördüğümüz bunca hakarete rağmen hâlâ. (garblılaşalım.!) tavsiyesine kalkışacak kadar gaflet gösterdiğimiz ve şarklı olduğumuzu unutacak derecede ahvâl-i şarkîyeden bî-haber bulunduğumuz bir zamanda şarka dâir epeyice ibret-âmiz vekâyi'i hâvi olan şu eseri Fârisîden lisânımıza nakl ediyorum. /Eserin aslı: on ikinci asr-ı hicrîde yaşamış ve Dehli hükümdarı (Muhammed Şah) ile İran sâhibzuhûru (Nâdir Şah) devirlerini idrâk ederek on seneden ziyâde Hindistan'da oturmuş olan (Gemsin Frîzer) nâmında bir İngiliz tarafından yazılmış, muahharen (Nâsırüddîn Şah)ın emri ve Kürdistan valisi (Nâsırülmülk Ebulkâsım Han)ın himmetiyle İngilizceden Fârisiye terceme edilmiş, daha sonra da İran (nâibüssaltana)sı (Mecîdüddevle Ali Muhammed Han)ın kalemiyle tashih ve tenkîh olunarak basılmışdır. Bunu Türkçeleşdirmekden maksadım: hem zavallı halkımıza Hind ve İran hakkında biraz ma'lûmât vermek, hem lisân bilenlerimizi azacık da şarka dâir kitab nakline teşvik eylemekdir. Terceme-i nâçizim, bu hususda erbâb-ı kaleme şevk olmak muvaffakiyetini kazanırsa benim ve memleketim için ne mutlu 11 Kânunısânî 328."[47]

1.3.2.18.Hind Masalları

Daha önce Namık Kemal'in tercüme ettiği, Hind'li Şeyh İnâyetullah'ın Bahar-ı Dâniş adlı Farsça eserinin tercümesidir.

Tahir Olgun'un bu eseri önce İkbal Gazetesi'nde tefrika edilmiş daha sonra eski harflerle Trabzon İkbal Matbaası'nda 1329 yılında basılmıştır. Eser, 1921 yılında Mahfil'e ek olarak "Birinci Kısım" notuyla 40 sayfa olarak yayınlanmış, daha sonra eserin Mahfil'e ek olarak yayınlanan 40 sayfalık bölümü de içine alarak 1926 yılında toplam 120 sayfa olarak yayınlanmıştır.

Eserle ilgili bir çalışma yapılmıştır: Tâhirü'l-Mevlevî, Masal Masal İçinde/Hind Masalları, Haz. Tahir Hafızoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2007.

[46]Güngör, agt, s.193.
[47] Şentürk, age. s. 82- 83.

1.3.2.19.İki Mektup Surûrî ile Gubârî

16.asrın iki divan şairi olan Sururi ve Gubâri arasında geçen bir olay ve birbirlerine yazdığı iki manzum mektubun açıklanmasından oluşan bir çalışmadır. Güngör, eserin içeriği hakkında şu malumatı vermiştir:

> "Gubarî, Sururî'yi Kanuni'nin oğlu Şehzade Mustafa'nın hocalığını kabul etmesi dolayısıyla Mekke'den gönderdiği manzum bir mektupla ayıplamış; Surûrî de bu mektuba verdiği manzum cevapta; bu vazifeye kendi talip olmadığını ve Padişah'ın fermanı ile kabul etmek zorunda kaldığını bildirmişti."[48]

1.3.2.20. İnsanlığın Büyük Önderi Rasûl-i Âzam Hz.Muhammed'in Hâl Tercümesi

Tahir Olgun bu eseri Mekke müftüsü Seyyid Ahmed Zeyni Dahlan'ın bir Arapça eserini kaynak alarak hazırlamıştır. Eserde Hz. Muhammed'in hayatı özlü bir şekilde anlatılmıştır. Önce "Siyer-i Peygamberi" başlığı ile İslam Yolu dergisinde yayınlanmış, 1964 senesindeki baskısının sonuna "Veda Hutbesi", 1971 senesindeki baskısının sonuna da Tahir Olgun imzasıyla bir naat eklenmiştir. Ayrıca 1971 senesindeki baskısında eserin bazı kısımlarında sadeleştirme yapılmış, önceki yıllarda yapılan baskılarda yer alan birkaç başlık da bu baskıda yer almamıştır.

1.3.2.21.İslâm Askerine

Tahir Olgun bu eseri 1. Dünya Savaşı sırasında askerin cesaretini artırmak amacıyla hazırlamıştır. Hazreti Peygamberin yaptığı savaşların sade bir dille anlatıldığı bu eserin büyük bir kısmı Sebilürreşad dergisinde yayınlanmıştır.

Zülfikar Güngör, eserin kitap haline gelmiş matbu bir nüshasının bulunmadığını şu sözleriyle ifade ediyor:

> "Eserin muhtevası peygamber efendimizin yaptığı savaşlardan oluşmaktadır. Araştırmalarımızda bu eserin kitap haline gelmiş matbu bir nüshasını bulamadık. Süleymaniye Kütüphanesi F.S.T. 164 numarada bu eserin İslâm askerine İslâm Tarihinden Bazı Vakalar adıyla kayıtlı nüshası; Sebilürreşad'da yayınlanan yazıların kesilerek biraraya getirilmesiyle oluşmuş vr. 76'dan itibaren ise el yazısı ile tamamlanmış bir nüshasıdır."[49]

1.3.2.22.Kafkasya Mücahidi Şeyh Şâmil'in Gazavâtı

Şeyh Şamil'in hayatını ve Kafkaslarda Ruslara karşı verdiği mücadeleleri anlatan tercüme bir eserdir. Bu eserin aslı, Muhammed el-Karahî tarafından Arapça olarak yazılmış ve

[48] Güngör, agt. s. 194.
[49] Güngör, agt, s.195.

Abdulhamid b. Abdullah eş-Şekevî tarafından "Mezâgu'l-Ervah fi-Şa'şaati's-Silah" adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir.

Mehmet Akif, 1. Dünya Savaşı'nda Necid'e gönderildiği sırada Şamil'in Medine'de ikamet eden oğluna bir ziyarette bulunmuş ve bu ziyarette eserin daha önce yapılan Türkçe tercümesi ve Arapça nüshası Akif'e hediye edilmiştir. Akif de bu iki nüshayı neşre hazırlaması için Tâhirü'l-Mevlevî'ye vermiştir. Tâhirü'l-Mevlevî tarafından yayına hazırlanan eser, eski harflerle 216 sayfa olarak Matbaa-i Amedi'de 1333 tarihinde basılmıştır. [50]

1.3.2.23.Kâili Bilinen Fıkralar

Mehmet Zeki Pakalın bir fıkra külliyatı topladığı sırada müelliften bildiği fıkraları kendisine göndermesini rica etmiş, müellif de bunun üzerine eskilerden duyduğu fıkraları derleyerek Pakalın'a takdim etmiştir. Tahir Olgun, daha sonra bu fıkraları, Niyazi ergebilen'in isteği ile Bilgi Yurdu mecmuasında yayınlamıştır. Bilgi Yurdu Mecmuası'nın 1940 yılında yayınlanan 32,33,34 ve 36. sayılarında "Kaili Bilinen Fıkralar" başlığıyla yayınlanmış olan bu nüsha, 4 sayfadır.

Eserin, Süleymaniye Kütüphanesi F.S.T. Koleksiyonu 132 numarada "Şahsî Fıkralar" adıyla kayıtlı olduğu bilinmektedir.

1.3.2.24.Kamerî Aylara Dâir Ma'lumât

Kameri aylarla ilgili tarihî bilgileri ve o aylarda meydana gelen olayları ihtiva eden bir çalışmadır. Bu eseri oluşturan makaleler öncelikle Mahfil'de ardından da İslam Yolu dergisinde yayınlanmıştır. Eserin herhangi bir nüshasına rastlayamadığını belirten Şentürk, "Bu isimle tertip edilmiş müstakil bir yazma nüshaya rastlayamadık. Eser, Mahfil'de -nr. 3, 1339 Muharremine mahsus nüshadan itibaren-, mecmuanın her nüshasında çıktığı kamerî ayın târihî hâdiselerine, ehemmiyetine, âdetlerine (v.b.) dâir yazdığı makalelerin tamâmı olmalıdır."[51] demiştir. Zülfikar Güngör de eserle ilgili şunları söylemiştir: "Tâhirü'l-Mevlevî'nin yazma eserleri ile ilgili listelerde adı geçen ve "Divân-ı Tâhirü'l-Mevlevî"de Mahfil'de intişar etmiş olan bazı makalatın mecmuudur" şeklinde tanımı yapılan bu eserin bir araya toplanmış bir nüshasına araştırmalarımızda rastlayamadık."[52]

[50] Baran, agt., s. 8.
[51] Şentürk, agt., s. 86.
[52]Güngör, agt, s.197.

1.3.2.25.Matbuat Âlemindeki Hayatım

Eser, Temmuz 1926'da kaleme alınmaya başlanmış, müellifin yayın hayatındaki hatıralar, çıkardığı kitap ve dergiler, yaptığı vazifeler, İstiklal Mahkemesine sevki sırasında başından geçen olaylar anlatılmıştır. Ayrıca eserde Tahir Olgun'un yaptığı ilmi araştırmalar ve tartışmalar, bu konularda kaleme aldığı makaleler de yer almıştır. Eser Tâhirü'l-Mevlevî ile ilgili yapılan çalışmalarda yararlanılan en önemli kaynaklardan birisidir.

Eser, sadık Albayrak tarafından yayına hazırlanarak 430 sayfa olarak Nehir Yayınları'nda yayınlanmıştır.

1.3.2.26.Medâris-i İslâmiyye Talebesine Tarih Hülâsâları

Tâhirü'l-Mevlevî'nin bu eseri, Mehmet Akif'in kızı Cemile Hanım'a okutulmak üzere yazılmış İslam tarihine dair makalelerden mürekkeptir. Eserin bir kısmı Sırat-ı Müstakim Dergisi'nde "Devr-i Peygamberi Tarihçesi" başlığıyla yayınlanmıştır. Matbaa-i Âmâdî'de basılan kitabın muhtevası "Tabakât-ı Arab ve hükümât-ı Arabiye", "Ecdâd-ı Peygamberî", "Asr-ı Saadet(Peygamberimizin doğumundan vefat ve defnine kadar olan hayatı)" başlıklarını taşımaktadır.

1.3.2.27.Mesnevî Dersleri

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Fatih, Süleymaniye ve Laleli Cami'nde okuttuğu Mesnevî derslerinin notları olan bu eser, müellifin en önemli eserlerinden biridir.

Tâhirü'l-Mevlevî Mesnevî'nin birinci cildinin şerhini 1950'de yayınlamış, fakat altı ciltlik Mesnevi'nin şerhini yapmaya ömrü vefa eylememiştir. Müellif tarafından şerh edilip yayınlanan kısım 5. cildin birinci kitabının sonuna kadar olan bölümdür. En son şerhi yapılan beyit:

> "Senin başını kesmek ve kanını dökmek kasdında bulunurlar.
> Fakat bu din ve marifet hamiyyetiyle değildir."[53]

şeklinde tercüme olunan 17309. beyittir. Müellifin vefatı nedeniyle yarım kalan kısımlar Fethi Sezai Türkmen tarafından neşredilmiş ve 1963-1975 yılları arasında 14 ciltlik bir eser

[53] Güngör, s. 199.

olan “Şerh-i Mesnevî” ismiyle yayınlanmıştır. Yayınlanan bu şerhin el yazma nüshaları 71 adet defter halinde Süleymâniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen kitaplığında bulunmaktadır.

1.3.2.28.Mesnevî’nin Eski ve Yeni Mûterîzleri

Muhammed Şahin tarafından yazılan “Mesnevî’nin Tenkidi, İst. 1946” adlı kitaba cevap ve reddiye olarak yazılan bu eser, 1946 yılında İstanbul Tecelli Matbaası’nda basılan 22 sayfalık bir risaledir.

1.3.2.29.Mesnevi’nin Mûterîzine İkinci Cevap

Tâhirü’l-Mevlevî’nin “Mesnevi’nin Eski ve Yeni Muterizleri” adlı reddiyesine karşılık olarak Muhammed Şahin, “Mesnevi’nin Tenkidini Beyenmeyene Cevap” isimli risale ile cevap vermiştir. Tâhirü’l-Mevlevî de bunun üzerine, “Mesnevî’nin Mu’terizine İkinci Cevap” adlı bu risaleyi yazmıştır. 16 sayfa olan bu risale 1947’de Rıza Koşkun Matbaası’nda basılmıştır.

1.3.2.30.Mir’at Hz. Mevlânâ

Tâhirü’l-Mevlevî’nin çile esnasında nazmettiği bu eser, Hz. Mevlânâ’nın manzum hilye-i şerifidir. Müellifin yayınlanmış ilk kitabı olan bu eser, 1899’da Cemal Efendi Matbaası’nda basılmıştır. Müellif bu manzum eserin Lütfi Çelebi ve Rıza Dede’nin yazdığı manzumelerden sonra Mevlânâ ile ilgili yazılan manzum hilyelerin üçüncüsü olduğunu, derin tetkik ve araştırma sonucu yazıldığını belirtmiştir.[54]

1.3.2.31.Mir’atü’l-Akâid

Molla Cami’nin akaidle ilgili manzum risalesinin Farsçadan tercümesi olan eser; İslam Yolu mecmuasında tefrika edilmiş, 1964’te Abdullah Işıklar tarafından İstanbul Orhan Mete Matbaası’nda 48 sayfalık bir kitap olarak neşredilmiştir.

1.3.2.32.Müslümanlıkta İbadet Tarihi

Müellifin Buhârî ve Müslim’de rivayet edilen “İslam beş temel üzerine bina kılınmıştır.”

[54] Tâhirü’l-Mevlevî, Mir’ât-ı Hazret-i Mevlânâ, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul 1315 (1899), s.2.

hadisinden hareketle İslam binasının nasıl kurulduğunu anlatmak üzere tefsir, hadis, siyer ve hadis kitaplarına müracaatla meydana getirdiği eseridir.[55]

Yukarıda verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere eserde namaz, oruç, zekât ve hac ibadetleri anlatılmıştır ayrıca bu ibadetlerin tarihî ve fıkıhî yönünden bahsedilmiştir.

Kitabın ilk tamamlanan bölümü olan "Namaz Tarihçesi" Mahfil dergisinde eserin bir diğer ismi olan "İbadat-ı İslamiyye Tarihçesi" başlığıyla yayınlanmıştır.

1.3.2.33. Siyer-i Peygamberî

Tâhirü'l-Mevlevî, 1346 Muharreminin ilk gecesi (Temmuz 1927) Müslümanlara yeni yılın başında güzel bir hizmette bulunmak amacıyla Seyyid Ahmed Zeynî Dahlân'ın "es-Sîretü'n-nebevîye ve'l-Asârü'l-Muhammedîye" adlı eserini tercümeye başlamıştı. Müsveddeleri Süleymâniye Kütüphanesi'nde Fethi Sezai Türkmen koleksiyonu 117 numarada kayıtlı olan eser 90 varaktır.[56]

Zülfikar Güngör eser ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

> "Araştırmalarımız sırasında müellifin Asr-ı Saadetde Müslümanlığın Medeniyete Hizmetleri adlı eserini incelerken dikkatimizi bir husus çekti. İki cilt olarak neşredilen bu eserin ikinci cildinin birinci cildi ile bir bağlantısı yoktu ve bu cildin muhtevası divanın baş tarafında Siyer-i Peygamberî ile ilgili verilen muhteva ile aynıydı. Bu gözlemlerimiz sonucunda Müslümanlığın Medeniyyete Hizmetleri adıyla basılan eserin ikinci cildinin Siyer-i Peygamberî adlı kitap olduğu kanaatine ulaştık."[57]

1.3.2.34.Şâir Nevî ve Sûriye Kasîdesi

Tâhirü'l-Mevlevîbu eserde, ilk olarak divan edebiyatının meşhur şairlerinden Nevʿî'nin hayatını anlatmış daha sonra Üçüncü Murad'ın büyük oğlu şehzade Mehmed'in sünnet düğününü vasfeden meşhur Sûriye Kasîdesi'ni şerh etmiştir. Eserin sonunda Tahir Olgun'un "Fuzûlî'ye Dâir" isimli kitabı hakkında bir yazı yazan B. Hakkı Süha Gezgin'e cevap olarak Tâhirü'l-Mevlevî tarafından yazılan bir mektup da bulunmaktadır.

1.3.2.35.Şeyh Celâleddin Efendi Merhûm

Bu eseri Tâhirü'l-Mevlevî; şeyhi ve Yenikapı Mevlevihane'si postnişini olan Şeyh Celaleddin Efendi'nin vefatı üzerine duyduğu üzüntüyü dile getirmek amacıyla yazmıştır. Şeyh Celaleddin Efendi'nin bazı menakıbı, vefatı ve Mevlevihane'nin yanması ile ilgili

[55] Güngör, agt., s. 201.
[56] Şentürk, age., s. 103-104
[57] Güngör, agt, s.202.

bilgileri içeren eser, şeyhin oğlu Şeyh Abdülbaki Efendi'ye takdim edilmiştir.

1.3.2.36.Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti

Bu eser, Şeyh Sadi'nin Hindistan'daki Sûmenât mabedine yaptığı ziyaretini anlattığı, Bostan adlı eserindeki "Hikâyât-ı Sefer-i Hindistân ve Delâlet-i Betbeteristân" başlıklı bölümün Farsçadan tercümesidir. Beyanü'l-Hak'ta 7 bölüm olarak tefrika edilen eser, eski harflerle 48 sayfa olarak 1327 tarihinde İstanbul Asır Matbaası'nda basılmıştır. Kitabın sonunda müellifin Sadi'den manzum olarak tercüme ettiği birkaç şiir de yer almıştır.

1.3.2.37.Şukûfe-i Bahâristân

Bu eser, Molla Cami'nin "Baharistan" adlı eserinin tercüme ve şerhidir. Müellif bu çalışmasını Şuküfe-i Baharistan adıyla yayınlamak amacıyla Encümen-i Maarif-i Daniş'e başvurmuş ancak olumlu bir dönüt alamamıştı. Müellifin istibdat dönemi olarak nitelediği Meşrutiyet öncesi dönemde bastıramadığı eseri, Meşrutiyetin ilanından sonra Beyanü'l-Hak Dergisi'nde 17 bölüm halinde yayınlanmıştır.

1.3.2.38.Tarih-i İslam Sahâifinden

Müellifin İslam tarihi ile ilgili yazdığı makalelerin bir araya getirilmesiyle oluşan eser, Beyanü'l-Hak ve Sırat-ı Müstakim'de neşredilmiştir.

1.3.2.39.Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazım ve Eşkâl-i Nazım

Müellifin Darü'şşafaka Lisesi'nde okuttuğu ders notlarından oluşan ve Beyanü'l-Hak dergisinde tefrika edilen bir eserdir. İki bölümden oluşan eserin birinci bölümünde vezin ve uyak, ikinci bölümünde ise nazım şekilleri örnekler ve uygulamalarla anlatılmıştır.

1.3.2.40.Teşebbüs-i Şahsî

Tâhirü'l-Mevlevî, 1908 yılında birkaç arkadaşıyla birlikte bir şirket kurarak Rehber-i Vatan adlı haftalık bir gazete çıkartmaya başlamış fakat henüz ikinci baskıda iken baskıların hatalı çıkması nedeniyle bu şirket dağılmıştır. Müellif de gazetenin çıkarıldığı zamanda başından geçen olayları Teşebbüs-i Şahsi adlı kitabında anlatmıştır. Müellifin hatıralarının yer aldığı bu eser, Tâhirü'l-Mevlevî'nin tek romanıdır. Romanda Rehnüma-yı

Memleket Gazetesi, Rehber-i Vatan Gazetesi'ni; romanın başkahramanı Şair Neşâti ise Tâhirü'l-Mevlevî'yi temsil etmektedir.

Eserde adı geçen kişilerin ve olayların gerçek olduğunu ancak kişilerin isimlerinin değiştirilmiş bulunduğunu söyleyen müellif, kitapla ilgili şu bilgileri vermiştir:

> "Teşebbüs-i Şahsî:
> Bir teşebbüsün müfîd olması için müteşebbisin ol emirde ona ehil olması lazım geldiği fikrini te'yid etmek emeliyle yazılmış milli bir hikâyedir. Meşrutiyeti müte'âkip nev-heves birkaç gencin gazete çıkarmak teşebbüsünde bulunmasını ve mesleğe vukûfsuzluk dolayısıyla muvaffâkıyetsizlik husûle gelmesini hâvidir. Eşhâs isimleri değiştirilmiş olarak hakikatdır. Hatta kendisi orada (Neşâti Efendi) ismiyle tasvir edilmiştir."[58]

[58]Güngör, s.205.

II. BÖLÜM

2. TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN "VELİYYÜ'D-DİN OĞLU AHMED PAŞA DİVANI'NIN NESRE ÇEVRİLİŞİ"İSİMLİ ESERİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1. Eserin Fizikî Tavsifi

Eser Adı: Veliyyüddin Oğlu Ahmed Paşa Divanı'nın Nesre Çevrilişi

Telif Eden: Tâhirü'l-Mevlevî

Dili: Osmanlıca

Bulunduğu Yer: Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Kataloğu

Yeni Kayıt No:85-86

Eski Kayıt No: CD 6433- CD 6434

34 x 24 ebadında, siyah bez sırtlı, yeşil kâğıtla kaplanmış mukavva kapak ile tasarlanmıştır. Biri 75 diğeri 115+16[59] varaktan oluşan iki ciltlik bir eserdir. Metin önce beyaz kâğıtlara yazılmış daha sonra kalın ve kahverengi ambalaj kâğıtlarına yapıştırılmış. Eser müsvedde hâlinde bulunduğundan hattı (rik'a) ve tertibi son derece karışıktır.[60] Satır sayıları her sayfada değişmekle birlikte mensur kısımlarda genellikle iki sütun üzerine otuzar dizi yazılmıştır. Diğer sayfaların sağ sütununda Ahmed Paşa'nın manzumelerinin metni[61], sol sütununda ise her beytin hizasına gelen satırda manzumenin düz yazıya çevrilmiş hâli bulunmaktadır. Beyitler, beyit sayıları ve mensur kısımlar siyah mürekkepli kalemle yazılmış olup yer yer beyit sayıları kırmızı kurşun kalemle yer yer de mavi mürekkepli kalemle yazılmıştır. Eserde bazı kelimelerin üzerine (okunmamasından endişe duyulduğu için yazıldığını tahmin ettiğimiz) Latin harfleriyle bitişik eğik yazı ile siyah mürekkepli kalemle kelimenin okunuşu yazılmıştır. Beyitler 1'den başlayarak numaralandırılmıştır. Bazı sayfalarda beyit sayılarında sıranın bozulduğu (örneğin; 48. varakta 734. beyitten 815. beyte geçilmiştir.[62]) tespit edilmiştir. Bazı sayfalarda daha

[59] Bu 16 varaklık bölüm "Ahmed Paşa'nın Arabî ve Fârisî Şiirleri" başlığı altında yazılan bölümdür.

[60] Tâhirü'l-Mevlevî'nin evrakı arasında çıkan "Türkiye yayınevi" sekreterine -adı verilmiyor- yazılmış bir mektuptan 1946 senesi sonlarında eserin basılmak üzere matbaaya gönderildiği, sonradan müellif ile yayınevi arasında meydana gelen bir anlaşmazlık sebebiyle baskıdan vazgeçildiği anlaşılmaktadır. (Atilla Şentürk, age., s. 115)

[61] Beyit sayıları her sayfada değişmekle birlikte ortalama on beş beyittir.

[62] Bu problemlerin eserin basılmamış bir eser olmasından kaynaklı olarak bazı sayfalarının kopması ve yanlış yere yapıştırılması nedeniyle gerçekleştiğini düşünmekteyiz.

önceden verilen beyit numaralarının üzeri çizilerek söz konusu beyitler yeniden numaralandırılmıştır. Eserin sayfaları arasında Latin harfleriyle matbu olarak yazılmış muhtelif fotokopilerin yer aldığı tespit edilmiş fakat bunların eserle hiçbir ilgisinin olmadığı anlaşılmıştır.

2.2. Çeviri Yazıda Dikkat Edilen Hususlar

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Veliyyü'd-din Oğlu Ahmed Paşa Divanı'nın Nesre Çevrilişi isimli kitabı yakın tarihimize ait bir eser olduğu için,Tâhirü'l-Mevlevî'ye ait olan açıklama kısımlarında günümüz fonetiğine sadık kalınmıştır.Ahmed Paşa'ya ait şiir kısımlarının çevirisinde ise tam transkripsiyon kullanılmıştır.Çeviri yazı kısmında bize ait notlar ile Tâhirü'l-Mevlevî'nin metne düşmüş olduğu notların karışmaması için tarafımızca metne ilave olunan dipnotlar (haz.n.)kısaltmasıyla gösterilmiştir. Eserler kısmında ve "Eserin Fizikî Tavsifi" isimli bölümde hakkında teferruatlı bilgi verdiğimiz Veliyyü'd-din Oğlu Ahmed Paşa Divanı'nın Nesre Çevrilişi adlı eser, Tâhirü'l-Mevlevî'nin basılmamış eserleri arasında olduğu için henüz müsvedde hâlindedir. Bu sebeple bazı sayfaların karışmış olduğu tespit edilmiştir. 86 numaralı eserdeki bütün beyitler 1'den başlayarak numaralandırılmıştır. Bu çalışmada orijinal metnin bütünlüğünü bozmamak adına beyitleri düzenleme yoluna gitmeyerek bütün varakları olduğu gibi aktarmanın daha sağlıklı bir karar olduğu görüşüne vardık. Varak numaralarını köşeli parantezler içerisinde yazdık, örneğin, "[3]" sayısı eserin 3. varak başlangıcı olarak ele alındı. Beyit numaralarının gösteriminde ise 86. kitapta her beytin başında en son yazılmış olan[63] beyit numarasını yazmayı uygun gördük. Nitekim eseri çeviri yazı ile aktarırken beyitlerin büyük bir çoğunluğunda ikinci hatta üçüncü kez numaralandırılma yapıldığını tespit ettik. Fakat 85. kitaptaki şiirler gazellerden oluştuğu için orijinal metinde gazellerin beyit numarası her gazelde yeniden başlatılmıştır. Biz de buna uygun olarak her gazelin beyitlerini 1'den başlayarak numaralandırdık. Ayrıca 85. kitapta numara verilmemiş olan gazel beyitlerine biz kendimiz numara verdik ve orijinal metne müdahale etmiş olmaktan endişe duyduğumuz için bizim verdiğimiz numaraları Times New Roman kalın İtalik yazı ile gösterdik. Beyit ve varak numaralarını, şiirlerin isimlerini ve ölçülerini kalın yazı ile yazmayı uygun gördük. Beyitleri düz yazı ile nesre çevirileri italik vermeyi tercih ederken bazı beyitlerde Tâhirü'l-Mevlevî'nin yapmış olduğu açıklamaları düz yazı ile vermeyi tercih ettik. Tamamı Arapça veya Farsça olan beyitleri Arap harfleri ile aynen aktardık.

[63] Beyit numaraları Tâhirü'l-Mevlevî tarafından birkaç kez değiştirilmiş ve üzeri çizilerek yeni numara verilmiştir. Bu hususta en son yazılan beyit numarasının dikkate alınması uygun görülmüştür.

III. BÖLÜM

METİN

[1]

Tâhirü'l-Mevlevî
Veliyyüddinoğlu Ahmed Paşa Dîvânı'nın Nesre Çevrilişi
Veliyyüddinoğlu Ahmed Paşa

Bizim lehçe edebiyatının müessisi olmasa da müceddidlerindenbulunduğu şüphe götürmeyen Ahmed Paşa, on beşinci asırdaki şairlerimizin en büyüğüdür. İkinci Sultan Murat'ın kazaskeri Veliyyüddin bin İlyas Efendi'nin oğlu olduğu için "Veliyyüddin Oğlu" diye tanınmıştır. Doğum tarihi tezkirelerde gösterilmediği gibi doğduğu yer de ihtilaflıdır. Tezkire-i şuara sahibi Latîfî ile Müverrih Âli Bursalı olduğu; Sehî Bey ile Âşık Çelebi Edirne'de doğduğunu yazıyorlar ki Bursa'da doğmuş, Edirne'de yetişmiş olması doğru olsa gerektir.

Veliyyüddinoğlu, hocazâde olduğu için tahsiline ehemmiyet verilmiş, zekâsı ve hafızası da çalışmasına yardım etmiş olduğundan az zaman içerisinde dinî ve edebî bilgisinin derinliğiyle şöhret almıştır.

Bu genç âlim, Bursa'da Muradiye Medresesi'ne müderris oldu. Orada bir müddet ders okuttuktan sonra Edirne kadılığına çağrıldı. Daha sonra kazaskerliğe yükseldi ve İkinci Sultan Mehmed'in hocalığına tayin edildi.

Yazdığı kasideler ve sarf ettiği zarif nüktelerle genç ve zeki şakirdini yani İstanbul fatihi olacak İkinci Sultan Mehmed'i meclup ediyordu. Mesela bir gün hükümdar, Şirazlı Hafız'ın

انانکه خاك را بنظر کیمیا کنند

Yani "Bir bakışla toprağı altın hâline getirenler" mısrasının alt tarafı nedir? diye sormuş, hünkâr hocası derhâl:

کحل الجواهر قدمت تونیا کنند

Yani "Bastığı toprağı sürme gibi gözlerine çekerler" mısrasıyla cevap vermiş, Sultan Mehmed de takdir nişanesi olmak üzere mualliminin ağzını cevahir doldurmuş, (Latifi Tezkiresi s. 79) biraz sonra da ona paşalık unvanını vermiştir. Fakat bit müddet geçince hoca paşa padişahın bir kölesine harfendazlıkta bulunduğu için gazaba uğradı. Latifi'ye göre Yedikule Zindanı'na gönderildi. Âşık Çelebi'ye nazaran sarayda Kapıcılar Odası'nda

hapsedildi. İdam olunması da ihtimal dâhilinde idi. Paşa hapiste iken Germiyanlı Şeyhî'nin eserine nazire olarak meşhur "Kerem Kasidesi"ni yazdı ve söz ne demek olduğunu pek iyi anlayan padişaha takdim ettirdi. Kasidenin:

Ḳul ḳuṣūr itdi ise 'afv-ı şehenşāh ḳanı
Ṭutalum iki elüm ḳanda imiş ḳanı kerem

beyti gibi tesirli parçaları Fatih'in hiddetini yatıştırdı. Latîfî'nin rivayetine göre bu 'uzûbet, beyan u fesahat-ı lisan ki Ahmed Paşa'da vardır. Ona mülûk u selâtînden, âsîb u zevâl u ikâb u nikâl yoktur. Yani Ahmed'de bu tatlı ve fesahatli dil varken hiçbir hükümdarın cezasına uğramaz, dedi. Paşa'yı affederek zindanından çıkarttı. Lakin yanında bulundurmadı, Bursa'ya sürdü. Cüz'i bir maaşla oradaki vakıflara mütevelli tayin etti. Paşa'nın azli ve nefy tarihi kayıtlı değildir. Fakat Hicri 857'deki İstanbul fethinde padişahın

[2]

maiyetinde bulunduğu ve onun vasıtası ile hükümdarın "Fetih vaki olacak mı?" diye Akşemseddin'e haber gönderdiği tarihçe mazbuttur. Bir de yapılması hicri 877'de biten "Çinili Köşk"e Paşa'nın:

Kim ide mübārek ṭapuña ḥayy u tuvānā

diye tarih söylediği Divan'ında kayıtlıdır. Eğer bu tarihi mürekkasında yazıp göndermiş ise o seneden sonra nefyedilmiş olması lazım gelir. Sürgün edildiği sırada kendisine pek az bir maaş bağlandığını Âşık Çelebi yazmakla beraber İkinci Kerem manzumesinde Paşa da:

N'içün iflāsum ola mūcib-i taḳlīl-i 'aṭā
N'içün iḫlāṣum ola bā'iṯ-i ḥirmān-ı kerem

diye şikâyette bulunuyor. Ahmed Paşa memleketine gitmekle beraber Fatih'in sarayına hasret çekiyor ve:

N'ola micmer bigi yanarsa içüm
Bezm-i şāh-ı cihāndan ayrıldum

diye hayıflanıyordu. Bazı marûzatı ve:

Cihāna luṭf idersin her cihetden
Ḫalās it ben ḳulunı tevliyetden

beyti ile istirhamı üzerine mütevellilikten kurtuldu. Sultan onu sonra Tire, daha sonra Ankara sancak beyliğine gönderdi.

Ahmed Paşa'nın Kerem Kasidesi herkesçe bir tane bilindiği hâlde Divan'ının bazı nüshalarında yine "Kerem" redifli kıta başlıklı bir "kıta-i kebire" vardır ki içinde yukarıya naklettiğim gibi lütuf temennisini havi beyitler bulunmaktadır. Bir de üçüncü Kerem manzumesi yazılıdır ki:

Yine ʻīd oldı bu gün irdi çü devrān-ı kerem
Zevḳ u ʻayş it yine ḫurrem olup ey kān-ı kerem

matlasıyla başlar. Fakat bu manzume Fatih hakkında değildir.

Yaʻni kim āṣaf-ı devrān u muʻīn-i fużalā
K'ayaġıṭopraġıdur sürme-i aʻyān-ı kerem

beytiyle tavsif edilen bir vezirin methine dairdir. Bu vezirin fazl ü kemal sahibi ve fazilet sahiplerinin yardımcısı bulunan Mahmud Paşa olması ihtimal dâhilindedir.
Demek ki Ahmed Paşa birinci Kerem Kasidesi ile hapisten, ikincisi ile zaruretten kurtulmuş, üçüncüsüyle de vezirin teveccühünü ve yardımını kazanmıştır.

***

İkinci Sultan Bayezid padişah olunca Ahmed Paşa'yı belki de Paşa'nın müteaddit kasidelerinden birinin ezcümle:

İki cihānda seni ġamdan ide Ḥaḳāzād
Eğer bu bendeñi āzād iderseñ Anḳaradan

beytini havi manzumesinin takdimi üzerine Bursa sancak beyliğine nakil ve divanının tertibini irade etti. O da Bursa'ya gidip âlim, şair ve zarif kimselerin sohbetiyle hoşça bir vakit geçirmeye başladı. O sohbetlerin ve şairlik kayıtsızlığının tesiriyle olmalı kidivan hakkındaki iradenin infazını bile geciktirdi. Divanının dibacesinde:

Çü ʻözrüm güneş bigi meşhūrdur
Ger olduysa teʼḫīr maʻzūrdur

diyerek vukua gelen tehirden özür diliyor.

Sultan Bayezid'in divan tertibini ne vakit irade ettiği ve Paşa'nın o emri ne zaman yerine getirdiği malum değildir. Divanının baş tarafında 150 beyitlik bir mesnevi şeklinde bir mukaddime yazan şair tedvin senesini işaret etmiştir. Yalnız divanında hicri 893 senesini gösteren bir tarih bulunduğu cihetle divanın o seneden sonra tertip edilmiş olduğu anlaşılıyor.

Ahmed Paşa'da erkeklik olmadığı için hiç evlenmediğine dâir bir rivâyet vardır. Lâkin Âşık Çelebi bu rivâyetin usulsüz bulunduğunu, Paşa'nın evlenmiş, bir kızı dünyaya gelip yedi, sekiz sene yaşadıktan sonra ölmüş, onu müteakip haremi de vefat edince bir daha evlenmemiş olduğunu amcazadesi ve irtihalinde varisi bulunan Nazir Çelebi de naklen yazıyor.

Nazımda asıl adından başka bir hatta müteaddit mahlas kullanmak şairlerce âdet olduğu hâlde Ahmed Paşa ayrıca bir mahlas almamış, manzumelerinin sonuna adını yazmıştır bundan dolayı kendisine:

Siz de yazılarınızda adınızı kullanıyorsunuz Gelibolulu Ahmed de. Bilmeyenler, sizin sözlerinizi onun sanıyorlar, denilmiş. Paşa tarafından da:

"Benim sözlerimi onun sandıkları bir şey değil. Onun saçmalıklarını bana isnat etmesinler kâfi." cevabını vermiş.

***

Ahmed Paşa daha evvelki Ahmedî, Şeyhî ve İvaz Paşazade Atâyî gibi şairlerin tesiri altında kalmış ve onlara nazireler yazmış olmakla beraber asrının en yüksek şairi olmuştur. Ve edebiyatımızda hususi bir tarz sahibi olduğunda ittifak edilmiştir. Paşa'nın muasırı bulunan Karamanlı Nizami onun mukallidi olmuş, daha sonra şöhret alan Necati ise Necati'nin dirisinden ölüsü Ahmed'in yeğdir.

Ki 'Īsāgöklere ağsa yine dem urur Aḥmed'den

diyerek onu kendisinden üstün göstermiş, tezkire sahibi ve şair olan Âşık Çelebi, "Vilayet-i Rum'da Ahmed Paşa vâzî'-i bünyândır, Necâtî rükn-i evveldir, Mesîhî rükn-i sânîdir." matlasıyla Paşa için edebiyatımızın müessisi demiş, Ziya Paşa da "Harabat Mukaddimesi"nde:

Eslāfda Aḥmed ü Necātī
Āvāre-i dil-şikeste Zātī
Türkī sahna temel ḳomışlar
Amma temeli güzel ḳomışlar

beytiyle Âşık Çelebi'nin fikrini Necâtî ve Zâtî'nin ilavesiyle ifade etmiştir. Fakat gerek Âşık Çelebi'nin Paşa'yı edebiyatın "vâzî'-i bünyânı" yapması gerek Ziya Paşa'nın Türkî Gühana temel koydurması, müceddidlikle te'vil olunmalıdır. Çünkü malum olunduğu üzere bizim lehçe edebiyatının müessisi "Hoca Dehhânî" ilk müceddid de "Bursalı Niyâzî"dir.

Ahmed Paşa'nın zamanına göre edebiyatta yeni bir çığır açtığı teslim edilmekle

beraber Fârisî'den mal almak yani intihal yapmakla ayıplanır. Nitekim Yavuz'un öldürttüğü sonra da öldürülmesine hayıflandığı kazasker ve nişancı Cafer Çelebi, Şeyhî ve Ahmed Paşa gibi Fârisî sözleri tercüme ederek benimseyen şairler hakkında:

Ser-āmed didiginün belli ḥāli
Olupdur tercüme ulu kemāli

Bu ehil olan yanında sehildir sehil
Benüm ḳatumda lākin cehildür cehil

Şular kim Türkī dilde şöhreti var
Biri Şeyḫī, biri Aḥmed'dür ey yār

Eğer Şeyḫī dir inṣāf eyle bi'llāh
Meşḫūrlukdan olmış gerçi āgāh

Feṣāḥātda velīkin kārī yoḳdur
Kelāmınuñ ġarīb elfāẓı çoḳdur

Eğerçi vardur Aḥmedde feṣāḥat
Bulunur sözlerinde hem ẓerāfet

Belāġatde velī māhir değüldür
Kelāmuñ rabṭına ḳādir değüldür

Sözinün ḥüsni vardur ānı yoḳdur
Nuḳūṣı deyre beñzer, cānı yoḳdur

diyerek Fârisî'den tercüme ve intihal yaptıkları için Şeyhî ile Ahmed Paşa'yı tenkit ediyor, Şeyhî'nin lafızlarını çok kaba, Ahmed Paşa'nın sözlerini cazibesiz buluyor. Ve o cazibesiz sözleri kiliselerdeki resimlere benzetiyor.

[3]

Tercüme ve intihâl kusuru on altıncı asır şairlerine gelinceye kadar hatta onlarda bile vardır. Bundan dolayı Şeyhî de Ahmed Paşa da zamanın âdetine uymuşlar demektir. Ziya Paşa eski şairlerden bahsederken:

Med virdi kimi elifle nūna
Virdi ḥareke kimi sükūna

der. Ahmed Paşa da vezne sokabilmek için kısa okunacak bazı heceleri uzatmış, sakin bir heceye hareke vermiş, bilakis harekeli bir heceyi sakin okumuş, Türkçe iki kelimeyi Arapçanın "vâv-ı âtıfe" siyle birbirine bağlamış, hulâsâ sonraki şairlerin hata saydığı ve yapanı ayıpladığı kâ'idesizliklere karşı kayıtsız kalmıştır. Ziyade mananın mübalağası olsa

bile şu saydığım yanlışların hepsine divanında birçok misal bulunur. Ve erbâbı olanlar onları pek âlâ anlar. Ahmed Paşa bu kişilere ehemmiyet vermemiş, lafdan ziyâde mananın -mübalağalı bulunmasıyla- yüksek olmasını düşünmüştür. Nef'î'yi bile imrendirecek mübalağalar yapmış olduğu, yazılarında manayı yükselteceğim diye tabî'iliğin hâricine belki de "gulüv"ün üst tarafına çıkmış bulunduğu kasideleri hususuyla meşhur "Kasr"kasidesi dikkatle okunursa anlaşılır. Fakat insaf ve itiraf edilmelidir ki Paşa'nın bu divanında görülen ve bugün bize sevimsiz gelen kusurlar onun kayıtsızlığında değil, zamanın ve o zamandaki edebi lisanın kifayetsizliğinden ileri gelmiştir. Ahmed Paşa yaşadığı asırdan iki yüz sene sonra gelmiş ve edebiyat dilinin incelmiş ve ahenk peydâ eylemiş bulunduğu bir zamanda yetişmiş olsaydı sözlerini pek başka türlü görürdük.

Şiiri ve şairi çok iyi takdir eden Muallim Naci merhum der ki "kuvveti tabi'at ile beraber vüs'ati ma'lûmâtı hâiz olan müşârü'n-ileyh [Ahmed Paşa] Osmanlı şiirinin müessislerinden 'add olunur. Müretteb divanı esâtize-i kudemadan olduğuna delil kâfidir. Bâkî devrine kadar devam eden tarz-ı kadîm-i edebin eşher-i mu'allîmini Ahmed Paşa'dır."

Me'hazlar: Sehî Tezkiresi s. 2 Latîfî s. 76 'Âşık Çelebi ve Kınalızâde (A) harfi Şakâyık Tercümesi s.217 Künhü'l-Ahbâr s.12 Sicill-i 'Osmânî c.1 s.193 Kâmusu'l-A'lâm c.2 s.795 Sâmî s.48 Osmanlı Şairleri s.9 Eslâf s.209 Osmanlı Mü'ellifleri c.2 s. 74, Türk Şairleri c.2 s.305 Yazma Divanlar Kataloğu s.36

İstanbul kütüphanelerinde yazma olarak 20 tane kadar Ahmed Paşa Divanı vardır ki tertip ve 'indiyyât itibarı ile hiçbiri diğerine uymamaktadır. Bunların yazıldıkları tarihlere göre sıraları şöyledir:

Kütüphanesi	Numarası	İstinsah Tarihi
İstanbul Üniversitesi	959	H.899-M. 1494 Paşa sağ iken yazılmıştır.
Emîrî Millet Üniversitesi	10	H.904-M. 1498 eksik ve karışıktır.
Emîrî Millet Üniversitesi	11	H.906-M. 1501 eksik ve karışıktır.
İstanbul Üniversitesi	2949	H. 976-M. 1509
İstanbul Üniversitesi	1722	H. 988-M. 1580 İstinsah tarihi yazılı değildir. Münderecâtı en çok fakat eksik ve imlası pek bozuk olan nüsha.

Veliyyü'ddinoğlu Ahmed Paşa Dîvânı

Besmele

müfte'ilün/ müfte'ilün/ fâ'ilün

1 Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-rāḥīm
Oldı çü unvān-ı kelām-ı ḳadīm

"*Bismillâhirrahmânirrâhîm kelâm-ı kadîmin unvanı ser-levhâsı olduğu için"*

2 Ḳufl-güşā-yi der-i raḥmetdür ol
İki cihān ehline devletdür ol

"*Allah'ın rahmeti kapısının anahtarı dünya ve ahiret ehlinin devleti ve saadetidir."*

3 Nāme-i lā-reybe çü ṭuġrādur ol
Żann iderim a'ẓam-ı esmādur ol

"*Münderecâtında şek ü şüphe bulunmayan Kur'ân'ın tuğrası mesabesinde bulunduğu için sanırım ki Allah isimlerinin en büyüğüdür."*

4 Her bereket ki ḳodı eşyāda Ḥaḳ
Anı sebeb eyledi dünyāda Ḥaḳ

"Allah bereket ihsân eylemiş olduğu şeylerdeki bolluğa dünyada adını sebep kılmıştır."

5 Cismüñe anuñla ḥulūl itdi rūḥ
Anuñ içindür saña her bir fütūḥ

"Ey insan senin cismine rûh onunla girdi bende olan bu kadar feyz ü fütûh onun sayesindedir."

6 Anuñ ile Ādeme feyz oldı cūd
Anuñ içün itdi melekler sücūd

"Âdem'e olan cömertlik feyzi onunla oldu meleklerin Âdem'e secde etmeleri de ondan dolayı idi."

7 Ābı budur ḥilye-ger-i ḥāḳ iden
Ḫāki budur ġıbta-ı eflāk iden

"*Suyu toprak üstüne nakışlar yaptıran yani nebâbatın yetişmesine sebepler kılan ve feleği toprağa gıbtâ ettiren besmeledir.*"

8 Vird-i zebān it anı sen ber-devām
Ansuz işe başlama olmaz tamām

"*Onu daima diline virt edin ve onsuz hiçbir işe başlama ki besmele çekilmeyen bir iş tamam olmaz.*"

Hamdiye ve Şükriye
müstef'ilün/ müstef'ilün/ müstef'illün

9 حمدا له وال حمد مش الا له
شكرا له وال شكر من نعمان له

"*Cenâb-ı Hakk'a hamd ve şükrederim ki hamd de şükür de onun nimetlerindendir.*"

10 سم ال صلوت على ال جبب الاول
مستكمل ال دنيا بدين الا كمل

"*Hamd ve şükürden sonra ellerimin ilk sevgilisi bulunan hazreti*"

[4]

Der-Medh-i Seyyidü'l-mürselin Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem
Peygamberlerin Efendisi Muhammed Resulullah Aleyhi ve Sellem'in Methine Dair

mef'ûlü/ fâ'ilâtü/ mefâ'îlü/ fâ'ilün

11 يا اولالحلاءق يا اكرم الوري
يا صاحب الشفاعت والحوض وال لوا

"*Ey mahlûkâtın evveli ey şefaatin kevser havuzunun livâ'i'l-hamd sancağının sahibi.*"

12 في كبريا وصوك حارت قريحتي
افتح لسان عبدك يا سيد الوري

"*Senin vasfındaki azmine karşı benim karîham şaşırıp kaldı. Ey halkın efendisi olan peygamber, kulunun dilini aç ki medhine dair birkaç söz söyleyebileyim.*"

13 Heyhāt ḳanı tavḳ-ı beşerde mecāl-i nuṭḳ
Ḫālıḳ saña çü kendülüginden ider ṣenā

"*Yaradan Allah seni kendiliğinden medih ve sena edince insan cemiyetine söz söylemeye mecâl mi bulunur?"*

14 Şi'rüñ ne ḥaddi var ki ire vaṣf-ı zātuña
K'ol vaḥy-i āsumān ola bu siḥr-i müfterā

"*Zât-ı şerîfini vasf edebilmek şiirin ne haddine? Zîrâ vasfın semâvî bir vahiydir şuaraya iftiradan ibaret bir sihirdir."*

15 İnsānda dest ü pāy-ı belāġat ḳaṣīrdür
Olmaz biḥār-ı vaṣf-ı celālünde āşinā

"İnsandaki belagat; el, ayak farz edilirse kısadır. O kısa el ve ayakla senin büyüklüğün denizinde yüzülmez."

16 Ey yādı rūḥ-perver ü ey vaṣfı dil-firīb
Ey yüzi bāb-ı raḥmet ü ey sözi dil-rübā

"Ey tahattürü ruhu besleyen, ey vasfı gönlü cezbeye getiren ve ey yüzü rahmet kapısı ve ey sözü gönül kapıcısı olan büyük peygamber."

17 Kevneynüñ evveli ṣeḳaleynüñ mu'allimi
Sulṭān-ı şer' ü ḥacīb-i der-gāh-ı Kibriyā

"*Sen iki âlemin yani dünya ve ahiret mahlûkâtının ilki sekaleynin yani insanların ve cinlerin muallimi, şeriat tahtının sultanı ve Allah kapısının perdedârısın."*

18 Vaṣluñ beşāreti ḫaberin söylemiş Mesiḥ
Yümninden ol sözüñ nefesi oldı cān-fezā

"Hazreti İsa senin dünyayı şereflendireceğin müjdesini vermiş olduğu için o müjdenin yümn ve bereketinden nefesi ruh artırıcı oldu. Ve ölü diriltti."

19 Mūsā yapışduġı'çün eteğine lütfunuñ
Dest-i mübārekinde 'aṣā oldı ejdehā

"*Musa peygamber lütfunun eteğine sarılmış olduğu için mübarek elinde asa*

ejderha oldu.”

20 Bir kez murād elin kim uzadursa ẕeylüne
Virür dü ‘āleme yed-i beyẓāsı rūşenā

“*Her kim senin alnına bir murad için elini uzatırsa onun parlak eli iki âlemi aydınlatır.”*

21 Ādem cerīmesine yüzüñ ṣuyıdur şefī‘
Senden umar şefā‘ati mecmū‘-ı aṣfiyā

“*Âdem aleyhisselamın hatasına şefaat eden senin yüzünün suyudur. Bütün temiz ve büyük adamlar senden şefaat umarlar.”*

22 Sen şol ḥabībsiñ ki güzel cemālüñi
Feyż-i naẓarla eylediler ḫākī-kimyā

“*Sen Allah’ın öyle bir sevgilisisin ki cemalini görmüş olanlar bakışları feyzi ile toprağı altın eylediler.”*

23 Sen şol çerāġsıñ şeb-i mi‘rāc içinde kim
Ḳandīl-i kā’ināta zebānuñ virür żiyā

“*Sen Miraç Gecesi’nin öyle bir kandilisin ki senin nurundan ibaret alevin kâinat kandiline ziya vermiştir.”*

24 Dest-i nevālüñ ile ṣunulmış nevāledür
Şol hˇān-ı mu‘cizāt ki neşr itdi enbiyā

“*Peygamberlerin yaydıkları mucize sofraları senin ihsanınla sunulmuş birer nevâledir.”*

25 Bir parmaġuñla sībini şaḳḳ eyledüñ mehüñ
Meşy itse da‘vetüñle şecer ṭañ mıdur şehā

“*Bir parmağının işaretiyle kamer elmasını ikiye ayırdın o hâlde davetin üzerine ağacın yürüyüp huzuruna gelmesi şaşılacaki bir şey midir?”*

26 Saḳf-ı sarāy-ı vaṣfuña naḳḳāş-ı lem-yezel
Naḳş eylemiş ki دام لك العز والعلا

"*Senin kadrin sarayı tavanına nakkaş-ı ebedî olan Allah 'Büyüklüğün ve yüksekliğin daim olsun' ibaresini nakş etmiştir."*

27 Destüñ muḥīṭ-i cūd u demüñ kimyā-yı 'ilm
Lafẓuñ maḳām-ı sıdḳ u dilüñ ma'din-i ṣafā

"*Elin cömertlik bahr-ı muhîti, nefesin ilim iksiri, sözün doğruluk makamı, kalbin safa madenidir."*

28 Sāyeñ düşeydi ṭopraġa bir nūr inerdi kim
Yeryüzi berḳ uraydı güneş bigi dā'imā

"*Eğer gölgen toprağa düşmüş olaydı zemine bir nur inerdi ki yeryüzü onun sayesinde güneş gibi daima parlardı."*

29 انت الكريم رجاء لم تد
انت ال امين منك ا مان من الردای

"*Sen bir kerîmsin ve lütfuna sarılanların ümid-gâhısın sen bir emînsin ve düşmüşlere emân sendendir."*

30 'İlmün kitābı noḳṭasıdur levh ile ḳalem
Feyżün biḥārı ḳatresidür 'arż ile semā

"*Levh ile kalem ilminin kitabının bir noktasıdır. Yer ile gök de feyzinin denizlerinin bir damlasıdır."*

31 Ādem rıyāż-ı cennete cāndan ḥarīṣ ise
Cennet şerīf ravżaña itmişdür ilticā

"*Âdem peygamberin cennet bahçelerine harsı varsa cennet senin ravza-i mutahhara'na sığınmıştır."*

32 'Aḳl olamaz ḫaṣā'iṣ-i ẓātıñda rāh-bīn
Fikr olamaz deḳā'iḳ-i şer'üñde reh-nümā

"*Akıl sana mahsus olan hakâyıka yol bulamaz, fikir de şeriatindeki dekâyıka yol gösteremez."*

33 Dünyā zeheb cibāl ile aldayımaz seni
Ey ẕātuñāferīniş-i dünyāya kimyā

"*Ey zâtı dünya yaratılışına iksir olan Resûl-i Ekrem; dünya altın dağlarla seni aldatamaz."*

34 İnsānı āb-ı lüṭfuñ idüpdür sefid-rūy
Şeyṭānı seng-i ḳahruñ idüpdür siyeh ḳafā

"*Lütuf suyun insanın yüzünü ağartmış, kahır taşın da şeytanın kafasını morartmıştır."*

35 Dünyāda ḳadrüñi ḳaçan idrāk ide bu ḫalḳ
K'anlar niyām oldı sen āyine-i Ḫudā

"*Senin kadir ve azametini bu dünya halkı nasıl görüp kavrayabilir ki sen Allah'a ayna olduğun hâlde onlar uykuda bulunuyorlar."*

36 Rūy-i zemīnde süddeñi gördi didi ḫıred
سبحان خالقي خالق العرض والسماء

"*Akıl yeryüzünde kapının eşiğini görünce yeri, göğü ve beni yaratan Allah'ı tespih ve takdis ederim dedi."*

[5]

32 bu manzume naatlar kısmına yazılacaktır:

37 Pāk olmamışdı gilden eli Ādemüñ henüz
Sen ḫāne-i nübüvvete olduḳda ked-ḫudā

"*Sen peygamberlik evine sahip olduğun vakit daha Âdem'in eli çamurdan temizlenmemişti."*

38 Ol māha nispet it ne ḳadar var ise şeref
Ol şāha nispet it ne ḳadar var ise 'ulā

"*Dünyada ne kadar şeref varsa o maha ve ne kadar yükseklik varsa o şaha nispet et."*

Der Na‘t-ı Çâr-yâr

(Çâryâr Vasfında)

39 Sulṭān-ı rüsül hümāmumuzdur
Ḫūrşīd ü ḳamer gulāmumuzdur

“*Peygamberler sultanı bizim büyüğümüz olduğu için güneş ve ay kölemiz yerindedir.”*

40 Bū-bekre muḥībdürür dil ü cān
Kim mūcib-i iḥtirāmumuzdur

“*Kalbimiz ve ruhumuz Ebu Bekir’in muhibbidir. Bu da ona olan ihtiramımıza sebeptir.”*

41 Fażl-ı ‘Ömereyne ḳā’ilüz biz
Kim mes’ele-i kelāmumuzdur

“*Biz, Ömer’in tafdîline kailiz. Bu da mezhebimizin kelam meselelerindendir.”*

42 ‘Oṯmāna ‘Alī çü bey‘at itdi
Meh-tāb-ı şeb-i ẓalāmumuzdur

“*Ali, Osman’a biat etmiş olduğu için Osman, karanlık gecemizin mehtabıdır.”*

43 Ẕīrāki vilāyet-i ‘Alīye
Münkir değülüz imāmumuzdur

“*Hazreti Ali’nin velâyet ve emaneti de münkir değil? Cenâb-ı Murtazâ da imamımızdır.”*

Dîvânın İkinci Sultân Bayezîd’in İrâdesiyle Ve Onun Nâmına Tertîb Eylediğine Dâ’ir Mesnevî

fe‘ûlün/ fe‘ûlün/ fe‘ûlün/ fe‘ûl

44 Yaradan ḥaḳḳı içün ki cān ol virür
Bir avuc türāba cihān ol virür

“*Can ve bir avuç topraktan ibaret hükümdarlara cihan veren yaratan hakkı için…”*

45 Ḫudā medḥi maḳdūr-ı insān degül
Cihān-āferīn ögmek āsān degül

"*Allah'ı methetmek insan kudreti haricindedir. Cihanı yaratmış olan Allah'ı övmek kolay bir iş değil.*"

46 'Aṭān ol deñizdür muḥītü'l-cihāt
Ki bir ḳaṭresidür anuñ kā'ināt

"*Allah 'atâ ve keremin ulu bir denizidir ki kâinat onun bir damlasıdır.*"

47 Ne mıḳdār olam ben ol ḳaṭreden
Ki vaṣf-ı Ḫudāvende açam dehen

"*Ben o damlanın ne kadarı olurum ki Cenâb-ı Hakk'ın vasfı için ağız açabileyim?*"

48 Beşer ṣūretinde bu bir ḳaṭre ḫāk
Ne zehre k'ide vaṣf-ı Yezdān-ı pāk

"*İnsan şeklindeki bu toprak zerresi mukaddes Allah'ın methine nasıl cesaret edebilir?*"

49 Bedīhīdeğül mi ne lāzım delīl
كه اين التراب و اين الجليل

"*Toprak nerede, Allah nerede? Yani aralarında münasebet olmadığı bedîhiyetten değil mi? Bu hakikati isabet için delil ister mi?*"

50 Şerif aduñ andum ki bulam şeref
Ki ẕikrüñsüz olmaya 'ömrüm telef

"*İlâhî; şeref bulayım ve seni zikretmeksizin ömrüm telef olmasın diye mübarek adını andım.*"

51 Kimim ben ki medḥüñi sevdā ḳılam
Bu na'mā-yi bī-ḥaddi iḥṣā ḳılam

"*Ben kim oluyorum seni methetmeye hevesleneyim ve sonu gelmeyen nimetlerini saymaya kalkışayım?*"

52 Şükür ni‘met oldı çü şükr ister ol
Saña şükre yā Rabbi kim bula yol

“*Şükür bir nimettir ki o nimet de şükür ister; o hâlde yâ Rabb sana şükretmeye kim yol bulur?”*

53 ‘Aṭāña nihāyet yoḳ ey ẕü-l-minen
Yine sensüñ ancaḳ saña şükr iden

“*Ey bütün mahlûkatın minnetdârı olduğu Allah-ı ekber; kerem ve ‘atâna nihayet olmadığı için onların şükrüne halkın hiçbiri muktedir olamaz. Binaenaleyh sana şükredecek olan yine sensin.”*

54 Gönül cān gözün aç baḳ ol pāki gör
Ne bīnā ve gūyā ider ḫāki gör

“*Ey gönül; can gözünü aç da o mukaddes Allah’ı gör. Onun toprağı nasıl görüp söyleyici ettiğine bak.”*

55 Ten ü cān yaradıcı yezdān-ı pāk
İden ḫāki sulṭān ü sulṭānı ḫāk

“*Ten ve can yaratıcı olan o zât-ı akdes*[64] *toprağı sultan ettiği gibi sultanı da toprak eder.”*

56 Zemīn sofra-i ḫˇān-ı iḥsānıdur
Bu ḫˇānuñ cihān ḫalḳı mihmānıdur

“*Yeryüzü onun ihsan sofrası bütün mahlûkat da o sofranın konuğudur.”*

2 Mesnevî

57 Çün ol hˇān-ı yaġmāya itdüñ ṣalā
Ne bīgāne ḳaldı ne ḫôd āşinā

[64] “Burada herhangi bir anlam karışıklığı olması ihtimaline karşı tamlama Osmanlıcadan okunduğu gibi yazılmıştır.” (haz. n.)

"*İlâhî; sen o yağma sofrasına*[65] *davet edince, o sofraya gelmeyen ne yabancı kaldı ne de tanıdık."*

58 Aña bir żiyāfetdür ol ḫˇān-ı ‘ām
K’anunçün yaratıldı ‘ālem tamām

"*Bu umumi sofra dünyanın kendisi için yaratıldığı zatın şerefine çekilmiş bir ziyafettir."*

59 Muḥammed ki maḫlūḳuñ a‘lāsıdur
Cihān nūr-ı hüsnü tecellāsıdur

"*O zat hazreti Muhammed ‘aleyhi’s-selâmdır ki bütün mahlûkatın en yükseğidir. Cihan da onun hüsnü nuru aksinden ibarettir."*

60 Güşāyende-i çeşm-i binişdür ol
Ki dibāce-i āferīnişdür ol

"*O zat insanlarda basiret yani kalp gözünün açılmasına sebep olduğu gibi yaratılış kitabının da mukaddimesidir."*

61 Gül-i nāz perverd-i bostān-ı ḳurb
Çerāġ-ı Münīr-i şebistān-ı ḳurb

"*Allah’a yakınlık bostanının nazlı yetiştirilmiş bir gülü yine kurbiyet odasının parlak bir kandilidir*.

[5][66]

1 Pertev-i Zü’l-Celāldir nūr u cemāli dil-berin[67]
K’oldı kemāl-i ḥüsn ile ḥüsn-i kemāli dil-berin

"*Rabb-i Zü’l-Celâl’in pertevindendir. O büyük peygamberin kemalindeki güzellik güzelliğinin kemaliyledir."*

[65] "Burada bir dipnot işareti koyulmuş ancak sayfanın sonunda herhangi bir dipnot bulunamamıştır. Şahsi kanaatim bu sayfanın altına sonradan yapıştırılan bir kâğıt nedeni ile dipnotun üzerinin kapanmış olduğudur." (haz. n.)
[66] "Burada ikinci defa ‘[5]’ numaralı varak vardır." (haz. n.)
[67] "Bu dize orijinal metinde çıkmamış." (haz. n.)

2 Ṣaḥn-ı sarāy-ı sīnemi Ġayrdan itmeyince pāk
Ḳonmaġa ġayret eylemedi ḫayl-ı ḫayāl-i Muṣṭafā

"*Göğsüm sarayının sahnını yabancılardan temizlemeyince hazreti Mustafa'nın cefalı askeri oraya konmada gayret gösterdi."*[68]

3 Sūzı şikeste-dillerin yaḳa cehennem odını
Cennet içinde olmasa 'arz-ı cemāli Muṣṭafā

"*Cennet içinde hazreti Mustafa cemalini gösterecek olmasaydı kalbi kırık âşıkların yanıklığı cehennem ateşini yakardı."*

4 Bendini çözse zülfünüñ düşer ayaġa müşk-i Çīn
Teng-i şeker küşād olur açsa maḳālī Muṣṭafā

"*Resülullah saçının bağını çözecek olursa Çin miski ayağa düşer ve söze başlayınca şeker dengi açılmış olur."*

5 Devr-i ḳamerde uyḫudan fitneler uyarur gözi
Müşteriye kemān çeker ḳavs-i hilāli Muṣṭafā

"*Kamer devrinde uykudan gözleri fitne uyandırır. Hilal kaşlarının mukavvesliği müşterî seyyâresine yay çeker."*

6 Mūr-ı ḥaḳīrden ża'īf eyledi ḥālin Aḥmed'üñ
Ḫırmen-i ḥüsn içindeki dāne-i ḫāli Muṣṭafā

"*Güzellik harmanında hazreti Mustafa'nın benî Ahmed'i hakîr bir karıncadan daha zayıf bir hâle getirdi."*

7 'Aşḳun eğer günāh ise işte günāh-kārıñum
Şefḳat idüp şefā'at it k'olmuşum āl-i Muṣṭafā

"*Ya Resulallah eğer seni sevmek günah ise ben de bir günahkârınım. Şefkat göster ve şefaat et ki ben de âl-i Mustafâ'danım."*[69]

---

[68] Gayret kelimesi esasen kıskançlık demektir. Burada da o mana yakışıyor. Yani beytin meali:
"Kalbimi başkalarının düşüncesinden temizlemeyince oraya konması Resul-i Ekrem'in gayretine dokundu." manası anlaşılıyor.

[69] Paşa bu mısrasıyla kendisinin peygamber neslinden olduğunu anlatıyor.

[5][70]

Türkçe ve Farsçadır. Rüştî'nin Külliyât-ı Âsâr'ını ihtivâ eden bu nüshada mesnevi tarzındadır. "Çoban-nâme" ve "Miskinnâme" başlıklı iki manzum, Farsça ismiyle nâme mesnevi tarzında "Ney-nâme"ile münâcâat, naat ve kalem ve aşk hakkında manzumeler, 1 sâkînâme, 5 tercî-i bend, 1 muhammes, 1 müstezâd, 101-126 varaklarında 82 gazel, 93 rubai münderiçtir.

چحد نا محدود و ثناء نا معدود بر خدا یرا

عذ و جل که درباغ ازل طواص شیرین زبان

Tanrı'yı tanı velî bildim deme

Ne şüphe ki fâş etme sırrı sehddir

Varak 126 [14,2 X c.7] satır 18, yazı adı talik söz başları Farsça ve kırmızı yazılıdır. Cildi kırık rengi meşin döşemelidir. 1-4 varaklarında Türkçe ve Farsça bazı ebyât ile bir hadis-i şerif ve alâ-Hâşim ve Mustafâ mühürleri ve bazı sahife-i kitaplarında Rüşdî'nin ve Sinan Efendi'nin eş'ârı ve son varakda "Vakf-ı Gülşenî Hâne-i Eğri Kapu "kaydı vardır. Ve nüsha sonunda bulunmaktadır.

[6]

62 Teni devlet-i taḫt-ı eflāk olan
Seri zīnet-i tāc-ı levlāk olan

"*Vücudu felekler tahtının devlet ve saltanatı, başı "levlâk" tacının zînetidir."*[7172]

63 Emīn-i cenāb-ı mu'allā-yi Ḥaḳ
Mürebbi-i ḫalḳ u mürebbā-yi ḥaḳ

"*Huzur-ı İlâhî'nin yüksek bir emri halkın terbiye edicisi Hakk'ın terbiye edilmişidir."*

64 Zemīn-i felekdür gubār-ı rehüñ
Ezel tā ebeddür temāşā-gehüñ

---

[70] "Bu sayfa da beşinci varak olarak geçmekte toplamda üç farklı sayfa '[5]' sayısı ile numaralandırılmıştır." (haz. n.)

[71] Hˇân-ı yağmâ: vaktiyle hükümdarlar tarafından kurulan umumi sofralar ki o sofralara hemen herkes oturabilir, karnını doyurduktan sonra beğendiği kabı, kacağı da alıp götürürdü. (haz.n) "Bu dipnotun hangi beyte ait olduğu bulunamadı."

[72] لولاك لما خلاقت ال افلاك yani Ya Muhammed eğer sen olmasaydın felekleri yaratmazdım hadis-i kudsisine işarettir.

"*Ya Resulallah yer ve gök bölgen tozu mesâbesinde olduğu gibi ezelden ebede kadar olan müddet de temâşâgâhındır. Yani o müddet içinde olmuş ve olacak her şeyi görür ve bilirsin.*"

65 Zemīn-būs-i ḳadrüñ çün İncil ide
Ne dille beşer saña tebcīl ide

"*Semavi bir kitap olan İncil, senin karşında yer öptükten ve âlemi teşrif buyuracağını hürmetle müjdeledikten sonra insanlar sana hangi bir dille tanzim ve ihtiramda bulunabilir?*"

3 Mesnevî

66 Hezārān ṣalāt ü hezāran selām
Saña olsun ey dürc-i dürr-i kirām

"*Ey kıymettar incilerin mahfazası, yani neslinden gelecek sâdâtın, hatta nurundan yaratılmış büyüklerin aslı bulunan peygamber-i ekber; sana binlerce salât ve binlerce selam olsun.*"

67 Muhācirlerine ve enṣāruña
Ki ġarḳ oldılar nūr u dīdāruña

"*Yüzünün nuruna gark olmuş olan muhacirler ile ensar ki…*"

68 Daḫi Çār Yāruña olsun dürūd
Vücūd ehline Ḥaḳdan olduḳça cūd

"*Hususuyla Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'den ibaret olan çâryâr ki Cenab-ı Hakk'tan mahlûkata cûd u sehâ devam ettikçe dualar ve hürmetler olsun.*"

69 K'anun her birin eyledüñ bī-gümān
Zemīn ehline ḥuccet-i āsumān

"*Ki onların her birini yerdeki insanlar için semavi bir hüccet olacak dereceye getirdin.*"

70 Cenānlar cinānın güşād eyledüñ
İrem bigi ẕāt-ül-'imād eyledüñ

"*Gönüller cennetlerini açtın, onları İrem bağı gibi zâtü'l-'imâd hâline koydun."*

71 Çü na'leynüñi 'arşa ḳılduñ ḳarīn
Sücūd u rükū' itdi çarḫ ü zemīn

"*Sen pabuçlarını arşa yaklaştırınca gökle yer rükû ve sücut etti."*

72 Cihān maḫrecinden ḫurūc eyledüñ
Ki mi'rāc-ı ḳurbe 'urūc eyledüñ

"*Şu tabiat âleminden çıkıp kurbiyet miracına yükseldin."*

73 Sen olsuñ ki saña selām itdi Ḥaḳ
Senüñle hezārān kelām itdi Ḥaḳ

"*Sen öyle bir zât-ı mukarrebsin ki Allah sana selam verdi. Ve seninle binlerce kelimelik konuştu."*

74 Çü ta'ẓīm emrin tamām eyledi
Seni enbiyāya imām eyledi

"*Senin ta'zimini eğmek ve itmam edince zât-ı akdesini peygamberlerin imamı kıldı."*

75 Seferden ki geldüñ getirdüñ hemān
Ḥāḳḳun raḥmetini bize armaġan

"*Miraç seferinden dönüşünde Allah'ın rahmetini bize hediye getirdin."*

76 Kilid-i der-i genc-i maḫzūn-ı rāz
Senüñ nāmuñ olmışdur ey cān-ı nāz

"*Ey sözleri ruh okşayan Resulallah; senin mübarek adın, esrâr-ı hazinesi kapının anahtarı olmuştur."*

77 Raḳam-sāz-ı mecmū'a-i ġaybsuñ
Mühür-dār-ı tevḳī'-i lāreybsüñ

"*Gayb mecmuasını bozan ve tevkî'-i lâreybliği şüphe edilmeyecek İlahî bir zaman olan Kur'an'ın mühürdarı sensin."*

78 Senüñçün yaraḳlandı ḥavż u livā
Senüñçün yaradıldı ‘arż u semā

“*Kevser Havuzu ile livâi’l-hamd sancağı senin için hazırlandı. Arz ile sema da senin için yaratıldı.”*

79 Senüñçün ḳonaḳlandı çün kā’ināt
Şefā’at ṣuyından ṣun āb-ı ḥayāt

“*Bütün kâinata senin için ziyafet çekildi. O hâlde şefaat suyundan bize abıhayat sun.”*

80 Bu der-gehde kim oldı böyle refī‘
Muḥammedden özge kim ola şefī‘

“*Allah kapısında bu kadar yükselen ve halka şefaat edecek olan Muhammed’den başka kim var?”*

İrem ve zâtü’l-‘imâd kelimeleri aşağıda îzâh edilecektir.

81 Ḫudāyā ‘adedsüz günāh eyledük
‘Amel defterin rū-siyāh eyledük

“*İlâhî; sayısız günaha girdik ve amel defterimizi kapkara bir hâle getirdik.”*

82 Ṭamuyı yaşayan celālüñ ḥaḳı
Behişti bezeyen cemālüñ ḥaḳı

“*İlâhî celalin hakkı için cehennemi geçeyim. İlâhî cemalin hakkı için cenneti söyleyeyim.”*

83 Gözi yaşlularuñ yüzi ṣuyı’çün
Bu micmerde yanan ciger būyı’çün

“*Senin için ağlayanların yüzü suyu mücâhede buhurdanında yanan ciğerlerin kokusu hakkı için.”*

84 Dayandıḳ çü ‘afvıña itdik günāh
Yine ‘afvuñ olsun bize ‘özr-ḫˇāh

"*Affına dayandık günaha girdik. O hâlde yine affın bizim tarafımızdan özür dilesin."*

85 Eğer mücrīm olmasa ey Ẕü'l-Celāl
Kime 'afvuñ ideydi 'arż-ı cemāl

"*Ey Zü'l-Celâl olan Allah; ziyade mücrimler olmasaydı affın kime yüz gösterecekti?"*

86 Dili şem'-i mihrüñle pür-nūr ḳıl
Ġam-ı māsivādan bizi dūr ḳıl

"*Kalbimizi muhabbetin mumuyla münevver eyle. Bizi māsivā gamından uzaklaştır."*

87 Münācat baḥrında ġavvāsuñ it
Ṭaleb-kār-ı lü'lü-yi iḫlāṣuñ it

"*Bizi münacat denizinin dalgıcı ve ihlas incisinin arayıcısı kıl."*

88 İletme cenābıña a'mā bizi
Açıp 'aybumuz itme rüsvā bizi

"*İlâhî; bizi nezdine âmâ olarak götürme ayıbımızı ifşa ederek bizi rezil rüsva etme."*

89 Çün olduḳ nevālüñle ḫayr-ül-ümem[73]

"*Lütuf değirmekle Muhammed ümmeti ve ümmetin en hayırlısı olduğumuz…"*[74]

Eser: Bu nüshada yalnız 217 gazel yazılıdır. 1-2 yapraklarında şuara tezkirelerinden ve Muallim Naci'nin "Osmanlı Şairleri" isimli eserinden Hakani'ye ait yazılar güzel bir rik'a ile nakledilmiştir.[75]

[73] "Beytin ikinci mısrası sayfa katlanmış olduğundan okunamamıştır. İkinci mısra Ali Nihad Tarlan tarafından hazırlanan Ahmed Paşa Divanı'nda şu şekilde geçmektedir:
Der-i rahmetinden umarız kerem" (haz. n.)
[74] "Nesre çevirinin devamı sayfa katlandığından okunmuyor." (haz. n.)
[75] "Bu kısım Latin harfleriyle matbu olarak yazılmış ve orijinal metnin üzerine yapıştırılmıştır." (haz. n.)

[7]

5- Mesnevi

94[76] Fürūġ-ı suḫenden ferāġ eyledüm
Şeb-i ġamda āhum çerāġ eyledüm

"*Parlak sözden vazgeçerek gam gecesinde çektiğim ahları kandil hâline getirdim."*

95 Anuñçün ṣadef oldı gevher-fürūş
Ki hem yudı aġzını hem ṭutdı gūş

"*Bundan dolayı sadef inci satmaya başladı ki hem ağzını yıkadı hem de kulak verdi."*

96 Ser-ā-ser zebān oldı şemşīr-i tīz
Ḳaçan ṭaşra çıḳsa ḳopar resteḫīz

"*Dilim dışarı çıksa kıyamet koparacak keskin bir kılıç hâline geldi."*

97 Bu olmasa bir söz açaydum ki āh
Ṭutuşup yanardı bu nüh ḫān-ḳāh

"*Bu mahzurlar bulmasaydı bir söz derdim ki onun hatırıyla şu dokuz felek tutuşup yanardı."*

98 Ger olmasa söz söylemekde dilīr
Olur muydı ṭūṭī ḳafesde esīr

" Söz söylemek hususunda tûtî cüretkâr bulunmasaydı kafeste esir olur mu idi?"

99 Zebānuñ tut ey merd-i şīrīn-zebān
Ki tecnīs-i ḫaṭdur zebān ü ziyān

"*Ey tatlı dilli kimse, dilini tut ki "zeban"ile "ziyan"kelimeleri arasında cinas-ı hattî vardır."*[77]

100 Müdām aġzun açma ṣürāḫī bigi
Ḥarāma yol itme mübāḫī bigi

---

[76] "Metnin orijinalinde 89. beyitten 94. beyte geçilmiştir." (haz. n.)
[77] Cinas hattı: Eski yazıda yazılışları biraz benzeyen fakat okunuşları ayrı olan kelimelerin bir arada bulunması sanatı.

"*Sürahi gibi daima ağzını açma mübâhîler gibi harama yol etme."*[78]

101 Ki senden tülū‘ ide envār-ı Ḥaḳ
Açıla der-i genc-i esrār-ı Ḥaḳ

"*Ki senden Allah'ın nurları doğsun ve Hakk'ın esrarı hazinesinin kapısı açılsın."*

102 Velīkin rıżā-yı Ḥudāvendigār
Zebānumı depretdi bī-iḫtiyār

"Lakin Cenâb-ı Hudâvendigâr'ın, yani zaman padişahı İkinci Sultan Bayezid'in rızası gayr-i irâdî olarak dilimi kımıldattı."

6 Mesnevi

103 Getür sāḳī bir bāde-i feyż-nāk
K'ola jeng-i ġamdan gönül levḥi pāk

"*Sâkî, feyizli bir şarap getir ki onun neşesiyle gönül levhası gam pasından temizlensin."*

104 Ṣun ol rāhı ey rāḥat-engīz-i rūḥ
Ki ḳalbe ṣafā vire rūḥa fütūḥ

"*Ey ruhta rahat husûle getiren sâkî, o şarabı sun ki kalbime safa, rûhuma güşâyiş versin."*

105 İçüp ‘aḳl-ı hüş-yārı bī-ḫūş idem
Cihānuñ cefāsın ferāmūş idem

"*O şarabı içeyim de ayık bulunan aklı bî-hoş edeyim ve cihanın cefasını unutayım."*

106 Sözüm sāzı bir sūza dem-sāz ola
K'İrem bülbülinden ḫoş-āvāz ola

"*Söz sazına öyle bir ahenk vereyim ki İrem bağı bülbülünden daha güzel sesli olsun."*

[78] Mübâhî: Haram olan şeyleri de mübah sayan İbâhe mezhebine mensup olan.

107 Ger ol naġmeyi seng gūş eyleye
Semā‘ıyla cūş u ḫūruş eyleye

“*O nağmeyi taş bile işitse işitmesiyle coşkunluk göstere.”*

108 Açup dest-i ḳudretin kilīdin dilüñ
Niṣār itdi naḳd-i ümīdin dilüñ

“Allah’ın kudret eli dilimin kilidini açıp gönlümün ümit ettiği nakdi serpsin.”

109 Ki naẓmum seḥābın dür-efşān idem
Niṣār-ı ser-i bezm-i sulṭān idem

“*Nazmımı inci saçan bir bülbül hâline getireyim de sultanın meclisi üzerine yağdırayım.”*

110 Ola Ṣa‘dī bigi sözüm Būstān
Nice Būstān belki cādū sitān

“Sözüm Sa’di’nin Bostan’ı gibi… Hayır, bostan değil, bir câdû sitân, bir sihirbazlar mecmû‘ı ola.”

111 Gülün ser-be-ser dürr-i būyā idem
Giyāhın ḳamu müşg-i gūyā idem

“*O bostanın gülünü râyihâlı bir inci otunu da söyler misk yapayım.”*

112 Ola şehd-güftār anda ḳalem
Ola kebk-reftār anda ḳalem

“*Kalemim o bostanda bal gibi tatlı söylesin ve kilkin gibi nazlı hareket eylesin.”*

113 Bu fermānı çün itdi Sulṭānumuz
Ki cem‘ ola mecmū‘-ı dīvānumuz

“*Padişahımız bütün manzumelerimizin divan hâlinde toplanmasını ferman etti.”*

114 Müzeyyen ḳılup ḫūr-ı efkārumı
Behişt eyledüm bāġ-ı eş‘ārumı

“*Bunun üzerine fikrimin hurilerini süsletip ve şiirlerimin bahçesini cennete*

benzettim."

115 Düzüp bikr-i fikrüme ḫoş zülf ü ḫāl
Çıḳa geldi bir māh-ı sāḥib-cemāl

"*Kızoğlankız gibi olan düşüncelerime zülüfler kestirdim ve benler kondurdum. O sırada ay gibi bir güzel çıkageldi."*

116 Açup söz ʻarūsı yüzinden niḳāb
Beni cām-ı ḥüsninden itdi ḫarāb

"*Söz gelininin yüzünden duvağını kaldırdı. Beni hüsnü kadehiyle mest-i harap eyledi."*

[8]

Mesnevi 7

117 Uş ol ḥüsnün evṣāfı ey māh-rūy
Göñül şehrin eyledi pür-güft u gūy

"*Ey ay yüzlü güzel; işit o güzelliğin vasıfları gönül şehrini dedikodu ile doldurdu."*

118 Aḳar gözlerüm yaşı seyl-āb-vār
Döner cismüm āb üzre dolāb-vār

"*Gözlerimden sel gibi yaş akmaya, cismim o sular üstünde dolap gibi dönmeye başladı."*

119 Yine çıḳdı başuma sevdā-yi ʻaşḳ
Yine ṭoldı göñlüme ġavġā-yı ʻaşḳ

"*Yine aşk sevdası başıma çıktı; yine aşk kavgası gönlüme doldu."*

120 Gül-i terde yazdum ḫaṭṭ-ı dil-nevāz
Ki menşūr-ı ʻömr ola ʻunvān-ı nāz

"*Ömür fermanı ve naz unvanı olsun diye taze gül yaprağı üstüne bir hat yazdım."*

121 Neşāṭ-āver elfāẓı sāġar bigi
Müferriḥ maʻānisi cevher bigi

"*O hattın lafızları kadeh gibi neşe verici, manaları da cevher gibi ferih artırıcıdır."*

122 Şeb-i ḳadre döndi bu miṣkīn raḳam
Sücūd itse ṭañ mı dıraḫt-ı ḳalem

"*Misk renkli ve kokulu olan bu hat, Kadir Gecesi'ne döndü. Kalem ağacı onun önünde secde etse şaşılacak şey midir?"*[79]

123 Nevāziş ḳılan zār ü dil-ḫasteye
Güşāyiş veren kār-ı dem-besteye

"*Zayıf ve gönül hastası olanı taltîf eden ve bağlanıp kalmış olan işi açıp yürüten Allah;"*

124 Kerāmet mi ḳomışdur ol ḫāmede
Yāḫod İsm-i A'zām mı var nāmede

"*O kaleme keramet mi vermiştir, yoksa o namede İsm-i A'zâm mı yazılmıştır ki"*

125 Ki her nā-tuvān k'anı ḥ̆ānā ola
Açup görmesiyle tuvāna ola

"*Zayıf ve kudretsiz bir kimse onu okuyunca okuyunca değil açıp bakınca derhâl kuvvet ve kudret bulur."*

126 Çıḳar baḥr-ı dilden yine bir güher
Değer müjdegānīsi biñ kān-ı zer

"*Gönül denizinden bir inci çıkıyor ki binlerce altın madeni ona müjde olsa değer."*

127 Elā ey şehenşāh-ı 'ādil nijād
Kerīm ü hüner-mend ü pāk-i'tiḳād

"*Ey soyu sopu adaletli, kendisi de kerem sahibi, hünerli, marifetli ve temiz itikatli olan büyük padişah;"*

128 Şeh-i kişver-ārā-yi vālā-güher
Ḫudāvend-i şāhī vü ferheng ü fer

[79] Kadir Gecesi'nde ağaçların secde ettiği itikadına işarettir.

"*Öyle bir padişah ki soyu asildir, kendisi memleket süsleyendir, saltanat, edep ve marifet sahibidir.*"

129 Felek ḳaṣr-ı ḳadrüñde bir pāyedür
Feridūn-ferruḫ fürū-māyedür

"*Felek senin yüksek kadrine ve derecene göre bir basamaktır. Mübarek Feridun ise senin asaletine nispetle soysuzun biridir.*"

130 Senüñ bigi kim gördi bir āfitāb
Eli kām-baḫş ü dili kām-yāb

"*Senin gibi eli murat dizen, kalbi murada eren bir güneşi kim görmüştür?*"

8 Mesnevi

131 Ḳalem kim geyer müşk-i terden şi'ār
Senüñ nāmuñ ile ider iftiḫār

"*Tazesinden, yani siyah gömlek giyen kalem, senin adını yazmakla iftihar eder.*"

132 Ne yire ḳadem baṣṣañ ey kān-ı cūd
Olur ṭopraġıāb-ı ḥayvān-ı cūd

"*Ey cömertlik madeni; nereye ayak basarsan oranın toprağı, cömertlik abıhayatının kaynağı olur.*"

133 Sipāhuñ sitāre delīlüñ melek
Serīrüñ zemīn ü sarāyuñ felek

"*Yıldızlar askerin, melek kılavuzun, zemin tahtın, felek sarayındır.*"

134 Cihād eylemek oldı cehdüñ senüñ
Zamān-ı emān oldı ahdüñ senüñ

"*Sen cihat ile uğraştığın için saltanat devrin emniyet zamanı oldu.*"

135 Saña himmetüñ düzdi bir nerdibān
Ki taḫt oldı baḫtuña heft āsumān

"*Azim ve himmetin sana bir merdiven yaptı ki yedi kat gök bahtına taht oldu.*"

136 Fürūġ oldı rāyuñ dil ü dīdeye
Penāh oldı ʻadlüñ sitem-dīdeye

"*Râ'yın, gözün ve kalbin ziyası, adlin de mazlumların sığınağı oldu.*"

137 Zihī dīn ü devlet zihī ḫulḳ u dād
Zihī ʻadl ü şefḳat zihīiʻtiḳād

"*Ne güzel din ve devlet, ne güzel adalet, ne güzel ahlak ve şefkat, ne güzel bir itikat.*"

138 Ṣunulsa elüñden hilāle berāt
Bu naḳṣından olurdı aña necāt

"*Senin elinden hilale berat sunulsa her ay eksilip tamamlanmaktan kurtulurdu.*"

139 Eğerḫışm ile çarḫa ḳılsañ nigāh
Olur tīre ruḫsār-ı ḫurşīd ü māh

"*Eğer hiddetle gökyüzüne bakacak olursan ay ile güneşin yüzü simsiyah olur.*"

140 Dem-i ḫulḳuñ eylerse nāra güẕer
Cehennemde nesrīn-i cennet biter

"*Hüsnün ahlaktan rüzgârın ateşten geçecek olursa cehennemde cennetin beyaz gülü yetişir.*"

141 Ṣular kim ḳadem farḳ-ı eflāke ḳor
Ḳapuñda tevāżūʻ yüzin ḫāke ḳor

"*Himmetlerinin yüksekliğiyle feleklere ayak basanlar, senin kapında tevazu gösterirler de yüzlerini toprağa koyarlar.*"

142 Düzüldükde oḳ bigiṣaffuñ dürüst
Meger yay döndüre ḫaṣmuña püşt

"*Muharebe esnasında ve askerinin safları ok gibi dizildiğinde sırada yaydan başka düşmana sırtını çeviren olmaz.*"

143 Kemendüñ ḳomaz rāh-ı ḫaṣma gürīz
Ser-i nīzen açar der-i resteḫīz

"*Kemendin düşmana kaçma yolu bırakmaz. Mızrağının ucu da kıyamet kapısını açar.*"

[9]

9 Mesnevi

144 Ḳılıçlar zemīni meyistān ider
Süñüler hevāyı neyistān ider

"*Kılıçlar yeri şarapla doldurur. Mızraklar havayı kamış tarlası yapar.*"

145 Hevādan zemīne yaġar lāleler
Zemīnden hevāya çıḳar nāleler

"*Havadan yere laleler, yani kanlı cesetler yağar. Yerden havaya da yaralıların iniltisi yükselir.*"

146 Sipāh-ı ʻadūdan ḳırılan gürūh
Yata baḥr-ı ḫūn içre mānend-i kūh

"*Düşman ordusundan vurulup düşenler kan denizi içindeki adalar gibi yatarlar.*"

147 Ḳarāyin nücūmında var iḳtirān
K'olasın bu ḳarn içre ṣāhīb-ḳırān

"*Yıldızların birbirlerine yaklaşmasından bodurun Sâhib Kırân'ı, yani en büyük hükümdarı olacağın anlaşılıyor.*"

148 Ne şeh kim ḳomaya işigüñde ser
Yata ṭopraḳ altında zīr ü zeber

"*Nasıl bir şah kim her kim eşiğine baş koyacak olursa toprak altında gayr-i muntazam bir sūrette yatar.*"

149 Sen ol dürr-i meknūn-ı yek-dānesüñ
Ki pirāye-i tāc-ı şāhānesüñ

"*Padişahım; sen öyle tek taneli ve saklanmaya layık bir incisin ki saltanat tacının süsü olursun.*"

150 Ne yazam medīḥüñde ey meh-rikāb
Ġanīdür çü ta‘rīfden āfitāb

"*Ey üzengisi kamerden olan büyük hükümdar, methinde ne yazabilirim? Zaten güneşin tarif ve tavzife ihtiyacı var mıdır?*"

151 İşigüñde ey ẓıll-ı Perverdigār
Ne gevher ṣaçam kim bula i‘tibār

"*Ey Allah'ın gölgesi; kapının eşiğine nasıl bir inci serpeyim ki itibar bulsun?*"

152 Bu ṣi‘re ṣurū‘ eylemekden murād
Budur kim anıldıḳça dünyāda ad

"*Bu şiire başlamaktan muradım budur ki dünyada isim ve şöhret anıldıkça…*"

153 Diye Aḥmed içün ḳarīb ü bā‘īd
Ki oldur ṣenā-gūy-i Şeh Bāyezīd

"*Yakından uzaktan Ahmed'i tanıyanlar o Sultan Bayezid'in medih ve senasını söylemiştir desinler.*"

154 Bu nāme ile nāmum olup nām-dār
Ḳala ḥaşre dek sözlerüm pāy-dār

"*Bu name, yani divan ile adım şöhret bulup sözlerim mahşere kadar yâdigâr kalsın.*"

10 Mesnevi

155 Çü ‘özrüm güneş bigi meşhurdur
Ger olduysa te’ḫīr ma‘ẕūrdur

"*Ma'zûriyetim güneş gibi meşhurdur. Binaenaleyh divanın tertibi gecikti ise mürettibi mazurdur.*"

156 Ne sulṭān k'ola böyle ṣāḥib-kemāl
Tekellüf olur aña 'arż-ı maḳāl

"*Bir sultan böyle kemal sahibi olursa ona söz arz etmek külfetli olur."*

157 İlāhi vücūdını pāyende ḳıl
Güneş bigi 'ālemde tābende ḳıl

"*Ya Rabbi; onun varlığını daimi ve kendisini âlemde güneş gibi münevver kıl."*

158 Anı şöyle ḳıl rāh-ı Ḥaḳḳa revān
Ki itsün du'āsını kerrūbiyān[80]

"*İlâhî; onu hak yoluna öyle sevk eyle ki kurrubîler duasını etsinler."*

159 Kefin itdüñ erzāḳ-ı Ḥaḳḳa kefīl
Maḳāmın bülend eyle 'ömrin ṭavīl

"*Halka rızık vermeye onun avucunu kefil kıldın o hâlde bu makamını yücelt ve ömrünü uzat."*

160 Baḳā bulduġınca zemīn ü zemān
Ṣebāt itdügince bu kevn ü mekān

"*Yer gök bâkî kaldıkça ve bütün kâinat da durdukça…"*

161 Ḳul olup cihān ḫalḳı iḥsānına
Muṭī' ola yir yüzi fermānına

"*Cihanın halkı ihsanının kölesi, yeryüzü fermanının mutî'i olsun."*

162 Skender bigi var çü bendeñ hezār
Ḫıżır bigi 'ömrüñ ola bī-şümār

"*Padişahım; İskender gibi binlerce benden var. Hızır'ın hayatı gibi ömrün de sayısız olsun."*

[80] "Burada bir dipnot işareti bırakılmış ancak sayfanın sonunda dipnot verilmemiştir." (haz. n.)

[10]

MEDHİYELER

Emîr Sultan Medhiyesi

Emir Sultan Buharalı ve Nakşi şeyhlerinden "Şemseddin Muhammed Bin Aliyyü'l-Hüseynî" dir ki Bursa'ya hicretle Yıldırım Bayezid'e damat olmuş ve peygamber neslinden ve padişah damadı olması dolayısıyla "Emir Sultan" diye tanınmıştır. Mısır'daki Abbasi halifesi tarafından Yıldırım'a "Sultân-ı İklîm-i Rûm" unvanı verilince padişaha ilk önce kılıç kuşatan bu zâttır. Ölümü (h.833- m. 1429)'da türbesi Bursa'daki caminin yanındadır. Ahmed Paşa bir müddet bunun vakıfları mütevelliliğinde bulunmuş ve bu terci'i o vakit yazmıştır.

163 Bāġ-ı behişt 'aks-i cemāli Muḥammedüñ
'Arş-ı mecīd vaṣf-ı kemāli Muḥammedüñ

"*Cennet bağı hazreti Muhammed aleyhisselamın cemali aksi, arş-ı a'lâda onun kemali vasfıdır."*

Yani cennetin güzelliği peygamberin cemalinde ma'kes olmasından arşın azamet ve uluvviyeti de Resul-i Ekrem'in kemaline nümûne teşkil eylemesindendir.

164 Yümn-i dem-i Mesiḥ eser-i feyż-i Muṣṭafā
Şehd-i şifā-yi rūḥ maḳāli Muḥammedüñ

"*İsa peygamberin nefesindeki uğurluluk Muhammed Mustafa'nın feyzi eseri ruhun şifalı balı da Resulullah sözlerinin manasıdır."*

165 Berk-i ruḫı cehennemi berd ü selām ider
Düşse dil-i 'uṣāta ḫayāli Muḥammedüñ

"*Resulullah'ın hayali cehennemdeki asilerin zihninden geçecek olsa onun şimşek gibi parlak yüzü orasını serinletir ve selamet yeri hâline getirir."*

166 Kevser ṣuyına ḳandırır āṣīleri temām
Ṭatlı diliyle lāfẓ-ı zülāli Muḥammedüñ

"*Hazreti Muhammed'in tatlı dili ve sözlerinin abıhayatı işiten asileri cennetteki Kevser suyuna kandıracaktır."*

167 Zeyn oldı ʻīd-i şādi vü ḫatm oldı ṣavm-ı ġam
Şol gün ki doġdı ḳaşı hilāli Muḥammedüñ

"*Cenâb-ı Risâlet'in hilal gibi kaşları varlık ufkuna doğunca dünya sevinç bayramıyla süslendi ve gam ve keder orucu hitâm buldu."*

168 ʻĀlem ḳaranlıḳ içre ḳalırdı uyarmasa
Ḳandīl-i āsumānı cemāli Muḥammedüñ

" *Fahr-ı âlemin cemali nuru gökyüzü kandillerini yani güneş, ay ve yıldızları parlatmasaydı âlem karanlık içinde kalırdı."*

6 Emîr Sultan

169 İksīr-i āferiniş-i ʻālemdür ol vücūd
Dillerle vaṣf olur mı celāli Muḥammedüñ

"*Nebiyy-i Ekrem'in varlığı âlemin yaratılışının iksir ve sebebidir. O hâlde onun büyüklüğü dillerde tarif edilebilir mi?"*

170 Ol bir vücūddur k'anı mir'āt idindi Ḥaḳ
ʻĀlemde hiç olur mu miṣāli Muḥammedüñ

"*Allah onun varlığını kendisine ayna edindi de kudret ve sanatının kemalini onda gösterdi. Öyle olunca dünyada Muhammed'in benzeri bulunur mu?"*

171 Çeşm-i zamāne miṣlin anuñ görmemek içün
Düşmezdi yir yüzine ẓılāli Muḥammedüñ

"*Zamanın gözü bir benzerini görmemiş diye yeryüzüne gölgesi düşmezdi."*

172 Aḥcār baġlanurdı teni uçmamaḳ içün
Dinmez lisān-ı ḳāl ile ḥāli Muḥammedüñ

"*Mübarek vücudunun göklere uçmaması için ara sıra karnına taş bağladığı olurdu.*[81]*Hazreti Muhammed'in akıllara hayret veren hâli kâl diliyle söylenilip*

[81] Resûl-i Efham'ın bazen yiyecek bulamadığı için midesinin ıstırabını teskin etmek üzere karnına taş bağladığına işarettir. Nitekim Ziya Paşa da terci-i bendinde:
Taş bağladı mecâ'a ile batn-ı pâkine
Dünyaya rağbet eylemedi seyyidü'l-beşer demiştir.

anlatılamaz.”

173 Vaṣlı ḫazīnesin Ḥaḳḳın ol ḫˇāce gördi kim
Girdi eline dürr-i viṣāli Muḥammedüñ

“*Hangi tacirin eline hazreti Muhammed’in visali incisi geçerse o tacir Hakk’ın visali hazinesini görmüş olur, yani Muhammed’e yaklaşan Allah’a takrîb eder.”*

174 Ḫulḳ-ı ‘aẓīmdür ki ṭolu müşg-i nāb ider
Ḫāk-i behişt-iṭīb-i ḫiṣāli Muḥammedüñ

“*Hazreti peygamberin ahlakı o kadar büyüktür ki o güzel tabiatları cennet toprağını halis misk ile doldurur.”*

175 Çün ḫˇān-ı mu‘cizātda oldı nevāle-baḫş
Mecmū‘-ı enbiyāya nevāli Muḥammedüñ

“*Hazreti Muhammed’in nevâli ve ihsanı, bütün peygamberlere mucizeler sofrasında nevale vermiştir, yani, peygamberlerin gösterdikleri mucizeler esasen onun mucizesidir.”*

176 Ezhār-ı raḥmet ile muḥabbet-ṣimārdur
Bāġ-ı cihānda ḳadd-i nihāli Muḥammedüñ

“*Nebi-yi Ekrem’in o fidan boyu dünya bağında rahmet çiçekleri ve muhabbet yemişleriyle doludur.”*

[11]

3 Emîr Sultan

177 Bir mūra az görür dü cihān ni‘metin tamām
Olsa nevāle-baḫş nevāli Muḥammedüñ

“*Peygamber-i Ekrem’in in‘âm ve ikramı bir karıncaya rızık verecek olsa iki cihan nimetini az görür.”*

178 Rıḍvān-ı bahşetī ol ḳadar ārāyiş itdüği
Budur k’ide ḳabūl Bilāli Muḥammedüñ

“*Cennetin müdürü? Olan Rıdvan’ın orasını o kadar süslemesi, hazreti Bilal’in onu*

beğenmesi ve kabul etmesi içindir."

179 Ṣadr-ı sarāy-ı ḳadrini yā Rab kim ide şerḥ
'Arş üzeredür çü ṣaff-ı ni'āliMuḥammedüñ

"*Resulullah'ın pabuçları arş üzerinde iken İlâhî; onun kadri sarayını acaba kim şerh edebilir?"*

180 'Īd oldı diyü ṭīb idine ḫāzin behişt
Girse eline gerd-i ni'ālīMuḥammedüñ

"*Hazreti peygamberin pabuçlarındaki toz, Rıdvan'ın eline geçecek olsa onu bayramda ıtriyyât yerine kullanırdı."*

181 Āl-i Muḥammede ṣalavātı çoġ eyle kim
Biri Emīr Efendidür āl-i Muḥammedüñ

"*Ey Müslüman; peygamberin âline ve evladına çok çok salavat oku ki âl-i Muhammed'in biri de Emir Efendi'dir."*

182 Ey 'ālem-i vilāyete sulṭān olan Emīr
Vey milk-i Rūma raḥmet-i Raḥmān olan Emīr

"*Ey evliyalık âlemine sultan, yani velilerin padişahı ve Rum diyarına Allah'ın bir rahmeti olan Emir."*

****

183 Ey mecma'ı mürüvvet ü rey-i ma'den-i kerem
Ṣayt-i kerāmetüñle ṭolıdur 'Arab 'Acem

"*Ey insanlık mecma'ı, ey lütuf ve kerem madeni bulunan Emir Sultan, Arap ve Acem ülkeleri senin kerametlerin haberleriyle doludur."*

184 Ṣofañ safāsına özenür Kevṣer-i behişt
Türbeñ türābına iremez sāḥat-i İrem

"*Cennetin kevseri senin merkadindeki saflığa özenir bâğ-ı İrem[82]'in sahası türbenin toprağına erişemez."*

185 Ravżañ ṭavāfıña iner iḥrām ile melek
Ya'ni ḥarīmün oldı ḥarem bigi muḥterem

"*Türbenin bahçesini Kâbe gibi tavaf etmek için melekler ihrama girip gökyüzünden indiler. Şu hâlde kabrinin harîmi, Harem-i Şerif, onu tavafa gelen de muhteremdir."*

4 Emîr Sultan

186 Taḥṣīl-i nām içün ṣafaḥat-ı vücūdına
'Arş-ı mecīd ceddüñ adıñ eyledi raḳam

"*Allah'ın arş-ı âlâsı kendisine nam ve şeref elde[83] etmek için her tarafına ceddinin mübarek adını yazdırdı."*

187 Sulṭān-ı enbiyāya bu gün ḫayr-ı ālīsiñ
A'nāḳ-ı evliyāya baṣarsan n'ola ḳadem

"*Peygamberler padişahı olan hazreti Muhammed'in bugün en hayırlı torunusun. Bütün velilerin boynuna ayağınla basacak olursan ne olmak ihtimali vardır?"*

188 Gül-zār-ı dehri terbiyet itseydi himmetüñ
Bād-ı ḫazāndan irmez idi şemme-i elem

"*Zaman bahçesini himmet kerametin muhafaza etmiş olaydı sonbahar rüzgârından ona cüzi bir zarar gelmezdi."*

189 Na'leyni pāy-i rif'atinüñ gūş-vār-ı çarḫ
Elḳābı levh-i 'izzetiñüñ mefḫar-i ḳalem

"*Mübarek ayağının pabuçları, feleğin küpeleri mesâbesindedir. İzzetin levhasının*

[82] 'Âd kavminden Şeddâd'ın Yemen'de yaptırmış olduğu geniş ve süslü bir bahçe ki içinde "Zâtü'l-'İmâd" namında bir saray varmış. Bu Bâğ-ı İremle Zâtü'l-'İmâd güya cennete nazire olarak yaptırılmış. Sonra harap olup gitmiş. Arap ve Acem müverrihleri bunlardan bahsederken hayallerinin genişliği nispetinde mübalağa yapmışlar. Hakikati ise Zâtü'l-'İmâd, direkli, demektir. İhtimal ki Şeddâd, ön tarafı direkli ve gölgelikli yahut iki katlı bir ev yaptırmış, sazdan kerpiçten kulübelerde oturan 'Âd kavmi de o vakitte bunu fevkalade bir bina telakkî eylemiş ve adındaki "İrem-i Zâtü'l-'İmâd" ise bazı müfessirlere göre direkli çadırlarda oturan İrem kabilesinin vasfı imiş.

[83] Arşın cübbesinde "Lâilâhe illallah Muhammedü'n-Resulullah" yazılıdır rivayetine işarettir.

lakapları kalemin öğünmesi medârıdır.”

190 Me’lūfı murġ-i himmetüñüñ būstān-ı ḳurb
Ḫalvet-serāyı fikretüñüñ ‘ālem-i ḳıdem

“*Allah’ın yakınlık bostanı, senin kuş gibi olan himmetine alışıktır. Kıdem yani iptidası olmamak âlemi de düşüncenin halvet sarayı, yani yabancı girmeyen bir harîmidir.”*

191 Gösterdi Ḫıżra hāk-i derüñ çeşme-i ḥayāt
Öğretdi Ḥāteme ni‘metüñ baḫşīş ü kerem

“*Kapındaki çeşme Hızır’a abıhayat menba‘ı göstermiş, Hâtem-i Tâ’î’ye bahş ve kerem nasıl olacağını öğretmiştir.”*[84]

192 Dünyā vü āḫirette şefī‘i ẕünūbumuñ
Şi‘rüm yeterdi saña göre medḥün eylesem

“*Sana göre günahlar ve evsafına layık bir surette seni methedebileydim dünya ve ahrette şefaatçi olmak için şiirim kâfî gelirdi.”*

193 Ey ‘ālem-i vilāyete sulṭān olan Emīr
Vey milk-i Rūma raḥmet-i Raḥmān olan Emīr

“*Ey velilerin padişahı ve Rum diyarına Allah’ın rahmeti olan Emir Sultan.”*

****

[12]

5 Emîr Sultan

194 Oldı ‘ülüvv-i himmetüñe āsumān zemīn
Bir pāye ḳasr-ı rif’atüñe çerḫ-i heftümīn

“*Garam ve himmetinin yüksekliğine gökyüzü yer gibi kalmış, rif‘atinin köşküne nispetle yedi kat sema bir basamak olmuştur.”*

[84] Hâtem: Arap’ın (Tayy) kabilesinden olup cömertliği mesel hükmüne girmiş bir adamdır. Bunun oğlu (‘Adiyy) Medine’ye gelmiş, Müslüman olup hazreti peygamberin iltifatına nâ‘il olmuştur.

195 Sulṭān-nişān ḫusrev-i iḳlīm-i faḳrsuñ
Sürse cebābire yiridür süddeñe cebīn

"*Sen fakr u fezâ mülkünün azametli padişahısın bundan dolayı dünyanın zalim hükümdarları kapının eşiğine alınlarını koysalar ve yüz sürseler yeridir."*

196 Ceddüñ bisāt ṣaldı sarāy-ı nübüvvete
Ādem çekerken āb ü gil içinde erba'īn

"Âdem su ve çamur içinde çile çıkarırken ceddin peygamberlik sarayına postunu sermişti."[85]

197 Şerḥiyle lafẓuñuñ dehen-i naḳl pür-şeker
Yādıyla ḫulḳuñuñ nefes-i 'aḳl 'anberīn

"*Senin sözlerini şerh ve izah eden ağız şekerlenir. Güzel ahlakınla nefesi amber gibi güzel kokar."*

198 Ṭopraḳ yüzümi nice sürem şol ḥarīme kim
Cārūbdur işiğüne müjgān-ı ḥūr-ı 'īn[86]

"*Kara gözlü hurilerin kirpikleriyle süpürülen bir harîme ben şu toprak gibi hakîr yüzümü nasıl süreyim?"*

199 Ḳavs-i "وما رميت" den atdın çü sır oḳın
Zaḫm urdı ḳalb-i ḫaṣmuna "ḫayl-i Müsevvemīn"

"*Sen "vemâ rameytü" yayından sır okunu atınca "hayl-i Müsevvemîn" düşmanının kalbine yara açtı."*[87]

---

[85] Âdem su çamur içinde iken yani kendisine rûh verilmeden evvel ben nebi bulunuyordum hadisine işarettir.
[86] Eşiğine olacaktır. Vezne uydurmak için böyle yazılmıştır.
[87] Hazreti peygamber, Bedir Gazası'nda bir avuç çakıl alıp düşman tarafına atmış, taşların isabet ettiği müşrikler sersemlemişti. Sonra "Ya Muhammed o taşları attığın vakit sen atmadın lakin Allah attı" kâlindeki (âyet) nazil olmuştur. "Burada orijinal metinde 'âyet' kelimesi yazılmamış ancak sonradan Latin harfleriyle metnin üzerine 'âyet' kelimesi yazılmıştır." (haz. n.)
"Hayli Müsevvemin" işaretli, formalı asker demektir ki Bedir Gazası'nda melekler bu suretle görünmüştü. Emir Sultan menâkıbında yazıldığına göre yıldırım bir seferde iken Emir'le Yıldırım'ın kızı rüyalarında hazreti peygamber tarafından izdivaca memur olmuşlardı. Resulullah'ın emri üzerine padişaha danışılmadan bu izdivaç vukua geldi. Yıldırım bu haberi alınca Emir'i yakalamak üzere Bursa'ya bir bölük asker gönderdi. Emir ile zevcesi Sultan, yay ve ok ile müdafaada bulundular ve o bölüğü kaçırdılar. Sonra Yıldırım da izdivaç vâkı'ı kabul etti. İşte bu beyit ile o vakıalara işaret olunuyor.

200 Maḥbūb-ı Ḥaḳ olur saña cāndan muḥib olan
Devlet bize muḥabbetüñ olmış sehā hemīn

"*Seni candan ve gönülden seven Allah'ın sevgilisi olur ey manevi sultan, sana muhabbet, bizim için bir devlet ve saadettir."*

6 Emîr Sultan

201 Şol cān ki deldi baġrını tīr-i muḥabbetüñ
Açdı sarāy-ı ḳalbine Ḥaḳ revzen-i yaḳīn

"*Muhabbetin ok gibi bir kimsenin bağrını delecek olursa Allah onun kalbine yakîn penceresi açar."*

202 Kim baḳsa ravżāña açılur cānı gül bigi
Zirā mezāruñ oldı der-i cennet-i berīn

"*Türbenin bahçesine bakan kimsenin ruhu gül gibi açılır. Zira mezarın cennet-i âlânın kapısı olmuştur."*

203 Şol noḳṭa k'anda müdrec ola rāz-ı kā'ināt
Ol noḳṭadur yüzündeki ḫāl ey cemāl-i dīn

"*Ey dünyanın cemali, bütün kâinatın sırrını ihtiva eden nokta, senin yüzündeki benden ibarettir."*[88]

204 Ey 'ālem-i vilāyete sulṭān olan Emīr
Vey milk-i Rūma raḥmet-i Raḥmān olan Emīr

"*Ey veliler padişahı ve Rum diyarına Allah'ın rahmeti olan Emir Sultan."*

***

205 Ne aḳdı Ruma bir ulu deryā senüñ bigi
Ne 'āleme getürdi Buḫārā senüñ bigi

"*Ne senin gibi ulu bir derya Rum diyarına aktı ne de Buhara senin gibi bir evlat*

[88] Sûfiyye mezhebince (b) harfine ve onun noktasına çok ehemmiyet verilmiştir. Hazreti Ali, "Tevrat'ta, Zebur'da, İncil'de bulunan bütün sırlar, Kur'an'daki [b] harfinde mevcuttur." demiş, büyüklerden Şiblî "Ben bâ'nın altındaki noktayım" işaretinde bulunmuş, Şeyh-i Ekber Muhyiddin-i Arabî de "Fütûhât-ı Mekkiye"sinde "Kitâbü'l-Bâ'i" ünvanıyla bir bâb açmıştır. İşte Ahmet Paşa Emir Sultan'ın yüzündeki beni bu noktaya teşbih ediyor.

yetiştirdi."

206 Cān milkini maḥabbetüñārāyiş eyledi
Kimdür cihānda memleket-ārā senüñ bigi

"*Muhabbetin can mülkünü süslemiştir. Dünyada senin gibi memleket bezeyen kim vardır?"*

207 Göstermege yir ehline dīdārı nūrını
Āyine virdi Tañrı Ta'alā senüñ bigi

"*Tanrı Teâlâ cemalinin nurunu yer ehline göstermek için senin gibi bir ayna verdi."*

208 Ey kehf-i ḫalḳ püşt-i cihānuñ penāhısuñ
Devlet değül mi 'āleme melce' senüñ bigi

"*Ey halkın sığınağı, sen cihanın ilticâ-gâhısın senin gibi bir melce'i bulunması âlem için devlet ve saadet değil mi?"*

209 Çoḳ evliyā bu taḫta ḳadem başdılar velī
Kim ḳıldı şer'i ceddüñi iḫyā senüñ bigi

"*Evliyadan çoğu velâyet tahtına ayakbastı. Fakat ceddinin şeriati hükümlerini hangisi senin gibi icra edebildi?"*

210 Ey nām-ı a'ẓāmuñ der-i gencīne-i şifā
Dil derdine kim ide müdāvā senüñ bigi

"*Ey büyük adı şifa hazinesinin kapısı olan Muhammed Şemseddin; gönül derdini senin gibi tedavi edecek kim var?"*

[13]

7 Emîr Sultan

211 Fāş eylemezdi sırrın ene'l-Ḥaḳ rumūzınun
Manṣūra irse mürşid-i Dānā senüñ bigi

"*Hallac-ı Mansur'a senin gibi arif bir mürşid yetişseydi "ene'l-hak" sırrını ifşa*

eylemez ve idam olunmazdı."[89]

212 Şāhā yaḳın zamanda ḥarīminde Aḥmedüñ
Nūr itmedi cihāna tecellā senüñ bigi

"*Şahım yakın zamanda hazreti Muhammed'in ehl-i beytinden senin gibi bir nur zuhur etmedi."*

213 Pirāye-i selefsüñ ü ser-māye-i ḫalef
Fer'-i refi' görmedüm aṣlā senüñ bigi

"*Sen geçmişlerin ziyneti geleceklerin de sermayesisin. Ben şecere-i Muhammediye'nin senin gibi yüksek bir fer'ini görmedim."*

214 Çoḳ şehler ögmüşem daḫi bir kimse ṭab'umı
Medḥinde āciz itmedi şāhā senüñ bigi

"*Birçok padişah övdüğüm hâlde hiçbiri medih ve senasında tabiatımı senin gibi âciz bırakmadı."*

215 Ey 'ālem-i vilāyete sulṭān olan Emīr
Vey milk-i Rūma raḥmet-i Raḥmān olan Emīr

"*Ey veliler padişahı ve Rum diyarına Allah'ın rahmeti olan Emir Sultan."*

****

216 Yevmü'l-cezāya dek ki ṣenāñ eyleyem senüñ
Bir sözde sezmezem ki sezāñ eyleyem senüñ

"*Kıyamete kadar seni sena edecek olsam da bir sözümle sana layık bir medihte bulunacağımı ummam."*

217 Ey ḫˇāce yüz kez aġzumı yursam gül-āb ile
Lāyıḳdeğül ki medḥ-i gedāñ eyleyem senüñ

"*Efendim; gül suyu ile ağzımı yüz kere yıkasam da senin mensuplarından bir fakirin methini etmek bana yakışmaz."*

[89] Mansur: Fars'taki "Beyzâ" şehrinden cezbeli bir zat olup iradesi olmaksızın "ene'l-hak" demiş olduğundan Muktedir Billah zamanında ve (h. 306- m.911) tarihinde Bağdat'ta işkence ile idam edilmiştir.

218 Şermende-i günāhum uālūde-i ḫaṭā
Ne yüzle ārzū-yi liḳāñ eyleyem senüñ

"*Günahtan utanmış sehv ve hataya bulanmış bir hâldeyim. Hangi bir yüzle seni görmek talebinde bulunayım?"*

219 Uş kāse-i niyāz ile geldüm ḳapuña kim
Deryūze-i nevāl-i ʻaṭāñ eyleyem senüñ

"*Senin ʻatâ ve keremini dilenmek için niyaz çanağıyla kapına geldim."*

220 Redd itme kim niyāzuma āmin ider melek
Ravżan öninde çünki duʻāñ eyleyem senüñ

"*Beni reddetme kim türben huzurunda dua edince melekler niyazıma âmin diyorlar."*

221 Ay nūrı günden almaya sāyemden isteye
Bir gün ger iḳtibās-ı żiyāñ eyleyem senüñ

"*Bir gün senin ziyan ile münevver edecek olursam ay, güneşten nur almayacak benim gölgemden istifade edecektir."*

8 Emîr Sultan

222 Şerh eyle ṣadrumı ve müyesser ḳıl emrümi
ʻAḳd-i lisānum aç ki s̱enāñ eyleyem senüñ

"*Göğsümü genişlet, işimi kolaylaştır ve dilimin bağını çöz ki seni sena edebileyim."*[90]

223 Ey padişāh-ı ṣūret ü maʻnā buyur ki ben
Meydān-ı medḥe naṣb-ı livāñ eyleyem senüñ

"*Ey suret ve mana padişahı; irade et de medih meydanına senin sancağını dikeyim."*

[90] "Raabbiş rahli" diye başlayan bir ayetin meʻâlidir.

224 Bir cām ṭolduram yine medḥün şarābıyla
İki cihānı mest-i ṣafāṭ eyleyem senüñ

"*Medh ve senanın şarabıyla bir kadeh doldurayım, iki cihanı senin safan ile meşk edeyim."*

225 Aḥmed belā vü derd ile ḳalmaḳ revā mıdur
Çün ben muḥabbet-i fuḳarāñ eyleyem senüñ

"*Senin fakir ve dervişlerine muhabbet eylediği hâlde Ahmed'in dert ve bela içinde kalması ve kıvranması layık mıdır?"*

226 Ey 'ālem-i vilāyete sulṭān olan Emīr
Vey milk-i Rūma raḥmet-i Raḥmān olan Emīr

"*Ey veliler padişahı ve Rum diyarına Allah'ın rahmeti olan Emir Sultan."*

[14]

1 Şeyh Tâcü'd-dîn
Der-medh-i Şeyh Tâcü'd-dînAleyhi'r-rahme
Şeyh Tâcü'd-din Aleyhi'r-rahme'nin Medhine Dair[91]

mefâ'ilün/ fe'ilâtün/ mefâ'ilün/ fe'ilün

227 Emīn-i maḫzen-i esrār Şeyḫ Tācü'd-dīn
Bahār-ı ravza-i envār ŞeyḫTācü'd-dīn

"*Şeyh Tâcüddin sırlar hazinesinin emini, nurlar bahçesinin baharıdır."*

228 Dili ḫazā'in-i ḥikmet kilīdine miftāḥ
Emīn-i Aḥmed-i Muḫtār ŞeyḫTācü'd-dīn

"*Onun kalbi hikmet hazinesi kilidinin anahtarıdır. Kendisi de hazreti peygamberin esrâr-ı emînidir."*

229 Bahār-ı gülşen-i cennetden ola müstaġnī
Kime ki 'arż ide dīdār ŞeyḫTācü'd-dīn

[91]Şeyh Tâcü'd-dîn Karamanlı Yahşi Fakîh namında bir âlimin oğlu olup tahsilini bitirdikten sonra Konya'da Şeyh Abdüllatif-i Kudsî'ye derviş olmuş onunla birlikte Bursa'ya gidip hizmetinde bulunmuş ve irşada mezuniyet almıştır. Mürşidinin vefatından sonra yerine geçmiş on altı sene şeyhlik ederek (h. 872- m. 1467) de ölmüş ve Bursa'daki Zeyniye Tekyesi'nin türbesine gömülmüştür.

"*Şeyh Tâcüddin bir kimseye yüz gösterecek olursa o kimse cennet bahçesi baharından müstağni olur.*"

230 Ḥarīm-i Ka'be-i dilde ṣorulsa mürşīd-i Ḥaḳ
Çağıra her der ü dīvār ŞeyḫTācü'd-dīn

"*Gönül Kâbe'si harîminde "Mürşid-i Hak kimdir?" diye sorulsa kapılar ve duvarlar "Şeyh Tâcüddin" diye ses verir.*"

231 Pür oldı Gülşen-i Rāza vü nevā-yı Manṭıḳ-ı Ṭayr
Çün oldı bu deme 'Aṭṭār ŞeyḫTācü'd-dīn

"*Şeyh Tâcüddin bu asrın Şeyh- i Attar'ı olduğu için cihan bir "Gülşen-i Râz" oldu ve "Mantıku't-Tayr" sesleriyle doldu.*"[92]

2 ŞeyhTâcü'd-dîn

232 Nesīm-i luṭfı deminden zülāl-i feyżiyle
Cihānı eyledi gül-zār ŞeyḫTācü'd-dīn

"*Lütfu rüzgârının esmesi ve fazl u kemali suyunun akmasıyla dünyayı bir gül bahçesi hâline getirmiştir.*"

233 Fenā vü faḳr ḫarīminde oldı Merve ḥaḳı
Ṣafā-yi Kā'be-i esrār ŞeyḫTācü'd-dīn

"*Kâbe civarındaki Merve makamına yemin ederim ki Şeyh Tâcü'd-dîn fakr u fenâ harîminde esrâr-ı Kâbe'nin Safâ'sı olmuştur.*"[93]

234 Dem-i Mesḥ ile ḫulḳ-ı Muḥammedīden olur
Ṭabīb-i her dil-i bīmār ŞeyḫTācü'd-dīn

"*Hazreti Muhammed'in hüsn-i ahlakı İsa peygamberin nefesiyle Şeyh Tâcü'd-*

[92] Şeyh Attar: Nişaburludur, h. 513- m. 1119'da doğmuştur. İbrahim namında birinin oğludur. Savfiyye ricâlinin en büyüklerindendir. Hazreti Mevlana Belh'ten hicreti esnasında Nişabur'a uğrayınca pederiyle birlikte şeyhin ziyaretine gitmiş o vakit beş yaşında bulunan o büyük çocuğu şeyh fevkalade takdir ederek eserlerinden bazılarını hediye eylemiştir. Bu münasebetle hazreti Mevlana Şeyh Attar'dan hürmetkarâne bahseder. Şeyhin muazzam divanından başka müteaddid mesnevileri vardır ki kuşlar lisanından olmak üzere yazdığı "Mantıku't-Tayr" onlardan biridir. Hazreti şeyh (h. 617- m. 1220) tarihinde bir Moğol tarafından şehit edilmiştir. Kabri Nişabur'un Şâdbân Kasabası dışarısında ziyaret olunmaktadır.
"Gülşen-i Râz" ise yine Savfiyye'den Şeyh Mahmut Müşteri'nin tasavvufa dair çok kıymetli bir eseridir.
[93] Safâ ve Merve Mekke'de iki makamdır ki hacılar bunların arasında say ederler.

dînher hasta kalbin hekimi olur."

235 Yā baḥr-ı raḥmet-i Ḥaḳdur ki luṭfı mevciyle dir
Niṣār-ı gevher-i şeh-vār ŞeyḫTācü'd-dīn

"*Şeyh Tâcü'd-dîn ya Allah'ın rahmeti denizidir ki lütfu dalgasıyla cihana padişahlara layık esrar incisi saçar."*[94]

236 Yā 'ālem-i dil ü cān yapmaġiçün olmışdur
Binā-yı 'āleme mi'mār ŞeyḫTācü'd-dīn

"*Yahut o zat gönül ve rûh âlemleri yapmak için cihan binasına mimar olmuştur."*

237 Uyandı ṣubḥ-ı ezelde ki ḫˇāb-ı ġafletden
Bu ḫalḳı eyleye bīdār ŞeyḫTācü'd-dīn

"*Şeyh Tâcü'd-dîn bu halkı gaflet uykusundan uyandırmak için ezel sabahında uyanmıştır."*

238 Mürīd olursañ aña ol k'irādetin itdi[95]
Medār-ı ḳubbe-i devvār ŞeyḫTācü'd-dīn

"*Ey sâlik; derviş olacaksan Şeyh Tâcü'd-dîn'in müridi ol ki onun iradesi dönen kubbeye yani gökyüzü devrine medardır."*

239 Hücūm-ı leşker-i ġamdan ḫalāṣ olur Aḥmed
Olur ise aña ġam-ḫār ŞeyḫTācü'd-dīn

"*Eğer Şeyh Tâcü'd-dîn, Ahmed'in yardımcısı olursa o zavallı gam ordusunun hücumuna uğramaktan kurtulur."*

240 Belā vü derde giriftārdur dil-i bīmār
Demidürür eylese tīmār ŞeyḫTācü'd-dīn

"*Hasta gönül belaya ve derde tutulmuştur. Binaenaleyh Şeyh Tâcü'd-dîn onu tedavi ederse tam sırasıdır."*

[94] "Lütfı mevcî ile ider" olacaktır. Vezin için yazıldığı gibi okunmak lazımdır.
[95] Ki irâdetin etti.

[15]

Der-Medh-i Vefâzâde ‘Aleyhi’r-rahme
Vefâzâde Şeyh Abdullah ‘Aleyhi’r-rahme’nin Medhinde Dair[96]
mefâ‘ilün/ mefâ‘ilün/ fe‘ilün

241 Sen ol āyine-i nūr-ı Ḫüdāsuñ
Ki her bir ṣūrete ma‘nī-nümāsuñ

“*Sen Allah’ın öyle bir nur aynasısın ki her bir surete mana yüzünü gösterirsin.”*

242 Dilüñ hikmet kilīdinüñ dilidür
Emīn-i Maḫzen-i sırr-ı Ḫudāsuñ

“*Lisanın hikmet anahtarının dilidir. Kendin de Allah’ın sırrıhazinesi emînisin.”*

243 Rumūz-ı küntü kenzenüñ rāz-dārı
Emānet-dār-ı genc-i Muṣṭafāsuñ

“Küntü kenzen hadis-i kutsisinin sırrına vakıfsın[97] hazreti Mustafa aleyhisselamın hazine-dârısın.”

244 Senüñdür nuṭḳ-ı ‘Īsā ḥüsn-i Yūsuf
Ki hem cān-baḫşsuñ hem dil-rübāsuñ

“*İsa’nın nutkuyla Yusuf’un güzelliği sendedir ki hem can bağışlar hem de gönül cezbedersin.”*

245 Yed-i Ḳudretle virdüñ her mürīde
Ḫıżır seccādesin Mūsā ‘aṣāsın

“*Kudretli elinle her müride Hızır’ın seccadesini ve Musa’nın asasını verdin.”*

246 Demüñden feyż alur ‘ilm-i ledünnī
Ki sen ser-çeşme-i ‘ayn-ı baḳāsuñ

---

[96]Şeyh Hacı Halife Abdullah bin Vefâ: Kastamonulu olup tahsilden sonra Şeyh Tâc-üd-din’e intisâb etmiş şeyhinin vefatında yerine geçmişti. 22 sene şeyhlik ettikten sonra (h.894- m.1488)’de öldü. Ve Bursa’da “Zeyniye Tekkesi”nin türbesine gömüldü.

[97] “Ben gizli bir hazine idim” hadis-i kutsisine işaret.

"*Sen ayn-ı beka ser-çeşmesi olduğun için ilim-i ledünnî yani İlahî bir ilim nefesinden feyiz alır.*"

247 Şerī'at farḳınuñ ser-tācısuñ sen
Ḥaḳīḳat burcına şems-i ḍuḥāsuñ

"*Şeriat başının tacı ve hakikat gününün kuşluk güneşisin.*"

248 Nihāyet buldı sende her 'amel kim
Nihāl-i Sidreden sen müntehāsuñ

"*Salih amellerin hepsi sende nihayet bulmuştur. Cebrail'in durağı olan Sidretü'l-Müntehâ'dan sen daha müntehâ, yani ilerisin.*"

249 Devāsuñ derdüme zahmuma merhem
Buyursañ nola derdümün devāsın

"*Derdime ilaç, yarama merhem buyursan ne olurdu? Sen derdime devasın.*"

250 Murādum şem'in uyar kim ġam-ı dil
Mükedder ḳıldı bu bezmüñ safāsuñ

"*Muradım mumunu uyandır ki gönülde olan gam, bu hayat meclisinin safasını bulandırdı.*"

251 Yā irgür ben mürīdüñi murāda
Yā göñlümden çıḳar dünyā hevāsın[98]

252 Şeh-i a'ẓāmsuñ ey şeh añ beni kim
Unutmaz luṭf ıssı şeh gedāsın

"*Şeyhim; sen büyük ve manevi bir şahıssın beni lütuf ile hatırla kim lütuf sahibi bir şah, dilencisini unutmaz.*"

253 Muḥammed ḥaḳḳı Aḥmed düşdi ḫāke
Elinden al ki ẓıll-ı Kibriyāsuñ

"*Ahmed toprağına düştü yani hor ve hakir oldu. Muhammed aşkına onun elinden*

[98] "Orijinal metinde bu beytin açıklaması verilmemiş." (haz. n.)

tutup kaldır ki sen Allah'ın gölgesisin."[99]

1 Dervîşlerün

Der-Medh-i Şeyh Vefâzâde

Şeyh Vefâzâde'nin Medhine Dair:

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün

254 'Arşdan çoḳ yücedür rif'ati dervīşlerüñ
Kimse bilmez nicedür 'izzeti dervīşlerüñ

"*Dervişlerin manevi yüksekliği arştan daha âlâdır. Onların ne kadar aziz olduklarını kimse bilmez."*

255 Ol ḥarīmüñ kim ola maḥremi kim ṭañ yilidür
Perde-dār-ı ḥarem-i ḥürmeti dervīşlerüñ

"*Dervişlerin esrâr-ı harîmine kim mahrem olabilir ki sabah rüzgârı onların muhterem harîmine perdecidir."*

256 Cān ṣatup her birisi oldı belā müşterīsi
'Aşḳ şehrinde budur ṣan'ati dervīşlerüñ

"*Dervişlerin her birisi canını satıp belaya müşteri oldu. Onların aşk şehrinde sanatları budur, yani bela almak için can satarlar."*

257 Bezm-i firdevse buḫūr isteyeler ḫākinden
Ravżaya irse dem-i raḥmeti dervīşlerüñ

"*Dervişlerin rahmetli nefesi cennet bahçesine vasıl olsa Firdevs meclisini tütsülemek için ondan buhur isterler."*

258 Āb ü gilden çü mīzācında eṣer yoḳ bunlaruñ
Neyle yuġruldı 'aceb ṭīneti dervīşlerüñ

"*Dervişlerin mizacında sudan ve çamurdan eser yok acaba onların tîneti ne ile yoğrulmuştur."*

[99] Ahmed Paşa'nın şeyhi Hacı Halife olduğu şu manzumeden anlaşılıyor.

259 Biñ Süleymān çerisin maḥv ide bir mūr bigi
Bād-ı ḳahr esdüricek saṭveti dervīşlerüñ

"*Dervişlerin bin kahır rüzgârı estirecek kuvveti, bir karınca gibi Süleyman ordusunu mahveder."*

260 Ṭutuşa çenber-i çerḫ ü eriye ay ve güneş
Göğe düşse naẓar-ı heybeti dervīşlerüñ

"*Dervişlerin heybetli nazarı göğe düşse felek çarhı tutuşur ve ay ile güneş söner."*

261 Dü cihān niʿmetin azırġana bir mūrçeye
Luṭf ḫˇānında yed-i ḳudreti dervīşlerüñ

"*Dervişlerin kudretli elleri lütuf sofralarında gezinen küçük bir karıncaya iki cihan nimetini verir ve bu verişi az görür."*

262 Ördi Rıḍvān ṣaçı reyḥānlarını ḥūrīlerüñ
K'ola cārūb-ı der-i ḫalveti dervīşlerüñ

"*Dervişlerin halvethaneleri kapısına süpürge olmak için Rıdvan, hurilerin fesleğen kokulu saçlarını ördü."*

263 Āşinālıḳ yüzin açduḳca göñül gözgüsini
Ġayrdan pāk ḳılur ġayreti dervīşlerüñ

"*Dervişlerin gayreti aşinalık yüzünü açıp gösterince gönül aynasını gayriyyet suretinden temizler."*

264 Himmet-i Şeyḫ Vefādan meded irmezse dirīġ
Aḥmedün ḥaddi degül midḥati dervīşlerüñ

"*Şeyh Vefâ'nın himmeti imdat etmeyecek olursa dervişlerin medih ve senâsı Ahmed'in haddi değildir."*

265 Her ümīdüm gülini dermege her ṣubḥ oḳuram
Açıla baġçe-i raḥmeti devīşlerüñ

"*Ümit güllerini toplamak için her sabah dervişlerin merhametli bahçesi açılsın diye*

okurum, yani dua ederim."

266 Evvelā kāḥlāḥ ide hicrāndaki ḥayrānluġı
Dem-i vuṣlatda olan ḥayreti dervīşlerüñ

"*Dervişlerin vuslat demindeki hayreti, benim hicran esnasındaki hayranlığımı ıslah etmesi umulur."*

[16]

2 Dervîşlerün

Medhiye-i Dervişân

Dervişlerin Methiyesi

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün

267 Cennetüñ ḳapısıdur ḫalveti dervīşlerüñ
Dil ü cān tapısıdur ḫıdmeti dervīşlerüñ

"*Dervişlerin halvethaneleri cennetin kapısı, onlara hizmet etmek de gönül ve can hizmetidir."*

268 Cümle müştāḳlara şāhid-i maḳṣūd yüzin
Gösterür āyine-i ṭal'ati dervīşlerüñ

"*Dervişlerin cemali aynası, müştak olanlara maksut güzelinin yüzünü gösterir."*

269 Ḫāne-i ḫāk-i siyehden geçüben ḫayme ḳurar
Lā-mekān arṣasına himmeti dervīşlerüñ

"*Dervişlerin himmeti ve azmi şu kara topraktan yapılmış evden kendilerini göçürüp lâ-mekân arsasına çadır kurdurur."*

270 Biñ güneş ḳursa döker mā-ḥażarı bir mūra
Luṭf ḫ'ānın çekicek ni'meti dervīşlerüñ

"*Dervişler lütuf sofrasını yayınca, bir karıncaya güneş gibi bin peydâ verir."*

271 Ayaġıṭopraġını tāc ide ḫurşīd-i felek
Kime bendem dir ise ḥażret-i dervīşlerüñ

"*Dervişler hazerâtı kime bendem derler ise halk güneşi o zatın ayağı toprağını başına taç eder.*"

272 Kem-terīn bende ise ola sa‘ādet güneşi
Kime düşse naẓar-ı şefḳati dervīşlerüñ

"*Dervişlerin şefkatli nazarı kime isabet etse o kimse en bayağı derece bir köle bulunsa bile devlet ve saadet güneşi olur.*"

273 Buldılar künc-i ferāġatde ḳanā‘at gencin
‘Azlsüz ‘izzet imiş ‘uzleti dervīşlerüñ

"*Her şeyden el etek çekerek bir köşede oturmakla kanaat hazinesi bulan dervişlerin uzleti, azli olmayan bir izzet imiş.*"

274 Ehl-i ẓāhir gözine gerçi elem bigi gelür
Dil ü cān lezzetidür zaḥmeti dervīşlerüñ

"*Dervişlerin mücâhede yolunda çeltikleri zahmet meşakkat derviş olmayanların gözüne elem ve ıstırap gibi görünse de onlar için gönül ve ruh lezzetidir.*"

275 Aḥmedāāb-ı ḥayātı ebedi ister iseñ
Gel gör uş ḫāk-i der-i ḫalveti dervīşlerüñ

"*Ey Ahmed; ebedî bir abıhayat istersen gel de dervişlerin halvethanesi kapısı toprağını gör.*"

276 Umaram ḫāliṣ ola zer bigi bu ḳalb-i siyāh
Kimyādur bilürem ṣoḥbeti dervīşlerüñ

"*Kararmış kalbimin altın gibi halis olacağını umarım. Çünkü dervişlerin sohbeti kimya ve iksir gibi müesser olduğunu bilirim.*"

277 Bu ṣenā murġu uçarsa ne ‘aceb Sidreye dek
Baġlıdur şeh perine midḥat-i dervīşlerüñ

"*Bu medih ve sena kuşunun, yani şu methiyenin Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar uçup yükselmesine şaşılmaz. Zira dervişlerin medhiyesi kanadına bağlıdır.*"

8 Der-Medh-i Kasr-ı Sultan Mehmed
Sultan Mehmed'in Köşkü Methine Dair

Bu kasrın hangi köşk olduğu kati olarak belli değildir. Kasidenin sonundaki tarih, en doğru yazılışı ve:

"Kim ide mübarek tapuna hayy u tuvānā"

Şekli ile h. 877 m. 1472 senesini gösteriyor. Bu rakam şimdi müze idaresinin bir dairesi olarak kullanılan "Çinili Köşk"ün kitabesi altındaki tarihe uygun geliyor. Binaenaleyh bahis mevzuu olan kasrın bu Çinili Köşk'ün olması ihtimal dâhilindedir.

Malumdur ki İstanbul h.857 m. 1453'te alınmış, bir sene sonra şimdi üniversite olan "Eski Saray"ın tamiri hitam bulmuş Fatih orada bir müddet oturduktan sonra "Yeni Saray"ın [Topkapı Sarayı'nın] inşasına başlanılmıştır.

Künhü'l-Ahbâr sahibi Ali Efendi, yeni sarayın yapılması 8 sene sürmüş ve h. 866 m.1461tarihinde Fatih'in oraya taşınmış olduğunu yazıyor.

Fatih'in nakdinden sonra da yapıya devam edilmiş ve h. 883 m. 1478 tarihinde etrafı sur ile çevrilmiştir ki sarayın Ayasofya cihetindeki bâb-ı hümâyunu üstündeki kitabede bu tarih yazılıdır. "Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası"nın beşinci cüzünde Abdurrahman Şeref Efendi merhumun "Topkapı Sarayı"na dair bir makalesi vardır. Fazla malumat edinmek için oraya bakılmalıdır.

278 Ey ḳaṣr-ı felek-rifʿat ü vey ṭāḳ-ı muʿallā
Ya ḳıble-i ʿālīsin veya Kaʿbe-i ʿulyā[100]

"*Ey yüksek köşk, ey yüce kemer; sen ya bir terfi'-i kıble yahut muazzam bir Kâbe'sin."*

279 Ger dünda ne saḳfuñ bigi bir beyt ola maʿmūr
Cennetde ne ferşüñ bigi bir ferş ola aʿlā

"*Felekte ne tavanın gibi mamur bir beyit vardır ne de cennette döşemen gibi kıymetli bir döşeme mevcuttur."*[101]

[100] Bir nüshada: Her bâb ile benzer kapına Cennet-i Me'vâ
[101] Şair bu beytiyle gönüllerin fevkindeki "Beyti'l-Maʿmûr"u telmih ediyor.

[17]

2 Köşk Kasidesi

280 Hem Ẕātü'l-İmāda işigüñ mesned-i 'ālī
Hem menzil-i Maḥmūda ḳapuñ maḳṣad-ı aḳṣā

"*Eşiğin Zâtü'l-İmâd'ın istinâd-gâhı olduğu gibi kapın da menzil-i Mahmut'un en son maksududur."*

Zâtü'l-'İmâd'a dair malumat verilmişti. Menzil yahut makam-ı Mahmut: Gönüllerin fevkinde bir makam.

281 Ḥācet elin urmaġaṭavāf içre melā'ik
Ka'be ḳapınuñ ḥalḳasıdur 'urve-i vüṯḳā

"*Meleklerin tavafı esnasında hâcet elleriyle tutmaları için Kâbe gibi olan kapının halkası urve-i vüskâdır."*

Urve-i vüskâ: Tutulacak sağlam bir kulp demektir. Putları inkâr ile Allah'ın varlığını ve birliğini ikrâr edenlerin bir urve-i vüskâya tutunmuş oldukları Kur'an'da bildirilmiştir.

282 Ṣan āyine-i ġayb-nümā oldı ruḫāmuñ
Kim itdi dü cihān naḳşını gün bigi hüveydā

"*Celali mermerlerin gaybı gösteren battaniyesi misalidir ki dünyanın hadiselerini güneş gibi apaçık göstermektedir."*

283 Mirḳatuña bir pāye yedi çarḫ-ı muṭabbaḳ
Eyvānuna bir ṭāḳ doḳuz ḳubbe-i 'uẓmā

"*Yedi kat gök, senin merdivenine bir basamak, muazzam dokuz kubbede divanhanene bir kemerdir."*

284 Düşmiş yapılurken gögeṣaḥnuñdan iki ḫışt
K'olmış birisi meh birisi mihr-i felek-ārā

"*Sahnın yapılırken oradan gökyüzüne iki kerpiç düşmüş de biri ay, biri feleği süsleyen güneş olmuştur."*

285 Görür ser-i ḳaṣruñdan iden kimse neẓāre
Nüh ṭāremi bir dāne-i ḫardal bigi ednā

"*Damının üstünden bakan kimse dokuz semayı hardal tanesi kadar ufak görür."*

286 Düşüre sipihr üzre külāhını başından
Her kim baḳa çarḫ üstine ṣoffañdan aşaġa

"*Sofandan aşağı doğru feleğe bakmak isteyen kimse o kadar eğilir ki başındaki külah gökyüzüne düşer."*

287 Vaṣf itdiğüm ol ṣoffa durur k'işidüp anı
Ḫacletle nihān itmiş özin Cennet-i Me'vā

"*Öyle bir sofa anlatmak istiyorum ki cennet onun vasfı işittiği ve utandığı için utancından gizlenmiştir."*

288 Ṣol ḳaṣr k'anun ṣemsesi şerminden ider şems
Şeb sāyesi altında gece kendözin iḫfā

"*Öyle bir kasr ki onun yüzündeki yıldızlı şemsenin parlaklığından utanan güneş, gecenin gölgesi altında kendisini saklamaya çalışır."*

Şemse: Bazı binaların cephesine ve bazı tavanlara güneş şeklinde yapılan nakış.

3 Köşk Kasidesi

289 Bu ṭāḳ-ı zebercedden açar revzen-i zerrīn
Kim ide 'arūs-i felek ol ḳaṣrı temāşā

"*Felek gelini, yani güneş, o köşkü seyretmek için bir zeberced kemerden altın bir necre açar."*

Zeberced: Zümrüt nev'inden kıymetli bir taş.

290 Ol bāġ-ı cinān kim pür ola ḥūr ile ġılmān
Gūyā ki meleklerle dolar Ka'be-i 'ulyā

"*O cennet bağı, huriler ve gılmanlarla dolunca Kâbe-i mükerreme meleklerle dolmuş gibi olur."*

291 Ṣol ṣoffa ki zülfin aña cārūb ide Rıḍvān
Süpründüsini gözlerine kuḥl ide ḥavrā

"*Rıdvan'ın, zülfünü süpürge ettiği o sofanın tozunu huriler sürme gibi gözlerine çekerler.*"

292 Bir gūşesidür ṣoffasınuñ ṣaḥnı dü kevnüñ
Bir fürcesidür arṣasınuñ sāḥat-i ʻuḳbā

"*O sofa o kadar geniştir ki bir köşesi, iki âlemin sahnı, ahiret sahası da arsasının bir aralığıdır.*"

293 Bir nükte oḳıdur kim atar bu kemer anı
Şol tīr-i felek kʼoldı yedi çarḫda peydā

"*Yedi kat gökte olan 'Utârid yıldızı bu köşkün kemerinden atılmış bir nükte okudur.*"

294 ʻAḳl anda mühendisdür ü devlet ana miʻmār
Ḥazm anda mübāşirdür ü ṭālīʻ aña bennā'

"*Akıl o köşkün mühendisi, devlet mimarı, cezm yani katiyet yahut hazm, yani ihtiyat mübaşiri, talih de onun yapıcı ustasıdır.*"

295 Her ṣubḥ kireç ṭaşur idi ṣevr ile gerdūn
Her gice ḥaṣā döker idi necm-i semāvā

"*O köşk yapılırken felek her sabah "sevr" ile kireç taşırdı. Göklerdeki yıldızlar da her gece çakıl taşı dökerdi.*"

Sevr: Öküz demek olduğu gibi sevr burcunun da adıdır. Bazı taraflarda öküzü nakliyat işlerinde kullandıklarından Ahmed Paşa da sevr burcuna kerpiç taşıtıyor.

296 Geh kāh-keşān gāh iledür ḫırmen-i mehden
Dolāb-ı felek delv ile dökerler aña mā

"*Bazen kâh-keşân yani saman uğrusu, ay harmanından ona saman getirir, dolap gibi dönen felek de delv gibi su dökerdi.*"

Delv: Kova demektir. Bir de delv burcunun ismidir. Fatih'in kasrı yapılırken bütün tabiatın hizmette bulunduğu gibi felek de delv burcu ile su döktüğünü şair.[102]

[102] Burada orijinal metnin üzerine sonradan eklenen (yapıştırılan) bir kâğıt nedeni ile cümlenin kalan kısmı kaybolmuştur.

[18]

Köşk Medhiyesi

300 Ferrāşlaruñ çaldugı cārūb ile her ṣubḥ
Kāfūr ġubāriyle dolar ḳubbe-i mīnā

"*Her sabah süpürgeciler bu köşkü ve etrafını süpürünce felek kubbesi kâfur ve tozu ile dolar.*"

301 Cārūb-ṣıfat beste-miyān olsa yiridür
Kim yüz sürüyüp işigüñi pāk ide Cevzā

"*Cevzâ suret kevkebiyyesi eşiğini süpürüp temizlemek için süpürge gibi belini bağlamış olsa yeridir.*"

302 Nāhid nevāsından ider bezmüñi maġnī
Muṭriblerüñ alsa ele ḳānun ile şeş-tā

"*Sâzendelerin kanun ile şeş-târ denilen aleti telli sazı ele aldıkça meclisini zührenin terennümünden müstağni kılar.*"

303 Aḳvāl-i maġannīñi semā' ideli her şeb
Ta'līme gelir çengin alup Zöhre-i zehrā

"*Meclisindeki sâzendelerin terennümünü Zühre işitince çengini alıp onlardan meşk etmeye gelir.*"

Zühre seyyaresi, feleğin sâzendesi rakkası itibar edilir.

304 Çün maṭbaḥınuñ dūdunadur çarḫ hevā-dār
Dolarsa dimāġına ne ṭāñ her gice sevdā

"*Felek, matbahının dumanına müştâk olduğu için her gece dimağına sevda dolarsa şaşılacak bir şey midir?*"

305 Ol serv ki divāruña nakş eyledi naḳḳāş
Teşbih olunmaġa yarardı aña Ṭūbā

"*Duvarına nakkaşın nakşeylediği servi resmi cennetteki Tuba ağacına müşebbehün-bih olur.*"

306 Ṭūbā ḳaçan aşıldı cennetde nigūnsār[103]
Ṣoffañdaki serv olmasa bu vech ile ra'nā

"*Köşkün sofasındaki bu serv resmi, bu kadar güzel olmasa Tuba Ağacı cennette baş aşağı asılır mıydı?*"

307 Ol serv-i dil-ārāya hevā-dār durur āb
Kim düşdi bu ḳaṣr ayaġına bī-ser ü bi-pā

"*Su, o servinin müştaklarından olduğu için bu köşkün ayağına elsiz ayaksız bir hâlde düşmüştür.*"

308 Ṣādiyle geçer 'ömr bigi tāze vü ḫurrem
Ol ṣu ki sarāyuñda hemīşe olur icrā

"*Sarayında daima ter ü taze olarak akıp giden su, ömür gibi meserretle geçer.*"

309 Kevṣer mi bu yā şerbet-i cüllāb-ı revān-baḫş
Yā nehr-i leben k'itdi cinān bāġını iḥyā

"*O su, Kevser serâbı mı, yoksa can bağışlayan gül şerbeti mi yahut cennet bağını ihya eden mest nehri mi?*"

6 Köşk Medhiyesi

310 Hem baḥr-i sipihr anda ḥabāb-ı güzerāndur
Hem Ḥūt-ı felekdür aña dil teşne vü ẓamā

"*Hem deniz gibi görünen felek, o suda yüzen bir kabarcıktır, hem de Hût burcu o suya susamıştır.*"

311 Bu ḥavż mı yā çeşme-i ḫurşīd-i cihān tāb
Bu ferş mi yā cām-ı cihān-bīn-i mücellā

"*Köşkün önünde olan havuz mu yahut berraklığı ve parlaklığı dolayısıyla güneşin*

[103] Vezin için "âsılıdı" gibi okunmalıdır.

karı mı? Bu mermer taşlık köşkün zeminindeki döşeme mi, yoksa celali ve dünyayı görüp gösteren kadeh mi?"

Câm-ı cihân-nümâ yahut câm-ı cihân-bîn Keyhüsrev'in bir kadehi imiş ki ona bakınca dünyada olan biten şeyleri görürmüş.

312 Mir'āt-ı müẕehheb aṣar altun resen ile
Ḫūrşīd k'ola levḥa-i zerrīnüñe hem-tā

"*Güneş köşkün önüde altın levha mukabil olunca ona karşı sırmalı bağlarla altın bir ayna asar."*

313 Dolāb olur āşüfte-i būstān-ı sarāyuñ
Yaşlar doküben nāle ḳılur vālih ü şeydā

"*Dolap, sarayındaki bostanın aşığıdır ki şaşkın ve çılgıncasına yaşlar dökerek inlemektedir."*

314 Şu diyu şihāb aḳıdur uş burc-ı delvden
Tolāblaruñ k'oldı felekler bigi a'lā

"*Felekler gibi yüksek bulunan dolapları, su yerine Delv burcundan şihâblar akıtmaktadır."*

315 Şimden girü bozulsa nola çenberi çarhuñ
Kim bunlar ider rūz ü şeb eflāk işin inşā

"*Şimdiden sonra felek çarhının çemberi bozulmuş olsa ne ehemmiyeti var ki bu dolaplar döndükçe feleklerin gördüğü işleri görmektedir."*

316 Ḳaṣruña ḳaçan beñzeye bir māh ile eflāk
Kim māh-liḳālarla ṭolu bunda zevāyā

"*Gökler bir güneşle bu köşke nasıl benzer ki buranın köşesi, bucağı ay yüzlü güzellerle doludur."*

317 Ahūlar olur bunda perī-peyker ü müşgīn
Ṭūṭīler olur bunda şeker-ḫande vü gūyā

"*Burada ay yüzlü ve siyah saçlı ahular, burada şeker gülüşlü ve söz söyler tûtîler*

vardır.”

318 Her gün ser-i ḳaṣruna çıḳkar mihr-i dil-efrūz
Kim ṣāh-nişīnüñi görüp ide temāşā

“*Gönül parlatan güneş, bu köşkün şâh-nişîni gözetip seyretmek için kendi köşkünün damına çıkar.”*

[19]

7 Köşk Kasidesi

319 Nā-geh görinür gözine bir māh-liḳā kim
Germ olup ider pencereden kendözin ilḳā

“*Güneş, şâh-nişîne bakarken gözüne bir ay yüzlü görününce coşar da kendisini pencereden içeriye atar.”*

320 Bālā-yi sarāyuñda ṭutar ḳaṣr-ı refī‘uñ
Bu çarḫ-ı berin üstine bir ḫayme-i vālā

“*Sarayının yükselmiş köşkü, bu felek üstüne terfi bir çadır kurmuş gibidir.”*

321 Tā kim doġa sa‘d ılduzı ol burc-ı şerefden
Māh ile muḳārin görine Cem‘-i Ṣüreyyā

“*Sebebi de o şeref burcundan saadet yıldızının doğması ve Süreyya yıldızlarıyla kamerin mukârin olmasıdır.”*

322 Ol māh-ı sa‘ādet ki ḳılur ḳaṣruñı menzīl
Ḫūrşīd-i cihān bigi felek farḳına ḳor pā

“*Ey köşk; baş sedirine çıkıp oturan o saadet kameri, feleğin türbesine ayak basan güneş gibidir.”*

323 Sulṭān-ı salāṭin-i cihān Ṣāh Meḥmed
Cemşīd-i ḳader-ḳadr ü Ferīdūn-i ḳażā-rā

“*Dünya padişahlarının padişahı bulunan Mehmed kadr kudretli bir cemşid ve kaza düşünceli Feridun’dur.”*

324 Yoġidi cihān milketi menşūrına taḥrīr
Kim levḥde ḳılmışdı ḳalem adını ṭuġrā

"*Dünyada padişahlık fermanı yazılmadan evvel, takdir kalemi levh-i mahfuzda onun adına tuğra çekmiştir."*

325 Ḫāk-i deri a'yān gözine kuḥl-i cevāhir
Gerd-i rehi devlet yüzine dīde-i bīnā

"*O padişahın kapısı toprağı, dünyada ileri gelenler gözüne halis sürmedir, yolunun tozu da devletin yüzüne görür gözdür."*

326 Kem çākerinüñ manṣıbıdur maşrıḳ u maġrib
Ednā ḳulınuñ bahşīşidür milket-i dārā

"*Âciz bir hizmetçisinin mansıbı, maşrık ile magriptir. Adi bir kölesinin ihsân ettiği de dârâ mülkü yani İran kıtasıdır."*

327 Lüṭf u kerem ü ḫulḳ u seḥāvetle müzeyyen
Fażl u hüner ü 'ilm ü şecā'atle muḥallā

"*Kendisine gelince, zatı lütuf, kerem, hüsn-i ahlak, cömertlik, fazilet, hüner, ilim ve yiğitlikle süslüdür."*

328 Anuñçün olur sözleri şekker bigi şīrīn
Kim şīr ü şeker itmiş anı dāye mürebbā

"*Sütninesi onu süt ve şekerle beslemiş olduğu için sözleri şeker gibi tatlıdır."*

329 Bir ḥabbe durur himmeti mi'yārına nüh-çarḫ
Bir ḳaṭre durur cūdı yanında yedi deryā

"*Şu felek, onun azim ve himmetine göre bir habbe gibi kalır. Cömertliği yanında yedi deniz ancak bir damla olabilir."*

330 Kevkeb bigi her burc tolar kevkebe-i Şāh
Çarḫıñ yedi ḳat ḳal'asını ger ḳıla yaġmā

"*Feleğin yedi katlı kalesini yağma edecek olsa gökyüzünün burçları, o padişahın yıldız gibi olan askerleriyle dolar."*

8 Köşk Kasidesi

331 Bir pūte durur tīrüne bu beyża-i zerrīn
Bir ḥalḳa durur nīzene bu çenber-i dü-tā

"*Padişahım; şu altın yumurta, yani güneş, okuna talim hedefi, bu iki kat çember, yani felek de mızrağını geçirmek için idman halkasıdır.*"

332 Ḳahruñ odınuñ ḳıṭ'asıdur āteş-i dūzaḫ
Lūṭfuñ ṣuyınuñ ravżasıdur cennet-i Me'vā

"*Cehennem, kahrın ateşinin bir parçası, cennet de lütuf suyunun bir bahçesidir.*"

333 Ṭab'uñ görinür ḳāmet-i dil-ber bigi mevzūn
Ṣi'rün oḳınur ḫaṭṭ-ı ṣanem bigi dil-ārā

"*Tabiatın güzellerin boyu gibi tanzim ve mevzun görünür, şiirin sevgililerin (hatt)ı gibi sevile sevile okunur.*"

334 Cān āyine-i ḥüsnüñ ile ṭūṭī-i nāṭıḳ
Dil ebr-i 'ātāyāñ ile deryā-yi güher-zā

"*Can, hüsnün aynasına bakınca söz söyler tûtî kuşu oluyor. Gönül, ihsanların bulutuyla inci peyda eden deniz halini alıyor.*"

335 Ḫūrşīd doġar ṭāli' olur fetḥ ufuḳından
Çün ṣubḥ-ṣıfat keşf ide tīġuñ yed-i beyżā

"*Kılıcın, çekilip de yed-i beyza ve sihir nuru gibi aydınlık neşredince güneş doğar ve ufuktan fetih ve zafer tulu eder.*"

336 Ḳılur ḳılıcuñ 'arşda aṣılduġın i'lām
Ḫūrşīde ki çarḫ üzre çeker tīg-i mücellā

"*Kılıcın gökyüzüne kılıç çeken güneş, arş da asılı bulunduğu yıldızdır.*"

337 Tīz-āb-ṣıfat çünki deler āheni nīzeñ
Pūlād-siper olsa ne ġam sīne-i a'dā

"*Düşmanın göğsünde çelikten kalkan bulunsa bile ne ehemmiyeti var. Senin kılıcın*

tîz-âb gibidir. Demiri de çeliği de deler."

338 Gerd-i sipehün ẓulmetiyle şu‘le-i tīġun
Gösterdi şehā ḥarb günin leyle-i ḥamrā

"*Ordunun ayağı altından kalkan toz arasında kılıcının parıltısı karanlık harp gününü mehtaplı bir gece gibi göstermektedir."*

339 Rām oldı senüñ rāyuña bu tevsen-i gerdūn
Kim şekl-i hilāl urdı felek ḫīngine tamġā

"*Feleğin tevseni, yani sürmecisi senin re'yine râm oldu da çarhın kıratı olan ayın kalçasına hilal şeklinde damga vurdu."*

340 Āhū-yi felek gördi seḥer şīr-i livāñı
Ḫūn-ı cigerinden dem-i ṣubḥ oldı dem-ālā

"*Feleğin ahusu, yani güneş, sihir vakti senin sancağındaki arslanı görünce yüreğinden kan gitti de sabah vakti o kandan kızardı."*

341 Māh-ı ‘ālemüñ burc-ı ḳamer ḳıldı zemīni
Kim na‘l-i semendüñle hilāl oldı hüveydā

"*Sancağının tepesinde ve ay şeklindeki ilim, zemini kamer burcu haline getirdi. Atının ayağındaki nallardan da hilal şekilleri peyda oldu."*

[20]

9 Köşk Kasidesi

342 Çün ṣubḥ-ı ṣafāṣıdḳ ile mihründen urur dem
Rūşen-dil olup bulsa ne ṭañ ṭal‘at-ı ġarrā

"*Subh-ı sâdık, sıdk ile muhabbetinden bahs ettiği için kalbi münevver ve cephesi oarlak olursa şaşılır mı?"*

343 Dīvān-ı ḳażā içre ḳalem çekdi ‘Uṭārid
Ḳılmaġa ḳader ṣafḥasına ḥükmüñi imżā

"*Kader safhasına hükmünü imza etmek için kaza divanında Utârid yıldızı yazdı."*

344 Bu gün görinür rāyuñ ile gün bigi rūşen
Ol sır ki nihān itmiş idi perde-i ferdā

"*Yarın perdesinin sakladığı sır, bugün senin rey'in güneş gibi apaçık görünür."*

345 ʻAdlüñle yatar mest oluban bāġ yolında
Zerrīn külehiyle giceler nergis-i şehlā

"*Başında altın külahı bulunduğu hâlde nergis çiçeğinin geceleri mest olarak bağ yolunda yatması senin adaletin ve emniyetin eseridir."*

346 ʻAdlüñde figān itmedi bir kimse meğer ney
Devründe taʻb çekmedi bir kimse meğer yā

"*Senin devrinde neyden başka inleyen ve yaydan başka gerilip yorgunluk çeken yoktur."*

347 Māh olmaḳ içün meclisüñe micmere-gerdān
Her dem pür ider kāsesini ʻanber-i sārā

"*Ay meclisinde buhurdan dolaştırmak için her vakit kâsesine halis amber doldurmaktadır."*

Ay kâsesindeki amberle kamer safhasındaki siyahlıkları murat ediyor.

348 Ger ḳaṣr-ı felek-rifʻatüñe ḳıla neẓāre
Yoḳ yire göğe çıḳduġına utana ʻİsā

"*Hazreti İsa, felek kadar yüksek olan köşküne bakacak olsa nafile yere göğe çıktığına utanacaktır."*

349 Bu maṭlaʻ-ı ġarrāya düzer ṣavt-ı ter-āheng
Bostān-ı sarāyuñda öten murġ-ı ḫoş- āvā

"*Sarayının bostanında öten güzel sesli kuş, bu parlak matlaya ahenk uydurup onu terennüm eder."*

350 Ey ḳıble-geh-i ehl-i ṣafā ol ruḫ-ı zībā
Vey ḥalḳa-i beytü'l-ḥarem ol zülf-i semen-sā

"*Ey yakışıklı yüzü, safa ehlinin kıblesi ve yasemin kokulu zülfü, Beytü'l-Harâm'ın kapısı halkası gibi olan;"*

351 Dil ḫaṭṭ-ı ġubāruñı görüp oḳudı reyḥān
Rūşen bu k'ider noḳṭa-i ḫālün anı ḫ ̌ānā

"*Gönül yüzünde yeni çıkmaya başlamış tüyleri görüp ona fesleğen dedi. Vechindeki "ben" noktası o yanları okunacak bir hale getirdi."*

Eski yazılar arasında "gubârî" denilen bir nev' vardır ki gayet ince ve girift olarak yazılırdı. "Siyâkat" da denilen ve nokta konulmayan "hatt-ı gubârî" ile gençlerin yüzünde yeni çıkmaya başlayan tüyler arasında bir müşebbehe bulurlardı. Yine eski yazılar içinde "reyhânî" nâmı verilen bir nev' daha vardı ki sülüs yazısının diğer bir tarzı idi. Noktalı yazılırdı ve yazılış tarzı ile fesleğen yapraklarını andırırdı. Şair burada diyor ki: Gönül senin hatt-ı gubârî gibi olan tüylerinin üstünde bir nokta gibi duran benini görünce o hatta reyhânî dedi. Çünkü "hatt-ı 'anberî"de nokta bulunmaz.

10 Köşk Kasidesi

352 Ḫıżr-ı ḥaṭuñ irişmese ḳanlu yaşum ey dost
Ḳılurdı gözüm zevraḳını ġarḳa-i deryā

"*Yeşilimsi görünen yeni tüylerin Hızır gibi imdada yetişmemiş olsaydı kanlı yaşlarım sandalı andıran gözlerimi gark etmiş olacaktı."*

353 Dökmiş ḳadeḥ-i sīme zer-i surḫ-ı müẕābı
Sāḳī ki ḫıżāb itmiş elin bāde-i ṣahbā

"*Şarap renginin aksiyle eli kınalamış olan saki, gümüş kadehe ermiş, kırmızı altın dökmüştür."*

354 Ḳan yudar ıraḳdan ḳabaġum bigi ṣurāḥī
Alduḳça lebüñ būselerin kāse-i ḥamrā

"*Kırmızı kâse yani şarap dolu billur kadeh, dudağından buseler aldıkça uzaktaki sürahi, benim kabağım gibi kan yutmaktadır."*

Kabak: Şarap konulan kap.

355 Zülf-i siyehüñden görinür tāb-ı cemālüñ
Ṣan leyle-i ḳadr içre ḳılur nūr tecellā

"*Kadir Gecesi'nde nur tecelli etmesi gibi siyah zülfünün arasından yüzünün parlaklığı görünmektedir."*

356 Ya çekmesün āhū gözine mekr ile ḳaşuñ
Kim ḳıldı ḥarem gūşesini menzil ü me‘vā

“*Kaşın, mekr ve hile ile ahu gözüne yay çekmemiş ki o ahu, harem köşesine sığınmıştır.”*

Mekke haremi hududu dâhilindeki hayvanlar avlanmaz. Buna binaen şair, sevgilinin yüzünü harem, gözünü ahu yapıyor ve harem hududu dâhiline iltica eden bir âhûya yay çekilip ok atılmaz diyor.

357 Gīsūlarına tāb virür dost ki ya‘nī
Şeh ‘ahdi durur bağlu gerek ẓulmet ü sevdā

“*Padişah devrinde zulüm karanlığının bağlı bulunması lazımdır diye sevgili sarkan saçlarını örülü bulundurmaktadır.”*

358 Tīġiyle ṭutar ġamzesi iḳlīm-i cemāli
‘İslām diyārın nitekim şāh-ı mu‘allā

“Muazzam padişahın İslam diyarını kılıçla muhafaza eylediği gibi sevgili de güzellik iklimini kılıçla teshir etmektedir.”

359 Şāhā ne var oldı ise evvelki sarāyuñ
Ḳudsīlere yüz urmaḳ içün Mescid-i Aḳṣā

Padişahım; evvelki yani eski sarayın kudsîlerin teveccüh etmesi için Mescid-i Aksâ gibi olduysa ne var?

[21]

11 Köşk Kasidesi

360 Çün eyledün ol Ka‘be-i ‘ālīyi ‘imāret
Oldı aña taḥvīl bu gün ḳıble-i ‘ulyā

“Kâbe gibi olan yeni sarayını bina edince kıble oraya tahavvül etti.”

Evvelce Mescid-i Aksâ’ya doğru namaz kılınırken Kâbe-i Muazzama’ya teveccüh eylediğine telmih yapıyor.

361 Bu yidi ṭabaḳ kāġıd-ı şeffāfını eflāk
Her ṣubḥ ḳılur möhre-i mihr ile mücellā

"Felekler, bu yedi tabaka şeffaf kâğıdını her sabah güneş möhresiyle cilalalar."

Möhre: Beyzi şekilde yapılmış bir camdı ki kaba kâğıtların sathına sürüp cilalı bir hâle getirirlerdi.

362 Pergār çeküp ḳavs-i ḳuzaḥ defter-i çarḫa
Ḫūrşīd-i zer-efşān ider altunla muḥaşşā

"Kavs-i kuzah, yani eleğimsağma, çarhın defterine pergel çeker, altın saçan güneş de kenarına altınla hâşiye yazar."

363 Gök çīnī devātını ḳılur ḥoḳḳa-i çarḫuñ
Her gice şeb-i tīre ṭolu 'anber-i sārā

"Çarhın gök çinisi hokasını karanlık gece amberle doldurdu."

Amberin rengi siyah olduğu için onu mürekkebe benzetiyor.

364 Sürḫ-āb ü sipīd-āb ile ḳılmaġa 'Uṭārid
Ṭāḳ-ı feleke ḫāme-i zerrīn ile imlā

"Kırmızı ve beyaz boya ile Utârid'in felek kemerine altın kalemle yazması için"

365 Şol gevher-i ter-naẓm k'aña irmedügiyçün
Deryāya düşer ġayret ile lülü-yi lālā

"O medih incilerini ki aralarına girmedikleri için en güzel inciler kendilerini denize atarlar."

366 Şol midḥat-ı 'ālāyı ki vaṣfında bu ḳaṣruñ
Ṣoffañdaki zer levḥada taḥrīr ola şāhā

"Bu köşkün vasfında söylediğim yüksek medihlerin sofandaki altın levhaya yazılması için"

367 Tolaşdı siyeh baḫtum ucından dilüme ḳıl
Kim yazamadum ṣülṣini bir ḥarfinüñ ammā

"Kara tali'imin ucundan dilime kıl sarıldı da methini layığıyla söyleyemedim ve bir

harfinin ucunda bizi yazamadım."

368 Ne cān ü dille nite ki bel baġlayup itdüm
Medḥün hevesün ḫāme bigi başuma sevdā

"Candan yürekten bu işe nasıl bel bağladım da methin hevesini kalem gibi başıma sevda ettim."

369 Düzdüm ṭabaḳ-ı ʻarżda bir silk-i cevāhir
Kim meclisüne nuḳl ola bu ʻıḳd-i Ṣüreyyā

"Bir Süreyya gerdanlığı meclisine nakledilmiş diye arz tabakında bir cevahir derisi tertip ettim."

370 Bir naẓm k'aña ṭaña ḳalur rişte-i Perv̄in
Bir şiʻr ki ḥayrāndur anuñ lütfuna Ṣaʻrā

"O dizi, bir nazımdır ki onun tertibi Süreyya dizisini şaşırtmış ve bir şiirdir ki onun letafeti, Şa'râ yıldızını hayrette bırakmıştır."

371 Ḳanda bula medḥün bigi şīr̄in şekeristān
Aḥmed bigi bir ṭūṭ̄i-i ter-gūy-i şeker-ḫā

"Ahmed gibi yeni yeni mazmumlar söyleyen ve söylerken şeker çiğneyen bir tûtî, senin methin gibi bir şekeristanı nerede bulabilir?"

372 İṭnāb-ı kelām itdügüme nükte budur kim
Maḥbūb-ı cihānsın saña maṭlūbdur ıṣġā

"Sözü uzatışımın sebebi şudur ki sen âlemin sevgilisisin onun için sana dinlemek gerektir."

373 Nice ki cihān bāġını göstermege ḫurrem
Gül-zār-ı felekde açılur bu gül-i raʻnā

" Dünya bağını mamur göstermek için felek bahçesinde gül-i ra'nâ açıldıkça…"

Gül-i raʻnâ: Bir tarafı penbe, bir tarafı sarı bir nevʻ gül

374 Tā gülşen-i nilüferi zeyn idüp encüm
Pür-ḳaṭre-i şebnem görine sebze-i mīnā

"Şu gök renkli gül bahçesini yani gökyüzünü yıldızlar yaldızlayıp arşa bir çiy tanesi gibi göründükçe"

375 Tā bāz-ı sipīd-i seher açup per-i zerrīn
Murġ-ı siyeh-i şeb toġurā beyża-i beyżā

"Şehrin akdoğanı altın kanatlarını açıp beyaz yumurtasından gecenin siyah kuşu çıktıkça yani dünya devam ettikçe"

376 Baḫtuñ güneşi maşrıḳ-ı devletde münevver
'Ömrüñ güli gülzār-ı sa'ādetde muṭarrā

"Talî'inin güneşi devlet maşrıkında nurlu olsun, ömrünün gülü de saadet bahçesinde ter ü taze bulunsun."

377 Servüñ ki şeref bāġına bir gül-bün-i terdür
Var iki budaġında iki ġonce-i ra'nā

"Şeref bağının taze bir gül fidanı olan servi boyunun iki budağında iki gonca var."

Fatih'in, Mustafa, Beyazid ve Cem namında üç oğlu vardı. Birincileri olan Şehzade Mustafa veliaht ve Karaman valisi olup hicri 879'da yani şu kasidenin nazmından iki sene sonra ölmüştü. Kasidenin tanzim ve takdim sırasında Bayezıt 26 yaşında olup Amasya valisi idi. Cem ise henüz 13 yaşında olup Kastamonu valisi bulunuyordu. Hakikat bu merkezde iken Ahmed Paşa'nın Fatih'i iki çocuk babası yapmasındaki hikmet anlaşılamamıştır.

13

378 Aṣlıñı ser-efrāz idüp ol dā'im ü bāḳi
Fer'üñi refi' eylesün Allah-ı Te'ālā

"Daim ve baki olan Allahuteala o nidanın aslını yani Fatih'in kendisini yüceltsin, fer'ini yani oğullarını da yükseltsin."

379 Bünyād-ı sarāyuña budur aḥsen-i tārīḫ
Kim ide mübārek ṭapuña ḥayy-i tūvānā

“Sarayının binasına en güzel tarih “Kim ede mübarek tapuna hayy-i tûvânâ” mısrası olmuştur.”

[22]

Güneş Kasidesi
Der-Medh-i Sultan Mehmed
Sultan Mehmet’in Methine Dair

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

380 Taḫt urup ṭāḳ-ı felekde ḫusrev-i ḫāver güneş
Giydi nārenci ḳabā urındı tāc-ı zer güneş

“Şark hükümdarı olan güneş, felek kemerinde tahtını kurdu ve turuncu elbise ile altın taç giydi.”

381 Mesned-i sulṭān-ı ṣubḥ oldı serīr-i āsumān
Ṣaçdı pīrūze ṭabaḳlardan zer ü gevher güneş

“Gökyüzü sediri sabah sultanının mesnedi oldu. Güneş mavi tabaklardan altın ve inci saçtı.”

382 Ḳufl açup dürc-i zebercedden cevāhir dökdi kim
Ḫāk gencin eyleye gencīne-i cevher güneş

“Güneş, toprak bucağını cevahir hazinesi hâline getirmek için zeberced çekmecenin kilidini açtı. Ve arz üzerine cevahir saçtı.”

383 Ḳulzüm-i Hindüñ batırmaġa gümüş zevraḳların
Bād-bān-ı nūr ile donandı fülk-i zer güneş

“Hint Denizi’ndeki gümüş kayıkları batırmak için güneş gemisi nur yelkenleriyle donandı.”

Hint Denizi’ndeki gümüş kayıkları, gece karanlığında yüzen yıldızlardır ki güneş doğunca batarlar.

384 Dāne-i encüm dirüp meh ḫırmeninde her seḥer
Bāl açup cevlān ider ṭāvus-ı zerrīn-per güneş

“Altın kanatlı tavus kuşuna benzeyen güneş, yıldız tanelerini toplamak için her

seher vakti kanatlarını açıp dolaşır."

385 Güyiyā Nuşīrevān-ı ṣubḥdur kim ‘adl içün
Lāciverdī ḳubbeye zencīr-i zer aṣar güneş

"Güneş sabah vaktinin Nûşirevân'ıdır ki adalet göstermek için şu gök kubbeye altın bir zincir asar."

Nûşirevân'ın sarayında bir zincir asılı imiş ki dışarıdan birisi çekince ucundaki çan çalar, hükümdar da zulüm görmüş birisinin kendisine müracaat ettiğini anlarmış.

386 Ya felek Mışrında sulṭān oldı bir Yūsuf-cemāl
Ya Züleyḫādur ṭutar nārenc-i zer-peyker güneş

"Güneş ya felek Mısır'ında hükümete geçmiş bir Yusuf'tur yahut elinde altın bir turuncu bulunan Zeliha'dır."

2 Güneş Kasidesi

387 Yā cemāline cihānıñ nūr u fer virmek içün
Rūz ruḫsārından açdı ‘anberin mi‘cer güneş

"Yahut cihanın cemaline nur ve parlaklık vermek için güneş, gündüzün yanağından anberîn yani, siyah başörtüyü açtı."

388 Ḥaḳ budur kim şāh dīvānın temāşā ḳılmaġa
Düzdi ṭāḳ-ı zer-nigāra la‘lden manẓar güneş

"En doğrusu padişahın divanını seyretmek için güneş, bu yıldızlı kemere lalden bir pencere açmıştır."

389 Kendünüñ ḥüsn ü cemālin fikr iderken germ olup
Cān dili ile eyledi bu maṭla‘ı ezber güneş

"Kendisinin güzelliğini düşünürken şevke geldi de güneş, can dili ile bu matlayı ezberledi."

390 Ṣubḥ-dem cevlān idüp ṭāvūs-ı zerrīn-per güneş
Būstānına sipihrüñ virdi zīb ü fer güneş

"Altın kanatlı bir tavus olan güneş, sabahleyin dolaşmaya başladı da felek bostanını hem süsledi hem nurlandırdı."

391 Zīnet-i Bāġ-ı İrem ṭutmaġiçün gül-zār-ı ṣubḥ
Eyledi gök sebze-zārın pür-gül-i ‘anber güneş

“Sabah gül-zârı Bağ-ı İrem’in zînetini bulsun diye güneş, feleğin yeşil sahasını kırmızı gül ile doldurdu.”

392 Kūze-i yāḳūt ile pīrūze-gūn dolābdan
Çarḫ-ı minā rengi sīmāb itdi ser-tā-ser güneş

“Yakut bir kâse ile fîrûze dolaptan, yani şu mavi renkli döner kubbeden döktüğü ziya ile şişe renkli feleği güneş baştan başa civa haline getirdi.

[23]

3 Güneş Kasidesi

393 Bezm-i ‘ayşın Zöhrenüñ germ itmege sāḳī-ṣıfat
Āb-gūn aḳdāḥ içinde gezdürür āẕer güneş

“Zühre yıldızının eğlence meclisini şenlendirmek ve hareket getirmek için güneş, saki gibi şişe kadehler içinde ateş yani şarap gezdirmektedir.”

394 Geh ḥamām-i māh-ı tābāna ṭaḳar sīmīn cenāḥ
Geh düzer Sīmurġ-ı çarḫa āteşīn şeh-per güneş

“Güneş bazen parlak ay güvercinine gümüş ve bazen de felek simurguna âteşîn kanatlar takmaktadır.”

Sîmîn Cenâh: Ayın hâlesi; âteşîn şeh-perde güneşin şu‘â‘larıdır.

395 Ayda bir kez kāsesin ‘anberle māhuñ doldurur
Tā ki şeh bezminde bir dem gezdüre micmer güneş

“Padişah meclisinde bir dem buhurdan gezdirsin diye güneş ayda bir defa ayın kâsesini amberle doldurmaktadır.”

Ayın kâsesindeki amber kamerin veçhindeki siyah gölgelerdir.

396 Ẓıll-i Ḥaḳ Sulṭān Meḥmed Ḫān ki olmışdur anun
İşigi toprağınuñ her ẕerresi enver güneş

"Hakk'ın gölgesi bulunan Sultan Mehmed Han ki onun eşiği toprağının her zerresi parlak bir güneştir."

397 Nite kim her dānenüñ żımnında mużmerdür şecer
Zerre-i ḫāk-i derinde şöyledür maẓhar güneş

"Her tanenin içinde bir ağaç gizli olduğu gibi onun kapısı toprağı zerrelerinde de böyle birer güneş vardır."

398 Pādişāh-ı heft iḳlīm-i sa'ādettür k'anuñ
Ḫāk-i pāyi cevherin idindi tāc-ı zer güneş

"O yedi iklimin saadetli padişahıdır ki ayağının bastığı toprağın cevherini güneş başına taç edinmiştir."

4 Güneş Kasidesi

399 Bir şehenşāh-i ḳader-ḳadr ü ḳaża-rādur k'olur
Bāmına Hindū Zuḥal der-gāhına çāker güneş

"O kadar kudretli, kaza tedbirli büyük padişahtır ki Zuhal Yıldızı sarayının damında siyah bir bekçi, güneş de kapısında parlak bir hizmetçidir."

400 Nūr-ı çeşm-i 'ālem ü çeşm ü çerāġ-ı kā'ināt
Sensüñ ey şeh kim yüzüñ nūrından umar fer güneş

"Âlemin gözü nuru ve kâinatın görür gözü ve gösterir çerağı sensin ki güneş, yüzünün nurundan ziya umar."

401 Sensüñ ol kim āsumān iḳlīmine sulṭān iken
Gerd-i ḫaylüñden urınur 'anberīn efser güneş

"Sen öyle yüksek bir şehriyârsın ki güneş, gökyüzü ikliminin sultanı iken süvari askerinin kaldırdığı tozdan 'anberîn, yani siyah bir taç giyer."

402 Sensüñ ol kim ḫil'at-i fermān-ı ḥükmüñ geymeden
Olmadı zer tīġ ile sulṭān-ı baḥr ü ber güneş

“Sen öyle yüce bir hükümdarsın ki hilatini giyip hüküm fermanını almadan güneş, altın kılıcıyla denizin ve karanın sultanı olmamıştır.”

403 Sensüñ ol kim şeh-nişīn-i bezm-gāhuñda müdām
Yā Süleymān taḫtıdur yā cām-ı İskender güneş

“Sen öyle ulu bir şehen-şâhsın ki meclisinin şâh-nişînde güneş ya Süleyman tahtıdır yahut İskender kadehidir.”

404 Sāḳī-i bezmüñ ele cām aldugınca dir ḫıred
Ya güneş sāgardadur yā gezdürür sāgar güneş

“Meclisindeki saki eline kadeh alınca akıl der ki: Ya güneş kadehtedir yahut güneş kadeh gezdirmektedir.”

[24]

5 Güneş Kasidesi

405 Ey ki bāb-ı rif‘atünde ḥalḳa-i sīmīn hilāl
Vey ki devr-i ḳubbe-i ‘izzüñde zer çenber güneş

“Ey yüksek kapısına hilal, gümüşten bir halka, yüce kubbesinin etrafına da güneş altın çenber olan padişah,”

406 Ḳadrüñ ordusında gök bir sāye-bāndur kim anuñ
Ser-‘imād-ı sīmdür māh ü ṭınāb-ı zer güneş

“Kadr ü şerîfin ordusunda gök bir gölgeliktir ki ay, onun gümüş direğine başlık, güneş de sırmalı ipleridir.”

407 Ey ki mihrüñden zemīn ü āsuman germ olmagа
Şeb sipend olmışdur encüm fülfül ü āẕer güneş

“Yer ve gök senin sevgine ısınmak için tütsü verilmek üzere gece üzerlik tohumu, yıldızlar karabiber, güneş ise ateş olmuştur.”

408 ‘Ahd-i ‘adlüñde yumarlar cümle ılduzlar gözin
Girdügince çeşme-i kāfura bī-mī’zer güneş

“Senin adalet devrinde güneş, çıplak olarak kâfûr çeşmesine girince, yani fezada

görününce yıldızlar, gözlerini yumarlar."

Güneş doğunca yıldızların görünmediğine işarettir.

409 ʻİṣmetüñ devrānıdur isminde teʼnīṣ olmaġın
Seyre çıḳduḳca bürünür nūrdan çāder güneş

"Senin zamanın ismet devridir. Ondan dolayı güneş seyre çıktıkça –isminde teʼnîs bulunduğu için- nurdan başörtüsü örter, yani şuʻâʻlarıyla tesettür eder."

Arapçada güneş mü'ennes itibar edildiğine işarettir.

410 Ḳanġı iḳlīme ki pertev ṣalsa ʻadlüñ sāyesi
Ol diyār içre görinür zerreden kem-ter güneş

"Adaletinin gölgesi hangi memlekete aydınlık düşürse oralarda güneş, zerreden küçük ve değersiz görünür."

411 Cevher eyler çün ḳara ṭoprağı lüṭfuñ tābişi
Ġam değül itmezse artıḳ sengden gevher güneş

"Lütuf ve kereminin parıltısı kara toprağı cevher hâline getirir. Artık güneşin tesirleriyle kaya içinde cevher çıkmasa da gam değildir."

6 Güneş Kasidesi

412 Māh-ı rāyāt-ı celālünden ḫacildür āsumān
Sāye-i şebde ḥayādan gizlenür ekṣer güneş

"İzzetli ordularındaki sancakların âlemlerine karşı gökyüzü mahcup olmuştur. Güneş bile onlardan utandığı için çok defa gece gölgesi altına gizlenmektedir."

413 Ḫusrev-i rūy-i zemīn dirsem ne faḫr olsun saña
K'āsumān-ı ḳaṣr-ı ḳadrüñde oldı ḫāk-i der güneş[104]

"Sana yeryüzünün padişahı dersem övünmeye değer mi ki gökyüzü misali olan yüce kasrında güneş, kapı toprağı gibidir."

[104] Vezin için bu mısra:
"K'âsumân kasr-ı kadrün doldı hâk-i der-güneş" olarak okunmalıdır.

414 Ḳanda benzer ḳaṣruña bir āfitābıyla felek
K'anda her bir cām olupdur bir ziyā-güster güneş

"Felek bir güneşiyle senin köşküne nasıl benzer ki köşkündeki camların her biri ziya neşreder birer güneştir."

415 Hergiz olmayaydı jenginden küsūfuñ rū-siyāh
Ger sıġınsa sāyeñe āyine-i ḫāver güneş

"Şarkın aynası demek olan güneş himayen sâyesinde sığınmış olsaydı küsûf pasından asla yüzü kararmazdı."

416 Virmese lūṭfun eli raḥm-i felekde perveriş
Māder-i eyyāmdan toġmazdı tā maḥşer güneş

"Lütufkâr elinde feleğin rahminde terbiye edilmeseydi mahşere kadar günler anasından güneş doğmazdı."

417 Nāgehān irse sipihre nār-ı ḳahruñ zerresi
Āsumān dūd-ı siyāh olurdı ḫākister güneş

"Kahrın ateşinin zerresi ansızın feleğe isabet etse gökyüzü kara bir duman olur, o parlak güneş ise külden ibaret kalır."

418 Şöyle ḳorḳutmuş yüregin ḫançerüñ tīz-ābı kim
Ḳanda bir ṣu görse berg-i bīd-veş titrer güneş

"Hançerinde su yerine bulunan kezzap, o kadar korkutmuş ki güneş nerede bir su görse söğüt yaprağı gibi titrer."

Mütemevvic bir suda güneş aksinin titrediğine işarettir.

419 Mihrünüñ bāzārına bir vech ile germ oldı kim
Ḳapıdan yüz kez ḳovarsañ bacadan düşer güneş

"Muhabbetinin pazarına güneş, o kadar düşkün ve o derece mübtelâ olmuş ki yüz defa kapıdan kovacak olsan bacadan düşecektir."

[25]

7 Güneş Kasidesi

420 Geh ser-i nīzeñle bozılur sevād-ı rūy-ı māh
Geh ġubār-ı sümm-i esbüñden olur aġber güneş

"Bazen ayın yüzündeki karalık yani (külfet) denilen lekeler, mızrağının ucuyla bozulur, bazen de ateşinin tırnağından kalkan dumandan güneş toza bulanır."

421 Gūyiyā na'l-i semendüñdür hilāl-i 'īd-i fetḥ
Mīhi aḫterdür ẓafer burcında ne aḫter güneş

"Atının nalı sanki fetih bayramının hilalidir, güneş de zafer burcunda bir yıldız değil köşesinde mıhlı başı yıldız şeklinde bir çividir."

422 'Ömr-i ḫaşmuña şebīḫün itmek içün her gice
Gök giyer Şāmī zırıh mehden düzer miġfer güneş

"Düşmanının hayatına gece baskını yapmak için gökyüzü Şam zırhı yahut akşam karanlığından zırh giyer, güneş de aydan tolga edinir."

Şam: Malum memleket ki vaktiyle orada gayet mükemmel silahlar ve zırhlar yapılırmış. Bir de akşam manasına gelir ki burada maksat odur. Ve şâmî zırıh: Akşam karanlığı demektir.

423 Düşmenüñ ḳanın döker tīġ-i zer-endūdın siler
K'aṭlas-ı gerdūnun eyler dāmenin aḥmer güneş

"Güneş düşman kanını döktükten sonra altın kaplı kılıcını silerek atlas gerdûnun eteğini yani gurubdan sonra olduğu gibi feza iklimini kızartır."

424 Āfitāb-ı rāyuña olmaz muḳābil nice kim
'Arz ide ṭabl u 'alemle nūrdan leşker güneş

"Güneş, davul ve sancak ile nurdan birçok asker arz etse de senin güneşten daha parlak râyına karşılık olamaz."

425 Tīġ-i āteş-bār-ı rūşen-rūy-i dīn-ārāyunuñ
Kabżasına māh aḫter yüzine zīver güneş

"Ateş yağdıran, yüzü parlayan ve dini söyleyen kılıcının kabzasına ay yıldız, yani

elmas olduğu gibi, namlusuna da güneş süs olmuştur."

426 Ger Skender istese envār-ı rāyuñdan meded
Rāh-ı ẓulmetde olurdı ḫaylına reh-ber güneş

"Eğer İskender senin parlak râyından imdâd etseydi zulmet yolunda askerine güneş kılavuzluk ederdi."

427 Şehriyārā nāmuñı yād itse minberde ḫaṭīb
Nūr ile mescid dolar fi'l-ḥāl olur minber güneş

"Padişahım; hatîb minberde nâm-ı hümâyûnunu zikretse mescit nur ile dolar ve minber, derhâl güneş hâlini alır."

8 Güneş Kasidesi

428 Baḥr-ı cūduñdan felek fülkin cevāhir ṭoldurup
Düzedür şekl-i hilālīden gümüş lenger güneş

"Senin cömertlik denizinden felek gemisini cevahirle doldurur ve hilal şeklinde gümüş çapa yaptırır."

429 Şāh bezminde 'amel olmaġa bu ḳavl-i ġazel
İdinüptür Zühre-i zehrāyı ḫınyā-ger güneş

"Şu gazelin güftesini padişah bezminde okumak için güneş, parlak Zühre'yi hânende olarak tutmuştur."

430 Ey 'arūs-ı hüsnüne āyine meh zīver güneş
Görinür 'aks-i cemālünden cihān yek-ser güneş

"Ey hüsnü gelinine ay ayna, güneş süs olan güzel, cemalinin aksiyle dünya baştan başa güneş gibi parlak görünmektedir."

431 Ṣanki maġribdür ṣaçuñ k'anda ġurūb eyler ḳamer
Ṣanki maşrıḳdur yaḳañ k'andan ṭulū' eyler güneş

"Saçların sanki ayın gurûb ettiği bir batı, yakan ise güya güneşin göründüğü bir doğudur."

432 Ṭūṭī-i ser-sebzdür k’āyinede yüz gösterür
Ḫaṭṭ-ı ruḫsāruñ kim olmışdur aña der-ber güneş

“Yüzündeki hat yeşil başlı ve aynada yüz gösteren bir tûtîdir ki güneş ona aynalık hizmeti görmektedir.”

433 Bir gice düşümde sen māhı der-āġūş eyledüm
Gördüm olmış nūrdan bālīn ḳamer bister güneş

“Senin gibi ay parçasını bir gece rüyamda kucakladım ve kamerin yastık, güneşin yatak olduğunu gördüm.”

434 Kim ki neẓẓāre ḳıla ḫurşīde yüzüñ var iken
Nāẓıruñ çeşmine ḥırṣından ṣoḳar ḫançer güneş

“Yüzün dururken güneşe bakan kimseye güneş kızar da şu‘âlarından onun gözüne hançer saplar.”

435 Öyküneldi yüzüñe hergiz baḳılmaz yüzine
Bī-ḥayādur k’oldı bu vech ile müstaḥḳar güneş

“Senin yüzünü taklide kalkıştığından dolayı güneş, yüzüne bakılmaz oldu. Hayâsızlığından dolayı güneş, bu vech ile hakarete uğradı.”

436 Oḳudum ḫaṭṭ-ı lebinde kim ġubār-ı müşg ile
Çeşme-i cān üzre yazmış Sūre-i Kevṯer güneş

“Dudağının üstündeki hattı okudum ve anladım ki güneş abıhayat kaynağı üstüne misk tozu yahut hatt-ı gubârı *ile Kevser Suresi’ni yazmış.”*

[26]

9 Güneş Kasidesi

437 Raḳṣ urur hengāme-i ‘ışḳuñda bir cān-bāzdur
Kim olur zerrīn resenle aşılup çenber güneş

“Âşıklarının toplandıkları yerde güneş, kılâbdan iplerle asılıp çember olur ve

oynar bir canbazdır."

438 Göricek yüzünde zülfüñ rismānın ṣanuram
Nūr ile yazmaġa şeh medḥin çeker mıṣṭar güneş

"Yüzünde zülfünü gördükçe padişahın methi nur ile yazılmak için güneşin mıstar çektiği safhalar ve zülfünün tellerini o mıstarın iplikleri sanıyorum."

439 Ḫusrevā medḥ-i żamīrüñ fikr iderdüm dün gice
Ṭālī‘ oldı maşrıḳ-ı endīşeden enver güneş

"Padişahım dün gece kalbinin methini düşünüyorken düşünceler doğusundan gayet parlak bir güneş doğdu."

440 Ebr-i ġam var yoḫsa medḥüñde redif itmek degül
Pertev-i zihnümden olurdı yedi kişver güneş

"Kişver kelimesini methinde redif olarak kullanmak için söylemiyorum. Eğer gam bulutu kapatmamış olsaydı zihnimin parlaklığından yedi iklim birer güneş olurdu."

441 Nūr-ı mihrinden ṣuvarup ṣāhını eş‘ārumuñ
Gülşenümde aḫter olurdı şükūfe ber güneş

"Yine o gam bulutu zihnimi sarmamış olsaydı şiirimin dalını nur nehrinden sulardım da bahçemde çiçekler yıldız, yemişler de güneş olurdu."

442 Bir naẓar ḳıl Aḥmed'e ey nūr-ı çeşm-i kā‘ināt
K‘āb-ı luṭfuñdan olupdur ebr bigi ter güneş

"Ey kâinatın gözü nuru; Ahmed'e nazar kıl ki lütfunun suyundan güneş bile bulut gibi ter ü tazedir."

443 Tā zümürrüd sebze-zārında sipihrün her seher
Sāġar-ı pīrūzeye döker mey-i aṣfar güneş

"Feleğin zümrüt gibi yeşilliğinde her seher güneş, fîrûzeden kadehe sarı şarap döktükçe, yani gök kubbeye ziyasını neşrettikçe..."

444 Tā yaza nūrın ḳalemle çīn seher naḳḳāş-ı ṣun‘
Şemse-i zerrīn-i ṭāḳ-ı günbed-i aḫżar güneş

"Sanatkâr bir nakkaş olan kudret eline, sabah vakti nurdan kalemiyle yeşil kubbenin kemeri üstüne şemse olarak güneş resmi yaptıkça…"

445 Çarḫ dürcinde ḳonılan her murāduñ gevherin
Her gün itsün ḫarc idüp ḳapuñda ḫāk-i der güneş

"Felek çekmecesine konulmuş olan murat cevherlerini güneş, her gün kapında harç ve o kapının toprağı eylemiş."

446 Yazsun āṣār-ı süm-i esbüñ ġubārī ḫaṭ ile
Māha tā ḫayṭ-ı şu'a' ile çeker mısṭar güneş

"Güneş iplik gibi olan şu'â'larıyla mıstar çektikçe atının tırnağı izlerini ipek safhasına gubârî hat ile yazsın."

447 'Ömr-i ḫaṣmuñ defterin ṭūmār-veş dürsün felek
Nice k'eczāsında eyyāmuñ düzer defter güneş

"Güneş günlerin eczasını gösterir defter tanzim ettikçe, yani doğup batmasıyla gündüzler gece ve bunlardan aylar, yıllar teşekkül eyledikçe felek, düşmanının ömrü defterini tomar dürmüş gibi dürsün."

Der-Medh-i Sultân Muhammed

Sultan Muhammet'in Methine Dair

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

448 Sāye-bān ṭutdı şükūfe sebze vü āb üstine
Sāḳiyāṣun leblerüñ nuḳlin mey-i nāb üstine

"Çiçekler açılıp yeşillik ve su üstüne gölgelik tuttu. Ey sâkî-içtiğim- hâlis şarap üzerinde meze olmak üzere dudaklarını uzat."

449 Muṭribüñ gül-gün yüzinde perde-i evtār-çeng
Çekdi mısṭar ṣafḥa-i ḫurşīd ü meh-tāb üstine

"Sazendenin gül renkli ve parlak yüzüne çengin kirişleri aksetti de güneş ve ay safhası üstüne mıstar çekilmiş gibi oldu."

Çeng: Harp denilen sâz.

450 Gitdi ol gün kim bulutdan rūz u şeb pīr-i felek
Cübbe-i ezraḳ geyerdi kürk-i sincāb üstine

"İhtiyar feleğin kurt ve sincap kürk üzerine gece gündüz buluttan mavi cübbe giydiği günler geçti gitti, yani kış mevsimi geçti."

451 Geldi ol dem kim ider iḥyā-yi emvāt-ı nebāt
Bu dem içün çoḳ döner eflāk aḳṭāb üstine

"Ölmüş nebâtları diriltecek zaman geldi. Felekler bu mevsim için kutuplar üstünde çok durmuşlardır."

452 Dolaşup cevlān ider ṣaḥrāda tāvūs-ı dıraḫt
Ṣaçılur na'ṭ-ı zemīnüñ dürr-i ḫoş-āb üstine

"Ağaçlar sahrada tavus kuşları gibi salınırlar. Zeminin örtüsü, yani çimenler, değerli inciler, yani yağmur damlaları üstüne yayılır."

453 Her seḥer sulṭān-ı gül bezminde ferrāş-ı sabā
Ḫayme-i zerrīn ḳurar pīrūze aṭnāb üstine

"Saba rüzgârı döşemeci gibi her seher gül sultanının meclisinde, fîrûze, yani mavi renkli iplerle altın bir çadır kurar."

454 'Īd-i nevrūzu görüp gül defterinden 'andelīb
Ḫoş du'ā vü medḥ oḳur şāh-ı ẓafer-yāb üstine

"Bülbül nevruz bayramı olduğunu gülün defterinde gördüğü için muzaffer padişaha dua ve sena eder."

455 Dir gören eş'ārumı ol zülf-i pür-tāb üstine
Bu ne āteşdür ki düşmüş 'anber-i nāb üstine

"O kıvırcık zülf üzerine söylediğim şiirleri görenler, halis amber üstüne düşmüş bu nasıl iştir? derler."

[27]

2 Üstine Kasidesi

456 Ḫālini gördüm lebinde ḥālini sordum didi
Müşg ü ‘anberden megesdür ḳondı ‘unnāb üstine

“Dudağındaki beni görüp hâlini sordum. Sevgili: ‘Misk ü amberden bir sinektir ki ‘unnâb üstüne konmuştur.’ dedi.”

457 Ne kerāmet gösterür zāhid bu zülf-i ḫırḳa-pūş
Kim döşer seccādesin her laḥẓa ol āb üstine

“Zahit; hırka giymiş olan bu zülüf, su üstüne seccade döşemek suretiyle nasıl bir keramet gösteriyor.”

Zülfün seccade döşediği su, yanakların âb u tâbı yahut da doğrudan doğruya teri olacak.

458 La‘liñe ḳaṣd itdügümce ḫışm ider zülfüñ baña
Eksik olmaz şūr ü şer ġavġa mey-i nāb üstine

“Ben, dudağını öpmeye kastettikçe zülfün de bana hiddetlenir. Halis şarap için kavga edilmesi eksik olmaz.”

459 Gün yüzünde āferin ol zülf-i ‘anber-i sāye kim
Müşgden ser-pūş aṣar ḳandil-i meh-tab üstine

“Güneş gibi yüzündeki o amber kokulu zülfe aferin ki mehtap kandili üstüne miskten örtü asmaktadır.”

Buradaki “kandil-i mehtâb” tan maksat, sevgilinin yanağı, “müşgden serpûş” o yanak üstüne dökülen zülfüdür.

460 Zülfüñ altında ne Hindūdur ‘izāruñ ḫāli kim
Sünbül örtünmiş yatur gül-berg-i sīrāb üstine

“Zülfünün altında ve yanağının üstündeki ben, nasıl bir Hintlidir ki ter ü taze gül yaprakları üstünde yatmış ve üzerine gül yaprakları örtmüştür.”

461 Çekdi zülfin gūşe-i ebrūsına dil-ber didi
Yaraşur Ka‘b’örtüsü[105] aṣılsa miḥrāb üstine

“Sevgili, zülfünü kaşının üstüne çekti de Kâbe örtüsü, mihraba asılsa yaraşır dedi.”

462 Cān ü tenden geçmeyen ‘ışḳuñ libāsın geymesün
Geymeye ḥācī olan ihrāmı esvāb üstine

“Candan, tenden vazgeçmeyen sevgi libası giymesin, hacı olanlar, esvap üstüne, yani soyunmadan ihrama giremez.”

463 Gözlerüm yaş aḳıdur ben iñlerüm dolāb-veş
Bi’llāh ey serv-i sehī seyr it bu dolāb üstine

“Gözlerim ağlayıp yaş akıtıyor, ben de bostan dolabı gibi inim inim inliyorum. Ey düzgün boylu servi; Allah aşkına olsun şu inleyen dolabı seyret.”

3 Üstüne Kasidesi

464 Kūze-i yāḳūtdan kevṣer ṣaçaydı āfitāb
Reng-i la‘lün ‘aksi düşse çarḫ-ı dolāb üstine

“Lal renkli dudağımın aksi, dolap gibi dönen çarha aksetmiş olsaydı güneş, yakut kâse ile kevser saçardı.”

465 Ebr-i zülfüñ çetr-i sulṭān bigi ey şāh-ı cemāl
Sāye-bānlar ḳurdı ḫurşīd-i cihān-tāb üstine

“Ey güzellik padişahı; zülfün bulutu, sultan çetri, yani gölgeliği gibi, dünyayı aydınlatan güneşin üstüne sayebanlar kurmuştur.”

466 Sāye-i Yezdān Muḥammed Ḫān ki ebr-i şefḳati
Sāye-bān-ı ‘izz ü devlet ḳurdı aṣḥāb üstine

“Allah’ın gölgesi olan Muhammet Han ki onun şefkati bulutu ashab ve etbâ‘ı üzerine izzet ve devlet sayebanı kurmuştur.”

[105] Kâbe örtüsü demektir. Vezin için böyle okunacaktır.

467 Berḳ-ı tīġinden ol a‘dā üzre āteş yaġdırur
Ebr-i cūdundan dür-efşān oldı aḥbāb üstine

“O padişah, kılıcının şimşeğinden düşmanların üstüne ateş yağdırır, dostların üstüne de cömertlik bulutundan inciler saçar.”

468 Mekteb-i devletde almış Rūḥ-ı Ḳudsīden sebaḳ
Ma‘rifet dersinde söz ḳor ḳuṭb-ı aḳṭāb üstine

“O miktar, devlet mektebinde Rûhu’l-Kudüs olan Cebrail’den ders almıştır. Marifet bahsinde de –ulyâ re’isi olan kutb-ı aktâba ders verir.”

469 Cenneti ol deñlü ta‘ẓīm itdi naḳḳāş-ı ezel
Kim senüñ nām-ı şerīfüñ yazdı ebvāb üstine

“Ezel nakkaşı olan Allah, cenneti o kadar büyük ve azimetli olarak yarattı da kapıları üstüne senin mübarek adını yazdı.”

470 Gördi dināruñdaki elḳābı çeşm-i āfitāb
Yüzi zerd oldı ki yazıla ol elḳāb üstine

“Güneşin gözü, senin altınlarında yazılı elkâbı görünce o elkâb, benim vechime de yazılmış diye yüzü sarardı.”

471 Sen sa‘ādet burcına hergiz güneş bulmazdı rāh
Yüz sürüp ḳapuñda zer ṣaçmasa bevvāb üstine

“Güneş, kapına yüz sürüp kapıcılara altın saçmasaydı senin gibi bir saadet burcuna yol bulamazdı.”

472 Rāyetüñde şol kerāmet var ki yād itse ḫaṭīb
Yazılur Fetḥāyeti fi’l-ḥāl miḥrāb üstine

“Sancağında öyle bir keramet var ki hatip onu hatırlasa derhâl mihrap üstüne Fetih ayeti, yani “İnnâ fetehnâ” yazılır.”

[ ][106]

[106] Bu varağa Tâhirü’l-Mevlevî tarafından varak numarası verilmemiştir. Beyit numaralarının sıralamasına göre yazılmaya devam edilmiştir. (haz. n.)

4 Üstine Kasidesi

473 Bunca kāfir kim Müselmān itdi tīġuñ mu‘cizi
Ġālib oldı ḥüccetüñ A‘cām ü A‘rāb üstine

“Kılıcının mucizesi bunca kâfiri Müslüman etti de Müslümanlıklara Acemlere ve Araplara karşı hüccetin galip oldu.”

474 Heybetüñden ġaybet idüp bīşede yatmazdı şīr
Rāh-ı tīġun uġrasa bir kez eğer ġāb üstine

“Eğer kılıcının yolu, arslan yatağı olan ormanlığa uğramış olsaydı ondan korktuğu için arslan kaybolurdu, sazlıkta ve ormanlıkta yatmazdı.”

475 Çarḫı yaġma itseñ ey şeh leşkerüñ encüm bigi
Şeb kemendiyle çıḳardı burcı meh-tāb üstine

“Padişahım; feleği yağma edecek olsan ordun efradı, gece kemendiyle mehtap burcuna çıkardı.”

476 Rūy-i tīġuñda görinen şekl-i zerrīn dā‘ire
‘Aks-i ḫurşīd-i ẓaferdür düşmiş ol āb üstine

“Kılıcının üstünde görünen altın daire şekli, zafer güneşinin o, su üstüne düşen aksidir.”

Kesici aletleri ateşte kızdırdıktan sonra suya batırırlar ve şu harekete “su verme” tabir ederler. Bir çeliğe ne kadar ustaca su verilirse o kadar iyi kesermiş. Fatih’in kılıcına iyi su verilmiş belki tamamıyla su halini almış olduğundan Ahmed Paşa ona “su” diyor.

477 Yeridür rāy-i ref‘üñ gözlese pīr-i felek
Kim müneccim meyl ider dā’im suṭurlāb üstine

“İhtiyar felek, yüksek tedbirini gözlemek için eğilse yeridir ki müneccim, daima ıstırlab altına meyleder.”

478 Ḫusrevā ‘ālem niẓāmına kefīl olup kefüñ
Ḥaḳ vekīl itmiş seni erzāḳ u esbāb üstine

“Padişahım; avucun âlemin nizamına kefil olmuş, Allah da seni rızıklara ve ma‘îşet sebeplerine vekil etmiştir.”

479 Midḥatüñ sevdāsın itse Aḥmedi ‘ayb itme kim
Cān virür miskīn meges gördükce cüllāb üstine

“Ahmed, seni methetmek sevdasına kapıldıysa onu ayıplama ki miskin sinek gül şerbetini görünce onun arzusuyla can verir.”

480 İşigün toprağına yüz sürdügin ma‘zūr ṭut
Kim ḳadīmi resmdür teẕhīb olur bāb üstine

“Kapının eşiğindeki toprağa onun yüz sürmesini mazur gör ki kitap bâblarının üstüne tezhip yapmak ve büyük kapıların üstüne yaldızlı kitabeler koymak eskiden kalma bir âdettir.”

Şair sararmış ve altın rengini almış yüzünü sürmekle padişah kapısının eşiğini tezhip ettim, iddiasında bulunuyor.

481 Bir ṣenā dürri çıḳardı baḥr-i ṭab‘um mevci kim
Cān virir ġavvāṣ olan ol dürr-i nā-yāb üstine

“Tabiatım denizinin dalgası öyle bir sena incisi çıkardı ki o bulunmaz inciyi can dalgıcı elde etmiştir.”

482 Nice kim ābuñ ola dolābda ḥükmi revān
Āb-ı tīġuñ ḥākim olsun çarḫ-ı dolāb üstine

“Suyun dolap üzerinde hükmü revan oldukça, kılıcının suyu da felek dolabının üstünde hükmünü yürütsün”

483 Dest-i tīġ-i bī-ḳararunla ḳarār itsün cihān
Nice kim ola ḳarārı ‘ālemün āb üstine

“Dünya su üstünde karar ettikçe durmayıp işleyen kılıcının eliyle cihan karar etsin.”

484 Pāy-dār olsun ḫıyām-ı devletün aṭnābı kim
Murġ-ı nuṣrāt āşıyān itsüñ ol aṭnāb üstine

“Devletinin çadırlarını tutan ipler daim ve sabit olsun da zafer kuşu o ipler üstüne yuva yapsın.”

La‘l Kasidesi

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘îlü/ fa‘ilün

485 Lü‘lü‘ dişin kim olmış aña perde-dār la‘l
Her dānesi düşürdi gözümden hezār la‘l

“Lal renkli dudaklarının perde çektiği inci dişlerinin herbiri, gözümden binlerce lal, yani kanlı yaşlar, akıttı.”

486 Ḫāl-i ruḫuñ dilümde ḳodı āteş üzre ‘ūd
Dürc-i lebüñ gözümde ḳodı yādīgār la‘l

“Yanağındaki ben, kalbimdeki ateşin üstüne ûd ağacı koydu. İnci hokkası bulunan dudakların gözümde lal, yani kanlı yaşları yadigâr bıraktı.”

487 Düşse şafaḳ yirine lebüñ ‘aḳsi nā-gehān
Fi’lḥāl olur bu nüh felek-i bī-ḳarār la‘l

“Şafak yerine dudağının rengi aksetmiş olsa bu durup dinlemeyen dokuz felek lal kesilir.”

488 Mercān lebüñḫayāline ḳan yudup ölenüñ
Adını yazsalar ola seng-i mezār la‘l

“Mercan renkli dudağının düşüncesiyle yüreğinden kan giderek ölünün adını yazmış olsalar mezar taşı lal olur.”

489 Ḳıldı ṣaçuñ hevāsına ḳaṭ‘-ı ‘alāḳa misk
İtdi lebüñ ḫayāline terk-i diyār la‘l

“Saçının sevgisiyle misk, göbeğinden alakasını kesti. Dudağının hayaliyle lal de memleketi bulunan Bedehşan’ı terketti.”

490 Ġam çekmeyince ḳıymeti artar mı ‘āşıḳuñ
Ḳan yudmayınca buldı mı hiç i‘tibār la‘l

“Gam çekmeyince aşkın kıymeti artmaz. Nasıl ki kan yutmayınca lal muteber olmaz.”

Lal, madeninden çıkınca taze kesilmiş bir hayvanın kanlı ciğeri içerisine korlarmış.

Orada ne kadar kan emerse rengi o kadar parlak ve kıymeti o nispette değerli olurmuş.

491 Demler gelür ki cennet-i ḳūyında dilberüñ
Eşküm cevāhirinden olur her civār la‘l

“Zamanlar gelecektir ki sevgilinin cennet gibi olan mahallesindeki her duvar, gözyaşı cevahirimden lal haline girecektir. Yani kanlı yaşlarımdan taşları kızaracaktır.”

[28]

492 Geldüm yetim-i eşk ile ḥüsnün zekātına
Ṣun buseñ ile sā’ilüñe ey nigār la‘l

“Dürr-i yetîm, dedikleri iri taneli inciyi andıran gözyaşımla hüsnünün zekâtını istemeye geldim. Ey nigar; fakirine dudağından bir buse ile lal ihsan et.

493 Sāḳī cihān bezendi zümürrüd bisāṭ ile
Āl itme al elüñe yine lāle-vār la‘l

“Fakirine dudağından bir buse ile lal ihsan et. Ey saki; dünya zümrüt döşeme, yani taze çimenle süslendi. Bizi aldatmaya kalkma da lale gibi lal renkli kadehi al.”

494 Deryā-yi la‘le zevraḳ-ı zer ṣal bu demde kim
Gevher ṣaçar havā bitürür ḫāk-sār la‘l

“Lal denizine altın sandalı salıver ki bu demde hava inci saçıyor, yani yağmur yahut çiy yağdırıyor toprak ise lal gibi laleler yetiştiriyor.”

495 Etme ten-i za‘īfümi ḳanlu yaşuma garḳ
Dizme bir ince iplige ey gül-‘izār la‘l

“Şu zayıf cismimi kanlı gözyaşlarına gark etme. Ey gül yanaklım, ince bir ipliğe lal daneleri dizme.”

Şair burada vücudunu ince bir ipliğe, kanlı gözyaşlarını da lal tanelerine benzetiyor.

496 Ey ḳān-ı ḥüsne la‘l-i lebinden behā viren
Bir ḫandeñüñ bahāsı degülṣad hezār la‘l

“Ey güzellik madenine lal dudağıyla kıymet veren; yüz binlerce lal danesi senin bir

gülüşüne değer olamaz."

497 Didi lebüm sözin inen alma zebānuña
Elmasdan ṣaḳın ki bulur inkisār la'l

"Bana dedi ki: dudağım sözünü o kadar ağzına alma ve elmastan sakın ki elmas tesiriyle lal kırılır."

Şair kendi dilini elmas, sevgilinin dudağını lal yapıyor ve kendi dilinden o lal dudağın yıpranacağını söylüyor.

498 Dür güş-vār aṣılsa bünā-gūşuñ üstine
'Aḳsiyle ḫaddüñüñ olur ol güş-vār la'l

"Kulak tozun üstüne inci bir küpe asılsa yanağının rengi aksiyle o küpe lal olur."

499 Dervīş-i 'ışḳ-bāza kerāmet degül mi kim
Bir göz yumup açınca olur her diyār la'l

"Âşık bir derviş için keramet sayılmaz mı ki gözünü yumup açınca her taraf lal haline girer. Yani gözünden kanlı yaşların tesiriyle her yeri lal renginde görür."

500 Ḳanlu yaşumı zülfüñ ucında gören didi
Rengin latīfedür ṭutar aġzında mār la'l

"Kanlı gözyaşımın, zülfün ucuna damlayıp durduğunu gören: 'Güzel bir latife. Yılan ağzına lal almış!' dedi."

501 Urduñ cefā ṭaşıyla ṣıduñ çünki göñlümi
Gevher ṣıduñ'ıvaż gerek ey şīve-gār la'l

"Cefa taşıyla vurup gönlümü kırdın. Kırdığın cevhere karşılık olmak üzere ey şivekâr; bir lal, yani dudağın lazımdır."

3 La'l Kasidesi

502 Nūş eyle cām-ı bādeyi nūşīn lebüñle kim
Gūş-i ḳadeḥde zeyn ola bir güş-vār-i la'l

"Tatlı şarabın kadehinden iç ki dudağın, kadehin kulağında süslü ve lal bir küpe olsun."

503 Didi ki şeh gelür ne döşersüñayaġına
Didüm ki gözlerümden iki āb-dār la‘l

“Padişah geliyor ayağına ne döşeyeceksin? diye sordu. Ben de cevheri mükemmel iki lal serpeceğim cevabını verdim.”

504 Sulṭān Muḥammed ol ki behişt-i sarāyınuñ
Ṭopraġı cevherinden ider iftiḫār la‘l

“O padişah, Sultan Muhammed’dir ki cenneti andıran sarayındaki toprağın cevheriyle lal iftihar eder.”

505 Yüz sürdi tācı gūşesine şāh-vār-ı dürr
Baş ḳoydı taḫtı ayaġına bende-vār la‘l

“Padişahlara layık inci, tacının köşesinde yüz sürmüş, lal de köle gibi tahtının ayağına başını koymuştur.”

506 Ḫavfından oldı baḫşīşinüñ zerd āfitāb
Luṭfından oldı sözlerinüñ şerm-sār la‘l

“Padişahın ihsanı korkusundan güneş sararmış, sözlerinin güzelliğinden de lal utanıp kızarmış.

507 Teşbīh olurdı zülfüne ṭutsa cihānı müşg
Temṯīl olurdı keffüñe dökse biḥār la‘l

“Misk dünyayı istila edebilseydi, zülfüne teşbih edilebilirdi. Denizler lal dökselerdi avucuna benzemiş olurlardı.”

508 Yollarda la‘li şöyle şaçarsuñ faḳīre kim
Her ḳanda yürüsen olur ol reh-güzār la‘l

“Yollarda o kadar lal serpersin ki nerede gezecek olsan o cadde lal kesilir.”

509 Şol şevḳden ki yazalar alnında aduñı
Ḫūn-ı cigerle yur yüzini ey nigār la‘l

“Ey nigar, yüzüne senin adını hak etsinler diye lal taşı, ciğer kanıyla yüzünü yıkar.”

510 Yüz sürmeseydi sikkene ṭutmazdı zer bahā
Bulmasa nāmuñ olmaz idi nām-dār la‘l

“Altın, sikkene yüzünü sürmeseydi kıymet bulamazdı. Lal, ismini hâvî olmasaydı şan ve şöhret bulamazdı.”

511 İksir-i ḫāk-i pāyuñı raġbetle öpeli
Oldı ‘akīk iken leb-i rengīn-i yār la‘l

“Ayağının bastığı toprağın iksirini öpeliden beri yârin akik gibi olan dudağı, lal hâlini almıştır.”

512 İdeydi Çin diyārına tozuñ cevāhiri
Naḳş eylemezdi leb yirine büt-nigār-ı la‘l

“Ayağının tozundaki cevher, Çin memleketine gitmiş olaydı oradaki nakkaşlar, dudak yerine lal kullanmazlar o tozu istimal ederlerdi.”

513 Gevher-fişānlıḳ ideli cūdun bulutları
Bāġ içre doldurur eteğin her enār la‘l

“Cömertliğin bulutları, yani ellerin cevahir saçalı, bağdaki narlar, eteklerine lal doldurmaktadır.”

[29]

4 La‘l Kasidesi

514 Keffüñ muḥīṭi ger vire ebr-i baḥāra nem
Yaġmur yirine yaġdura faṣl-ı baḥār la‘l

“Bahr-i muhît gibi olan avucun bahar bulutuna feyiz verecek olsa bahar faslı, yağmur yerine lal yağdırırdı.”

515 Eşcārı bir dem itse sehāñ ebri terbiyet
Bāġ-ı İrem bigi getüre berg ü bār-ı la‘l

“Cömertliğin bir an için ağaçları terbiye edecek olsa İrem Bağı’ndaki gibi lalden yaprak ve yemiş verirlerdi.”

516 Cūduñ deñizleründen aġaç çıḳsa dikseler
Pirūze berg ola budaġında ṣimār la‘l

“Sehavetin denizlerine ağaç dikseler de çıkmış olsa dallarındaki yapraklar firuzeden, yemişler de lalden olurdu.”

517 Aḥcāra düşse pertevi ḫūrşīd-i devletüñ
Ferrinden ide her ḥaceri şu‘le-dār la‘l

“Devlet güneşinin ziyası taşlara düşecek olsa onun parlaklığından her taş parçası lal gibi şule saçardı”

518 Reddüñ eli atarsa ‘azīz-i cihān iken
Seng-i siyeh bigi ola her yirde ḫ̆ār la‘l

“Lal cevheri, aziz cihan, yani dünya kıymetli iken onu ret elinle atarsan hor ve hakir olur.”

519 Bir gün eliñ ṣunarsa ḳapunda su‘āl içün
Ferdā-yı ḥaşre dek ṣaça dest-i çınār la‘l

“Çınar ağacı, bir gün dilenmek için kapına el uzatacak olursa alacağı cevahirden mahşer sabahına kadar etrafına lal saçar.”

520 Gerdūn saray-ı ḳadrüñe bir perde aṣdı kim
Geh naḳş gevher olur aña geh nigār la‘l

“Felek, kader azimetin sarayına öyle bir perde astı ki üstündeki nakışlar bazen incii bazen lalden işlenmek suretiyle yapılmıştır.”

521 Şol deñlü ḫaşm ḳanını dökdüñ ki ḳorḳudan
Ḳan yutdı kān içinde ne deñlü ki var la‘l

“O kadar düşman kanı döktün ki madende ne kadar lal varsa hepsi de korkudan kan yutmuştur.”

522 Bir cām içürdi cevher-i tīġuñ ‘adūya kim
Her cür‘asından oldı yemīn ü yesār la‘l

“Kılıcın düşmana öyle bir kadeh içirdi ki içindeki şarabın her damlasından sağ ve

sol cihet lal kesildi, yani her taraf kana boyandı."

523 Alsa giyāh-ı rezm-gehüñ ehl-i kimyā
Olurdı zer yirüne temāmü'l-'ayār la'l

"Kimyagerler, muharebe meydanının otunu alsalar da kullansalar o otlar, altın yerine ayarı tamam lal olurdu."

524 Ḫāk-i rehüñ müferriḥine beñzerem dimiş
Bāzar içinde bulmaḳ için i'tibār la'l

"Lal, satılmak için çarşıya getirildiği vakit itibar bulmak kastıyla, kapındaki tozdan yapılan müferrih alaca benzediğini söylemiş."

5 La'l Kasidesi

Eskiden "ma'cūn müferrih" namıyla baharat ve sairden macunlar yaparlar, içerisine inci, lal gibi cevahir de korlarmış.

525 'Ayb itme kim bahāsını görmiş terāzūda
Bir saḫt-rūdur ey şeh-i Cem-iḳtidār la'l

"Ey Cem kudretli padişah; lalin yüzsüzlüğünü ayıplama. O, satılığa çıkarılmaya ve değerini terazide görmeye alışmıştır."

526 Himmetle kūha bir naẓar eylerse devletüñ
Ṣuyu gül-āb ola kemer-i kūh-sār la'l

"Devletin himmet edip de dağa bir bakacak olursa suları gül suyu, kemeri de lal olur."

527 Ḫāk-i süm-i semendüñe olmaġiçün niṣār
Mā'dinde nice nice çeker intiẓār la'l

"Atının tırnağı bastığı toprağa saçılmak için lal, nice müddetten beri bekleyip durmaktadır."

528 'Adlüñ güninde ḳoşmasa nā-maḥrem ile baş
Milk-i cihānda olmaz idi seng-sār la'l

“Adaletin gününde yabancı ile baş başa bulunmasaydı lal, dünyada seng-sâr olmaz, yani başı taşla ezilmezdi.”

Lalin yabancı ile baş başa bulunması, başka hükümdarların da tacına konulmuş olması, başı ezilmesi ise sanatkârlar tarafından yontulup şekl-i mahsus verilmesidir.

529 ‘Ahdüñde reng uġurladı la‘l-i nigārdan
Ber-dār olursa ‘uġrı bigi vechi var la‘l

“Lal senin devrinde sevgilinin dudağı rengini çalmış olduğu için habersiz gibi asılsa layıktır.”

530 Deryāya düşdi cūduñ elinden dür-i ḫoş-āb
Ol ḳorḳudan idindi ḳayadan ḥiṣār la‘l

“Suyunu tamamıyla almış bulunan inci, cömert elinden denize düştü. Lal onu görüp korktuğu için kendisine kayadan hisar edindi.”

Lalin kaya içinden çıkarıldığına işarettir.

531 Lü‘lü‘ esīr olup gelür āḫır dizin dizin
Düşman ḥiṣārı bigi olur tār-mār la‘l

“İnci, bağlı esirler gibi dizi dizi olarak huzuruna gelmekte, lal de düşman kalesi gibi perişan olmaktadır.”

[30]

6 La‘l Kasidesi

532 Gördi elüñde ḫātemüñi ṭañladı ḫıred
K’ol ebr-i dür-fişāna ḫoş olmış süvār la‘l

“Elindeki yüzünü akıl görünce, inci saçan buluta lal nasıl binmiş? diye donakaldı.”

533 Ey kān-ı luṭf elüñe neden öykünürmüş ebr
Ebrüñ seḫāsı āb elinüñ bī-şümār la‘l

“Ey lütuf madeni; bulut neden eline benzemeye kalkışmış? Onun cevher deliği sudan ibaret. Elinin serptiği ise sayısız lal.”

534 Yoḳ sīm ü zer elümde ki ṣaçam ayaġuña
Rengīn sözümle lā-cerem itdüm niṣār la‘l

“Elimde gümüşüm altınım yok ki ayağının altına saçayım. Onun için rengîn ve parlak sözlerimle lal serpiyorum.”

535 Gördüm zamāne ḥalḳa-be-gūş oldı naẓmuma
Ṭaḳdum ḳulaġına yine bir gūş-vār-ı la‘l

“Zamanın şiirime kul köle olduğunu gördüğüm için bu kasidemle onun kulağına lal bir küpe taktım.”

Eskiden kölelerin kulağına halka takarlarmış.

536 Şi‘rüm sefīnesi iledür her kenāra dür
Naẓmum cevāhiri ile tolar her diyār la‘l

“Şiirim sefînesi, yani divanım, her sahile inci götürür de her memleket nazmım cevheriyle lal dolar.”

Sefîne: Hem gemi, hem mecmua manasınadır.

537 Ḥikmet budur ki gözleri olsaydı fi’l-meṣel
Ḳan aġlayaydı Aḥmed içün zār zār la‘l

“Lalin mesela gözleri bulunmuş olsaydı Ahmed için hıçkıra hıçkıra ağlardı.”

538 Naẓm eylesem maḳālümi gūş eylese felek
Çeşm-i kevākib aḳıda leyl ü nehār la‘l

“Ben hal ve makalimi nazm etsem de felek dinlemiş olsaydı yıldızların gözleri gece gündüz lal akıtır, yani kanlı yaşlar dökerdi.”

539 Var ol nice ki terbiyet-i āfitāb ile
Devrān içinde sengi ḳıla rūzigār la‘l

“Padişahım; güneşin tesiriyle madendeki taşı, zaman lal haline getirdikçe var ol.”

540 Dünyā ḫarācı dürc-i ḫazīneñde derc olup
Her gün ḳapuñda ḫarc ola yüz bin ḳaṭār la‘l

“Dünya haracı, hazinen çekmecesinde toplanmış ve her gün kapında yüz bin katar

lal sarf edilsin."

Müşk Kasidesi
Der Medh-i Sultân Muhammed
Sultan Muhammet'in Methine Dair
mef'ûlü/ fâ'ilâtü/ mefâ'îlü/ fâ'ilün

541 Ḳandil-i ḫad kim olmış anuñ rīsmānı müşk
Bir nūr u nārdur kim olupdur duḫānı müşk

"Sevgilinin yanağı parlaklıkta yanar bir kandil gibidir ki ipleri misktendir. O kandil, nur u narı ciladır ki dumanı misktir."

Şair, sevgilinin yanağını parlaklığı dolayısıyla kandile, zülfünü o kandilin miskten bükülmüş iplerine, yine o yanağı nur ve nâra, zülfü de ondan çıkan misk kokulu dumana benzetiyor. Ve oldukça garip bir tahayyülde bulunuyor.

542 Meydān-ı ḥüsn-i dostda taḥsīn ṣabāya kim
Gūy-i meh-i münīre urur ṣavlecān-ı müşk

"Yârin güzellik meydanında oynayan saba rüzgârına aferin ki parlak kamer yuvarlağına miskten çevgan vuruyor."

Eskiden oynanılan gûy ve çevgân oyununa telmih ediyor. Saba rüzgârının esmesiyle zülfün yanağa dokunmasını gûy ve çevgân oynamaya, zülfün yanağa dokunmasını da miskten çevgân ile kamer gûyuna vurmaya benzetiyor.

543 Bir dem daġıtsa zülf-i girih-girüni nesīm
Gül-zār içinde ṣanuram açar dükān-ı müşk

"Örülü zülfünü rüzgâr bir an için dağıtacak olsa gül bahçesi içinde miskçi dükkânı açıldı sanırım.

544 Müşgīn ḫaṭıñ belürdi vü fāş oldı 'aşḳımuz
'Aşḳ işi gizli ḳalmaz u olmaz nihān müşk

"Senin misk renkli ve kokulu hattın terleyip belirmeye başlamadı. Bizim de aşkımız miyâna çıktı. Nasıl ki aşk işi gizli kalmaz, kokusu dolayısıyla misk saklanamaz."

545 Ḫālüñ ki çīn-i nāfe-i zülfüñdedür nihān
Gūyā ki şāh-dāne durur der-miyān-ı müşk

“Nâfe-i misk gibi olan zülfünün kıvrıntıları arasındaki benin misk göbeği arasında şâhdâne gibidir.”

546 Sevdā-yı çīn-i zülfüñe düşüp yürek yaḳar
Āhū-yı Çīn anuñçün olur baġrı ḳanı müşk

“Çin ahusu senin zülfündeki kıvrıntılar sevdasına düşmüş olduğu için yüreği yanmakta ve o, yanıştan dolayı bağrının kanı misk olmaktadır.”

547 Meftūl-i bend-i zülfüñüñ olmış müvellehi
Kim pūst-pūş bigi ṭolanur cihānı müşk

“Misk örülü zülfünün abdâli olmuş da posta bürünmüş kalenderler gibi dünyayı dolaşmaktadır.”

[31]

2 Müşk Kasidesi

448 Yā Rab bu türk-i mest nice ceng-cūydur
Kim tīri ‘anberīn durur anıñ kemānı müşk

“Bu ser-havz-ı kaderin, yani sevgilinin gözü ne kadar arbede çıkarıcıdır ki oku amberden yayı misktendir.”

Oktan maksat o gözün kirpikleri, yaydan murat da kaşlarıdır. Biri amberden diğerinin miskten olması da ikisinin siyah bulunmasıdır.

449 Bir demde çarḫun ide toḳuz ḳal‘asın güşād
Zülfüñ ki māh burcında ḳor nerdübān-ı müşk

“Zülfün kamer burcuna miskten merdiven dayadığı, yani yüzüne yayıldığı için feleğin dokuz kalesini, yani katını bir anda fetheder.”

550 Çöz çīn-i zülfüñi ki perişān ola ḳamu
Bār-ı ḳaṭār-ı ġāliye vü kārbān-ı müşk

“Sevgilim; zülfünün örgüsünü aç ki, onun rayihasından kalemin yağı yüklü katarlar ve misk taşıyan kervanlar perişan olsun.”

551 Āḫir hevā-yı zülfüñ ile ḫāk olanlaruñ
Ḳabri güvāhī sünbül ola ḫāk-dāne müşk

"Zülfünün sevdasıyla ölüp toprak olanların mezarlarında ot yerine sünbül bitecek, toprakları da misk yığını hâlini alacaktır."

552 Vaṣf-ı lebüñden oldı devātuñ dehānı lā'l
Yād-ı ḫaṭuñla ḫāmenüñ oldı zebānı müşk

"Dudağının kırmızılığını anlatmaktan hokkanın ağzını lal rengi aldı, hattını hatırlatmakla da kalemin dili misk gibi koktu."

553 Cārūb-ı ḳaṣr-ı şāh mıdur zülfi kim diker
Bāġ-ı cinān yaḳasına bend-i miyānı müşk

"Sevgilinin zülfü, padişah köşkünün süpürgesi midir ki cennet bahçeleri yakasına miskten bir kuşak dikmiştir."

Yaka kelimesi hem elbisedeki gerdan yırtmacı hem de taraf, cihet manasınadır. Şair, sevgilinin yüzünü cennet bağına, zülfünün gerdanı etrafında dolanmış olmasını da o yakaya miskten bir kuşak bağlanmış olmasına benzetiyor. Süpürgenin baş tarafında böyle bağ bulunması dolayısıyla onu padişah köşküne süpürge yapıyor.

554 Yā çarḫ-ı rif'at-i ẓıll-i ẓalīl-i Ḥaḳ
Ḫurşīd-i enver üzre ṭutar sāye-bān-ı müşk

"Yahut o zülüf, Hakk'ın koyu gölgesi olan hükümdarın yüksek gölgeliği midir ki güneş, üstüne miskten sayeban tutmaktadır."

555 Sulṭān Muḥammed İbn-i Murād ol ki ḫulḳınuñ
Bir şemmesiyle ṭutdı meşām-ı cihānı müşk

"Murat oğlu Muhammet ki misk gibi ahlakını azıcık koklamakla dünyanın burnunu misk rayihası doldurmuştur."

3 Müşk Kasidesi

556 Bulsun ġubār-ı sümm-i semendin 'abīr añan
Görsün nesim-i ḫulḳını kim dirse ḳanı müşk

"Amber hatırlayan, atının tırnağındaki tozu bulsun, misk arayan da hüsn-i ahlakının esintisini görsün."

557 Çün āstīn-feşān ola ol şeh-süvār olur
Pür dāmen-i ḳabāçe-i heft āsumānı müşk

"O iyi binici olan padişah, kolunu, yenini sallayınca yedi kat göğün elbisesi dâmeni yani ufukları misk ile dolar."

558 Ney-şekker oldı ġayret-i ḫāmeñle telḫ-'ayş
Reşk-i ḫaṭuñla ḳaldı siyeh ḫānumān-ı müşk

"Şeker kamışı kalemini kıskanmakla ağzında tadı kaçtı. Yazını çekememekle misk hanümanı kara talihli oldu."

559 Ne esb-i devletüñle felek ḫıngi hem-rikāb
Ne gerd-i ḫayl-i ḥaşmetiñüñ hem-'inānı müşk

"Padişahım; ne feleğin kıratı yani ay, devletinin atıyla koşabilir ne de misk haşmetin ordusunun kaldırdığı toz ile at başı beraber gider."

560 Kilküñ zehāb-ı çeşme-i faż-ı İlāh içün
Evrāḳ-ı saṭḥ üstine ḳor nāv-dān-ı müşk

"Allah'ın fazl-ı ihsanı çeşmesi aksın diye kalemin zemin sathına miskten oluklar kor."

561 'Ahdüñde oldı 'āleme ġammāzlıḳla fāş
Zındān-ı ḫaḳḳa olsa yiridür mekān-ı müşk

"Adaletin devrinde kokusuyla gammazlık ettiği için hokka zindanı müşkün durağı olsa yeridir."

562 Fi'l-cümle ḫāk-i sümm-i semendüñedür şebīh
'İzzetle bulsa ṭāñ mı bahā-yi girānı müşk

"Hülasa misk atının tırnağı toprağına benzemektedir. Bundan dolayı izzet ve itibar bulup da değeri yükselse şaşılacak şey midir?"

[32]

4 Müşk Kasidesi

563 Maḫṣūṣdur müferriḥ-i ḫāk-i derüñe kim
Bir yirde vire ḫāṣiyet-i za‘ferānı müşk

“Kapının müferrih macun gibi olan toprağına mahsus olduğu için burada misk za‘ferân hâsiyeti verir.”

Zâferân: Neşe verdiği, güldürücü olduğu, bundan dolayı düğünlerde zerdeden pişirildiği meşhurdur. Hatta “Zâferân cins nebatın Hoca Nasrettin’idir” diye bir mısra vardır.

564 Müşgīn ġubār-ı ḫaylüñ ile şimdiden girü
Olur Ḫıṭāya Rum ilinüñ armaġānı müşk

“Süvari askerlerinin kaldırdıkları siyah toz ile yeşimden sonra Hıtâ iklimine Rum ili ne armağanı olarak misk gönderebilir?”

565 Sen ḫoş-ḫışāli dün gice medḥ itmek istedüm
Geldi redif içün dilüme nā-gehān müşk

“Padişahım; senin gibi güzel tabiatlıyı dün gece methetmek istedim, kasidenin redifi olmak üzere birdenbire hatırıma misk kelimesi geldi.”

566 Müşkīn-dem oldı ḫāme vü ‘anber-dehen devāt
Tā dostāna naḳl ola bu dāsitān-ı müşk

“Bu misk dostane dostlara nakledilmek için kalemin nefesi misk, divitin ağzını amber kesildi.”

567 Ḫuld-i ḥarīmiñüñ ḥaremi ḥürmeti ḥaḳı
Kim ḫāki ter ‘abīr durur āsitānı müşk

“Toprağı taze amber eşiği misk olan harem-i hümâyunda cenneti hakkı için”

568 Ben defter eyledükce mediḥüni zülf-i ḥūr
Şirāze örmege düzedür rismān-ı müşk

“Ben senin methiyelerini deftere yazdıkça cennet hurileri, şiraze urmak için miskten iplik hazırlamaktadır.”

569 Ḫulḳuñ nesīmi ṣoḥbeti te‘ṣir idüp ne ṭañ
Enfās-ı ṭayyibemde belürse nişān-ı müşk

“Güzel ahlakının latife rüzgârı tesiriyle güzel sözlerimde misk nişanı ve rayihası belirse şaşılır mı?”

570 Gör mūy-i nāfeyi k’olalı miske hem-nişīn
‘Anber-nesīm ü ġāliye-bū ider anı müşk

“Misk göbeğini gör ki misk ile beraber bulunalı misk, onu amber ve gâliye kokulu etmiştir.”

Gâliye: Kalesin yağı denilen güzel kokulu bir terkip.

571 Aḥmed hevā-yi zülfüñ ile çünki ḫāk ola
Ḳabri giyāhı sünbül ola ḫāk-dānı müşk

“Sevgilim; Ahmed, zülfünün sevgisiyle ölüp toprak olunca mezarının otu sümbül; toprağı da misk olacaktır.”

572 Tā kim mu‘aṭṭar olmaġa bāzār-ı kā’ināt
‘Aṭṭār-ı bād-ı ṣubḥ-dem açar dükān-ı müşk

“Kâinat pazarını güzel kokutmak için misk yağcısı gibi olan sabah rüzgârı, miskçi dükkânı açtı…”

573 Bezm-i çemende micmere-gerdān olup ṣabā
Gül dāmenin aça ve ṭuta būstānı müşk

“Saba rüzgârı çemen meclisinde buhurdan gezdirip goncayı gül hâline getirdikçe ve gül bahçesini misk kokusu tuttukça…”

574 Lūṭfuñ nesīmi dāmen-i dehri pür eyleyüp
Ḫulḳuñ demiyle ṭoldura ceyb-i cihānı müşk

“Lütuf ve kereminin hafif ve latif rüzgârı, zaman eteğini, güzel ahlakının nefesi de cihanın cebini misk ile doldursun.”

Kâkül-i Müşkîn-i Dost

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Fî-Medh-i Sultân Muhammed Hân

Sultan Muhammet Han'ın Methine Dair

575 Gül yüzine ṣaçdı ‘anber kākül-i müşgīn-i dost
İtdi cān bezmin mu‘aṭṭar kākül-i müşgīn-i dost

"Sevgilinin misk kokulu ve siyah kâkülü, yüzüne amber saçtı da can meclisine güzel bir rayiha verdi."

Gül yüzüne amber saçılmasından maksat: Kâkülün yanaklar üstüne dökülmesidir.

576 ‘Anberine ṭutmaġiçün nev-‘arūs-ı ḥüsniñe
Bağlamış müşgīn girihler kākül-i müşgīn-i dost

"Yeni gelin gibi olan hüsnünü süslemek üzere amberine yapmak için sevgilinin misk kokulu kâkülü, miskten düğümler bağlanmış."

‘Aberîne: Misk, amber gibi güzel kokulu şeyler ezilmek ve ipliklere sürülüp kurutulmak üzere yapılan gerdanlık. Buna altın tozu ilave edildiği de Necâtî'nin :

"Hep altun olmagıyla ‘anberüne
Olur dildâr ile sîne-beste"

beytinde anlaşılıyor. ‘Anberîneye anberçe denildiği de varmış.

[33]

577 Bilmezem cādū mıdur k'āb-ı iẕārında ṭurup
Hergiz itmez dāmenin ter kākül-i müşgīn-i dost

"Yârin kâkülü sihirbaz mı, nedir ki bilmiyorum. Yanağının suyu, yani tazeliği üstünde durduğu hâlde asla eteği ıslanmıyor."

578 Āh kim bu ḫaṭ mıdur yā sāye-i zülf-i nigār
Yoḫsa dökmiş misk ü ‘anber kākül-i müşgīn-i dost

"Sevgilinin yüzündeki hat mı, yoksa zülfünün düşmüş gölgesi mi veyahut güzel kokulu kâkülünün döktüğü misk ve amber mi?"

579 Gūşe-i Beytü'l-Muḳaddes ṭāḳ-ı ebrū-yı nigār
Perde-i Beytü'l-Muṭahhar kākül-i müşgīn-i dost

"Sevgilinin kaşı kemeri, Beytü'l-Mukaddes'in bir köşesi, güzel kokulu kâkülü de mübarek Kâbe'nin örtüsüdür."

580 El uzatdı zülfine yāruñ ṣabā meşşāṭa-vār
Şānesin miṣk itdi yek-ser kākül-i müşgīn-i dost

"Saba rüzgârı "yüz yazıcı" kadın gibi yârin yüzüne el uzatmış ve taramak istemiş olduğundan o misk kokulu kâküle dokunmuş olduğu için tarağı misk kesilmiştir."

Meşşâta: Gelini süsleyen kadın.

581 Çāh-ı sīmīn-i zenahdānındaki dil düzdine
Şundı zencir-i mu'anber kākül-i müşgīn-i dost

"Sevgilinin çenesindeki gümüşten kuyunun içinde bulunan gönül hırsızına onun misk kokulu kâkülü amberden bir zincir uzattı."

Kâkülün çeneye doğru sarktığı anlatılmak isteniliyor.

582 Kāküli ucından ey dil ḫāme-veş ḳan aġla kim
Lā'l-i terden bula zīver kākül-i müşgīn-i dost

"Ey gönül; sevgilinin kâkülü ucundan kalem gibi kan ağla kim halis lal gibi olan gözyaşlarınla o kâkül süslensin."

583 Nār-ı ruḫsārında ol servüñ sürer 'ömr-i dırāz
Beñzer olmışdur semender kākül-i müşgīn-i dost

"O servi boylunun ateş gibi olan yanağının üstünde uzun bir ömür geçiriyor. Galiba yârin misk kokulu kâkülü semender olmuş."

Semender, ateşte yaşayan bir hayvan imiş.

584 Ḥüsni firdevsinde cevlān itmege ṭāvūs var
Açdı müşgīn bāl ü şeh-per kākül-i müşgīn-i dost

"Sevgilinin hüsnü cennette tavus gibi dolaşmak için onun kâkülü miskten kanat açmıştır."

585 Ḫayme-i Sulṭān bigi ḫurşīd-i tābān üstine
Ḳurdı zībā sāye-bānlar kākül-i müşgīn-i dost

"Padişahın yüksek çadırı gibi yârin kâkülü de güneş gibi yüzüne güzel gölgelikler kurdu."

586 Bir Süleyman-ḳadr u cem-şevket şehenşehsüñ
Ṣoffaña cārūb-ı ʻanber kākül-i müşgīn-i dost

"Padişahım; öyle bir Süleyman kudretli ve Cemşid şevketli şehenşâhsın ki yârin misk kokulu kâkülü, senin sofana süpürge olur."

587 Ḫusrevā sen şeh-nişāna pīşkeş ḳılmaġiçün
Urdı māha ʻanber-efser kākül-i müşgīn-i dost

"Sultanım; sevgilinin kâkülü, senin gibi bir hükümdara peşkeş etmek için ayın başına miskten bir taç giydirmiştir."

588 Māh mihrüñ ḥalḳasından olsa gerden-keş ide
Şeb kemendin aya çenber kākül-i müşgīn-i dost

"Ay, senin muhabbetin bulundurduğundan serkeşlik eder, yani itaatsizlik gösterirse, sevgilin kâkülü, gece kemendini ona çember eder, yani boynuna dolayıp çeker ve itaate mecbur eder."

589 Ḳaṣd-ı ḫaşmıña kemān çekmiş hilāl ebrū-yı yār
Aya geydürmiş zırıhlar kākül-i müşgīn-i dost

"Düşmanına kast imiş yârin hilal kaşları yay çekmiş, güzel kokulu kâkülü de aya zırhlar giydirmiştir."

Kâkülün aya zırh giydirmesi, onun yanaklar üstüne dökülüp yayılmasıdır.

590 İşigüñ bir Kāʻbedür mecmūʻ ḫācāt ehline
K'olmış aña ḥalḳa-i der kākül-i müşgīn-i dost

"Kapının eşiği, muhtaç olan bütün halka bir Kâbe'dir. Yârin kıvırcık ve kıvrık kâkülü de o Kâbe'nin kapısı halkasıdır."

591 Tāliʻi mesʻūda irmiş devletüñde k'eylemiş
Māhı bālin mihri bister kākül-i müşgīn-i dost

“Yârin kâkülü, devletin sayesinde kutlu bir bahta ermiş ki kameri yastık, güneşi yatak yapmıştır.”

592 Bāġ-bān-ı Bāġ-ı cennetdür ki bezmünçün ider
Dāmenin pür-verd-i aḥmer kākül-i müşgīn-i dost

“O kâkül, cennet bağının bahçıvanıdır ki senin meclisinde bulundurmak için eteğine kırmızı gül doldurmuştur.”

593 Gerd-i rāhuñ ‘anberinden eylemişdür gül gibi
Cāmesin yāruñ mu‘aṭṭar kākül-i müşgīn-i dost

“Yine o kâkül, senin yolundaki amber gibi tozun rayihasıyla sevgilinin elbisesini misk gibi kokutmuştur.”

594 ‘Adlüñi yād itmeyüp uzatdıġiçün ẓulm elin
Ḫāke olmışdur berāber kākül-i müşgīn-i dost

“Senin adaletini hatırlamayıp da zulüm için el uzattığının cezası olarak yârin kâkülü, baş aşağı ve toprakla beraber olmuştur.”

595 Bād-ı ‘azmünden sipāh-ı fitne oldı tār-mār
Ol perīşānlıḳda beñzer kākül-i müşgīni dost

“Azim ve kastın rüzgârından fitne ve fesat ordusu darmadağın oldu. Galiba yârin kâkülü de hala o perişanlıktadır.”

596 Bu sebebden devr-i eyyamuñda ber-dār oldı kim
Oldı dil-düzd ü sitem-ger kākül-i müşgīni dost

“Yârin kâkülü, gönül hırsızı ve zalim olması dolayısıyla senin padişahlığın günlerinde baş aşağı asıldı.”

597 Ḥaḳ budur kim büt-perest olmazdı ‘ahdüñde senüñ
Ḳılca inṣāf eylese ger kākül-i müşgīn-i dost

“Yine o kâkül, kıl kadar insaf eyleseydi senin zamanında putperest olmazdı.”

598 Ey melek-ḫū ḥüsn firdevsinde şevḳunden ḳurar
Sāye-bān-ı sünbül-i ter kākül-i müşgīn-i dost

"Ey melek huylu sultan; yârin kâkülü, güzellik cennetinde senin şevkin ile taze sünbülden gölgelik kurmaktadır."

[34]

599 Ṭapuña cān ü gönül mülkin müseḫḫar ḳılmaġa
Her ṭarafdan çekdi leşker kākül-i müşgīn-i dost

"Can ve gönül memleketini sana tâbi kalmak için yârin gönlü her taraftan ordu çekmiştir."

600 Añsa feṯḥin sen Muḥammed-āyet ü Ḥaydar-dilüñ
Eylemezdi burc-ıḪayber kākül-i müşgīn-i dost

"Senin gibi Muhammed mucizeli ve Hıdır yürekli bir padişahın fethini ansa idi yârin gönlü Hayber misali burç yapmaya kalkışmazdı."

601 Olmaz idi sürmese yüzin yüce der-gāhuña
Hem-ser-i serv-i semen-ber kākül-i müşgīn-i dost

"Senin yüksek kapına yüzünü sürmeseydi yârin gönlü, servi boylu ve gümüş göğüslü bir güzele münasebet peyda edemezdi."

602 Ṣi'rüñ içün bir mu'anber dil-sitān mecmū'adır
Sūret-i Çīnle muṣavver kākül-i müşgīn-i dost

"Yârin gönlü, çini resimlerle müzeyyen gönül alıcı bir mecmuadır ki, senin şiirlerinin yazılması için yapılmıştır."

603 Zeyn idüp gül-gūn-ı ḥüsni ḳapuña çekmek içün
Urdu na'l-i misk-i ezfer kākül-i müşgīn-i dost

"Güzellik gül-gûnunu süsleyip kapına getirmek için yârin gönlü, keskin kokulu miskten nal çaktı."

Gülgûn: Hüsrev-i pîrûzun atının adı.

604 Baş getürmiş ḥāsidüñ ḳaṣdine ejderhā gibi
Ṣan ṣaçar aġzından āzer kākül-i müşgīn-i dost

"Yârin kâkülü sana haset edene kast için ejderha gibi baş kaldırmış da sanki ağzından ateşler saçmaktadır."

605 Terk idüp ser-keşligün çün yolıña ser ḳor nola
Ḥüsn iline olsa server kākül-i müşgīn-i dost

"Yârin gönlü dik başlılığı bırakmış ve senin yoluna baş koymuştur. Binaenaleyh güzellik diyarında server olsa çok mudur?"

606 Medḥüñi yazmaġa müşgīn ḫaṭṭ ile her dem çeker
Ter gül evrāḳına mıṣṭar kākül-i müşgīn-i dost

"Senin methini siyah bir hat ile yazmak için yârin kâkülü, taze gül kâğıtlarına mıstar çeker."

Mıstar: Eskiden kalınca bir kâğıt üstüne iplik çekilip satırların doğru gitmesi için kullanılan alet.

607 Defter-i medḥ ü ṣenāñuñ örmege şirāzesin
Rīsmān bükmiş mu'anber kākül-i müşgīn-i dost

"Medih ve senanı hâvî deftere şiraze vurmak için yârin kâkülü amberli iplik bükmüştür."

608 Ṣan uçar ṭūmār-ı medḥüñde redif olmaġıçün
Ki açdı defter bigi ṣad per kākül-i müşgīn-i dost

"Yârin kâkülü defter sahifeleri gibi yüzlerce kanat açıp methin tomarına redif olmak için sanki uçmaktadır."

609 Söz 'arūsu zülfine naẓmum le'āli dizdi kim
Silk-i cevherdür ser-ā-ser kākül-i müşgīn-i dost

"Yârin kâkülü, söz gelininin zülfüne inciler dizdi. Çünkü kendisi baştan başa cevahir dizisidir."

610 Lîk ser-gerdānlıġından baġludur işüm bigi
Ṣanki ḥālümdür muṣavver kākül-i müşgīn-i dost

“Lakin perişanlığından benim işim gibi bağlıdır. Sanki yârin gönlü, benim tasvir olunmuş halimdir.”

5 Kâkül-i müşgîn-i dost

611 Kākül-i dil-ber dilinden şerḥ iderdüm ḥālümi
Ḳorḳaram k’ola mükedder kākül-i müşgīn-i dost

“Dilberin kâkülü bostanından dağınık halimi bildirirdim. Fakat bunu yaparsam yârin kâkülü mükedder olacağından korkuyorum.”

612 ‘Arż iderdi Aḥmed’üñ ḥāl-i perīşānın temām
Fī’l-meṣel olsa süḫan-ver kākül-i müşgīn-i dost

“Yârin kâkülü söz söyler olsaydı Ahmed’in perişan halini tamamıyla anlatırdı.”

613 Perçem-i nuṣratla zeyn olsun celālüñ nitekim
Rūy-i māha vire zīver kākül-i müşgīn-i dost

“Ay gibi yüzüne kâkülü zînet verdiği gibi celal ve azamete sancağını nusret ve zafer perçemi süslesin.”

614 Yüz dil ü biñ cān ile maḥkūmuñ olsun ins ü cān
Cānlar itdükçe musaḫḫar kākül-i müşgīn-i dost

“Yârin kâkülü ruhları teshîr eyledikçe yüzlerce kâkül ve binlerce can ile insanlar ve cinler sana mahkum ve muttabî‘ olsun.”

615 Ṣubh u şām itsün du‘ānı ṣubḥa-gerdān-ı felek
Tā ola dillerde ezber kākül-i müşgīn-i dost

“Göklerde tespih çeviren melekler gece gündüz sana dua etsin.”

1 Üstüne Kasidesi

Ca‘d Zülfün

Der-Medh-i Sultan Muhammed

Sultan Muhammet’in Methine Dair

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

616 Ca‘d-ı zülfüñ kim melāḥat ṭopunuñ çevgānıdur
Yaraşur yüzüñde kim ḥüsn ü behā meydānıdur

“Melahat köyünün çevganı olan kıvırcık zülfün, güzellik meydanı bulunan yüzünde yakışıyor.”

Köy ve çevgana dair malumat verildi.

617 Zülf İrem bāġında irmiş ḫūşe-i müşgīn-‘ineb
Ruḫ Ḫıṭāyı yapraḳ açmış Çin nigāristānıdur

“Yüzündeki zülfüne İrem Bağı’nda yetişmiş siyah üzüm salkımı, yanağın da Hıta bayrağı açmış Çin resimhanesidir.”

Çin’de âdeta resim sergisi olan bir yer varmış ki adına “Nigaristan” derler ve en güzel suretleri oraya koyarlarmış. Şair suretlerin en güzeli tasavvur ettiği sevgilinin yüzünü o nigaristana benzetiyor, yanağın kırmızılığı dolayısıyla da Hıta devleti bayrağına teşbih ediyor. Anlaşıldığına göre Hıta bayrağının rengi de kırmızı imiş.

618 Sūzumı eşkümle teskīn itmege ġamzeñ ḳomaz
Yaġmurı yaġdurmaz ol cādū cihān fettānıdur

“Sihirbaz gamzen, kalbimin yanışını gözyaşımla söndürmeye müsaade etmiyor. Dünyaya fitne ve fesat veren o cadı, yağmur yağmasına da mani oluyor.”

Gamze: Güzel bir gözün ucundaki gönül çeken hareket demektir. Bazıları bunu, gülme esnasında avurtlarda görülen çukurluk sanıyorsa da yanlıştır. Akıl çelen hareketleri sihir gibi tesir ettiğinden şairler, gamzeyi cadılıkla ve fitnekarlıkla tavsif ederler.

[35]

619 Açma zülfin ey ṣabā ḫāl-i siyāhından kim ol
Sāye-bān-ı ‘anber altında Ḥabeş sulṭānıdur

"*Ey saba rüzgârı, sevgilinin beni üstündeki zülfü dağıtıp açma ki o ben, siyah gölgelik altında Habeş sultanıdır.*"

620 Ey ṣanem zünnār-ı fitne küfr-i zülfüñdür senüñ
Her ḳılında aṣılan bin zāhidüñ imānıdur

"*Ey tapılırca sevilen güzel, senin kâfir zülfün fitne vefesat zünnarıdır ki her telinde binlerce sofunun imanı asılıdır.*"

Zünnar: Hristiyanların hususiyle Katolik papazların bağladıkları kuşak ki Müslümanlarca küfür alameti sayılmıştır.

621 Ol ḳıyāmet ki anı dün şerḥ itdi şehrüñ vā'iẓi
Rūzigār-ı vaṣl-ı cānānuñ şeb-i hicrānıdur

"*Şehrin vaizinin dün anlatmış olduğu kıyamet, sevgili ile mülakat zamanının ayrılık gecesidir.*"

622 Ḫaṭṭı yazmış dil-berüñ çāh-ı zenaḫdānında kim
Bu hezārān Yūsuf-ı Mıṣrīlerüñ zındānıdur

"*Sevgilinin hattı, çâh-ı zenehdânı, yani çenesi çukuru kenarına 'Burası, binlerce Mısırlı Yusuf'un zindanıdır.' diye yazılıdır.*"

623 Ey ḫayāl-i sāye-i zülfüñ bahār-ı cān ü dil
Bülbülün ḫoş gör ki ḥüsnüñ bāġınuñ mihmānıdur

"*Ey zülfü gölgesinin hayali, can ve gönlün baharı olan sevgili, senin güzelliğini terennüm eden bülbülü hoş gör ki hüsnün bahçesinin misafiridir.*"

624 Ey cemālüñ sāye-bānı şeh-per-i Rūḥ-ül-Emīn
'Aks-i ḥaddüñden cihān yüzi cinān bostānıdur

"*Ey Cebrail'in kanadı cemaline gölgelik eden güzel, senin güzelliğin aksiyle yeryüzü cennet bahçesi olmuştur.*"

625 Mülk-i dilden zülf-i kāfir-kīşüñ el çeksün kim ol
Taḫt-ı sulṭān-ı ḫayāl-i sāye-i Yezdānīdür

"*Gavur dinli olan zülfün gönül mülkünden elini çekmiş, zira orası, Hakk'ın gölgesi*

bulunan padişahın hayalî bir taht-gâhıdır."

626 Sāḳiyā ṭur bir ḳadeḥ lā'l-i muṣaffāṣuñ bize
Kim bu ṣāfi ṣoffada 'ayş ü ṣafā devrānıdur

"*Ey saki, kalk, bize bir kadeh lal renkli ve halis şarap ver ki bu sofada eğlenilecek ve safa sürülecek zamandır."*

Zaman demek olan "ân" kelimesinin Arapçadaki cem'i "evân" dır. Bunun "âvân" okunup yazılması yanlıştır. Yukarıda söylenildiği vasıf ile Ahmed Paşa bunu bilmez değildi. Fakat divanında emsali görüldüğü vecihle öyle ufak tefek kaidelere ehemmiyet vermiyordu.

627 Tāze ḥüsniyyāt oḳur gül defterinde 'andelīb
Bād-ı ṣubḥ ol defterüñ geh geh varaḳ-gerdānıdur

"*Bülbül, gül defterinden güzelliğe dair taze taze ve yeni yeni mazmunlar terennüm etmekte, sabah rüzgârı da ara sıra uzaktan yapraklarını çevirmektedir."*

628 Ġulġulinden bülbülüñ çāk-i giribān itdi gül
Ḳumrınuñ zārılığınuñ serv ser-gerdānıdur

"*Bülbülün yüksek sesle ötüşünden gül yakasını yırtmış, kumrunun hazin hazin inlemesi serviyi tesire ve hayrete düşürmüştür."*

3 Ca'd Zülfün Kasidesi

629 Ger şecerden kem değülsen sen daḫi raḳṣ eyle kim
Şimdi ṭāvus-ı dırāḫtuñ mevsīm-i cevlānıdur

"*Eğer ağaçtan daha hissiz değilsen sen de kalkıp oyna. Çünkü şimdi ağaçların tavus gibi salındıkları bir gündür."*

630 Ġonca-i gül meyl ider āyine-i āb üstine
Aġzın açmış ṣan ser-i ṭūṭī-i Hindistānīdür

"*Gülün goncası su aynası üstüne doğru eğilmiştir. O haliyle Hindistan'dan getirilmiş ve ağzını açmış bir tûtîye benzemiştir."*

631 Çār-sū-yi bāġ içinde şāḫ-ı nergis gūyiyā
Sīm ü zerden zeyn olunmuş ṣayrafī dükkānıdur

"*Bahçe çarşısı içinde nergis çiçeğinin dalı altın ve gümüşle süslenmiş, sarraf dükkânını andırmaktadır.*"

632 Ḳaṭre-i jāleyle şekl-i lāle-i ḥamrāyı gör
Dürr ü gevherle pür olmuş kāse-i mercānıdur

"*Üstüne çiy taneleri damlamış kırmızı laleyi gör ki inci ve mücevher doldurulmuş mercan bir kâse halini almıştır.*"

633 Ḳaṭre-i şeb-nem ki düşmişdür gülüñ ruḫsārına
Bülbül-i mestüñ niṣār-ı dīde-i giryānıdur

"*Gülün yanağına damlamış olan çiy damlaları, aşk sarhoşu bulunan bülbülün ağlayan gözünden serpilmiş yaşlardır.*"

634 Ṣāḫ-ı gülden ġonca aṣılmış dil-i bülbül bigi
Çāk olur āḫır çü yiri dehr ḫāristānıdur

"*Gül dalında bülbül kalbi gibi asılı bulunan gonca nihayet yarılacaktır. Çünkü yeri zamane dikenliğidir.*"

635 Ṣan ʻaraḳdur gül cüdā düşmiş ruḫından dil-berüñ
Ya benefşe sāye-i gīsū-yi ser-gerdānıdur

"*Sanki gül, dilberin yanağından ayrılmış bir ter damlası, menekşe ise onun ser-gerdan ve perişan saçlarının gölgesidir.*"

636 Bāġda bād-ı ṣabāyı gülşen-ārā gösteren
Zülf-i yāruñ şemme-i būy-i ʻabīr-efşānıdur

"*Bağda saba rüzgârını bahçe süslüyor gibi gösteren, sevgilinin amber saçan zülfünün kokusudur.*"

637 Ḥüsn nev-rūzunda ʻuşşāḳı muḥayyer eyleyen
Rāstı ol serv-i dil-cünun gül-i ḫandānıdur

"*Güzellik nevruzunda âşıkları hayrete düşüren doğrusu gönüllerin aradığı o servi boylu güzelin gülen gülü andıran dudağıdır.*"

[36]

638 Dā’imā ‘ālem cemālün gül bigi ḫurrem ṭutan
Nev-bahār-ı devlet-i Sulṭān Muḥammed Ḫānīdur

“Âlemin *cemalini daima gül gibi ter ü taze bulunduran, Sultan Muhammed Han’ın devleti baharıdır.”*

639 Bir ḳader ḳadr ü ḳażā-rādur ki rāh-ı ḳadrīnüñ
Meslekinde seb‘a-i seyyāre ser-gerdānıdur

“*O padişah, öyle bir kader kudretli ve kaza tedbirlidir ki reỷ ve tedbirine karşı yedi seyyare, yani güneş ve tabileri hayrandır.”*

640 Bir zükā-dildür ki çeşm-i dīde-bān-ı āfitāb
Her dem idrāk-i kemāl-i rāyınuñ ḥayrānıdur

“*Sultan Muhammed öyle bir denizdir ki güneşin gözcü olan gözü, onda kemaliyle bulunan kader, işin mütehayyiridir.”*

641 Ol ebā-‘an-ced Skender taḫtına sulṭān olan
Ayaġı ṭopraġıḪıżruñ Çeşme-i ḥayvānıdur

“*Dedelerinden babasına, ondan da kendisine kalmak suretiyle İskender tahtına sahip olan o sultanın bastığı toprak, Hızır’ın abıhayat kaynağıdır.”*

642 Ġāzi-i ṣāḥib-ḳırān oldur ki devrinde anuñ
Küfr dārü’l-cehli şimdi ‘ilm şehristānıdur

“*En büyük ve gazi bir hükümdardır ki küfür ve cehil yeri, yani İstanbul, onun devrinde ilim ve irfan memleketi olmuştur.”*

643 İşigi ṭopraġı iksir-i ḥayātuñ cevheri
Ḫāk-i pāyı menba‘-ı lüṭf u mürüvvet kānıdur

“*Eşiğinin toprağı, hayat iksirinin cevheri, yani hülâsâsı, bastığı toprak da lütuf kaynağı ve insanlık madenidir.”*

644 Afitāb-ı salṭanatsuñ yürü heft iḳlīme kim
Tīġınuñ maşrıḳla maġrib ṭābi-i fermānıdur

"*Padişahım, sen saltanat güneşisin. Güneş gibi yedi iklim üzerine yürü ki doğu ve batı cihetleri kılıcının fermanına tabidir.*"

645 Merḥābā ey sürme-i a'yān-ı devlet kim senüñ
Kem-terin seg-bānuña milk-i cihān erzānıdur

"*Ey devlet gözünün sürmesi bulunan padişah, senin en âciz bir sekban neferine dünya hükümdarlığı az görünür.*"

646 Tīġ-i ḳahruñ ḳanda kim oynada ber-i sūz-nāk
Bir 'azāb ebrin sürer k'anuñ ecel bārānıdur

"*Kahrın kılıcı, nerede yakıcı bir şimşek çaktıracak olursa azap bulutu sürer ve ecel yağmuru yağdırır.*"

647 Rūy-i şemşīr-i cihān-gīrüñ nedendür sebz-reng
Şu yirine içdügi her dem çü düşman ḳanıdur

"*Su yerine her vakit düşman kanı içerken cihangir kılıcının namlısı neden yeşilimsi bir renktedir?*"

648 Ṭutmasun mı dā'imā çarḫ-ı felek çīnī siper
Çünkü nīzeñden ṣaḳınduġı ser-i Keyvānıdur

"*Felek daima Çin kalkanı tutmasın mı ki zuhalin başını mızrağından muhafaza etmektedir.*"

649 Murġ-ı nuṣrat şāḫ-sār-ı rāyetüñde ḫoş-nevā
Esb-i devlet ẓıll-i 'ālem-gīrinüñ yek-rānıdur

"*Nusret ve muzafferiyet kuşu, sancağının dalında güzel güzel ötmekte, devlet atı ise dünyayı tutan gölgenin bineğidir.*"

650 Kīse-i āmāl lüṭfuñ kāsesinden mümtelī
Ṣofra-i iḥsānuñuñ ḫalḳ-ı cihān mihmānıdur

"*Emel kîsesi, lütfun kâsesinden dolmuş, dünya halkı ihsan ve ikramın sofrasına konuk olmuştur.*"

651 Ḫusrevāsen ol Feridūnsun ki ednā bendeñüñ
Ḫāk-i pāyi cevher-i tāc-i ser-i ḫāḳānıdur

"*Sultanım sen öyle bir Feridun'sun ki en âciz bir kulunun ayağı toprağı cevheri, hakanın başına tacdır."*

652 Germ idüb ḳudsīleri 'arş üzre dest-efşān iden
Midḥatuñ bāġında geh geh Aḥmedüñ elḥānıdur

"*Arş üstündeki mukaddes melekleri şarka getirip el çırptıran senin methin bağında Ahmed'in ara sıra ettiği terennümlerdir."*

653 Baġludur ġamdan dilüm ben ne diyem medḥünde kim
Nāṭıḳa medhūş u dil ser-geşte cān ḥayrānıdur

"*Şehriyârım; methinde ne söyleyeyim ki gamdan dilim bağlı, nâtıkım dehşet içinde, gönlüm şaşkın, ruhum mütehayyirdir."*

654 Pādişāhā şefḳātüñden yir yüzi ma'mūr iken
Dād kim dil Ka'besi ġam leşkeri virānıdur

"*Padişahım; yeryüzü, şefkat ve merhametinle mamur iken imdat et ki gönül Kâbe'si, gam ordusunun viranıdır."*

655 Bāġ içinde tā zümürrüd taḫt ura sulṭān-ı gül
Al sancaḳ ḳalduran tā lāle-i Nu'mānidur

"*Bağda gül sultanı zümrüt taht kurdukça ve kırmızı lale al sancak kaldırdıkça"*

656 Ḫurrem olsun gül yüzüñ feṭḥ ü ẓafer taḫtında kim
'İzz ü devlet bāġınuñ tāze gül-i ḫandānıdur

"*İzzet ve devlet bağının taze açılmış gülü bulunan yüzün fetih ve zafer tahtında mesut olsun."*

657 Müstedām olsun cihān bāġında cūduñ ebri kim
Fażl gül-zārı anuñ perverde-i iḥsānıdur

"*Senin cömertlik bulutun, dünya bağında daimi olsun ki fazilet bahçesi, onun ihsanıyla yetişmiştir."*

658 Nice kim her īd-ı ʿālem ḫalḳı żayfullāh olup
Baḫş olan ol gün ḳamu maḫlūḳa raḥmet ḫānıdur

"*Her bayramda, halk Allah'a misafir oldukça ve o gün bütün mahlûkata rahmet sofraları kuruldukça…"*

659 Dā'imā ʿizz ü celāl ü nuṣrat u iḳbāl ile
Ḫurrem ol kim ḫaṣm ʿīd-i devletüñ ḳurbānıdur

"*Sen, azimet, nusret, ikbal ile mesut ol da düşmanın, devletine kurban olsun."*

660 Şehriyārā ḫaşre dek Yezdān vücūduñ şehrini
ʿİzzet-ābād eylesün kim devlet ābādānıdur

"*Şehriyârım; Allah haşre kadar vücudun şehrini izzet ve azimet memleketi kılsın ki o vücut, devletin ma'mûriyyet sebebidir."*

[37]

1 Seher ki Zühre Kasidesi

Der Medh-i Sultân Mehmed

Sultan Mehmet'in Methine Dair

mefâʿilün/ feʿilâtün/ mefâʿilün/ feʿilün

661 Seḥer ki Zühre nevāda düzetdi perde-i çeng
ʿArūs-i heft felek çarḫa girdi çāpük ü şeng

"*Seher vakti -ki Zühre yıldızı çenge neva perdesinde akort etti- yedi feleğin arûsu olan güneş, seri ve latif bir surette çarha girdi."*

662 Uyandı meşʿale-i ṣubḥ u yandı şemʿi felek
Dirildi çāder-i kuḥlī ve göçdi leşker-i zeng

"*Sabah meşalesi uyandı ve feleğin mumu yandı. Siyah çadır dürüldü ve karalar ordusu göçtü."*

Çadır kuhli: Sürme renkli çadır, karanlık gece.

663 Cihān cemāli bu zerrīn tutuḳdan oldı ‘ayān
Ṣanasıñ açdı ruḫ-i dost ṭurra-i şeb-reng

“*Bu sırmalı perdeden cihanın cemali göründü. Sanki sevgilinin yanağı üstündeki gece renkli siyah büklümü açıldı.”*

664 Meger ki bīşe-i gerdūnda gördi zerrīn şīr
Ki sebze-zār-ı zümürrüdde ḳaçdı sīmin reng

“*Galiba felek sazlığında altından bir arslan bulunduğunu gördü de zümrüt gibi yeşillik olan fezadan gümüş rengi kaçtı. ‘Sîmîn renk’ten kamer manası kast edilerek altın aslan, yani güneş, bulunduğunu gören ay kaçtı manası çıkarılmak da mümkündür.”*

665 Sipihr çengine zerrīn veter ṭaḳar ḫurşīd
Ki ṭuta muṭrib-i Zühre bu şi‘r-i terle tereng

“*Felek sâzendesi olan Zühre bu yeni şiirimle terennüm etsin diye güneş, sema çengine sırmalı giriş takmıştır.”*

666 Ġamuñla ḳılca ḳalup cānum oldı ḳaddüm çeng
Dilümi ‘ūd ḳılup niçün itmeyem āheng

“*Sevgilim, senin gamını çekmekten canım kıl gibi inceldi. Boyum çeng gibi eğildi. Kalbimi ud gibi inleterek nasıl ahenk etmeyeyim?”*

667 Çü zülfi ḥalḳalarında sitāreler görinür
Ṭañа ḳalup tağıtur kendüzini Heft-evreng

“*Zülfü halkaları arasından yıldızlar göründüğü için o manzarayı gören yedi kat gök kendisini dağıtır.”*

668 Diler ki irişe ‘unnāb-ı lā‘lüne zülfüñ
Ki ḫūşe-i ‘inebīden aşar iki āveng

“*Zülfün, ‘unnâb gibi olan duvağına erişebilmek için üzüm salkımından iki heveng asar.”*

Şair burada sevgilinin duvağını ‘unnâba iki tarafındaki zülüfleri, iki üzüm salkımına benzetiyor.

669 Şeker ne kelledür ey ṭūṭi-i şeker-güftār
Ki lā‘line öykünüp itdi cihānı başına teng[107]

“*Ey tatlı dilli tûtî, şeker kellesinde ne kafa var ki dudağının lezzetini taklide kalkışıp dünyayı başına dar etmiştir.”*

Burada şeker kellesinin mahruti şekline yani dibinin geniş, baş tarafının dar olduğuna işaret vardır.

670 Cemāli gülşeni içre gözi iki āhū
Kenār-ı āb-ı ‘izarında zülfi iki neheng[108]

“*Sevgilinin gözleri iki ahu, zülüfleri de yanağının suyu kenarında iki timsah gibidir.”*

2 Seher ki Zühre Kasidesi

671 Bu saḫt-rūluġı ucından ol şikeste-dili
Kim itdi ġarḳa-i āb ü kim urdı başına seng

“*Bu sert yüzlülüğü dolayısıyla o kalbi kırılmış olan şekeri kim suya batırdı, kim başına taşla vurdu.”*

672 Cefāsı tīġi ḳaçan çıḳa dil niyāmından
Çü ṭutdı hūn-ı dille t anı ser-ā-ser jeng

“*Sevgilinin cefası kılıcı gönül kınından ne vakit çekilip çıkarılacak? Kalbimin kanı ile onu baştan başa pas tuttu.”*

673 Cemāli mülkini tīġiyle ṭutdı ġamzeleri
Nite ki milket-i islāmı Şāh-ı ferruḫ-yeng

“*Kanunu mübarek olan padişahın Müslüman memleketlerini zabıta ve idare etmesi gibi sevgilinin gamzeleri kılıcı, güzellik mülkünü teshir etti.”*

674 Cihān-güşāy ü memalik-sitān-ı heft iḳlīm
Muḥammed-āyet ü Yūsuf-cemāl ü Ḥaydar-ceng

“*O padişah, yedi iklim memleketlerini alan bir cihangirdir hareketi Muhammed mucizesi, güzelliği Yusuf cemali, şecaati Ali’nin cengi gibidir.”*

[107] Vezin için “la‘lün öykünüp” okunmalıdır.
[108] Bu beyit ve misali sahifenin sonuna yazılacaktır.

675 Düzetdi ḳal‘a-i pūlād tīġi İslāma
Ki ḳal‘ola anuñ ile ḳamu ḳılā‘-i Freng

“*Bütün Frenk kaleleri onunla zabıta ve tahrîb edilsin diye onun kılıcı İslam için çelik bir kale yaptırmıştır.”*

Bu beyitte oldukça ta‘kîd vardır. O çelik kalenin neresi olduğu pek de anlaşılamıyor ihtimal ki İstanbul kast edilmiştir.

676 Sen ol hümāy-i şerefsüñ ki ‘ahd-i ‘adlüñde
Ḳılur nişīmen-i şeh-bāzı āşiyāne güleng

“*Sen öyle bir şerefli Hüma’sın ki adaletli devrinde turna kuşu, avcı doğan kuşunun durağını yuva ittihaz eder.”*

Hüma: Tahayyül bir kuş ki gölgesi her kimin başına düşerse hükümdar olurmuş. Bundan dolayı Türkçede ona “devlet kuşu” denilir, eskiden devlete ait şeyler ona nispet edilerek “hümayun” vasfı derlerdi. Zat-ı hümayun, saray-ı hümayun, sefine-i hümayun, ordu-yı hümayun gibi.

Ahmed Paşa Fatih’i hümayun gölgesine uğramış olmak üzere değil, hümanın kendisi olarak gösteriyor ve onun gölgesiyle başkalarına hükümdar olabileceğini anlatmak istiyor.

[38]

3 Seher ki Zühre Kasidesi

677 Ḳażā bigi ne ḳadar tir k’atasıñ ḫaşma
Ecel gider ḫaber itmege önce biñ ferseng

“*Düşmana kaza gibi ne kadar ok atarsan ecel, ölüm geliyor diye haber vermek için oktan bin fersah ileri gider.”*

678 Ger āhenin siper olsa ‘ādū-yi sengīn-dil
Geçer bu nīze-i ser-tīzüñ itmez anda dreng

“*Taş yürekli düşman, çelikten kalkan tutsa da ucu kesik mızrağın saplanıp geçer.”*

679 Çü ṭoldı ḳubbe-i gerdūn ṣadā-yı na‘rañ ile
İçine od düşüben ra‘d ider ġirīv ü ġareng

"*Naranın aksiyle felek kubbesi dolmuş olduğu için şimşeğin içine ateş düşmüş ve hırlayıp feryat etmekte bulunmuştur."*

680 O şeh-süvāra ʻinān-gir ola mey-i dest-i ṣabā
Ki bād-pāyına nisbet sipihr ḫıngı leng

"*Gayet iyi bir süvari olan o padişaha saba rüzgârı yetişip de atının yularını tutabilir mi ki rüzgâr gidişli bineğine nispetle feleğin kıratı, yani ay, topal kalır."*

681 Muḫadderāt-ı suḫanden çü zihnüñ açа niḳāb
Gerek k'ola müteḫayyir ʻukūl-i pür-ferheng

"*Padişahım; zihnin örtülü kızlar gibi görülmemiş ve işitilmemiş mazmunların nikabını açarsa edep ve marifet sahibi akıllar şaşırıp kalırlar."*

682 Nice dürüst ḳılam ben ḳalemle Şeh medḥin
Ki ben de baḫt-siyāhem ḳalem şikeste vü deng

"*Ben padişahın methini kalemle nasıl doğruca edebilirim ki ben kara talihli bir adam kalem de kırık ve şaşkındır."*

683 Çü nükte-dān-ı cihāndur şehenşehüñAḥmed
Sözi uzatma demidür duʻāya ḳıl āheng

"*Ey Ahmed; büyük padişahın nüktedanıdır, sözden ne demek istenildiğini pek iyi anlar. O halde sözü uzatma da duaya başla."*

684 Nice ki uçura her ṣubḥ murġ-ı zerrīn-bāl
Bu ābenūs ḳafesden sipihr-i mīnā-reng

"*Şişe renkli felek, bu abanoz kafes, yani gece karanlığından her sabah altın kanatlı bir kuş uçurdukça, yani güneş doğdukça."*

685 Şeref gökinde sen ol āfitāb-ı ʻālem-tāb
ʻUṭārid-i felek ursun ʻadūya tīr-i ḫadeng

"*Sen şeref göğünün cihanı aydınlatan güneşi ol. Feleğin 'utârid yıldızı da düşmanlarını ok ile vursun."*

Sıhhat-nâme

Sıhhatname

müstef'ilün/ müstef'ilün/ müstef'ilün/ müstef'ilün

Şu kasidenin Fatih için mi yoksa Bayezid için mi yazıldığına dair metinde sarahat yoktur. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nin 2949 numaralı nüshasının sayfa kenarına "Fatih hakkında" diye kurşun kalemle bir işaret yapılmış

Ye'cüc-i ẓulm ü fitnenüñ sedd-i sedīdin çekmege
Ol mefẖār-ı İskender-i Yūnāna ṣıḥḥat yaraşur

beytiyle delaletinden de Fatih için yazılmış olduğu anlaşılmıştır."

686 İki cihānuñ cānısıñ sen cāna ṣıḥḥat yaraşur
Cūd u kerem bürhānısıñ bürhāna ṣıḥḥat yaraşur

"*Padişahım; sen dünya ve ahiretin ruhu mesabesindesin. Senin gibi bir cana afiyet yaraşır. Cömertlik ve lütuf ü keremin delil ü burhanısın. Bir hana yakışan da sıhhattır.*"

687 Ḥüsn-i ruẖundur gül gibi 'ālem cemālin zeyn iden
Bād-ı elemden bu ruẖ-i ẖandāna ṣıḥḥat yaraşur

"*Âlemin cemalini süsleyen yanağının güzelliğidir. O güler yüz için münasip olan sıhhat ve afiyettir.*"

688 Dār-ı şifādan ḳapuña şerbet buyurmış la'l-i yār
Yazmış kenār-ı cāma kim sen ẖāna ṣıḥḥat yaraşur

"*Yârin dudağı, hastahaneden kapına şerbet göndermiş ve ilaç şişesinin kenarına senin gibi bir padişaha sıhhat yaraşır diye yazmış.*"

689 Her gūşede tesbīḥ ider dillü dilince kā'ināt
Zikri budur kim Ḫażret-i Sulṭāna ṣıḥḥat yaraşur

"*Her köşede bütün kâinat kendi dilince tespih etmekte ve padişah hazretlerine sıhhat yaraşır demektedir.*"

690 Ye'cüc-i ẓulm ü fitnenüñ sedd-i sedīdin çekmege
Sen mefḥar-ı İskender-i Yūnāna ṣıḥḥat yaraşur

"*Zulüm ve fitneye karşı sağlam bir set çekmek için İskender-i Yunânî'nin iftihar*

ettiği senin gibi bir şehriyâra sıhhat yaraşır."

Yecüc ve Mecüc'e karşı set yapan zatın "Zülkarneyn" olduğu Kur'an'da zikredilmektedir. Yemenli olan bu zata sonradan bir "İskender" lik ilavesiyle "İkender-i Zülkarneyn" Makedonyalı İskender'e de "İskender-i Yunânî" demişler, çok kere de birbirine karıştırmışlar, hatta ikisinin bir adam olduğunu iddia eylemişler. Galiba Ahmed Paşa da "sedd-i Yecüc"ü İskender-i Yunânî yaptı vehminde bulunuyor ki Fatih'le onu iftihar ettiriyor.

691 Baḫt ü sa'ādet taḫtınuñ aḥkāmın iḥkām itmege
Darü'ṣ-ṣafāda dāver-i devrāna ṣıḥḥat yaraşur

"*Tâli' ve saadet tahtının hükümleri muhkem kılmak için zaman hâkimi olan padişaha safa sarayında sıhhat yaraşır."*

[39]

2 Sıhhatnâme

692 Tedbīr ile leşker ṣıyup mektūb ile iḳlīm alan
Ol iftiḫār-ı milket-i 'Oṣmāna ṣıḥḥat yaraşur

"*Tedbir ve idare ile ordu kıran mektup göndermekle iklim alan ve Osman Gazi memleketinin övünmesine sebep olan o şehriyâra sıhhat yaraşır."*

693 Sū-i mizācın 'ālemüñ ḥikmetle ıṣlāḥ itmege
Sen Ḫıżr-dem 'Īsā-nefes Loḳmāna ṣıḥḥat yaraşur

"*Âlemin bozulmuş olan mizacını hikmetle düzeltmek için senin gibi Hızır ve İsa nefesli bir Lokman'a sıhhat yaraşır."*

694 İnsān-ı devlet 'aynınuñ vech-i münīriñ nūrıdur
Devlet umūrın görmege insāna ṣıḥḥat yaraşur

"*Nurlu yüzün insanların da devlet gözünün de nurudur. Devlet işlerini görmek için insana sıhhat yaraşır."*

695 Sā'd-i felek her ṣubḥ-dem fāl-ı sā'ādet ṭutmaġa
Muṣḥaf yüzünde āyet-i Raḥmāna ṣıḥḥat yaraşur

"*Sadi feleğin yani müşteri yıldızının her sabah saadet falı tutmak için Mushaf yüzüne bakacağı âyet-i Rahman'a sıhhat yaraşır.*"

696 Rūşen budur kim ʻālemüñ rūy-i murādın gösterür
Ayine-vār ol ṭalʻat-i raḫşāna ṣıḥḥat yaraşur

"*Âlemin muradı yüzünü gösteren ayna gibi parlak cemale sıhhat yaraşacağı aşikâr surette bellidir.*"

697 Bāġ-ı İrem bülbülleri Aḥmed bigi gül-bang ider
K'ol gül-izār-ı ʻandelīb-elḥāna ṣıḥḥat yaraşur

"*O gül yanaklı ve bülbül terennümlü padişaha sıhhat yaraşır diye Ahmed gibi İrem Bağı bülbülleri de gül-bang çekerler ve hep birden dua ederler.*"

698 Girmiş ḳaşı miḥrābına yāruñ gözi merdümleri
Ḥācet dilerler kim dil-i cānāna ṣıḥḥat yaraşur

"*Yârin gözlerindeki bebekler, kaşları mihrabına girmişler, sevgilinin kalbine sıhhat yaraşır diye padişah için afiyet temennisinde bulunuyorlar.*"

699 Yā Rab bu devlet bedrini ḳurtar küsūf-ı ẓaʻfdan
ʻİzzet gökinde ol meh-ı tābāna ṣıḥḥat yaraşur

"*İlâhî, o devlet-i aynı zaafa tutulmaktan kurtar ki o parlak kamere izzet semasında sıhhat yaraşır.*"

700 Naḳl olsun ol derd ü elem aʻdāña ey kān-ı kerem
Tā ḥaşre dek sen menbaʻ-ı iḥsana ṣıḥḥat yaraşur

"*Ey kerem madeni, sendeki o dert ve elem düşmanlarına intikal etsin. Senin gibi bir iyilik menbaʻına mahşere kadar sıhhat ve afiyet yaraşır.*"

1 Âh kim yâr

Der-medh-i Sultan Mehmed

Sultan Mehmet'in Methine Dair

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün

701 Āh kim yār bozup ḳa'ide-i yārluġı
Yine resm eyledi bünyād-ı cefā-gārluġı

"*Ah kim sevgili yârlık kaidesi bozdu ve cefakârlık usule resmiyet verdi."*

702 Gözi cāzūluḳ ile fitneler uyarmaḳ içün
Vardı nāz uyḳusına gözle bu mekkārluġı

"*Gözü sihirbazlıkla fitne ve fesat uyandırmmka için nazlı bir uykuya daldı. Sen onun bu hilekârlığına dikkat et."*

703 Būse tiryākin umarken dil-i bīmarumuza
Zehr-i ġam virdi ṣaçı gör bu siyeh-kārluġı

"*Hasta gönlümüze dudağından buse tiryakin umuyorken saçı gam zehri verdi. Şu siyeh-kârlığa yani zalimliğe bak."*

704 Baḥar eşmekde gözüm zevraḳı bulmazdı necāt
Yetişüp Ḫıżr-ı ḫaṭuñ eylemese yārluġı

"*Hattın Hızır gibi yetişip de yardım etmemiş olsaydı gözüm sandalı gam baharında seyr ü sefer etmekten kurtulamazdı."*

Eşmek: Sefer etmek demektir. " At sahibine göre eşer." mislinde olduğu gibi.

705 Ḫoşdur ol ġamzelerüñ ḫastaluġı kim yaraşur
Merdüm-i ẓālimüñ eksilmese bīmārlıġı

"*O gamzelerin yani göz kuyruklarının mahmurluğu hoştur ki zalimin hastalığı eksik olmasa yaraşır."*

706 Öldürürüm der imişsiñ demidür egleme gel
Bin kez öldür beni tek eyleme bizārluġı

"*Benim için öldürürdüm diyormuşsun. Dediğinin tam zamanıdır. Geciktirme, hatta bin kere öldür, fakat bana karşı usanç ve küskünlük gösterme."*

707 Ol ki yoluñda fedā eyledi evvel dil ü cān
Senden ol ṣaḳına mı girü ḳalan varluġı

"*Yolunda ilk önce gönlünü ve canını veren kimse geri kalan varlığını senden sakınır mı?"*

708 Ey beni şekl ü şemā'ille giriftār ḳılan
Düşmedün ne bilesin sen bu giriftārluġı

"*Ey suret ve sîretle beni aşkına giriftar eyleyen sen düşmemiş olduğun için böyle bir giriftarlığı ne bilirsin?"*

709 Bir gün eglen bizi ḫāk eyleme ey ġam ki nigār
Dem ola bir gün aña eski hevā-darluġı

"*Ey gam bir gün olsun eğlen de bizi öldürüp toprak haline getirme. Belki bir zaman gelir de sevgili eski dostluğumuzu hatırlar."*

[40]

2 Âh Kim Yâr

710 Gelüñāvāz-ı ney ü çeng ile mey nuş idelüm
Ṣalalum 'āleme āvāze-i mey-ḫārluġı

"Gelin ney ve çenk nameleri ile şarap içelim ve sarhoşluk naralarını âleme salıverelim."

711 Öykünürem dir ise ġonca lebüñe ne 'aceb
Söyledür ağıza ne gelse göñül darluġı

"*Gonca, dudağını taklit ederim derse şaşılmaz. Gönül darlığı ve can sıkıntısı ağza ne gelirse söyletir."*

712 Zülfi çengāline dil düzdünü ber-dār ider āh
Dil-berüñ ancaḳ ola bī-dile dil-dārluġı

"*Gönül hayırsızını zülfü çengeline asar. Dilberin aşka dostluk etmesi ancak bu olur."*

713 Dil-i ifgārumuzı çün ṭaġıdur kākül-i dost
Yā Rab ol zülfe bitit sen bu dil-ifgārluġı

"*Yârin kâkülü yaralı gönlümüzü perişan ediyor. İlâhî, sen o zülfe bu cefakârlığa nihayet verdir.*"

714 Aḥmedincitme dil-i dil-beri nāleyle ṣaḳın
Ḳoma ger 'ārif iseñ rāh-ı kem-āzārluġı

"*Ey Ahmed, sakın dilberin gönlünü incitme. Arif isen insan incitmemek yolunu bırakma.*"

715 Ṣāh 'adliyle cihān cevr elini kesmiş iken
Ḳaç başı ile ider ol ṭurra bu ṭarrārluġı

"*Padişah, adliyle cihanın zulüm elini kesmiş iken ol turra, yani sevgilinin saç büklümleri ne cesaretle böyle yan kesicilik yapabilir?*"

716 Ol ki gösterdi Mesiḥāya revān-baḫşluġı
Ol ki öğretdi Ferīdūna cihān-dārluġı

"*O padişah ki İsa'ya can vermesini göstermiş, Feridun'a cihandarlığı yani padişahlığı öğretmiştir.*"

717 Ḫusrevā kimi şefi' idineyüm ḫışmuña kim
Luṭfuña tayanup itdim bu güneh-gārluġı

"*Padişahım, gazabına karşı kimi şefaatçi edineyim? Bu günahkârlığı lütfuna itimat ederek yaptım.*"

718 Ṭutmışuz çünki ḫacālet yüzine 'özr eteğin
Dāmen-i afvüñ iderse n'ola settārluġı

"*Biz, utanmış yüzümüze azar eteğini tuttuk. Senin affın eteği de settarlık edip kabahatimizi örterse ne olur?*"

719 Ḳalem-i 'afv çek ey sāye-i Ḥaḳ sehvüme kim
Germdür şefkatüñü 'afve ḫarīdārluġı

"*Ey hakkın gölgesi, yanlışlıkla yaptığım bir kusuru af kalemiyle çiz ki şefkatin, affa müşteri olmakta pek hararetlidir."*

Kerem Kasidesi

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

735[109] Ey muḥīṭ-i keremüñ ḳaṭresi 'ummān-ı kerem
Bāġ-ı cud ebr-i kefüñden ṭolu bārān-ı kerem

"*Ey lütuf ve keremi ulu denizinin bir damlası ayrıca kerem ummanları teşkil eden cömertlik bağı, senin bulut gibi feyizli avucundan kerem yağmuru gibi doludur."*

736 Maṭla'-ı ṣubḥ-ı ẓafer mihr-i zekā ebr-i ḥayā
Āsumān-ı 'aẓamet dāver-i devrānı kerem

"*Sen zafer sabahının doğusu, zekâ ve deha güneşi, hayırlı yağmurlar bulutu, büyüklük ve yükseklik seması, keremkârlık devrinin adil bir hükümdarısın."*

737 Tāc-baḫş-ı ser-i sulṭān-ı salāṭin-i cihān
Zīnet-i taḫt ü nigīn ḥażret-i sulṭān-ı kerem

"*Dünyadaki padişahlar padişahının başına taç bağışlayan ve taht ile hatemin zineti bulunan bir kerem sultanısın."*

738 Ẓıll-ıḤaḳ Şah Muḥammed ki işigi gökinüñ
Kem-terīn ılduzı olur meh-i tābān-ı kerem

"*Allah'ın gölgesi*[110] *yani onun dünyada vekili bulunan Mehmed Şah ki kapısının eşiği –yükseklikte gökyüzüne benzetilir- keremin parlak kameri, oranın sönük bir yıldızı olur."*

739 Ayaġı ṭopraġıdur cevher-i iksīr-i ḫayāt
Āsitānı tozıdur sürme-i a'yān-ı kerem

"*Onun bastığı toprak, hayat iksirinin cevheri, eşiğinin tozu da kerem sahiplerinin gözlerine sürmedir."*

[109] Tâhirü'l-Mevlevî40. varakta 719. beyitten 735. beyte geçmiştir. (haz. n.)
[110] Sultan, yeryüzünde Allah'ın gölgesidir hadisine işaret.

740 Açılur ḫulḳı nesīmiyle gül-i gülşen-i cūd
Bezenür luṭfı zülāliyle gülistān-ı kerem

"*Onun güzel ahlakı nesiminin esip okşamasıyla cömertlik bahçesinin gülleri açılır. Lütuf ve ihsanı suyunun cereyan etmesiyle de kerem gülistanı çiçekler açıp süslenir."*

741 Baḥr-ı aḫżar ne durur ḳulzüm-i cūdında habāb
Ḳaṭre-i feyżi nedür ebr-i dür-efşān-ı kerem

"*Şu yeşil deniz, yani gökyüzü nedir? Onun cömertlik denizinde bir su kabarcığı, onun bir damlacık feyzi nedir? İnci yağmuru yağdıran bir kerem bulutu."*

742 Kefi bir demde niṣār itdügi gencüñ 'öşrin
Ḥaşre dek vezn idemez keffe-i mīzān-ı kerem

"*Avucunun bir anda –muhtaç olanlara- serptiği hazinenin onda birini, kerem terazisinin gözü kıyamet kopuncaya ve mahşer kuruluncaya kadar tartamaz."*

[41]

743 Bī-ḳıyās olalı iḥsānlaruñ ey ḫüccet-i cūd
Ḳāṭī' oldı cedel-i ḫasmuñı bürhān-ı kerem

"*Ey cömertlik hücceti senin enam ve ihsanın kıyasa gelmez dereceyi bulalıdan beri, kerem ve sehâ burhanı, hasmının bahs ü cedele kalkışmasını kesip atmıştır."*

744 Ne melek-ḫūy meliksüñ dem-i luṭfuñ ile
Kevṣer-i cūd aḳıdur ravża-ı Rıḍvān-ı kerem

"*Sen ne melek huylu bir meliksin ki lütfunun bir demi, yani lütufkâr bir sözünle kerem cennetinin ravzası cömertlik Kevser'i akıtır."*

745 Ne kerāmet ḳodı Ḥaḳ ẕāt-ı kerīmüñde k'olur
Ayaġuñ baṣduġı yer çeşme-i ḥayvān-ı kerem

"*Cenab-ı Hak kerim olan zatına nasıl bir keramet vermiş ki ayağının bastığı yer, keremin abıhayat çeşmesi oluyor."*

746 Bulmasa nām-ı şerīfüñle şeref nāme-i cūd
Ebter olurdı ḳamu defter ü dīvān-ı kerem

"*Kerem emirnamesi, mübarek adınla şeref bulmasa lütuf ve kerem divanının bütün defterleri hükümsüz kalırdı.*"

747 Gün bigi salṭanatuñ ṭopu göke aġsa ne ṭāñ
Saña ṣunıldı bu meydānda çü çevgān-ı kerem

"*Saltanatının topu güneş gibi gökyüzüne yükselse şaşılır mı? Bu cömertlik meydanında kerem çevgânı sana verilmiştir.*[111]"

748 Baḥr-ı cūduñ nice şerḥ ola k'anuñ reşḥasıdur
Ḥāṣıl-ı kān-ı seḫā māye-i 'ummān-ı kerem

"*Senin deniz gibi olan cömertliğin nasıl anlatılabilir ki sehâvet madeninin Musul'u ve kerem ummanının sermayesi onun bir sızıntısından ibarettir.*"

749 Salṭanat ḫıl'atini ḳaddüñe ḫayyāṭ-ı felek
Rāst biçmese açılmazdı girībān-ı kerem

"*Felek terzisi, padişahlık elbisesini senin boyuna göre biçmemiş olsaydı kerem yakası açılmazdı.*"

Eskiden hazır olarak satılan gömleklerin yakası açılmaz, alanın boynuna göre kesilirmiş. Şair diyor ki felek terzisi padişahlık elbisesini senin boyuna ölçüp biçip kesmemiş olsaydı onun yakası hiç açılmazdı. Yani onu kimse alıp da kullanamazdı. Yakın vakitlere kadar kullanılan "yakası açılmadık söz" tabiri vardı ki hiç söylenilmemiş bikr-i mazmun manasına idi.

750 Nerde zer var ise dest-i zer-efşānuñ ile
Ḥarf-i zer gibi perākendedür ey kān-ı kerem

"*Ey kerem madeni; nerde altın varsa inci saçan elinle zer kelimesini teşkil eden harfler gibi dağınık bir hâldedir.*"

751 Sīm ṣūretde sitem şekli ile yazıldıġıyçün
Taġıdursuñ anı düşman gibi ey ḫ̆ān-ı kerem

"*Gümüş demek olan "sîm" zulüm manasına gelen "sitem" kelimesini yazılışta andırdığı için ey kerem ve 'âtıfet sultanı; sen onu düşman gibi dağıtırsın.*"

[111] "Gûy" denilen bir top ve "çevgân" tabir edilen çengelli bir sırık ile oynanılan oyuna işaret.

752 Gök tenūrında ḳurı ḳurṣ oḳınur mihr ile māh
Ḫˇān-ı luṭfuñla firāvān olalı nān-ı kerem

"*Lütufkâr sofranda kerem ekmeği çoğaldığından beri, gökyüzü fırınındaki güneşle aya kurumuş bir pide diye bakılmaktadır."*

753 Kāse-i ḥırṣ ṭoyar sofra-i iḥsānuñdan
Dest-i in'amuñ ile 'ām olalı ḫˇān-ı kerem

"*Kerem sofrası inam ve ihsanın eliyle umuma açılalıdan beri o inam ve ihsandan herkesin hırsı kâsesi dolmuş ve doymuştur."*

754 Mihr-i cūduñ çemen-i lüṭfa zer-efşān olalı
Gülşen-i dehri bezer nergīs-i bostān-ı kerem

"*Cömertlik güneşin lütuf çayırına altın şu'â'lar saçalıdan beri keremin mest nergisleri zaman gülşenîlerini bezemiştir."*

755 Būy-i ḫulḳuñdan alur müşg bigi kim o ṭutar
Ḫôş revāyiḥle cihān bağını reyḥānı kerem

"*Misk gibi olan güzel tabiatından rayiha aldığı için kerem fesleğeni dünya bağını takdir etmektedir."*

756 İḥsān-ı ḫalḳsıñ ey vāsıṭa-i 'ıḳd-ı kirām
Her le'imüñ sözin işitme budur şān-ı kerem

"*Ey büyük adamlar gerdanlığının vasıtası birbirine rabt edecek kopçası olan; sen en güzel ahlaklı bir zatsın. Onun için her alçaklık sözünü dinlemeye keremin şanı budur."*

Şair Fatih'in ecdadıyla ehfâdını bir gerdanlığa kendisini de iki ucunu bağlayacak olan kopçaya benzetiyor.

757 Aḥmed'üñ kesdi dilin ġam maḳaşı şem' bigi
Saña lāyıḳ diyemez medḥiñi sulṭān-ı kerem

"*Ey kerem sultanı; gam ve keder makası mum gibi Ahmed'in dilini kesmiş olduğu için sana layık medih ve senada bulunamıyor."*

758 Sen Süleymānı ne dille öge bir mūr-ı żaʿīf
Getüre nuṭḳa meğer lüṭfuñ ile anı kerem

"*Süleyman peygamber gibi olan seni karınca gibi olan ben hangi bir dille methedebilirim meğer ki ne senin lütuf u keremin beni söyletsin.*"

[42]

759 Ḫusrevā pāreledi cevr eli ṣabrum yaḳasın
Dest-gīr olsa demidür baña dāmān-ı kerem

"*Padişahım; zulüm pençesi sabrımın yakasını parçaladı. Kerem eteğinin elimden tutacak zamanı geldi.*"

760 Midḥatüñ bülbülini ġam ḳafesinde ḳoma kim
Ḥayfdur ṭūṭīye zehr ey şekeristān-ı kerem

"*Ey kerem şekeristanı; şekere alışmış olan bir tûtîye zehir yedirmek yazıktır. Medih ve senanın bülbülü olan beni artık gam kafesine hapsetme.*"

761 Ḳul ḫaṭā ḳılsa nola ʻafv-i şehenşāh ḳanı
Ṭutalum iki elüm ḳanda imiş ḳanı kerem

"*Ben kulun hata ettimse padişahımın affı nerede? Farz edelim ki iki eli kanda bir caniyim, hani efendimizin lütuf ve keremi?*"

762 Umaram cürmümi ġarḳ itmege raḥmet ṣuyına
Mevc-i iḥsānuñ ile cūş ide ʻummān-ı kerem

"*Kabahatimi af ve rahmet suyuna gark eylemek ve beni pîr ü pâk etmek için ihsanın dalgasıyla kerem ummanının kabarcığını umuyorum.*"

763 Ben ḳara ṭopraġum iḥyā-yi memāt itmek içün
Yaġsa cūduñ bulıṭından nola nīsān-ı kerem

"*Ben kara ve bakımsız bir toprak halindeyim. Avarız-ı mevâtı yani ulu toprağı diriltmek için cömertliğinin bulutundan nisan yağmuru gibi lütuf ve kerem yağsa ne olur?*"

764 Nice insān ola ʻālemde ʻübeyd-il-iḥsān
Nice kim ola cihān tābiʻ-i fermān-ı kerem

"*Âlemdeki insanlar, ihsan kulu oldukça ve cihan kerem fermanına tabi bulundukça…"*

765 Nice k'iḳlīm-i mürüvvetde geçe ḥükm-i vefā
Nice dīvān-ı ʻaṭāda ṭura divān-ı kerem

"*Mürüvvet ikliminde vefa hükmü geçtikçe, 'atâ divanında lütuf ve kerem divan durdukça…"*

766 Dest-i iḥsānuñ ile yapıla bünyād-ı seḫā
Pāye-i ḳadrüñ ile yücele eyvān-ı kerem

"*Sehâvet temeli, ihsanının eliyle atılmış, lütuf ve kerem köşkü de kadrinin derecesiyle yükselmiş."*

767 Nice kim Kāʻbe müsāfirlerini lüṭf-ı ilah
Raḥmet-i ḫˇānına her sāl ide mihmān-ı kerem

"*Allah'ın lütfu, her sene Kâbe misafirlerini yani hacılarını merhamet sofrasına kerem mihmanı ettikçe"*

768 ʻĪd-ı ferḫundeñe ḳurbān ide aʻdāñı Ḫudā
Sen aḥibbāña buyur āb-ı seḫā nān-ı kerem

"*Cenâb-ı Hak düşmanlarını mübarek bayramda kurban etmiş. Sen ise dostlarına cömertlik suyu ve kerem ekmeği ihsan et."*

769 ʻÖmr-i ḫaṣmuñ ire tāriḫ bigi pāyāna
Nāmuñı nāme-i iḳbāl ide ʻunvān-ı kerem

"*Düşmanın ömrü, tarih gibi sona ersin. İkbal ve saadet namesi, senin adına kendisine kerem unvanı edinsin."*

Kerem Kasidesi

77 Bazı nüshalarda bu "Kerem Kasidesi" Kerem Kasidesi'ne karıştırılmış ve uzunca bir kaside halinde yazılmıştır.

Şu kıta, vezni ve kafiyesi, hatta misali itibariyle Kerem Kasidesi'nin bir parçası gibi sayılırsa da değildir, çünkü bütün divan nüshalarında ayrı ve "kıta" başlığı altında

yazılmıştır. Mevzu dolayısıyla iki manzume arasında heyecan ve samimiyet nokta-i nazarından büyük bir fark vardır. Birincisi şairin ölümden kurtulması, ikincisi ise azaltılan tahsisatının artırılması tahnitini havidir. İhtimal ki Kerem Kasidesi, paşanın azli ve Bursa'ya nefyi sırasında tahsisatı kesilmiş yahut indirilmiş olması üzerine yazılmıştır.

770 Ḳullaruz ḥālümüz anlatmaya geldük ḳapuya
İntiẓāruz ki icāzet vire sulṭān-ı kerem

"*Biz halimizi anlatmak için kapıya gelmiş kullarız. Kerem sultanı izin vermiş de maruzatta bulunalım diye bekliyoruz."*

771 Ḫusrevā pādişehā lüṭfuñı dil şerḥ idemez
Gerçi medḥüñle ṭolar defter ü divān-ı kerem

"*Sultanım, padişahım, kerem defterleri ve divanları methinle, dolu olmakla beraber lütuf ve keremini hiçbir dil anlatamaz."*

772 Āsitīn-i kerîmüñden pür olur dāmen-i çarḫ
Āsitānunda açılduḳça girībān-ı kerem

"*Kapında keremin yakası, yani kerem torbalarının ağzını açıldıkça yeninin akıttığı altın ile bizzat keremin elini tutar."*

773 Dürr ü gevher ṣaçılur ḳaṭre-i bārān yirine
Çünki cūduñ bulıṭından yaġa nīsān-ı kerem

"*Cömertlik bulutundan nisan yağmuru gibi kerem rahmeti yağmaya başlayınca etrafa yağmur damlası yerine inci ve mücevher saçılır."*

774 Kimyā oldı ḳamu ehl-i seḫānuñ naẓarı
Olalı ḫak-i derüñ sürme-i a'yān-ı kerem

"*Kapının toprağı kerem sahiplerinin sürmesi olalıdan beri cömertlik nazarı kimya ve iksir derecesini buldu."*

775 Himmetüñ ḫaylı seḫā mülkine ḳılduḳça nüzūl
Çünki her gūşe-i ḫaymeñ ola meydān-ı kerem

"*Himmetin süvarisi cömertlik memleketine indikçe çadırının her köşesi bir kerem*

meydanı olmaktadır."

776 N'içün iflāsum ola mūcib-i taḳlīl-i 'aṭā
N'içün iḫlāṣum ola bā'iṣ-i ḥirmān-ı kerem

"*Müflis hâline gelişim neden 'atiyyemin azalmasına sebep oluyor, ihlasım ise niçin keremden mahrumiyetime meydan veriyor?"*

777 Ne revādur ki cihān lüṭfuña ġarḳ olmış iken
Ḳapu ḳapu dilenem bulamayam nān-ı kerem

"*Cihan lütfuna müstefrik iken müstesna olarak kapı kapı dilenmesi ve bir dilim kerem ekmeği dilenmesi ve bir dilim kerem ekmeği bulamaması yakışır mı?"*

778 Nice bir gülmeye bu ġonca-i gül-zār-ı ümīd
Bezenürken dem-i lüṭfuñla gülistān-ı kerem

"*Latif nefsinle kerem bahçesi çiçek açar ve seslenirken bu ümit gülzarının goncası, yani kapalı gönlü ne vakte kadar açılıp gülmeyecek?"*

779 Ṣu baturmaz utanur kendi mürebbālarını
Beni n'içün batura ġuṣṣāya 'ummān-ı kerem

"*Su, kendi yetiştirdiği otları batırmaya utanırken kerem ummanı olan zat-ı şahane beni nasıl gam ve kedere batırır?"*

780 Beni ḫ̆ār eyleme çün 'izzeti sen virmiş idüñ
Lūṭfuña olma peşimān ki budur şān-ı kerem

Bana büyüklük ve yüksekliği sen vermiş iken şimdi hakir ve zelil bırakma ve ettiğin lütfa pişman olma ki lütuf ve keremin şanı budur.

[43]

2 Kerem Kasidesi

781 Ḫāric-i merkez ü ḥadd oldı çün üftādelügüm
Demidür merḥamet it var ise imkān-ı kerem

"Düşkünlüğüm tahammül haddinin merkezi dışına çıktı. Kerem imkânı varsa

hâlime acı ki tam zamanı gelmiştir."

782 Ne kerem ola ki maġlūb idine anı günāh
Ne güneh var ki zebūn eyleyemez anı kerem

"Günahın mağlup edebileceği kerem, nasıl bir keremdir? Keremin galibe çalamayacağı hangi bir günah vardır?"

783 Ṭutmuşuz çünki ḫācālet yüzine ʻöẕr etegin
ʻAyb-pūş olsa baʻīd olmaya dāmān-ı kerem

"*Utancımızdan gaddar eteğini yüzümüze tutuyoruz. Dâmenin ayıbımızı örtmesi, uzak ve mahal bir şey değildir."*

784 ʻĀmdur lüṭfuñeğer bizde liyāḳat yoġ ise
Lāyıḳ it lüṭfuñ ile lüṭfuña ey kān-ı kerem

"*Ey kerem madeni, senin lütfun umumidir ki liyakat aramaz. Eğer liyakatimiz yoksa kendi lütfunla bizi lütfuna layık bir hale getir."*

785 N'için kim ṭuta varaṭṣafḥaları defteri cūd
N'için kim yaza ḳalem dillere dīvān-ı kerem

"*Kâğıt sayfaları toplatıp cömertlik defteri teşkil ettikçe ve kalemler göklere kerem divanını yazdıkça"*

786 Yir ü gök medḥüñ oḳusun sen oṭur devlet ile
Āsumān taḫtuñ ola menzilüñ eyvān-ı kerem

"*Sen devletinle otur, yer ve gök methini okusun, gökyüzü tahtın, kerem köşkü de konağın olsun."*

İkinci Kerem Kasidesi

mefʻûlü/ mefâʻîlü/ mefâʻîlü/ feʻûlün

787 Yine ʻīd oldı bu gün irdi çü devrān-ı kerem
Ẕevk u ʻayş it yine ḫurrem olup ey kān-ı kerem

"*Yine bayram oldu ve lütuf ve kerem zamanı geldi. Ey kerem madeni mesut ve bahtıyar olarak yaşa ve zevk et."*

788 Dest-i cūduñla seniñ ‘ām olalı iḥsānuñ
Ḳapuña geldi umar āb-ı seḫā nān-ı kerem

“*Cömertlik elinle ihsanın umumi olalı cömertlik suyuyla kerem ekmeği de kapına gelmesini ummaktadır.”*

789 Cūduñuñ ḳaṭresidür ḳulzüm-i zeḫḫār-ı necāt
Lūṭfuñuñ ẕerresidür ebr-i dür-efşān-ı kerem

“*Kurtuluş denizi, cömertliğin bir damlası, inci saçan bulut da lütfunun bir zerresidir.”*

790 Naẓar-ı merḥametüñ cevher-i iksīr-i ḥayāt
Āsitānuñ tozıdur mihr-i dıraḫşān-ı kerem

“*Merhametli bakışın, hayat iksirinin cevheri, kapı eşiğinin tozu da parlak bir kerem güneşidir.”*

791 Yine cūdıñla biter verd-i gülistān-ı ‘aṭā
Yine sözüñle olur meyve bostān-ı kerem

“‘*Atâ gülistanın gülü senin cûdunla açılır. Kerem bostanının yemişi de senin feyzinle yetişir.”*

792 Açılur ḫulḳuñ ile bu gül-i gül-zār-ı cemāl
Ṣalınur lüṭfuñ ile yine bu ‘aṭşān-ı kerem

“*Güzellik bahçesinin gülü, güzel ahlakın ile açılır. Kerem susamışları da ancak senin lütfun ile suya kavuşur.”*

793 Bezenür serv boyuñla yine bu bāġ-ı vücūd
Açılur gül yüzüñ ile gül-i ḫandān-ı kerem

“*Bu varlık bağı, senin servi boyunla süsleniyor. Keremin gülen gülü de senin gül yüzünle açılır.”*

794 Ṭūṭī-i nuṭḳuña lāyıḳ ṣekeristān-ı maḳāl
Bülbül-i ṭab‘uña layıḳ bu gülistan-ı kerem

"*Söz şekerliği, senin tûtî gibi olan nutkuna, kerem gülüstanı da bülbül gibi olan tabiatına mahsustur.*"

795 ʻİlmüñ ile oḳınur nusḫa-i devrān-ı ʻulūm
ʻAdlüñ ile yazılur defter ü divān-ı kerem

"*Zamane bilgilerinin nüshası, ilmin sayesinde okunur, kerem defteri ve divanı da senin adın ile yazılır.*"

796 Yaʻni kim āṣaf-ı devrān muʻīn-i fużalā
K'ayaġı ṭopraġıdur sürme-i aʻyān-ı kerem[112]

"*Söylediklerimle zamanın sadrazamı ve ilim ve fazilet ashabının yardımcısı olan zatı kastediyorum ki ayağının toprağı, lütuf ve keremde ileri gelenlerin gözlerine sürmedir.*"

797 Olmaya ẕāt-ı şerīfüñ bigi bir cism-i lāṭîf
Gelmeye rūḥ-ı ʻazīzüñ bigi bir kān-ı kerem

"*Mübarek zatın gibi latif bir cisim olmaz. Aziz ruhun gibi de bir kerem madeni gelmez.*"

798 Maṭlaʻ -ı şems-i ḍuḫā mecmaʻ-ı envār-ı ʻaṭā
Menbaʻ-ı cūd u seḫā māye-i ʻummān-ı kerem

"*Sen kuşluk güneşinin doğusu, 'atâ ve ihsan nurlarının toplandığı yer, cömertlik suyunun kaynağı, kerem ummanının da feyzisin.*"

799 Merkez-i ṣıdḳ u ṣafā da'ire-i noḳṭa-i cūd
Ḳāṭiʻ-i ḥıḳd u ḥased ḥüccet-i burhān-ı kerem

"*Keza sıdk ve safanın merkezi, cömertlik dairesinin noktası, kini ve hasedi kestirip kaldıran, lütuf ve keremin de*"

[112] "Bu beytin sonuna dipnot işareti bırakılmış fakat sayfanın en altına sonradan yapıştırılan bir kâğıt parçası dipnotun üzerini kapatmış olduğundan dipnot okunamamıştır." (haz. n.)

[44]

İkinci Kerem Kasidesi

800 Ẓulmet-i faḳruñ içinde ḳalana göster yol
Maṭla‘ından toġıcaḳ bu meh-i tābān-ı kerem

“*Keremin bu parlak kameri doğar doğmaz, fakirlik karanlığı içinde kalmış ve etrafını görmez olmuş olana yol gösterir.”*

801 Ne Mesiḥā-dem olursıñ ki dem-i lüṭfuñ ile
Kevṣer-i cān aḳıdur ravża-i Rıḍvān-ı kerem

“*Sen nasıl İsa nefesli bir zatsın ki senin de bir nefesinle keremin cennet ravzası can kevseri akıtır.”*

802 Yā dehānuñda seniñçün ne kerāmet ḳodı Ḥaḳ
Teşne-i cūda olur çeşme-i ḥayvān-ı kerem

“*Acaba Allah, senin ağzına nasıl bir keramet ihsan etti kicömertlik susuzu için abıhayat kaynağı oluyor. Yani ağzın “dirile” diyerek bir fakiri ihya ediyor.”*

803 Bu felek yazmasa nusḫañdan eğer nāmesini
Yañlış olaydı ḳamu defter ü divān-ı kerem

“*Bu felek keremnamesini senin nüshandan yazmasa idi keremin bütün defter ve divanı yanlış olurdu.”*

804 Saña biçdi yine bir ḫıl‘aṭi ḫayyāṭ-ı cihān
Kim anuñ dāmeni cūd oldı girībānı kerem

“*Dünya terzisi sana öyle bir hilat biçti ki eteğini cömertlik, yakasını kerem teşkil etti.”*

805 Baḥr-i cūduñda ‘aṭā zevraḳına yelken urup
Bād-ı lüṭfuñla bu gün gezdürür uş anı kerem

“*Cömertilğinin denizinde ihsan sandalına rüzgâr yelken açmış, kerem zamanı gelince lütfunla gezdiriyor.”*

806 Ebr-i feyżüñden irer her yaña bāran-ı seḫā
Ḥavż-ı cūduñdan olur toptolu kīzān-ı kerem

"*Feyzinin bulutundan her tarafa sehavet yağmuru yağmakta, cömertliğinin havuzundan da kerem kâseleri ağızlarına kadar dolmaktadır."*

807 Nola gül-zār ola ṭab'um bite medḥüñ güli kim
Ebr-i cūduñla yaġar çün baña nisān-ı kerem

"*Tabiatım gül bahçesi olup da methin orada gül gibi açılacak olursa çok mu? Cömertlik bulutundan bana nisan yağmuru gibi lütuf ve keremin yağmaktadır."*

808 Şem'-veş bezm-i kemālüñde yanar rişte-i dil
Nola rūşen dir isem medḥüñi sulṭān-ı kerem

"*Ey kerem sultanı, sana parlak methiye söylüyorsam şaşılacak şey mi? Kemâlî meclisinde gönül ipliği mum gibi yanmaktadır."*

809 Nola ger yād idesin Aḥmed'i bir lüṭfuñ ile
Gerçi lāyıḳdeğülem saña budur şān-ı kerem

"*Tarafından tahattura layık olmamakla beraber Ahmed'i bir kere hatırlasan ne ollur ki kerem şanı da budur."*

810 Ehl-i fażluñ bilinür ḳadri senüñ ḳapuñda
Ḥazretüñ alsa eline yine mizān-ı kerem

"*Fazilet sahibi olanların değeri senin kapında bilinir. Hazretiniz yine kerem mizanını ele alsanız da kapıdakilerin değerini tartsanız."*

811 Şeker-i midḥatüñüñ ṭūṭīsi çok çünki şehā
Görme her ṭūṭīyi bir ey şekeristān-ı kerem

"*Şahım efendim, şeker gibi tatlı olan methinin de tûtîsi çoktur. Fakat ey şeker menba'ı her tûtîyi bir görme."*

812 Nice k'iḳlīm-i mürüvvetde geçe ḥükm-i vefā
Nice ki ṣaḥn-ı 'aṭāda ṭura dīvān-ı kerem

"*İnsanlık ikliminde vefa hükmü geçtikçe ve 'atâ sahnında kerem divanı*

kuruldukça…”

813 Şeref adunla bula nāme-i iḳbāl ü ‘aṭā
Cūduñ ile yazıla defter ü dīvān-ı kerem

“*Vergi ikbalnamesi senin adınla şeref bulsun ve kerem defteri ve divanı cömertliğin ile yazılsın.”*

814 Dest-i in‘āmuñ ile yapıla bu ḳasr-ı seḫā
Himmetüñle yücele bu eyvān-ı kerem

“*Seha köşkü inamın eliyle yapılsın, kerem sarayı da himmetinle yükselsin.”*[113]

[45]

Âb Kasidesi

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘îlü/ fâ‘ilün

Der medh-i Sultan Bayezid bin Mehmed Han

Sultan Bayezid bin Mehmed Han’ın Methine Dair

853 Şaçsa benefşe zülfine ol gül-iẕār āb
Şāmi gül-āb bigi olur müşg-bār āb

“*O gül yanaklı güzel, menekşe gibi kokulu zülfüne su serpecek olursa su, Şam’ın gül suyu gibi misk yağdırıcı olur.”*

Yani zülfüne serpilen sular, o zülfün rayihasını alır da Şam gül suyu gibi güzel kokulu olarak dökülür.

854 Ḫaṭṭ-ı ‘iẕār mı bu yā ḫod ḥüsn mevc urup
Düşürdi mi kenāreye müşg-i tātār āb

“*Sevgilinin yüzündeki hattı, yoksa güzellik denizi dalgalandı da sular kenara Tataristan miski mi attı?”*

855 Ruḫsaruñābı ateşümi niçün artırur
Teskīn iderken āteşi ey gül-‘iẕār-ı āb

“*Gül yanaklım; su, ateşi söndürürken yanağının letafeti benim ateşimi niçin*

[113] “Yazar burada 814. beyitten 853. beyte geçmiştir.” (haz. n.)

artırıyor?"

Âb hem su hem letafet manasında olduğundan Paşa bir cinas yapıyor.

856 Peykān-ı tīrüñ eylese dilden güzer ne ṭañ
Çünkim şikeste şīşede ḳılmaz ḳarār āb

"*Okunun –iyice su verilmiş ucu- kalbimden geçse şaşılır mı? Kırık şişede su durmayacağı malumdur."*

857 Servi boyuñı gördi ki gelmez kenāreye
Ḥasretten aġlayup yürür uş zār zār āb

"*Servi boyunun kenara gelmeyeceği yani kucaklanamayacağı için su hasret ciğerde işte ağlaya ağlaya akar gider."*

858 Aġladıġumca nāz idüp arturdı sūzumu
Eşkümden özge görmedüm āteş-şimār āb

"*Ben ağladıkça o nazlanıp yanışımı artırdı. Gözyaşımdan başka ateş-i meyve yetiştiren bir su görmedim."*

859 İḥyā-yi meyyit itse kerametle ṭāñdeğül
Şol meşrebe ki andan içer ol nigār āb

"*O güzelin su içtiği maşraba kerametle ölü diriltmiş olsa şaşılamaz. Çünkü o dudaklar abıhayat kaynağıdır."*

860 Dil vaṣluñ ile şād iken añdurma hecrüñi
Oḳ urma yüregine içerken şikār āb

Gönül vuslatınla sevinmekte iken ayrılığını hatırına getirme. Bir av hayvanı su içerken yüreğine ok saplama.

861 Dür güş-vārıñ aşma benā-güşuñ üstine
Şerm-i ruḫuñdan olmasın ol güş-vār āb

"*İnci küpeni kulak tozunun üstüne asma ki yanağının letafetinden utanıp su kesilmesin."*

2 Âb Kasidesi

862 Nā-gāh varup āba nigāh itme kim seni
Meftūn ider cemālüñe āyine-vār āb

"*Su kenarına gidip sathına bakma ki su ayna gibi aksini gösterir de seni kendi cemaline meftun eder."*

863 Bārī naẓar ḳılarsañ ana ḫande eyle kim
Görine ṭopṭolu güher-i şāh-vār āb

"*Gidip bakacak olursan bari gülümse ki dişlerinin aksiyle su padişahlara layık incilerle dolu görünsün."*

864 Ṣal ḫāke sāyeñi kim ola müşg-bū zemīn
Ṣaç ṣuya cür'añı kim ola şehd-bār āb

"*Gölgeni toprağa düşür ki zemin misk kokulu olur. İçtiğin şarabın cür'asını suya saç ki o su bal gibi tatlılansın."*

865 Vaṣf-ı lebüñde kim añar āb-ı ḥayātı kim
Mey meclisinde olmaz iñen ḫôş-güvār āb

"*Dudaklarını vasfederken abıhayatı kim hatıra getirir. Şarap meclisinde su o kadar hazmedilmez."*

866 Yāra didüm ki böyle hevā-dār iken saña
Çün irdi ḳaṣruña niçün ider güẕār āb

"*Sana bu kadar düşkün olduğu halde köşküne varınca su niçin durmayıp geçiyor? diye yâre sordum."*

867 Didi cemālümi göricek kendüden gider
Ḥüsnüm tecellīsinden olur bī-ḳarār āb

"*Cevap verdi ki, cemali görünce kendinden geçer ve hüsnümün tecellisinden bir yerde duramaz olur."*

868 Ṭoldurdı şīşesin gözümüñ ḥasret-i ruḫuñ
Gül yapraġı bigi ki ḳodı yādigār āb

"*Yanağının hasreti, gözümün şişesini doldurdu da suyun yaigar bıraktığı gül yaprağına döndü.*"

869 Ābıñ murādı buydı k'ire cemālüñe
Luṭf it yüzüñi yu ki ola kām-gār āb

"*Suyun muradı cemaline ermekti. Lütfet yüzünü yıka ki su, muradına ermiş olsun.*"

870 Giceyle ṣuya girme ki tābıyla cismiñüñ
Ṣemsü'ḍ-ḍuḫā gibi görine ṣu'le-dār āb

"*Gece vakti suya girme. Girecek olursan vücudunun parlaklığından su, kuşluk güneşi gibi parlak görünür.*"

871 Eşküm revān olur ruḫ-i zerdümde gūyiyā
Berg-i ḫazān içinde aḳar zer-nigār āb

"*Sararmış yüzümde gözyaşlarımın akışı hazan yaprakları arasında suyun yaldızlı cereyanını andırır.*"

872 Kābe ḳapuñ yolında sebīl itmege yaşum
Hecrüñ beriyyesinde çeker yüz ḳaṭār āb

"*Gözyaşlarımı Kâbe kapının yolunda sebil etmek için ayrılığın çöllerinde yüz katar su taşıtmaktayım.*"

873 Ṭurmaz yüzüñi görmese burc-ı bedende ruḥ
Ṭutmaz ḳarār bulmasa ehl-i ḥişār āb

"*Ruhum, yüzünü görmeyince beden burcunda duramaz. Nitekim muhasarada bulunanlar su bulamayınca karar edemez.*"

[46]

3 Âb Kasidesi

874 Āhum riyāḥı depredüben ġam ġamāmını
Bārān-ı eşküm ile ṭolar her diyār āb

"*Ahımın rüzgârları gam bulutu kımıldadığı için her memleket gözyaşı*

yağmurlarıyla doldu."

875 Hecrüñde dil ḳılur haber-i vaṣluñārzū
Ṣan rūz-ı ābda özler rūze-dār āb

"*Ağustos ayında oruç tutmuş kimsenin suyu özlemesi gibi gökler de senin ayrılık günlerdinde senin vuslatın haberini arzu edip durmaktadır."*[114]

876 Ḳādd-i ḫamīdem ile bu eşkümden özge hiç
Bir çeng görmedüm kim ola aña tār āb

"*Anlamış böyle gözyaşlarımdan başka telleri sudan bir çeng görmedim."*

Şair bükülmüş belini çengin kendisine, ilik gibi akan gözyaşlarını da çengin tellerine benzetiyor.

877 Çeşmümden eyleyince göñül mülkine nüzūl
Ḫayl-ı ḫayāli geçti hezāran hezār āb

"*Sevgilinin hayali askeri, gözümden gönül memleketine ininceye kadar milyonlarca sudan geçti, yani gözyaşları arasından merver etti."*

878 Zülfüñ ucında gözlerimüñ yaşını gören
Ṣanur ki bāz önüñde ḳomış bāz-dār āb

"*Zülfünün ucunda gözyaşlarımın titrediğini gören bir doğancı, doğanın önüne su koymuş zanneder."*

Sevgilinin zülfü, gönül avladığı için avcı bir kuş olan doğana benzetilmiştir.

879 Dil yitügini bulmaġa çeşmüm mu'azzimi
Baḳtı ṣuya kim ide anı āşikār āb

"*Kayıp olan gönlümü bulmak için ödemeye mecbur kalan gözüm, onu göstermiş diye suya baktı."*

Yakın zamanlara kadar devam edegelen millet kuyusuna bakmak gibi adetler, 9/15'inci asırda da varmış.

[114] Özler kelimesi vezin dolayısıyla özüler gibi okunacaktır.

880 Vaṣlıñı gördi aḳmaz ise yaşlarum ne ṭāñ
Ḳadre irişdi sākin olursa ne var āb

"*Gözlerim vaslını gördüğü için yaşları akmazsa şaşılacak bir şey mi? Kadre erişmiş olduğu için sular sakin olursa ne var?"*

Kadir Gecesi olunca tabiatta bir sükûn hususa geleceği rivayetine telmih.

881 Ol şāḫ-ı serve yaşum aḳıtma didüm didi
Ser-sebz olur mı bulmayıcaḳ şāḫ-sār āb

"*O servi dalı gibi mevzun boylu güzele beni ağlatma dedim. Bir dal su bulamazsa yaş kalır mı? Cevabını verdiler ve fidan boyunun benim gözyaşlarımla serpildiğini anlatmak istediler."*

4 Âb Kasidesi

882 'Ayb itme vaṣluñ içre kinār eylesem ṭaleb
Zirā işitmedüm ki ola bī-kenār āb

"*Vuslatında bir kenara çekilmek istersem beni ayıplama zira kenarı olmayan bir su bulunduğunu istemedim."*

883 Ey ḫāme aġlarum seni k'azaldı raġbetüñ
Çoḳ aḳıtalı ol işige müşg-bār āb

"*Ey kalem, sevgilinin kapısı eşiğine misk yağdırıcı sular, yani revan ve parlak şiirleri çok akıttığın için gördüğün rağbet azaldı. Bundan dolayı sana acıyor ve ağlıyorum."*

Paşa'nın asrında "sana ağlarım" yerinde "kudsini ağlıyorum" deniliyormuş.

884 Olmuş iken ḥayātına her nesnenüñ sebep
Çoḳ olduġuyçün oldı ḳalīl-i i'tibār āb

"*Her şeyin hayatına sebep olduğu hâlde çok bulunduğu için suyun itibarı azalmıştır."*

885 Ṣudur cemī' nesneyi pāḳ eyleyen velī
Ḫāḳ-i rehüñle pāḳ olur ey kām-gār āb

"*Ey kâmkâr, yani muradına eren, su her şeyi temzilediği halde kendisi ancak senin*

yolundaki toprak ile pak olur."

886 Zülf ü ruḫun hevāsını maṭlūb idindi kim
Rāh-ı ṭalebde yüridi leyl ü nehār āb

"*Senin zülfün ile yanağının hevesine kapılalı onları bulmak için susayınca gündüz akıp gitmektedir."*

887 Şeh Bāyezīd işigine yüz sürdügin görüp
Tācın habāb virdi k'ola tāc-dār āb[115]

"*Su kabarcığının Sultan Bayezid eşiğine yüz sürdüğünü görünce tâc-dâr olsun diye su, ona tacını verdi."*

888 Bir baḥr-i cūddur ki eğer imtiḥan içün
Ṣuya elin ṣoḳarsa olur dür-nisar āb

"*O Sultan Bayezid öyle bir cömertlik denizidir ki imtihan için elini suya soksa o su, inci saçmaya başlar."*

889 Oldı sarāy-i ḳadrine gevher-niṣār ebr
Oldı 'arūs-ı baḫtına āyīne-dār āb

"*O padişahın kadri sarayına bulut inciler saçar, su ise talih gelinine ayna tutar."*

890 Ka'be ḳapuña ittigiyçün durmadan sücūd
Oldı kilīd-i ṭā'at-i perverdigār āb

"*Padişahım; senin Kâbe gibi mübarek kapına durup dinlenmeden secde ettiği için su, Allah'a edilen ibadetlerin anahtarı olmuştur. Yani her türlü ibadetin icrası için su ile abdest alınır."*

891 Bu cürm içün ki 'arż-ı naẓīr eylemiş saña
Her gün yire yüz urup ider i'tiẕār āb

"*Sathına baktığın vakit sana bir benzer göstermiş olması cürmünden su, her gün yerlere kapanıp özürler dilemektedir."*

[115] Eşiğine kelimesi vezin için "eşgine" şeklinde okunacaktır.

[47]

5 Âb Kasidesi

892 Görseydi ṣuda nīzeñ ucı sāyesin ‘adū
Olurdı içmeden içene zehr-i mār āb

“*Mızrağının ucu gölgesini düşmanın su içinde görseydi o su, ona içmeden yılan zehri olurdu.”*

893 Ger ḫāke ṣalsa zerresini ḫışmuñāteşi
Ḫuşg ola yer yüzinde ne deñlü ki var āb

“*Gazabının ateşi bir zerresini toprağa salıyor olsa yeryüzünde ne kadar su varsa hepsi kururdu.”*

894 Bir lāle-zāra beñzedi tīġuñla rezm-gāh
K’ol lāle-zār içinde çıḳa ṣad hezār āb

“Kılıcınla muharebe meydanı, içinden yüz binlerce su fışkıran bir lale tarlasına benzerdi.”

Malumdur ki kesici şeylere su verilir. Suyunu iyi almış kılıç o kadar iyi olur. Sultan Bayezid’in kılıcı da o kadar iyi ve o kadar çok su almış ki onun muharebe meydanında bulunmasıyla oradan yüz binlerce kaynak fışkırıyormuş.

895 Çek tīġ-i āb-dārı ki ḳorḳuñdan içemez
Kāfir diyār-ı küfrde bir ḫoş-güvār āb

“*Padişahım; edayı, su verilmiş kılıcı çek ki onun korkusundan kâfir, küfür memleketinde lezzetli bir su içemez.”*

896 Ol kim ide sefīne-i te’yīdüñi penāh
Ne ġam aña olursa cemī‘-i diyar āb

“*Senin teyidin ve muhafazan gemisine sığınmış olan kimse için bütün memleketler su olsa ne korku vardır?”*

897 Öykünmez idi luṭf-ı kelāmuñla zihnüñe
Olmasa cāy-gāh-ı dür-i āb-dār āb

"*Su, kıymetli incinin çıktığı yer olmasaydı sözünün letafetiyle zihnine taklit etmeye kalkışmazdı.*"

898 İrse deñiz ḳulaġına sözüñ cevāhiri
Olur ṣadef içinde dürr-i şāh-vār āb

"*Cevher gibi olan sözün denizin kulağına erişseydi onun letafeti dolayısıyla sadef içindeki değerli inciler su kesilirdi.*"

899 Dīvāne olmadıysa bahārına baḫtuñuñ
Devriñde n'içün aġlar imiş zār zār āb

"*Su, senin talihin baharına deli divane olmadıysa devrinde niçin inleye inleye ağlamakta, yani şarıl şarıl akmaktadır.*"

900 Meşk-i maḥabbetüñ ṣuyı mu düşdi saña kim
Ḳul olur içdügince ṣıġār ü kibār āb

"*Acaba sana muhabbet kırbasının suyu mu düştü ki küçük büyük bütün halk su içtikçe sana kul olmaktadır.*"

6 Âb Kasidesi

901 'Ār itmesün izüñ tozı yüz sürdügüme kim
Ḫāk ile hem-dem olmaġa itmedi 'ār āb

"*İzinin tozu yüzümü sürdüğüm için utanmamış ki su, toprakla bir arada bulunmaya arlanmaz.*"

902 Lüṭfuñ rebī' itmek içün rūzigār-ı zeyn
Ṣaçdı riyāż-ı zihnüme ey şehriyār āb

"*Padişahım; ilkbahar gibi olan lütuf ve keremin zamanı, cihanı süslemek için zihnim bahçesine su verdi.*"

903 Ma'nīde sünbül ü gül ü reyḥān niṣār ider
Ṣūretde gerçi aḳıdur ebr-i bahār āb

"*Bahar bulutu sûretâ su akıtır, hakikatte ise sünbül, gül ve fesleğen serpiştirir.*"

904 Söziyle ḫoş-dem itmege bāġ-ı zemāneyi
Aḳıtdı işiğüñe revān müşg-bār āb

"*Sözlerimle zamanı hoş kılmak için kapına misk yağdıran bir su, yani su gibi revan bir şiir akıttım.*"

905 Dīn ehline ʻināyet-i cāhuñ muʻīn ola
Nice ki teşneye görünür sāz-kār-āb

"*Susamış olanın hararetini su teskin ettiği gibi sendeki mansıbın lütuf ve inayeti de din ehline yardımcı olsun.*"

906 İḳbāl bād-pāyına devletle ol süvār
Nice ki ḫāk ḫıngine ola süvār āb

"*Su, kırat gibi olan toprak üstünde aktıkça sen de ikbal ve saadetin rüzgâr gibi hızlı atına süvar ol.*"

907 Lüṭfuñ zülāli sebz ide dünyā çemenlerin
ʻĀlemde nice kim bitüre sebze-zār āb

"*Âlemde su, çemenlik yetiştirdikçe senin lütuf ve keremin zülali de dünya çemenleri yetiştirsin.*"

Âr Kasidesi

mefʻûlü/ fâʻilâtü/ mefâʻîlü/fâʻilün

720 Ey ol ki devlet atına olduġı dem süvār
Pür-ʻanber oldı dāmen-i ṣaḥrā vü kūh-sar[116]

"*Ey devlet atına bindiği vakit kır ve dağ eteklerini amberle dolduran zat;*"

721 Beñzer ki āsumānda görinen hilāl-i ʻīd
Atuñayaġı izidür ey Ṣāh-ı kām-gar

"*Ey muradına ermiş olan padişah; gökyüzünde görünen bayram hilali, eteğin ayağı izine benziyor.*"

722 Anuñçün itdi çarḫ anı bu deñlü muʻteber
Anuñçün itdi ḫalḳ aña bu deñlü iʻtibār

[116] "Yazar burada beyit numaralarını verirken 907. beyitten 720. beyte geçmiştir." (haz. n.)

"O benzeyiş dolayısıyla felek onu bu kadar muteber tuttu, o benzeyiş dolayısıyla halk ona bu kadar itibar etti."

723 Ol ata çoḳdeğül bu ḳadar ʻizzet ü şeref
K'anun ayaġı tozına and içe girdigār

"*O ata bu kadar izzet ve şeref çok bir şey değildir ki onun ayağı tozuna Allah yemin etmiştir."*

Kur'an'daki "Ve'l-ʻÂdiyât" suresinde bahsi geçen ve namlarına kasem olan atlara işarettir.

[48]

724 Ger ḥamd iderse ḥaşre dek efrād-ı kāʻināt
Dilli dilince ḥāliḳa her dem hezār bār

"*Mahlûkatın her biri kendi dilince şehre kadar her demde binlerce hamt etmiş olsa."*

725 Hergiz bu niʻmetüñ idemez şükrünü edā
Kim şāh-ı ʻālem itdi seni āferīdgār

"*Halık Teâlî'nin seni şah-ı âlem etmesini nimetinin şükrünü eda edemez."*

726 Bir baḥr-i cūdsuñ sen ki cebīninde sāʻilüñ
Bārān-ı baḫşīşüñ ḳomadı gerd-i iftiḳār

"*Sen öyle bir cömertlik denizisin ki yağmur gibi olan ihsanın fakirin altında fakr u zaruret tozu bırakmamıştır."*[117]

727 ʻUlyā serīri oldı viṣālüñle pür-sürūr
Dünyā sarāyı oldı ḫiṣālüñle müşg-bār

"*Devlet tahtı sana kavuşmakla sevindi. Dünya sarayı güzel ahlakınla miskler yağdırdı."*

[117] Ahmed Paşa, şu kaside ile padişahın hususi binek atlarından birini alıyor. Fakat Fatih'ten mi; Bayezid'den mi istediği belli değil. Kendisi Bursa'da iken İstanbul'daki Bayezid'den at istemesi ve buradan oraya at gönderilmesi zorca olduğu için bu talebin –devr-i ikbalinde- Fatih'ten yapılmış olması muhtemel görünüyor.

728 Bir esb-i ḫāṣ baḫşiş it Aḥmedḳuluña kim
Dinsün budur ‘aṭā-yi Ferīdūn-i rūzigār

“*Ahmed kuluna hususi binek atlarından birini ihsan et ki bu zamana Feridun’un vergisi denilsin.”*

Feridun; İran hükümdarlarının eskilerinden sayılır. Cemşid’in torunu ve Dehhak’ın katili zannolunur.

729 Binsem ‘aceb mi esbüñe kim bād-ı ṣarṣara
Gāhī ġubār ü gāh Süleymān olur süvār

“*Senin atına binersem şaşılır mı ki fırtına halindeki rüzgâra bazen toz, bazen Süleyman peygamber süvar olur.”*

730 Ḳandīl-i zerle zīnet olup āḫūr-ı felek
Çıḳduḳça andan edhem-i şeb eşheb-i nehār

“*Felek ahuru, yani gökyüzü altın kandil ile süslenip oradan gece yağızı ile gündüz yüzü çıktıkça, yani âlemde gece gündüz oldukça.”*

731 Rām ola ḥükmüñe yek-rān-ı āsumān
Her ḳanda ‘azm idersen ola Ḥaḳ nigāh-dār

“*Sema bineği hükmüne itaat ede. Ve her nereye gidersen Allah muhafızın ola.”*

732 Ṭutduḳça heft kişveri eblaḳ-süvār-ı ṣubḥ
Maşrıḳla maġribi ṭutasıñāfitāb-vār

“*Sabahın alaca atına binen güneş yedi iklimi tuttukça sen de maşrıkla mağribi istila edesin.”*

733 Devlet hümāsı ‘āleme açduḳça bāl ü per
‘Anḳa-yi himmetün dü cihānı ide şikār

“*Devletin hüma kuşu âleme kanat açtıkça himmetin intikası iki dünyayı da zabt eylesin.”*

734[118] Sā‘ir ‘uhūddan yeg ola ‘ahd-i devletüñ
Bāḳī fuṣūlden nite kim yeg olur bahār

“*Bahar faslı sair zamanlardan iyi olduğu gibi senin saltanat zamanın da sair zamanlardan iyi olsun.”*

1 Buldun Kasidesi

Der Medh-i Bayezid Han

Sultan Bayezid’in Methine Dair

fâ‘ilâtün/ mefâ‘ilün/ fa‘lün

815 Şād ol ey dil ki dil-sitān bulduñ
Mürde cismüñe tāze cān bulduñ
“*Gönül; sevin ki bir yerlerde gönül alan ve ölü cismine taze bir can buldun.”*

816 Yaḳasından ṭulū‘ iden ḳameri
Reşk-i ḫurşīd-i ḫaverān bulduñ

“*Onun yakasından doğan ayı, şark güneşini kıskandırır derecede buldun.”*

817 Yüzini gördügüñde şükr it kim
Devlet ü baḫt-ı nā-gehān bulduñ

“*Ansızın talih devletini bulmuş olduğun için onun yüzünü gördüğüne şükret.”*

818 Dolaşup zülfine aġ alnına kim
Ṭāḳ-ı Kisrāya nerdibān bulduñ

“*Hey gönül; sevgilinin zülfüne dolaşıp alnına yüksel ki Kisra’nın kemerine yükselmek için merdiven buldun.”*

819 Cāme-ḫāb içre yārı gördüñ ise
Yirde bir māh-ı āsumān bulduñ

“*Yâri yatak içinde gördünse yerde bir gök kameri buldun demektir.”*

820 Muṣḥaf-ı ḥüsninüñ kenārında
Yazılu Sūre-i Duhān bulduñ

“*Onun güzelliği mushafının kenarında yazılı Duhan Suresi’ni buldun.”*

[118] “Burada 734. beyitten 815. beyte geçilmiştir.” (haz. n.)

Duhan: Derman demektir ve Kur'an'daki bir surenin adıdır. Bu münasebetle şair sevgilinin yüzündeki zülüfleri dumana ve güzellik mushafının kenarına yazılmış Sure-i Duhan'a benzetiyor.

821 Ḳaşı devrinde ey müneccim anuñ
Fitne-i āḫirü'z-zamān bulduñ

"*Ey müneccim; sevgilinin kaşı devrinde ahir zaman fitnesi buldun.*"

Müneccimlere göre "ictimai müzeyyen" yani kamerle şemsin birbirine yaklaşması zamanında arz üzerinde fitneler karşılıklı olurmuş. Sevgilinin hilal kaşı, güneş gibi olan yüzüne yaklaşmış olduğundan "ictimai müzeyyen" vukua gelmiş, burada bir fitne çıkacağına işaret olmuştur.

822 Zülf ü ḫaddiyle ṣohbet it şeb u rūz
Ki gülistānda sāye-bān bulduñ

"*Sevgilinin zülfü ve yanağı ile gece gündüz sohbet et ki gül bahçesinde bir gölgelik bulmuşsun.*"

Burada yanak gül bahçesine, zülüf de o bahçedeki gölgeliğe benzetilmiştir.

[49]

823 Ṣalın ey serv-ḳad ki eşkümden
Yollaruñ bāġ u būstān bulduñ

"*Ey serv boylu güzel; salınarak yürü ki geçtiğin yolları gözyaşlarımın tesiriyle bağ ve bostan hâlinde yeşermiş bulacaksın.*"

824 Sil gözüm jeng-i ḫūn ile eşkümden
Şem-i ḥüsnüñe şem'-dān bulduñ

"*Gözümün yaşını sil ve kanlı paslı bırakma kim onu hüsnünün şem'ine şamdan bulmuşsundur.*"

825 Yüzi vaṣfında sāz ṭut bülbül
Ki bahār içre būstān bulduñ

"*Ey bülbül; sevgilinin yüzünü tavsifle nice terennüm et ki bahar mevsiminde bostan buldun demektir.*"

826 Ġamzeñ oḳına ey hilāl-ebrū
Dil ü cān pūtesin nişān bulduñ

"*Ey hilal kaşlı; gamzenin okuna gönül ve can hedefine nişangâh buldun.*"

827 Zülfine şöyle düştüñ ey göñlüm
Ṣanasıñ'ömr-i cāvidān bulduñ

"*Ey gönül; sevgilinin zülfüne öyle düşüp bağlandın ki ebedi bir ömür bulmuş gibi oldun.*"

828 Micmer-i dilde cān buḫūr it kim
Bezm-i şāh-ı cihāniyān bulduñ

"*Dünya halkının padişahı meclisini bulduğun için gönül buhurdanında canını buhur gibi yak.*"

829 Şol Süleymān ki mühri ḫātemini
Kār-fermā-yi ins ü cān bulduñ

"*O cihan şahı öyle bir Süleyman'dır ki onun mührü yani fermanı, ins ü cinsin iş buyurması yani adıdır.*"

830 Keffi şol ebr-i dür-fişāndur kim
Ḳatresin baḥr-ı bī-kerān bulduñ

"*Avucu öyle bir inci saçan buluttur ki onun bir damlası, ucu bucağı bulunmaz bir incidir.*"

831 Kāse ṣunduḳda sāḳī-i keremi
Baḥr-ı 'ummānı cür'a-dān bulduñ

"*Lütuf ve keremi sakisi, kadeh sununca onun yanında Umman Denizi bir cur'a gibi kalır.*"

832 Evc-i rif'atda murġ-ı himmetinüñ
Cilve-gāhını lā-mekān bulduñ

"*Yükseklik evcinde himmeti kuşağın cilve ettiği yerler lâ-mekândır.*"

833 Bezm ü rezm içre dest ü tīġin anuñ
Tāc-baḫş ü cihān-sitān bulduñ

"*O padişahın meclisinde eli taç veren ve muharebede kılıcı cihan alandır.*"

834 Oḳınan minber-i sa'ādetde
Ḫuṭbe-i Bāyezid Ḫān bulduñ

"*Bugün haberlerde okunan Bayezid Han'ın hutbesidir.*"

835 Sensiñ ol kim sarāy-i ḳadrüñde
Çarḫı hindū-yi dīde-bān bulduñ

"*Padişahım; sen öyle büyük bir hükümdarsın ki sarayının damında felek, Hindu pâspânlar gibi bekçilik ve gözcülük etmektedir.*"

3 Buldun Kasidesi

836 Sensiñ ol kim żamāyir-i feleğe
Gök kilkiñi tercemān bulduñ

"*Sen öyle bilgili bir şehriyârsın ki kaleminin ucu feleğin düşüncelerine tercümandır.*"

837 Sensiñ ol şeh-nişān ki ḳullarıñuñ
En kemīn şāh-ı kām-rān bulduñ

"*Sen öyle muazzam bir padişahsın ki şah gibi görünen bendegânının en âcizi, muradına ermiş bir padişahtır.*"

838 Bir meleksiñ ki nüh felek gözine
Sümm-i esbüñi sürme-dān bulduñ

"*Sen öyle bir meliksin ki eteğinin toprağı dokuz katlı feleğin sürme kutusudur. Yani o tırnakta biriken tozları felek sürme diye gözüne çekmektedir.*"

839 Her ṭınābında çetr-i rif'atüñüñ
Ṭāyir-i fetḥe āşiyān bulduñ

"*Yüksek gölgeliğinin her ipinde fetih ve zafer kuşunun yuvası vardır.*"

840 Salṭanat ṭopın ur zamānede kim
Devlet atını zīr-i rān bulduñ

"*Saltanat topunu çevgânınla vur ki devlet atı altındadır."*

841 Yüri gün bigi heft kişvere kim
Nuṣrat u feṭḥi hem-'inān bulduñ

"*Güneş gibi yedi iklim üzerine yürü ki nusret ve fetih seninle at başı beraberdir."*

842 Şemsi ḳapuñda gördi didi felek
Yüzüñi sür ki āsitān bulduñ

"*Felek, güneşi kapında görünce yüz sürülecek bir eşik bulmuşsun, rûymâl ol dedi."*

843 Ḫusrevā çünki ṣubḥ-ı rāyuñda
Ṣıdḳumı gün bigi ayān bulduñ

"*Padişahım; çünkü sabah vakti gibi parlak olan râyınla benim sadakatimi güneşten daha zahir olarak buldun."*

844 Ḳoma ṭopraḳda Aḥmed'i ki anuñ
Ḫidmetüñ cevherine kān bulduñ

"*Hizmetin ceverine Ahmed'in maden olabileceğini mademki anladın, o hâlde onu toprakta koma, yani açıkta bırakma."*

845 Bilmeseñ ḳadrüñAḥmed'üñ ne 'aceb
Bir güherdir ki rāyegān bulduñ

"*Ahmed'in kadrini bilmesen garip değildir. Çünkü o gevheri sen ucuz almışsındır."*

846 Bunca yıldır ki ṭūṭī-i ḳalemin
Ḫānedanuña medḥ-ḫᵛān bulduñ

"*Bunca yıldır onun tûtî gibi olan kalemini hanedan sultanını metheder bulmuştun."*

[50]

4 Buldun Kasidesi

847 Bülbül-i ḫoş-nevā-yi medḥüñdür
Defterin tāze gül-sitān bulduñ

"*Ahmed methini güzel terennüm eder bir bülbüldür. Onun şiir defteri de taze bir gülistandır.*"

Gülistan: Şirazlı Şeyh Sadi'nin meşhur eseri. Aḥmed Paşa kendi şiirlerini hâvî, defterini ikinci bir Gülistan yapıyor.

848 Diñle sözin ki naẓmı gevherini
Ḥalḳa-i gūş-i āsumān bulduñ

"*Onun sözlerini dinle ki nazmı incisi gökyüzü kulağının halkasıdır.*"

849 Çün bisāṭ-ı zemīnde 'adlüñ elin
Bāsıṭü'l-emni ve'l-emān bulduñ

"*Yeryüzünde adaletinin eli, emniyet ve emânı neşretmekte olduğu için*"

850 Dü cihān ehlinüñ du'āsı ile
Şeref ü 'izz ü cāvidan bulduñ

"*İki dünya ahalisinin duasıyla ebedi bir şeref ve izzet buldun.*"

851 Ḫıżr-veş pāy-dār-'ömr ol kim
Baḫt-ı İskender-i zamān bulduñ

"*Sen İskender'in talihine mazhar ve zamane İskender'isin o halde Hızır gibi ömrün devamlı olsun.*"

852 Ṭur cihān ṭurduġınca bāḳī kim
'Avn-ı yezdān-ı müste'ān bulduñ

"*Kendisinden yardım istenilen Allah'ın 'avn-ı keremiyle dünya durdukça sen de baki ol.*"

İkinci Âb Kasidesi

Der-Medh-i Sultan Bayezid Han

Sultan Bayezid Han'ın Methine Dair

mef'ûlü/ fâ'ilâtü/ mefâ'îlü/ fâ'ilün

908[119] Ursa yüzüne ṣubḥ-dem ol gül-'izār āb
Dīdār cezbesinden olur bī-ḳarār āb

"*O gül yanaklı güzel sabahleyin yüzüne su vursa, yani yüzünü yıkasa su, onun cemali cezbesine tutulur da durup dinlenmez olur.*"

909 İster ki ḳara baḫtumı uyara uyḫudan
Anunçün urdı çeşmine ol gül-'izār āb

"*Kara bahtımı uykusundan uyandırmak için o gül yanaklım gözüne su vurdu.*"

910 Varma kenār-ı āba ki hod-bīn ider seni
Gösterdügince ḥüsnüñi āyīne-vār āb

"*Su kenarına gitme ki güzelliğini ayna gibi gösterir de seni kendini gören ve beğenen kibirli bir insan hâline getirir.*"

911 Rāhuñda çeşm-i 'āşıḳa göster cemālüñi
Ver ḥac yolıñda sā'iliñe ey nigār āb

"*Ey güzel; yolunda dolaşan âşığına yüzünü göster. Hac yolunda senden sadaka isteyene su ver.*"

912 Kūyıñda aḳıt eşkümi ey pādişāh-ı ḥüsn
Densin getirdi Ka'beye bir şehriyār āb

"*Ey güzellik padişahı; mahallende gözyaşlarımı akıt da Kâbe'ye bir şehriyâr su getirdi denilsin.*"

913 Zülfiñ ucında dil ṭaleb eyler 'iẕāruñı
Ṣan kim şeb evvelinde diler rūze-dār āb

"*Gönül, zülfünün ucunda yanağını talep eder. Sanki gece ibtidasında oruçlu biri su*

[119] "Orijinal metinde 856. beyitten 908. beyte geçilmiştir." (haz. n.)

ister."

914 Yaşlu gözümi ebre nice beñzedem k'olur
Bundan niṣār gevher ü andan niṣār āb

"*Ağlayan gözümü buluta nasıl benzeteyim ki bundan inci saçılır ondan yağmur suyu dökülür."*

915 Didüm ki saña sözümi işitmesün raḳīb
Didi ki gül ḳatında nola içse ḫār āb

"*Sana olan sözümü rakip, yani engil işitmesin dedim. Su, gül yanında diken de yetiştirse ne olur? cevabını verdi."*

916 Yüziñe ḳarşu gözyaşını dökdügüm bu kim
Ola 'arūs-ı ḥüsnüñe āyine-dār āb

"*Hüsnün gelinine ayna tutsun diye yüzüne karşı gözyaşı döküyorum."*

917 Ṭoldurdı meşk-i eşkümi saḳḳā gözüm k'ide
Ferrāş bigi ḳapuña her dem niṣār āb

"*Saka gibi olan gözüm, her vakit kapının önünü sulamak için yaş kırbası olan göz pınarımı doldurmuştur."*

918 Yaḳma beni cefāñ ile uş nehr-i dīdeden
Şāha şikāyete gider bī-şümār āb

"*Beni zulmün ve cefan ile yakma ki işte gözüm nehrinden sayısız su, padişaha şikâyet etmeye gidiyor."*

919 Maḥv it ġubār-ı 'ārużıñ ey meh didüm didi
Olmaz bahar içinde iñen bī-ġubār āb

"*Ey ay yüzlü; şu yüzündeki tozu, yani uzamış ter eşgi gider dedim. Bahar içinde su tozsuz olmaz cevabında bulundu."*

920 Beñzer ki şāh işiğüne sürmiş 'izārını
Kim ḫāki 'anberinden olur müşg-bār āb

"*Amber kokulu topraktan su misk yağdırıyor, galiba o kadar sevgili padişah eşiğine yüz sürmüş.*"

İkinci Âb Kasidesi

921 Şeh Bayêzīd ol ki anuñ tīġın añıcaḳ
Olur derūn-ı Rüstem ü İsfendiyār āb

"*Sultan Bayezid öyle bir kahraman ki onun kılıcını hatırlayınca meşhur Rüstem ile İsfendiyar'ın kalbi su kesilir.*"

922 Ḳasd itti kim söyündüre ḫasmuñ ocaġını
Anuñçün aḳıdur dün ü gün kūh-sār āb

"*Düşmanın ocağı söndürmeye azmetmiş olduğu için dağ gece gündüz su akıtmaktadır.*"

923 Baḫtuñ bahārı virmek içün rūzigārā fer
Cūduñ bulutlarından olur her diyār āb

"*Padişahım; ilkbahar gibi olan bahtın zamanı süslemek ve parlatmak için cömertliğin bulutlarından her memleket su olur, yani cömertlik her tarafı ihya eder.*"

924 Beñzer ki pāyına düşe serv-i sarāyuñuñ
Zencīre çekseler daḫi ḳılmaz ḳarār āb

"*Galiba sarayındaki servinin ayağına kapanmak istiyor ki zincire çekseler bile su, durup dinlenmiyor.*"

925 Yād itse āb içerken eğer ḫışmuñı 'adū
Fi'l-ḥāl iderdi içini ṭopṭolu nār āb

"*Düşman, su içerken gazabını hatırlayacak olsa o su, derhâl içerisini ateşle doldurur.*"

926 Ḫulḳuñ nesīmi āba eğer eylese güzer
Her dem virürdi nükhet-i misk-i tātār āb

"*Güzel huyunun latif rüzgârı su üzerinden geçmiş olsa su her an Türkistan miski rayihası verirdi.*"

927 Ṣaḥrāda dāne yirine dür-däneler bite
Cūduñ yeminden alsa ger ebr-i bahār āb

"*Bahar bulutu, senin cömertliğin denizinden su alıp da onu yağdırmış olursa kırda tane yerine inci taneleri yetişir.*"

928 Sen şol kerīmsin ki girersen beriyyeye
Cūduñ kerāmetinden olur her kenār āb

"*Sen öyle kerem sahibi bir zatsın ki çölde gidecek olsan cömertliğin kerametiyle çölün her kenarı su olur.*"

929 Ḳaṣr-i behişt āb ile iderken iftiḫār
Ḳaṣruña girdüginden ider iftiḫār ab

"*Cennet köşkü su ile iftihar ederken su, senin köşküne girdiğinden dolayı iftihar eder.*"

[51]

930 Ẕihnüñ ṣafāsı bir naẓar eylerse terbiyet
Esrār-ı ġaybı yek-ser ide āşikār āb

"*Zihnindeki saflık ve berraklık bir bakışla terbiye edecek olursa su, bütün kayıp sırlarını aşikâr eder.*"

931 Ḫūn-ı ʻadūdan eyledi tīġuñ zemīni surḫ
Nev-rūzdan nite ki ider lāle-zār āb

"*Suyun nevruzda lale tarhlarında yaptığı gibi kılıcın düşman kanı ile yeri kızarttı.*"

932 Ḥüsn-i rıżāñı şol ḳadar idindi naṣb-ı ʻayn
Kim ḫaṣmuñ içmesün deyu eyler firār āb

"*Su, senin rızana o kadar dikkat etmektedir ki düşmanın içmesin diye kaçıp gitmektedir.*"

933 Tīġuñ ḳılāʻ-ı düşmeni ḳalʻitse ṭāñdeğül
Zīrā esāsın itmez olur üstüvār āb

"*Kılıcın düşman kalelerini yerinden koparsa şaşılmaz. Zira su, onların temelini sağlam bir halde bırakmaz."*

934 ʿAdlüñde ḫalḳı ġarḳ ile itdügiyçün helāk
Süründi yüzi üstine leyl ü nehār āb

"*Senin adaletli devrinde birtakım halkı boğup öldürdüğünden dolayı su, gece gündüz yüzüstü sürünmektedir."*

935 Nālān olur mehābet-i tīġuñdan āsumān
Dolabı inletir nite kim zār zār āb

"*Su, dolabı inim inim inlettiği gibi kılıcın korkusu gönülleri titretmektedir."*

3 İkinci Âb Kasidesi

936 ʿAdlüñ zamānesinde ruḫı bigi dil-berüñ
Bir yirde āteş ile ḳılupdur ḳarār āb

"*Adaletli zamanında sevgilinin yanağında olduğu gibi ateş ile su bir yerde karar etmiştir."*

Ateşten maksat sevgilinin yanağı, sudan murat da o yanağın teraveti yahut terdir.

937 Şāhā arūs-ı ḫaṭırum uyandı uyḫudan
Şīveyle urdı yüzine ol gül-izār āb

"*Padişahım o gül yanaklı güzel yüzüne su vurunca benim hatırım gelini de uykudan uyandı."*

938 Ḫāmem bu ʿīd-i ekbere şekerāne virmege
Ṭoldurdı cām-ı medḥüñe ey şehriyār āb

"*Şehriyârım; bu büyük bayramda kalemim şekerâne takdim etmek için methin kadehine su doldurdu yani ab redifli bir kaside sundu."*

939 Bir söze başladı ki anuñ luṭfun itse gūş
Olurdı reşkden güher-i şāh-vār āb

"*Kalemim öyle bir söze başladı ki onun letafetini işitmiş olsaydı kıskandığından dolayı çok değerli inciler su kesilirdi."*

940 Anuñçün itdüm āb redīfinde medḥüñi
Kim ḫalḳa ‘īdde içürem şehd-bār āb

“*Halka bayramda bal şerbeti içirmek için âb redifinde bir methiye yazdım.”*

941 Ẕevḳ u ṣafāda bir değülāb-ı ḥayāt ile
Gerçi olur cihānda hezārān hezār āb

“*Dünyada milyonlarca su nev‘i bulunur. Benim kasidem de âb”*[120]

Şükür ki Virdi Kasidesi

Der Medh-i Sultan Bayezid

Sultan Bayezid’in Medhine Dair

mefâ‘ilün/ fe‘ilâtün/ mefâ‘ilün/ fe‘ilün

947[121] Şükür ki virdi yine rūzigāra ḥüsn ü cemāl
Bahār-ı devlet-i Şeh Bāyezid-i ferrūḫ-fāl

“*Çok şükür, uğurlu şeh Beyazid’in devleti baharı zamana hüsün ve cemal verdi.”*

948 Hevā-yi Yūsuf-ı baḫtıyla nev-cevān oluban
‘Acūz-ı dehr Züleyḫā-veş itdi ‘arż-ı cemāl

“*Sultan Bayezid’in Yusuf talihi gibi olan bahtı hevasıyla zaman kocakarısı Zeliha gibi gençleşti ve cemalini gösterdi.”*

949 Beşer ne şerḥ idebilsün cemālin ol güneşün
Ki oldı ẓıll-ı Ḫudā-yi cemīl-i Celle Celāl

“*İnsan o saltanat güneşinin güzelliğini nasıl şerh edebilsin ki Cemil olan Huda-yı celle celalin gölgesi olmuştur.”*

950 Ṣuvardı bāğ-ı cihānı seḫāsı ebri ile
Yemiş yirine cevāhir bitirdi şāḫ-ı nihāl

“*O saltanat güneşi dünya bağını cömertlik bulutuyla suladığı için fidanların dalları yemiş yerine cevahir bitirdiler.”*

[120] “Orijinal metinde bu bölümün üzerine sonradan yapıştırılan bir kâğıt parçası nedeni ile bu bölüm okunamamıştır.” (haz. n.)
[121] “Burada 941. beyitten 947. beyte geçilmiştir.” (haz. n.)

951 Felek ṣaḥīfe-i ‘izzüñde oldı bir noḳṭa
Zemīn terāzū-yi ḳadrüñde oldı bir miṣḳāl

“*Padişahım; felek senin izzet ve azametin sahifesine bir nokta oldu. Zemin de kadir ve kıymetin terazisinde ancak bir miskal geldi.”*

952 Nişān-ı nāmelerüñdür meḳāsimü’l-erzāḳ
Zebān-ı ḫāmelerüñdür mefātihü’l-āmāl

“*Fermanlarındaki tuğralar halkın rızıkların taksim ettikte kaleminin ucu da emel ve arzuları vermektedir.”*

953 Buluṭ yemīnüñe beñzerdi olmasa idi ‘abūs
Güneş żamīriñe beñzerdi bulmasaydı zevāl

“*Bulut somurtkan olmasaydı yağmur yağdırmasıyla eline benzerdi. Güneş, zevale uğramasaydı parlaklığı dolayısıyla zamirini andırırdı.”*

954 Fürūġ-ı rāy-ı münīrüñle āb-ı tīġuñdan
Uyandı şem‘i hidāyet söyündi nār-ı ḍalāl

“*Parlak râ’yının ziyasıyla kılıcının suyundan hidayet mumu uyandı. Ve dalalet ateşi söndü.”*

2 Şükür Ki Virdi Kasidesi

955 Başuñda tāc-ı sa‘ādet zihī celāl-i şeref
Elüñde mühr-i ḫılāfet zihī‘aṭā vü nevāl

“*Başında saadet tacı dururdu, ne azimet ve ne şeref, elinde hilafet mührü bulunuyor, Allah’ın ne büyük ‘atâsı ve ihsanıdır.”*

956 Nedür bu ‘adl ü diyānet nedür bu ḫulḳ u kerem
Nedür bu cūd u seḫāvet nedür bu fażl u kemāl

“*Bu adalet bu diyanet, bu hüsn-i ahlak ve bu kerem nedir? Bu cömertlik, bu fazilet bu fazl u kemal ne zuhuriyettir.”*

[52]

957 Nesīm-i ḫulḳuñeğerāb u ḫāke ḳılsa güzer
‘Abīr olurdı türāb ü gül-āb olurdı zülāl

“*Hüsn-i ahlakın rüzgârı suyun ve toprağın üzerinden geçseydi toprak amber olurdu, su da gül suyuna dönerdi.”*

958 Ṣalardı sāyesini āsumāna sidre bigi
Dikilse nām-ı şerefüñle yiryüzinde nihāl

“*Yeryüzünde mübarek adınla bir fidan dikilseydi gökyüzündeki sidre gibi feleklere gölge verirdi.”*

Sidre ve Sidretü’l-Müntehâ: Göklerin fevkinde bir makam.

Cebrâil’in durağıdır ol makâm
Nüh felek tâ kim tutalıdan nizâm
Süleyman Çelebi

3 Şükür Ki Virdi Kasidesi

959 ‘Arūs-ı devletüñ olmazdı mübtelāsı bu ḫalḳ
Sevād-ı der-gehüñ olmasa rūy-i şevkete ḫāl

“*Dergâhının uzaktan görünen karartısı şevket ve azimet yüzünün beni olmasaydı bu halk, devlet gelininin mahbubu ve mübtelası olmazdı.”*

960 Ser-i mülūke sa‘ādet bağışladı sāyeñ
Hümā-yi çetr-i hümāyūnuñ açalı per ü bāl

“*Hüma gibi olan çetr-i hümayunun, yani gölgeliğin kanat açalıdan beri, senin gölgen padişahların başına saadet verdi.”*

961 Ruḫ-i ‘adū bigi dā‘im ṣarardı çihre-i zer
Bu ġuṣṣadan görinmez göziñe rāġbet-i māl

“*Senin gözünde mala rağbet olmadığına kederlendiği için altının yüzü, düşman benzi gibi sarardı.”*

962 Hilāl nūnını altun ṣuyı ile kātib-i çarḫ
Yazar her ay ki na‘l-i semendüñe ola dāl

"*Atının nalına delalet etsin diye feleğin harf-i nun şeklindeki kâtibi, yani Utarit Yıldızı her ay hilali altın suyuyla yazmaktadır.*"

963 Ḫayāl-i devlet idermiş taṣavvurunda ʻadūñ
Zihī taṣavvur-ı bātıl zihī ḫayāl-i muḥāl

"*Düşmanın devlet kuruntusunda bulunurmuş. Ne batıl tasavvur, ne olmayacak hayal!*"[122]

965 Sen ol penāh-i cihānsıñ ki vaṣf-ı ceyşüñ ider
Firāset ehlini ʻāciz kiyāset ehlini lāl

"*Sen dünyanın sığınağısın ki, ordularının vasfı feraset sahiplerini âciz, zekâvet ehlini dilsiz bırakır.*"

966 Ne baḥrdur ʻacebā cünd-i bī-şümāruñ kim
ʻAdīduhüm keremālin fu'ādühüm kecibāl

"*Sayılamayan askerlerin nasıl bir denizdir ki sayıları kum gibidir, kalpleri dağlara benzer.*"

967 Götürdi miġfer-i ḫūnīn-i ḫaşmı nīzelerüñ
Miṣāl-i lāle-sitān oldı rūy-i ṣaff-ı ḳıtāl

"*Katil düşmanların kanlı tolgalarını mızrakların düşürdü. Muharebe saflarının yüzü lale tarlası gibi oldu.*"

964 Deñiz ḳaçan ki ḫurūc ide ḳaṭreye ne vücūd
Güneş ḳaçan ki ṭulūʻ ide ẕerreye ne mecāl

"*Deniz damlaya nasıl huruc eder, güneş zerreye nasıl tulûʻ eder? Yani düşmanının devlet tasvirinde bulunması denizin damlaya sığması, güneşin zerreden doğması gibidir.*"

4 Şükür ki Virdi Kasidesi

968 Cihāna şöyle zer-efşānlıḳ itdi cūduñ kim
Ṭaḳındı zeng-i şeb ayaġına zer ḫalḫāl

"*Cömertliğin cihana öyle altın saçtı ki siyah gece bile altından ayak bileziği*

[122] "Metnin orijinalinde 963. beyitten 965. beyte geçilmiştir" (haz. n.)

takındı."

969 Düzetdi çengini Zöhre semā'a girdi felek
Bu ḳavle başladı çün meclisüñdeki ḳavvāl

"*Meclisindeki hanende bunu okumaya başlayınca, zühre çengini akort etti felek de oynamaya ve doğmaya başladı."*

970 Perī bu vech ile bulmadı ey ḫūceste-ḫıṣāl
Melāḥat içre nihāyet leṭāfet içre kemāl

"*Ey güzel tabiatlı sevgili; peri güzelleri senin yüzün gibi melahatın sonuna varamadılar ve letafetin tamamını bulamadılar."*

971 Bu ġamze sāḳīlebüñden mi oldı mest-i ġurūr
Bu ṭurra cādū gözünden mi oldı şifte-hāl

"*Bu gamze, sakinin dudağından mı gurur sarhoşu oldu, bu turra, sihirbaz gözünden böyle perişan bir hale uğradı?"*

972 Gülāle el uzadur kim gül ala yüzünden
Dil al bülbül-i mestüñe iñen itme dilāl

"*Kıvırcık kâkülün yüzünden gül almak için el uzatıyor. Sen gönül al, memnuniyet kazan da mest bülbülüne o kadar nazlanma."*

973 Çatup ḳara ḳaşuñı ḳılma canum almaġa ḳaṣd
Süzüp elā gözüñi itme göñlüm almaġa āl

"*Kara kaşlarını çatıp da canım almaya kast etme. Ela gözlerini süzüp de gönlümü almak için hileye kalkışma."*

974 Ḫayāl-i lā'lüñ ile dāne dāne eşkümden
Dizildi kirpügüm ucında ḫūşe ḫūşe le'āl

"*Dudağının hayaliyle tane tane gözyaşlarımdan kirpiklerimin ucuna salkım salkım inciler dizildi.*

975 Maḳāle-i ġam-ı hicrānuñ oḳısam kūha
Ne deñlü seng-dil olırsa iñler idi cibāl

"*Ayrılık gamının bahsini dağa okusam ne kadar taş yürekli olsa da tesirinden inlerdi.*"

[53]

5 Şükür Ki Virdi Kasidesi

976 Şehā esirge cihān ḫalḳın açma ḳaşlaruñı
Ki ḳorḳarım ola sevdādan āfitāb hilāl

"*Ey güzellik sahibi; cihan halkına rahmet et de kaşlarını açmak suretiyle hiddet gösterme ki o sevdadan güneşin incelip hilal şeklini almasından korkuyorum.*"

977 Didüm ki levḥ-i cemālüñde nice ḫaṭdur bu
Ki ṣaldı göñüle fitne düşürdi cāna ḫayāl

"*Cemalin levhasındaki bu hat, nasıl yazıdır ki gönlüme fitne, canıma hayal düşürdü, diye sordum.*"

978 Didi 'izāruma yazdum ki kim severse beni
Viṣālüm aña ḥarām ola ḳanı baña ḥalāl

"*Beni kim severse ben visalim ona haram, onun kanı bana helaldir diye yanağıma yazdım cevabını verdi.*"

979 Metā'-ı derdüñe dil virmeyeydi cān naḳdin
Ger olmasaydı ara yirde gözlerüm dellāl

"*O sevgilinin gözleri ara yerde dellâl olmasaydı onun derdi metâ'ına gönül, can nakdini vermezdi.*"

980 'İnān-ı çeşmüñi rāh-ı ḥüsnde çek ey dil
Ṣaḳın ki esb-i naẓardan düşersiñ eşk-miṯāl

"*Ey gönül, güzellik yolunda gözünün dizginini çek ki gözyaşı gibi nazar atından düşmesin.*"

981 Severseñ ol güzeli sev ki sā'īdinden anuñ
Gül-i ter ile olur āsitīni mālāmāl

"*Seveceksen o güzeli sev ki onun bileğindeki taze güllerden elbisenin yeni dolar.*"

982 Ṣafā-yi āyine-i ḥüsni virdi ṭūṭīye nuṭḳ
Kelām-ı ġonca-i ḫandānı itdis bülbüli lāl

"*Güzellik aynası olan yüzünün parlaklığı tûtî kaşını dile getirdi. Güller gonca olan dudağının kelamındaki letafet de bülbülü dilsiz ettirdi.*"

983 Ne bende şīve-i ṣabr ü ne sende ʻādet-i raḥm
Ne bende ṭāḳat-i hecr ü ne sende fikr-i viṣāl

"*Bende şîvene sabretmek, sende de âşığına rahmet eylemek âdeti yok. Keza bende ayrılığa tahammül, sende de görüşmeye meyil fikri mevcut değil.*"

6 Şükür Ki Virdi Kasidesi

984 Anuñçün oldı ḳara zülfüñ aġına hevesüm
Ki āb-ı dīdede çoġaldı māhiyān-ı ḫayāl

"*Gözümün yaşlarında hayal balıkları çoğaldığı için kara zülfünün ağına heves ettim.*"

985 Bu murġ-ı dīde meğer dām-ı zülfüñi göremez
Ki açdı dāne-i ḫālüñ havāsına per ü bāl

"*Kuş gibi hevâyî olan gözüm; zülfün tuzağını görmediği için, dâne gibi olan beninin hevasına kanat açmıştır.*"

986 Didüm yüzümi niçün cevrüñ ile ḫāk itdün
Didi ki devr-i şehenşehde ola zer pā-māl

"*Sararmış yüzümü zülfün ile niçin toprak ettin? diye sordum. 'Büyük padişahın devrinde altının çiğnenmesine ehemmiyet verilmemesi lazım!' cevabını verdi.*"

987 Seḥerde rişte-i zerrīnle dikdi derzi-i ṣubḥ
Kenār-ı ḫar-geh-i sebz içün ḳaṭīfe-i āl

"*Padişahın yeşil erbası kenarına çekilmek için sabah terzisi seher vaktinde sırma ilikle al bir kadife dikti.*"

Sabahleyin şark ufkunun kızarmasından kinayedir.

988 Ki anda ‘ayş ide ol Ḫusrev-i Hümāyün-baḫt
Sitāre ḫayl ü felek-ḳadr ü āfitāb-cemāl

“*Ki ordusu efradı yıldızlar kadar çok, kadr ü izzeti felekler gibi yüksek, güzel yüzü güneş misali parlak olan o mübarek talihli padişah orada oturup eğlenecektir.”*

989 Elüñde zevraḳ-ı zerrīni gördi didi felek
Leḳad ra’eytü hilālen yedūru fevḳa hilāl

“*Felek o padişahın elinde kayık şeklinde yapılmış altın kadehi görünce, ben hilaller üstünde devr eden bir hilal gördüm, dedi.”*

Bir nice hilalden murat kayık şeklindeki kadeh, ikincisinden de o kadehi tutan parmaklardır.

Şükür Ki Virdi Kasidesi

990 Melekler isteyüp anuñ devām-ı devletini
يسبحونه له بالغدو و الاصال

“Melekler, o padişahın devleti devam etmesine dua ve sabah ikindi vakitleri Cenâb-ı Hakk’ı tespih ederler.”

991 Ne cādūluḳlar ider gör medāyiḥüñde ḳalem
Ki düzdi āb-ı siyehden nizām-ı ‘ıḳd-ı le‘āl

“*Padişahım; methin hususunda kalemin ne sihirbazlık ettiğini gör ki kara su, yani mürekkepden”*[123]

[54]

1 Geldi Bir Dem Kim Kasidesi

Der-Medh-i Sultân Bayezîd

Sultan Beyazit’in Methine Dair

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâilün

997 Geldi bir dem kim bezendi türlü reng ile zemīn
Oldı ferrinden bahārıñ bāġ firdevs-i berīn

[123] “Metnin orijinalinde buradaki kısmın üzerine kâğıt yapıştırıldığı için devamı okunamamıştır.” (haz. n.)

"*Öyle bir mevsim geldi ki yeryüzü türlü renk ile süslendi. Baharın feyzinden bağ, Cennet-i 'Âlâ hâlini aldı."*

998 Açdı 'anber ḥoḳḳasın ṣaḥrāda 'aṭṭār-ı ṣabā
Düzdi rengîn cāmesin bostānda bezzāz-ı zemīn

"*Sabâ 'attar yatıcısı, sahrada amber hokkasını açtı. Yeryüzü bezcisi, bostanda renkli kumaşlarını serdi."*

999 Micmer-i zerrīnde nergis itdi 'anberden buḫūr
Oldı būyından anuñ bāġuñ dimāġı 'anberīn

"*Nergis, altın buhurdan içinde amberden buhur yaktı da onun kokusundan bağın dimağı 'anberîn oldu."*

1000 La'l ü yāḳūt aṣdı mercāna dıraḫt-ı erġuvān
Dürr ü gevher ṭaḳdı mināye nihāl-i yāsemīn

"*Erguvan ağacı, mercana lal ve yakut astı. Yasemin fidanı da şişeye inci ve cevahir taktı."*

1001 Ṣaldı bir nāt'-ı münaḳḳaş ṣaḥn-ı ṣaḥrāya ṣabā
Kim anuñ naḳşında ḥayrāndur nigāristān-ı Çīn

"*Sabâ rüzgârı sahraya nakışlı bir halı yaydı ki onun nakşı inceliğine ve rengine Çin'in 'nigaristan'ı hayrandır."*

1002 'Āleme gösterdi ḥaşrüñ şübhesüz bürhānını
Çün nebāt emvātın iḥya itdi Rabbü'l-'ālemīn

"Â*lemlerin Rabb'i olan Allah, nebat ululanını diriltip âleme ba's ve haşrin şüphesi olmayan burhanını gösterdi."*

1003 Ḫande-i gülden ṣafā buldı cihān illā ki āb
Geh ider sāz ü terāne geh düzer ṣavt-ı ḥazīn

"*Gülün açılıp gülmesinden sudan başka bütün cihan safa buldu. Su ise bazen neşeli terennüm etmekte, bazen de kederli ve acıklı akmaktadır."*

1004 Yūsuf-ı gül şevḳi uş Mışr-ı çemende eyledi
Pīr-i dünyāyı Zelīhā-veş cevān-ı nāzenīn

"*Gül-i Yusuf'un şevki, çemen Mısır'ında ihtiyar dünyayı Zeliha gibi nazlı bir genç hâline getirdi."*

1005 Naġme-i bülbül yine remz eyledi gülşende kim
هذه جنات عدن فدخلوها خالدين

"Bülbül sesi, gül bahçesinde "Burası cennettir, oraya ebedi olarak girin" âyetinin remzini ima etti."

2 Geldi Bir Dem Kim Kasidesi

1006 Sāza düz muṭrib bu sözi diñlesün ol dil-nevāz
Kim bu Pervīn ol mehüñ gūşunā lāyıḳdur hemīn

"*Ey sazende, bu sözü saz ile terennüm et de o gözü okşayan güzel dinlesin. Zira bu Süreyya yıldızları gibi parlak olan gazel, o ay yüzlünün kulağına layıktır."*

1007 Ṣaçlaruñ misk-i Ḫutendür ruḫlaruñ gül-zār-ı Çīn
Dağıdup zülfüñi ṭoldur müşg ile gül-zār içīn

"*Saçların Huten miski, yanakların Çin bahçesidir. Zülfünü dağıtıp o bahçeyi misk kokularıyla doldur."*

1008 Beñ mi yüzüñde yā bulmuş māh ile Pervîn ḳırān
Ṣaç mı alnuñda yā olmış nūr ile ẓulmet ḳarīn

"*Yüzünde duran ben mi, yoksa ayla Süreyya kıran mı etmiş, alnındaki saç mı yoksa nur ile karanlık birbirine mi girmiş?"*

1009 Zülfi ne siḥr itdi kim zencîre düşdi āfitāb
Çeşmi ne mekr itdi kim sebze bitirdi yāsemīn

"*Zülfü sihretti ki güneş zincire düştü. Gözü nasıl mekr etti ki yasemin sebze bitirdi."*

1010 Cezbe-i zencīr-i zülfüñden çün abdāl oldılar
Ṣaçların uzatdı sünbül misk giydi pūstīn

"*Zülfünün zinciri cezbesinden abdal oldukları için sünbül saçlarını uzattı, misk de kürk giydi.*"

1011 Buldı çeşmüm baḥr-ı eşkümde ḫayāl-i laʻlüñi
Ḫoş müyesser oldı ol ġavvāṣa bu engüşterīn

"*Gözüm, gözyaşı denizinde dudağının hayalini buldu. O dalgıca bu yüzünü bulmak müyesser oldu.*"

1012 Ḫālüñ üzre zülfüñi depretse āhum dir gören
Oldı ḥüsnüñe meges-rān şeh-per-i Rūḥü'l-Emīn

"*Ahım benin üstündeki zülfünü kımıldatacak olursa gören "Cebrail'in kanadı, hüsnüne sinecek kovana yelpaze olmuş" der.*"

1013 Hiç irmez biline diḳḳatle fikr-i mū-şikāf
Hiç bulmaz aġzıñı ḥikmetle ʻaḳl-ı ḫurde-bīn

"*Kılı kırk yaran fikir, dikkatle beline ermez, hurde-bîn olan akıl, hikmetle ağzının ne hâlde bulunduğunu bilmez.*"

1014 Ādem alnında eğer görse cemālüñ nūrını
Secde emrinde inād itmezdi İblis-i laʻīn

"*Âdem'in alnında melun şeytan, senin yüzünü görmüş olaydı ona secde hususunda inat etmezdi.*"

1015 Lūṭf-ı ruḫsāruñ ḫaber virdi meğer gülşende bād
Ol ḥasedden eksük olmaz iki ebrūsında çīn

"*Galiba rüzgâr, gül bahçesinde yanağının letafetinden bahs etti ki hasedinden tûtîyi iki kaşında kırışıklık eksik olmuyor.*"

[55]

3 Geldi Bir Dem Kim Kasidesi

1016 Şöyle ḫoş-būsuñ ki sen ne rehden eylerseñ güzer
Būy-ı zülfüñden olur ol reh-güzārıñ ʻanberīn

"*Öyle güzel rayihalı bir güzelsin ki hangi yoldan geçecek olsan zülfünün kokusundan o yol 'anberîn olur."*

1017 'Āşıḳuñ derdi budur kim ide dil-berden gile
Dil-berüñ zevḳi budur kim 'āşıḳa eyleye kīn

"*Âşığın derdi dilberden şikâyet etmek, dilberin zevki de âşığa kin tutmaktır."*

1018 Diñmesün zārılıgı hergiz neyüñ kim dem-be-dem
Yār elinden ḫalḳa eyler geh şikāyet geh enīn

"*Beyin inlemesi asla dinmesin ki yâr elinden daima halka şikâyet eder ve inler."*

1019 Nāzenīndür dāmen-i ṣaḥrāda gül dirmek velī
Nāzenīn ol vaḳt olur kim bile ola nāzenīn

"*Sahra teninde gül toplamak nazlı ve hoşa gider bir şey ise asıl nazlılık ve hoşluk o nazenînin birlikte bulunmasındandır."*

1020 Nāzenīnsüz şā'ırün şi'rinde ne luṭf ola kim
Söylemez āyinesüz ṭūṭī kelām-ı şekkerīn

"*Nazlı bir sevgilisi olmayan şairin şiirinde ne letafet bulunur, tûtî kuşu bile ayna olmayınca tatlı tatlı söylemez."*

1021 Seb'a-i seyyāle ṣun sāḳī k'anuñ bir keşfine
Zāhid-i murtāż irişmez çekse bin yıl erba'în

"*Ey sâkî yedinci kadehi suun ki onun bir keşfine muttakî zahit bin halvete girse ve erbainler çıkarsa vasıl olamaz."*

1022 Fitne-ı āḫır zamān gösterdi gördüm ḫaṭṭ-ı yār
İlticā ittüm aña k'oldur penāh-ı mülk ü dīn

"*Sevgilinin hattı ahir zaman fitnesi gösterdi, ben de onu gördüğüm için mülkün ve dinin sığınağı bulunan padişahın himayesine iltica ettim."*

1023 Ẓıll-ı Yezdān āfitāb-ı taḫt Sulṭān Bāyezīd
Mehdī-i devr-i zamān ü dāver-i rūy-i zemīn

"*Hakk'ın gölgesi ve güneş tâlî'li olan Sultan Bayezid ki zamanın mehdisi ve yeryüzünün hâkimidir."*

1024 Şu'le-i tīġi beyāz-ı ġurre-i subḥ-ı ẓafer
Reşḥa-i kilki sevād-ı sürme-i 'aynü'l yaḳīn

"*Onun kılıcındaki parlaklık, zafer sabahının hilalindeki beyazlık, kaleminin sızıntısı da yakîn gözünün sürmesidir."*

1025 Ol ki ṭa'n-ı nīzesinden ḳan döker çeşm-i zırıh
Deprenür pāy-i semendinden zemîn-i heftümīn

"*O kahraman padişah ki mızrak saplamasından zırhın gözleri kan döker ve ayağının atı altında yedi katlı zemin titrer."*

4 Geldi Bir Dem Kim Kasidesi

1026 Rāyıdur seyf-i belānuñ def'ine sedd-i sedīd
Tīġidür mülk-i cihānuñ ḥıfẓına ḥışn-ı ḥaṣīn

"*Râyî, belasını def'e dayanıklı bir seddir. Kılıcı, dünya mülkünün hıfzına sağlam bir hisardır."*

1027 Āsitānı Kā'besidür secde-gāh-ı Rūḥ-ı Ḳuds
Ḥāk-i pāyi cevheridür tūtiyā-yi ḥūr-ı 'īn

"*Kâbe gibi olan eşiğini Cebrail'in secde ettiği yer bastığı toprağın cevheri de hurilerin sürmesidir."*

1028 Senüñ ol kim itdi devlet nāmeñi 'unvān-ı nāz
Sensüñ ol kim itdi ḳudret-i nāmıñı naḳş-ı nigīn

"*Sen öyle bir zatsın ki devlet, namını kendisine unvan edinmiş, kudret de ismini yüzüğünün kaşına hak ettirmiştir."*

1029 Sensüñ ol ḥūn-ı sehā kim dest-i cūdundan ḳaçup
Düşdi deryā ḳa'rına ḳurtulmadı dürr-i ṣemīn

"*Sen cömertlik sahibisin ki kıymetli incisin sehavetli elinden denizin dibine*

düşmekle beraber kurtulunabilir.”

1030 Sende oldı maṭla‘-ı ḫurşīd-i baḫt ol āsitān
Sende oldı menba‘-ı baḥr-ı kerem ol āsitīn

“*Kapının eşiği, seninle talih güneşinin doğusu oldu. Elbisenin yeni, seninle kerem denizinin kaynağını teşkil etti.”*

1031 Ḫaṭṭun ol ẓulmet durur kim andadur āb-ı ḥayāt
Nāmun ol maḥzen durur kim andadur genc-i defīn

“*Yazın, içerisine abıhayatın gizlendiği zulmet, namın, define gömülmüş olan bir hazinedir.”*

1032 Pūşt-i cebbārān-ı ‘ālem pest olur ḳursañ kemān
Dest-i mekkārān-ı devrān süst olur açsañ kemīn

“*Sen, yayını kuracak olursan dünyadaki zalimlerin sırtı pest olur. Bir pusu açacak olursan da âlemdeki hilekârların elleri gevşer.”*

1033 Ḳalmadı devründe küynüklü meğer micmerle müşg
Yoḳdur eyyāmunda ḫūnīn-dil meğerāhū-yi Çīn

“*Padişahım, senin zamanında buhurdan ile miskten başka yüreği yanık kalmadı. Saltanatın günlerinde Çin ahularından başka kalbinde kan gider kimse yoktur.”*

1034 Ġamze-i ḫūbān ider ancaḳ diyāruñda fiten
Nāy ile ṭanbūr ider ancaḳ zamānuñda enīn

“*Diyarında fitnekârlık edenler ancak güzellerin gamzeleri, devrinde inleyenler de ancak ney ile tamburdur.”*

1035 Ṭīb-i ḫulḳuñdan ḥikāyet eyledi gülşende bād
Bu feraḥdan göke degdürdi külāhın yāsemīn

“*Rüzgâr, gül bahçesinde senin hüsn-i ahlakından bahs etti de bundan ferahlandığı için yaseminin külahı göğe değdir.”*

[56]

5 Geldi Bir Dem Kim Kasidesi

1036 Eyleseñ ‘azm-i sefer feṯḥ ü ẓaferdür hem-‘inān
Eyleseñ meyl-i ḫażar ‘ayş u ṭarabdur hem-nişīn

“*Sefere çıkacak olsan fetih ve zafer seninle at başı beraber gider. Hazara meyl eylesen yaşa ve eğlenme beraberinde bulunur.”*

1037 Rezme binseñ gerd-i ḫaylüñden siyāh olur felek
Bezme inseñ çetr ü çāderden sipīd olur zemīn

“*Harp için binsen askerlerinin kaldırdığı tozdan felek kararır. Meclise insen gölgelik ve çadırlarından yeryüzü beyazlanır.”*

1038 Bu müşebbek ḫayme-i sīm-āb-gūn-i bī-ṭınāb
Ḳadrüñ ordusında bir perde-serādur kem-terīn

“*Bu kafesli, cıva renkli ve ipsiz çadır, yani gökyüzü senin kader ve azametin ordusunda küçük bir perde saraydan ibarettir.”*

1039 Rezm içinde deprede çün rā‘yetüñ şīrin ṣabā
Ḫavfdan ḥummā ṭutup lerzān ola şīr-i ġarīn

“*Sabah rüzgârı muharebe çırasında sancağındaki arslan resmini kımıldatırsa kükremiş arslanı korkusundan humma tutup titremeye başlar.”*

1040 Geh Süheylüñ çeşmine ṭarf-ı sinānıñ çekdi mil
Geh hilāliñ kaşına pīç-i kemendüñ ṣaldı çīn

“*Bazen mızrağının ucu, Süheyl Yıldızı’nın gözüne mil çeker. Bazen kemendinin büklümü hilal kaşını kıvrandırır.”*

1041 Cān-ı ‘āşık bīm-i fürḳatde nice lerzān ise
Heybetünden şöyle ditrer ḫaşmuñ itseñ aña kīn

“*Âşığın canı firkat korkusundan nasıl titrerse gazap ettiğin düşman da senden korktuğu için öyle titrer.”*

1042 Ḫil‘at-i zerrīnle germ olmazdı her gün āfitāb
Ger ḳomasa her seḥer ḫāk-i cenābuñda cebīn

“*Her sabah güneş, sarayının önündeki sahaya yüz sürmese sırmalı elbise giyip de nesnelenmezdi.”*

1043 Ey şehenşāh-ı sa‘ādet-güster-i kişver-güşāy
Vey Feridūn-i faẕilet-perver ü dāniş-güzīn

“*Ey saadet neşreden ve memleketler fetheyleyen büyük padişah; sen fazilet sahibi ve ilim ve marifet fetihçisi bir Feridun’sun.”*

1044 Sensiñ ol kim ẓulmet-i ẓulmi götürdüñ aradan
Nitekim def‘-i ḍalālet ḳıldı ḫayrü’l-mürselīn

“Peygamberlerin en hayırlısı bulunan zat-ı risaletin delaleti kaldırdığı giib sen de zulüm karanlığını ortadan izale ettin.”

1045 Zer diyār-ı Rūm içinde cāndan olmışken ‘azīz
Dest-i zer-baḫşuñla şimdi ḫākden oldı mehīn

“*Rum diyarında altın candan daha aziz sayılırken altın bağışlayan elinin sayesinde şimdi topraktan daha hakîr olmuştur.”*

6 Geldi Bir Dem Kim İrişdi Kasidesi

1046 Şol ḳadar virdüñ zemīn mülkin zemān ehline kim
Mużṭāribdür ḫavf-ı cūdundan senün çarḫ-ı berīn

“*Zaman ehline zemin mülkünü o kadar verdin ki yüksek felek senin cömertliğin korkusundan titrremektedir.”*

1047 Kāse-i lüṭfuñ hemān aḥyāya baḫş olmış değül
Mümtelīdür ni‘metüñden evvelîn ü āḫirīn

“*Lütuf ve keremin kâsesi yalnız dirilere ihsan edilmiş değil. Evvelkiler de sonrakiler de senin nimetinle dolmuş, doymuştur.”*

1048 Gördi devlet k’efser-i şāhi yaraşmaz ġayruna
Bende-i muḳbil bigi göñlin saña virdi hemīn

"*Devlet, senden başkasına padişahlık bahtı paylaşmayacağını gördü de ikbal sahibi bir kul gibi gönlünü ancak sana verdi."*

1049 Sezmezem bir söz ki medḥüñde sezā-vār eyleye
Ḥaşre dek siḥr eylese biñ ṣā'ir-i siḥr-āferīn

"*Mahşere kadar binlerce sihir yaratan şairler methine dair söz söyleseler, birinin senana layık söyleyebileceğini ummam."*

1050 Aḥmed ey Şeh bezmüñe bir deste gül gönderdi kim
Nāfe-i ḫulḳuñ bigi itdi cihānı 'anberīn

"*Padişahım; Ahmed meclisine bir deste gül gönderdi ki hüsn-i ahlakının misk göğü gibi dünyayı rayihadar etti."*

1051 Rik'a-i medḥ ü ṣenāñı şöyle yazdum kim anı
Şeh-perine baġladı heykel gibi Rūḥü'l-Emīn

"*Medih ve senan kâğıdını öyle yazdım ki Cebrail onu dua diye kanadına bağladı."*

1052 Püşt-i ümmīdüm şikest itdiyse ne ġam rūzigār
Mūmiyādur çünki medḥ-i Ḫüsrev-i mesned-nişīn

"*Ümidim sırtını zamane kırdı ise ne ehemmiyeti vardır. Padişahlık mesnedinde oturan zamane Hüsrev'inin methi o kırık için bir mumyadır."*

Yaraya, bereye, kırığa faydası olan bir su imiş ki hem içilir, hem de sürülür imiş.

1053 Nice kim nev-rūzdan zīnet bula bāġ-ı cihān
Eylesün ferr-i ruḫuñ eyvānunı ḫuld-i berīn

"Baharda bağ nurunda süslendikçe, yüzünün nuru, köşkünü cennet haline getirmiş."

1054 Gūşe-i ḳadrüñ külāhı irsün ol ārāya kim
Dest res bulmasun aña āsumān-ı ber-terīn

"Kaderin külahının köşesi, oraya kadar yükselsin de yüksek felek orasına vasıl olamasın."

1055 Tā ki nüzhet-gāh-ı cān ola ve rāḥat-gāh-ı dil
Rūy-i ḫūban-ı Ḫıṭā vü mūy-i meh-rüyān-i Çīn

"*Hıta güzellerinin yüzü ve Çin ay yüzlülerinin de saçı, ruhun nüzhetgâhı ve kalbin istirahatgâhı bulundukça."*

[57]

Her Gamze Kasidesi

Der-Medh-i Sultân Bâyezid

Sultan Bayezid'in Methine Dair

mef'ûlü/ fâ'ilâtü/ mefâ'îlü/ fâ'ilün

1058 Her ġamze bir ḫadeng ile bin cān ider şikār
Çıksa şikār-gāhına ol türk-i ġamze-zār

"*O gamzeli güzel, avlanmaya çıkacak olsa her gamzesi bir ok ile bin can avlar."*

1059 Depretdigüñce her yaña Şebdīz-i zülfini
Ṭolar 'abīr ü müşg ile ṣaḥrā vü kūh-sār

"*Siyah zülüflerini her tarafa doğru kımıldattıkça kır ve dağ, amber ve misk kokusuyla dolar."*

1060 Bir meh-rikāb baġladı gül-gūn-ı ḫüsnine
Cān ṣaydıñ aṣmaġa iki fitrāk-i müşg-bār

"*Üzengisi ay gibi parlak bir güzel, güzelliği gül-gûnuna can avı asmak için misk yağdıran iki halka bağladı."*

Şemdîz: Şirin'in gül-gûnda Hüsrev'in atları olduğu yukarıda söylenmişti. Şair burada, sevgilinin zülüflerini -siyah olduğu için- şemdîze, yüzünü de -pembe bulunduğu için- gül-gûna benzetiyor. Sonra o çifte zülfü, eğere bağlanıp "firâk" denilen ve av asılan halkalara teşbih ediyor.

1061 Çözdi ṣaçı kemendini dil eyledi esīr
Ḳurdı ḳaşı kemānını cān eyledi şikār

"*Saçının kemendini çözünce gönüller esir etti. Kaşının yayını kurunca da canlar avladı."*

1062 Meydān içinde ġamzesi atduġı oḳlaruñ
Birin yire düşürmedi zī şūḫ-ı fitne-kār

"*Gamzesinin meydanda attığı oklardan hiçbirini yere düşürmedi-her birini bir kalbe sapladı- ne kadar nişancı, serbest ve fitnekâr güzel!"*

1063 Cānın hezār nāle ile ʻāşıḳuñ gibi
İtdi niṣār tīriñe naḫcīr ey nigār

"*Av hayvanları canlarını bin türlü inilti ile âşığın gibi oklarına karşı serptiler."*

1064 Naḫcir nīçün ol oḳı bağrına başar diyu
Ḳan itdi reşkden cigerün āhū-yi Tātār

"*Av hayvanı, sevgilinin okunu niçin bağrına basıyor diye kıskandığı için Tatar, yani misk ahusunun yüreğinden kan gitti."*

1065 Āhū ḳomadı ḳırdı ki ḳurbān ide felek
Ḥüsnüñ ṣabāḥ-ı ʻīdine bī-ḥadd ü bī-şümār

"*Güzelliğinin bayram sabahında felek sonsuz ve sayısız kurban etsin diye âhû bırakmayıp kırdı."*

2 Her Gamze Kasidesi

1066 ʻUşşāk bulsa dirile yirdi şikāruñı
Av içre itlerüñ görüp itdigiyçün firār

"*Âşıklar itlerinin av etleri arasında oturduklarını görünce toplanıp o avları yerlerdi."*

1067 Dirler ki itlerüñe şikār olmaġa perī
Ṣayduñda oldıṣūret-i āhūda āşikār

"*Derler ki, âşıkların her biri itlerine av olmak için âhû suretinde göründü."*

1068 Nīçün rakībe ḫidmet idersiñ didi didüm
Āhū seg ile alınur ey serv-i gül-ʻizār

"*Niçin rakibe hizmet ediyorsun? diye sordu. Ben de; âhû, köpekle avlanır, ey serv boylu ve gül yanaklı güzel, cevabını verdim."*

1069 Güş-ı benefşeden ṣakın ey ‘andelīb-i mest
Gül ḥüsni rāzın açma ki yirüñḳulaġı var

"*Ey sarhoş bülbül, menekşenin kulağından sakın, gülün güzelliği sırrını açma ki yerin kulağı vardır."*

1070 Bu ḫaste göñlümi ṣora geldi ḫayāl-i dôst
Ṭoldurdı kāsesin gözümüñ dāne-i enār

"*Yârin hayali hasta gönlümü sorageldiği için nar tanesi gibi iri ve kırmızı yaşlar gözümün kâsesini doldurdu."*

1071 Ḥasretle çıḳdı cānum inanmazsa sözüme
Ḳoysun dehānuma ruḫīāyinesini yār

"*Yârin hasretiyle canım çıktı. Sözüme inanmazsa ayna gibi olan yanağını ağzıma koysun."*

Bir hastanın ölüp ölmediğini anlamak için yüzüne ayna tutarlar ve ayna buğulanırsa yaşadığına hükmederler. Şair bu beyit ile o ayete telmih ediyor. Fârisî'de

ای جان زغمت مرد م کر نست ترا باور
اینه رخسات پیش دهنم اور

yani, "Rûhum, senin gamınla öldüm, inanmayacak olursan ayna gibi yanağını ağzımınn karşısına getir." beyti vardır. Hemen aynı misalde bulunan şu iki beytin hangisi hangisinden alınmış olduğunu Allah bilmekle beraber Ahmed Paşa'nın tercümecilikle şöhreti bu beytin tercüme ettiklerinden olmasına dair bir zan uyandırır.

[58]

3 Her Gamze Kasidesi

1072 Didüm ki söyleseñ keremüñden ne eksilür
Nāz eyleyüp didi ki zülāl aḳıdur mı nār

"Suallerinin cevabını söylesen lütfundan, kereminden ne eksilir?" diye sordum. "Naz ederek, dağdan, bayırdan zülal akar mı?" dedi.

1073 Eşküm ruḫumda ḫūn ile cedveller eyleyüp
Bu mācerā-yi derdümi yazdı hezār bār

"*Gözyaşım yüzümde kanlı cetveller peyda etti de bu dert macerasını binlerce kere yazdı.*"

1074 Didüm kim itdi leblerüñi çeşme-i ḥayāt
Didi ki būse-i der-i der-gāh-ı şehriyār

" 'Dudaklarını hayat kaynağı eden kimdir?' dedim. 'Padişahımızın dergâhı kapısını öpüşüm.' cevabını verdi."

1075 Şeh Bāyezid devletine nevbet urdu 'īd
Aldı eline ṣanma nev-cām-ı zer-nigār

"*Şah Bayezid'in saltanatı muhtarhanesi bayram nöbeti çalıyor. Sanki yeni ay eline yaldızlı bir kadeh almış.*"

1076 Devrān-ı 'ayş ü vaḳt-i ṭarabdur ki 'āleme
El virdi pāy-būs-ı cihān-dār-ı rūzigār

"*Yaşanacak ve eğlenecek zamandır ki âleme cihan padişahının ayağını öpmek saadeti el verdi.*"

1077 Hem devletüñi hem seni gösterdi rūz-ı 'īd
Üç 'īde irmişüz bu gün ey faẓl-ı girdigār

"*Bayram günü bize hem devletini hem seni gösterdi. Ey Allah'ın fazl ü keremi, meğer bugün o bayrama birden ermişiz.*"

1078 Sāḳī piyāle ṣun ki bu 'īdüñṣafāsına
Eşküm bitirdi berg-i ḫazān içre lāle-zār

"*Sâkî, bu bayramın safâsına ölmek üzere kadeh sun ki benim gözyaşım, hazan yaprağı, yani yanağımın üstünde lalelik bitirdi.*"

Sarılığı dolayısıyla yüzünü hazan yaprağına, kırmızılığı münasebetiyle gözyaşı izlerini lale tarhına benzetiyor.

1079 Hey‘etde na‘l-i esbüñe beñzer hilāl-i ‘īd
Anunçün āsumān anı idindi gūş-vār

“*Hilal, atının nalı şeklinde olduğu için gökyüzü onu küpe edindi.”*

1080 Beñzer ki kāse ṣunmaġa ḫ‘ānında ‘īdüñüñ
Reng itmiş ellerini güzeller gibi çinār

“*Çınar, güzeller gibi ellerini, yani yapraklarını renklendirmiş. Bayram sofranda kâse, verecek olanlara benziyor.”*

Çınarın yaprakları el gibidir. Sonbahar olunca da sararır. Şair o hazanzede yaprakları kaynatılmış bir ele benzetiyor.

4 Her Gamze Kasidesi

1081 Eşcāra cümle cāme-i zerrīn geyürdi bād
Donanuben ṣalınmaġa ‘īdünde bende-vār

“*Ağaçlar bayramda bendelerin gibi donanıp salınsınlar diye rüzgâr onlara sırmalı birer elbise giydirdi.”*

1082 Cūduñ bahārı şöyle dür-efşānlıġ itdi kim
Bezm-i ḫazānda sebzeye zer ṣaçdı berg ü bār

“*Cömertliğin sonbaharı o kadar inci saçtı, yani yağmur yağdırdı ki hazan meclisinde yeşillikler üstüne ağaçların yaprakları ve yemişleri altın serpti.”*

Şu beyitlerden bayramın sonbahara tesadüf ettiği anlaşılıyor.

1083 Dest-i nihāli pür-zer-i surḫ eyledi ḫazān
Gördi ki el götürdi du‘āñ ile ṣāḫ-ṣār

“*Çınar dallarının sana dua etmek için el kaldırdığını hazan görünce fidanların elini kırmızı altınla doldurdu.”*

1084 Muṭrib-i terāne başla ki bāġ-ı zamānede
Her beyti medḥümüñ yine gösterdi berg bahār

“*Ey sâzende terennüme başla ki methiyyemin her beyti, zamane bağında yaprak ve yemiş verdi.”*

1085 Naẓmuñ ‘arūsu ġayretine dehr-i pīre-zen

Her gün ṭaḳar ḳulaġına bir dürr-i şāh-vār

"*Şu zaman kocakarısı, benim gelin gibi olan nazmımı kıskanıyor, her gün kulağına padişahlara layık bir inci takıyor.*"

1086 Şāhāḳapuñda şol ḳadar oldı feżā'ilüm
Kim medḥüñ olmasa baña eş'ār olurdı 'ār

"*Padişahım, kapında o kadar çok fazilet kazandım ki seni meth için kullanmayacak olsam şiir söylemek bana ar olacaktı.*"

1087 Silmezseñāsitīn-i keremle gözüm yaşın
Dāmen gibi ayaḳlara düşdüm zelīl ü ḫār

"*Keremin yeni ile gözümün yaşını silmiyorsan etek gibi hor, hakir olarak ateşlere düşerim.*"

1088 Ḫˇār itme şol ḳuluñ ki anuñ sözü gevherin
İḳbāl ü yümn içün götürür gūş-i rūzigār

"*Öyle bir kulunu hor tutma ki onun inci gibi olan sözlerini zamanın kulağı saadet ve uğur için taşımaktadır.*"

1089 Nice ki reng-i 'āşıḳ u būy-i nigārdan
Görine yir yüzinde ḫazān ile nev-bahār

"*Âşığın rengi ile sevgilinin râyihasından yeryüzünde hazan ile bahar göründükçe.*"

[59]

5 Her Gamze Kasidesi

1090 Baḫtuñ bahārı 'ömr-i 'adūñı ḫazān idüp
Dest-i zamāne 'īdüñe olsun güher-niṣār

"*Talihinin baharı düşmanının ömrünü hazana döndürsün. Zaman eli de bayramına mücevher saçsın.*"

1091 Bir ḳadre ir cihānda ki çākerlerüñ ola
Sultān-ı yem-yemīn ü şehenşāh-ı kān-yeṣār

"*Öyle bir dereceye vasıl ol ki cihanda her benden, sağ eli deniz kadar vergili bir sultan, sol eli de maden gibi servet sahibi büyük bir padişah ola.*"

1092 Yā Rab çü sözi menba-ı āb-ı ḥayātdur
Ḫıżr-ı zamāne bigi ola ʻömri bī-şümār

"*İlâhî, padişahın sözü, abıhayat kaynağı olduğu için ömrü de zamane Hızır'ının günleri gibi sayısız olsun.*"

1093 Hem taḫtı pāy-dār ola hem tācı ser-ferāz
Hem ḳadri kām-baḫş ola hem baḫtı kām-gār

"*Hem talihi sabit, hem tacı yüksek, hem kadr ü azameti murada erdiren, hem bahtı murada eren olsun.*"

1 ʻÎd Kasidesi

Fî-Medh-i Sultân Bayezîd

Sultan Bayezid'in Methine Dair

fâʻilâtün/ fâʻilâtün/ fâʻilâtün/ fâʻilün

1094 Aç yüzüñ kim göstere devr-i ruḫuñ devrān-ı ʻīd
Söyle kim vire lebüñ ḥalvā-yi şīrīn-şān-ı ʻīd

"*Sevgilim yüzünü aç ki aplak yüzün bayram devrini göstersin. Tatllı tatlı konuş ki dudağın bayrama mahsus sütlü helva lezzetini versin.*"

1095 Ḫilʻat-i ḥüsn egnüñe giy yaraşur ey serv-i nāz
Donanup ṭāvūs-vār itseñ nola cevlān-ı ʻīd

"*Ey nazlı servi, yani servi gibi nazlı nazlı salınan güzel; güzellik hilʻatini giy ki sana yaraşır. Tavus kuşu süslenip bayramda dolaşsan ne olur?*"

1096 Çün cemālüñ ʻīdidür bu vech ile ārāste
Gel beni aġlatma kim zīver bozar bārān-ı ʻīd

"*Mademki yüzün bayramlık olarak böylece süslenmiştir, gel beni ağlatma kim bayram yağmuru, bayramlık süsleri bozar.*"

Şair, gözyaşlarını bayramda yağan yağmura benzetiyor.

1097 Zülfüñüñ Şebdîzini ey Ḫusrev-i şīrīn-dehen
Ḳoş ruḫuñ gül-gūnına kim germ ola meydān-ı ‘īd

“*Ey tatlı dilli güzellik padişahı; Şebdîz gibi siyah olan zülfünü, gül-gûn misali renkli olan yanağına yaşlaştır ki bayram meydanına şevk ve neşe gelsin.”*

Şebdîz: Şirin’in, gül-gūn Hüsrev-i Pervîz’in atları olduğu yukarıda geçmişti.

1098 Şöhret-i ḥüsnüñ görüp şehrüñde ey şāh-ı cemāl
Ṭabl-ı sīnem dögülür kim olına i‘lān-ı ‘īd

“*Şehirde hüsnünün şöhreti işitilmiş olduğu için göğsüm davul gibi dökülüp bayram ilan ediliyor.”*

Eskiden ramazan geldiğini ve bayram olduğunu her mahallenin bekçisi davul çalarak ilan ederdi.

1099 Ṭabl ile ‘īd eylemekden ḫaẓẓı çoḳdur ‘āşıḳuñ
K’ol ḫayālüñle ider bir demde biñ pinhān ‘īd

“*Hâlbuki âşık, davul ile bayram etmekten hoşlanmaz. O, senin hayalinle bir anda ve gizli olarak binlerce bayram yapar.”*

2 ‘Îd Kasidesi

1100 Dil-berā göster hilāl ebrūñı şād it ḫalḳı kim
Māh-ı nev görmekden olur şādī-i devrān-ı ‘īd

“*Ey gönüller alıp götüren güzel, hilal kaşını göster de halkı sevindir. Zira bayram sevinci yeni ay görmekten hasıl olur.”*

1101 Ḫān-ı ḥüsnüñde lebüñ bir şekkerīn ṣamṣa senbūsedür
Kim görinür gözlere şīrīn anuñla ḫˇān-ı ‘īd

“ *Güzelliğin bir sofra farz edilirse dudağın o sofranın sâmsa denilen tatlısıdır. Bayram sofrası öyle bir tatlı ile gözlere şirin görünür.”*

1102 ‘Īd-i ḥüsnüñde neler cem‘ itdi eşküm sā‘ili
Ṭañ mı çeşmüm zevraḳıyla eylese seyrān-ı ‘īd

"*Güzelliğin bayramda gözyaşım sâ'ili bilsen neler topladı? O sâ'il, gözüm sandalıyla bayramda dolaşsa şaşılır mı?"*

Sâ'il: Hem atan, hem isteyen demektir. Gözyaşları, sevgiliyi görmek isteğiyle aktıkları için şair onlara diyor. Sonra o yaşları göz sandalına bindirip bayramda dolaştırıyor ve sadaka toplatıyor. Eskiden bazı dilenci ve cebbarların kayığa binip boğaz izindeki yalılar önünde ilahi okumak suretiyle dilendikleri olurdu.

[60]

1103 Ṣubh-ı vaṣluñdan nigārā 'āṣıḳ-ı bī-çāreñe
Būseñ ile merḥāba ḳıl kim budur erkān-ı 'īd

"*Seni gördüğüm an, benim için bayram sabahıdır. Sevgilim böyle bir anda zavallı âşığına bir buse ver ki bayramlaşmanın usulüdür."*

1104 Cāy-i 'īd itmiş ruḫuñ kim cān u diller zülfiñe
Ṣalınup oynayalar kim oluna şādān-ı 'īd

"*Canlar ve gönüller, zülfün ile salınıp oynasınlar die yanağın bir bayram yeri tertip etmiş."*

1105 Cāy-i 'īd oldı ruḫuñ kim anda diller cem' olup
Geh ṣalınur zülfine geh oynadur çevgān-ı 'īd

"*O bayram yeri de yine yanağın olmuş ki orada gönüller toplanıp gâh zülfün ile salınıyor, gâh bayram olduğu için 'gûy-i çevgân' oynuyor."*

1106 'Azm-i meydān-ı 'īd itmiş meğer ol āfitāb
Māh götürmiş yanıñca 'anberīn çevgān-ı 'īd

"*O güzellik güneşi olan sevgili, sabahleyin bayram yeri olan meydana gitmiş, feleğin kameri de beraber gidip onun çevgânını taşımış."*

1107 Fitne vü āşūb ile ṭutdı cemālüñ göñlümi
Nitekim ġavġā ile ṭoldurdı şehristānı 'īd

"*Bayram gürültü ve patırtısı şehri doldurduğu gibi cemalinin türlü fitnesi de benim gönlümü kapladı."*

1108 Dost vaşlı ‘īdine irişdi çeşm-i eşk-bār
Kim bu rengîn şīşeden oldı gül-āb-efşān-ı ‘īd

“*Yaş döken gözüm sevgilinin mülakatı bayramına eriştiği bu yeni şişeden yani ağlayan gözden bayramlık gül suyu serpmektedir.”*

1109 Ṭoldurup n’eyler ruḫuñ çāh-ı zenaḫdānıña dil
Çünkü lüṭfıyla boşaldur bu gün zindānı ‘īd

“*Güzelim; yanağın gülleri toplayıp çene çukurunda hapsetmekle ne fayda görecek? Hâlbuki bugün bayramdır diye padişah kerem edip zindanı boşaltıyor.”*

1110 Anuñ içindür mu‘azzez kim müyesser eyledi
Ṣubḥ-demden dest-būs-ı ḥażret-i sulṭānı ‘īd

“*Bayram, sabahleyin padişahın elini öpmek saadetini hazırladığı için muazzez ve muhteremdir.”*

1111 Ẓıll-i Ḥaḳ Şeh Bāyezid-bin Muḥammed Ḫān k’anuñ
Cāhı bezminden müzeyyendür bu gün eyvān-ı ‘īd

“*Hakk’ın gölgesi ve Fatih Sultan Mehmed Han’ın oğlu bulunan Bayezid Han’ın bayramlık merasim dairesi bugün süslenmiştir.”*

1112 Çihresini reşkden zerd itdi ḳurş-i āfitāb
Sofra-i ḫ̆ānunda çün gördi müza‘fer nān-ı ‘īd

“*Öyle sultanın yemek sofrasında safranlı ve bayramlık ekmek gören güneşin kıskançlığından yüzü, o ekmek gibi sarardı.”*

1113 Ḫüsrevā zer kāsesin ‘anberle ṭoldurdı hilāl
Olmaġiçün meclisüñde micmere gerdān-ı ‘īd

“Padişahım; hilal meclisinde buhurdan dolaştırmak için altın kâsesini amberle doldurdu.”

Hilal kâsesinin amberle dolması, karanlıkta kalan kısımlarından kinayedir.

1114 Kimse ‘ahdüñde fiġān itmez meğer evtār-ı çeng
Kimse ‘adlüñde firīb itmez meğerḫūbān-ı ‘īd

"*Şehriyârım; senin zamanında çeng tellerinden başka inleyen ve bayramdaki güzellerden gayri insan aldatan kimse yoktur.*"

1115 Na'l-i esbüñ şeklin altın ṣuyıyla yazdı hilāl
Gök yüzinde k'ola dāl-i devlet-i devrān-ı 'īd

"*Bayram zamanı devletin dalı olsun diye hilal, altın suyuyla bindiğin atın nalı resmini yaptı.*"

1116 Ḳadr dirdüm soḥbetiñe her gice olsaydı ḳadr
'Īd dirdüm devletiñe olmasa pāyān-ı 'īd

"*Her gece Kadir olmuş olaydı sohbetine Kadir derdim, bayramın sonu olmasaydı devletine bayram tabir ederdim.*"

1117 Ṣubḥ-ı dīdāruñ zamānı şöyle şādān itdi kim
Ol beşāretden müzeyyendür henūz ezmān-ı 'īd

"*Yazın sabahı, yani sabah gibi parlak olan dîdârın zamanı o kadar sevindirdi ki bayram zamanı hâlâ o müjdeden süslüdür.*"

1118 Ḫūblar nice alursa ṣabrını 'āşıḳlaruñ
Şöyle yaġmalandı cūduñ ṣofrasından ḫᵛān-ı 'īd

"*Güzeller âşıkların sabrını nasıl alırlarsa senin cömertliğin sofrasındaki bayram ziyafeti de öyle yağma edilir.*"

1119 Pūte-i zerrîn diker evc-i felekde āfitāb
Müşterīdür tīr-i ḳavsüñe bu gün meydān-ı 'īd

"*Bugün bayram meydanında senin ok talimi yapmak için güneş, feleğin yüksek noktasına altın ...*[124] *dikmiş 'Utârid Yıldızı da senin kavsine, yani yayına müşteri olmuştur.*"

1120 Ebr-i iḥsānuñdan olup kāse-i deryā tehī
Sofra-i dünyāyi ṭutdı kāse-i iḥsān-ı 'īd

[124] "Buradaki kelime sayfanın katlanmış olması nedeniyle okunamıştır. Ancak beyitte geçen "pûte-i zerrîn diker" ibaresi nedeniyle "kap" veya "kâse" yazıldığı tahmin edilmektedir. (haz. n.)

"*Senin ihsan bulutunun cezp etmesinden denizin kesesi boşaldı ve bayramlık ihsan kâsesi de bütün dünya sofrasını sattı.*"

1121 ʻİdüñ içün bir müferriḥ nāme yazmışdur ḳalem
Kim anuñ rengîne ḥayrāndur şeker-rîzān-ı ʻīd

"*Kalem, 'îdini tebrik için öyle müferrih bir name yazdı ki bütün bayram şekeri yapanlar onun renginde hayran kaldı.*"

1122 Gelmeye ḫāmem bigi medḥüñde bir şīrīn suḫān
Ger hezār olur ise ṭūṭi-i midḥat-ḫˇān-ı ʻīd

"*Bayramda methini söyleyen binlerce tûtî olsa bile senin methinde kalemim gibi bir tatlı dillisi bulunmaz.*"

[61]

1123 Ġamdan āzād eyleyüp lüṭfuñla şād it Aḥmed'i
Devletüñ ʻīdinde olsun ḳullarıñ şādān-ı ʻīd

"Ahmed'i gamdan azat ve lütfunla şad eyle ki devletinin bayramında kulların da sürur olsun."

1114 Devletüñ ʻīdüñ hümāyūn eylesün iḥsān-ı Ḥaḳ
Nitekim ḫalḳ-ı cihāna resm ola iḥsān-ı ʻīd

"*Dünya halkına bayramda ihsan etmek âdeti baki oldukça Allah'ın ihsanı devletini bayramını mübarek etsin.*"

1125 Pādişāhā namuña oḳutmasaydı ḫuṭbesin
Olmaz idi rūzigār eyyāmınuñ sulṭānı ʻīd

"*Padişahım; bayram, senin namına hutbe okumasaydı zamane günlerinin sultanı olmazdı.*"

1 Menekşe Kasidesi

Kasîde Der- Sıfat-ı Benefşe Li-ecli Sultân-ı Cem

Sultan Cem İçin Menekşe Tavsifine Dair Kaside

mef‘ûlü/ mefâ‘îlü/ mefâ‘îlü/ fe‘ûlün

1126 Bitürdi nigāruñ yüzi gül-zār-ı benefşe
Olsa yaraşur tāze gülüñ yārı benefşe

“*Sevgilinin yüzü gülizarı menekşeye yetişirdi, taze gülün yanında menekşe bulunması yakışır.”*

1127 Bir ḥüsn bahārında sekiz cenneti gördüm
K’olmışdı zemîni gül ü divārı benefşe

“*Bu güzellik baharında sekiz cenneti gördüm ki zemini gül, duvarı menekşeden idi.”*

Hüsün baharı: güzellik çağı, sekiz cennet: sevgilinin yüzü, gülden zemin: yanak, menekşeden duvar: yüze serpilen zülüf demektir.

1128 Siḥr eylemese zülfi izārunda ḥabībüñ
Bitirmez idi āteş-i ruḫsārı benefşe

“*Sevgilinin yanağı üstündeki zülfü sihir yapmasa o ateşli yanak, menekşe yetiştiremezdi.”*

1129 Sehvin bilüben secdeye varmazdı nigārā
Zülfeynüñüñ olmasa güneh-gārı benefşe

“*Güzelim; senin zülüflerini taklit ettiğinden dolayı yanıldığını ve günaha girmiş olduğunu bilmese idi menekşe secde-i sehv yapmazdı.”*

Namazda yanlışan kimse secde-i sehv yapar. Menekşe de sevgilin zülfüne benzemek iddiasına kalkışmakla hata etmiş ve günaha girmiş. O günahı affettirmek için de boynunu eğmek suretiyle secde-i sehv yapmış.

1130 Kim vaṣf ide ol ḥüsni k’anuñbāğ-ı ruḫında
Eyledi ḥacīl nāfe-i Tātār-ı benefşe

“*Yanağı bağında açan menekşe Tataristan’dan gelen misk göbeğini mahcup*

mahcup ediyor. Öyle bir güzelliği kim vasfeyleyebilir?"

1131 Gül yüzi kenārında ne ḫoş-ḥāl olur ol ḫāl
Kim bendesi müşg oldı perestārı benefşe

"*Gül yüzünün bir tarafındaki o, benin duruşu ne kadar güzeldir ki gülmesi misktir, hizmetçisi menekşedir."*

1132 İşitmedüm ol ḳadd ile bu zülfden özge
Bir serv-i gül-endām ola ezhārı benefşe

"*O boy ile zülüften başka gül vücutlu bir serv olup da menekşe çiçeği açtığını işitmedim."*

1133 Seyr eyler iseñ ḥüsni gülistānını seyr it
Kim mūrı çemen görinür ü mārı benefşe

"*Seyredeceksen sevgilinin güzellik bahçesini temaşa et ki oranın karıncası çemen, yılanı menekşedir."*

Hattı karıncaya, zülfü yılana benzetmek eski şairlerin münasebetsiz âdetlerindendir.

1134 Taḥrīr idicek zülf ü ruḫı vaṣfını kātib
Ṭūmārı gül olur ḫaṭ-ı ṭūmārı benefşe

"*Sevgilinin zülfü ve yanağının vasfını kâtip yazınca yazdığı tarumar gül, tûmâr yazısı da benefşe hâline girer."*

1135 Bir dem ġam-ı devrānı unutturmağa sāḳī
Gül mevsimidür ṣun berü gülnārī benefşe

"*Ey sâkî; şimdi gül mevsimidir zamanın gam ve kederini unutturmak için bize menekşeli nar şerbeti sun."*

1136 Zülfün ġamına ṭoymadı gitdi dil-i miskīn
Yā Rab neden öldürdi bu bīmārı benefşe

"*Zülfünün gamına zavallı gönül doymadı gitti. Ya Rabbi, bu hasta kalbi, menekşe, yani sevgilinin zülfü neden öldürdü?"*[125]

[125] "1137. beyit metnin orijinalinde yoktur." (haz. n.)

1138 Evvel çü lebüñ yādına mey-ḫāneye düşmiş
Āḫır ḳomadı ḫāne-i ḫammārı benefşe

"*Dudağının hatırasıyla menekşe iptida meyhaneye düşmüştü. Sonra da yine o hatıra ile orasını terk etmedi."*

1139 Zülfüñi külāhuñda nihān eyleme ey dost
Cān bāġıdur olsa nola iẓhārı benefşe

"*Sevgilim; zülfünü külahının içinde saklama. Orası can bağıdır, menekşe yetiştirir ve gösterirse ne olur?"*

1140 Cānlar nigerān olmaġa naḳş itdi nigārum
Gül yapraġı üstinde girih-gārı benefşe

"*Herkes bakıp görsün diye nigârım, gül yaprağı üstüne dökülü menekşe resmi yaptı."*

Yanağının üstüne yapılmış zülfünü anlatmak istiyor.

1141 Zülfin yüzine ṣaldı kirişmeyle didi kim
Kim gördi k'ola Ka'be'nüñ estārı benefşe

"Naz ve cilve ile zülfünü yüzünün üstüne salıverdi de Kâbe ortasının menekşeden olduğunu kim gördü?" dedi.

[62]

1143 Yā çekdi gülistān-ı ruḫı dā'iresinde
Göz degmemek içün ḫaṭ-ı jengārī benefşe

"*Yahut nazar değmemek için yanağı gülistanının dairesi içine menekşe hat mı çekti?"*

1144 Bu zülüf mi yā ḫāme-i şeh-zāde midür kim
Kāfūr-ı ter üzre ider īṣār-ı benefşe

"*Bu sevgilinin zülfü mü yoksa şehzadenin taze kâfûr üzerine menekşe saçan kalemi mi?"*

Kâfûr-ı ter'den maksat kâğıt, menekşeden murat da üzerine yazılan yazıdır.

1145 Sulṭān Cem-i ṣāni ki anuñ adın işitse
Fi'l-ḥāl sürer ṭopraġa ruḫsārı benefşe

"*İkinci Sultan Cem ki menekşe onun adını işitse namına ta'zîmen yanağını toprağa sürer.*"

Sultan Cem'e "sânî" sıfatının verilmesi meşhur "Cemşid"e yahut "Cem" de denilen Süleyman peygambere nispetle ikinci kalması dolayısıyladır.

1146 Bülbül bigi biñ dürlü dil açardı ṣenāña
Bulsaydı bu gün ḳudret-i güftārı benefşe

"*Menekşe söz söylemek kudretini bulmuş olsaydı bugün seni övmek için bülbül gibi binlerce defa dile gelirdi.*"

1147 Rengīn düzer evrāḳını ki müşg ile yaza
Ḫulḳuñ ṣıfatında olan eş'arı benefşe

"*Menekşe senin güzel ahlakın vasfındaki şiirleri misk ile yazmak için yapraklarını renkli ve cilalı bir hâle getirir.*"

1148 Geldügüñ işitmiş eline micmerin alup
'Anberler buḫūr eyledi yolları benefşe

"*Senin geldiğini işitmiş de eline buhurdanını almış, geleceğin yolları amberle tütsülemekte bulunmuştur.*"

1149 Gül-gūnuñ ayaġuna niṣār itmege çıḳmış
Ḫoḳḳayla ṭutar nāfe-i Tātarı benefşe

"*Bindiğin atın ayağına serpmek hevesiyle menekşe eline bir hokka dolusu Tatar miski alıp yola çıkmış.*"

1150 Bostān-ı sarāyuña yüz urmaḳ hevesinden
Ṭopraḳ döşenüp yaṣtanur aḥcārı benefşe

"*Sarayının bahçesine yüzünü sürmek için menekşe, toprak üstünde yatar ve taş üstüne başını koyar.*"

1151 Bir ṣoffa ki süpründisini kuḥl ide ḥavrā
Cārūbı cenābında nedür bārī benefşe

"*Süprüntüsünü hurilerin sürme edindikleri bir sofanın avlusunda menekşenin süpürge olması da bari nedir?"*

1152 İziñ tozınuñ cevherine beñzeye dirdüm
Ḫāṣiyyet ile virse ol āṣārı benefşe

"*İzinin tozundaki hassiyeti hâiz olsa idi menekşe, o toza benzer derdim."*

1153 ʻAdlüñde ṭutup kimse mi baġlaya bilürdi
Ter-dāmen olup gezmese bāzārı benefşe

"*Menekşe etekleri ıslak bir hâlde pazar pazar dolaşmasa senin adlin zamanında bir kimse onu tutup bağlayabilir miydi?"*

Ter-dâmen, yani eteği ıslak, iffetsiz, demektir. Pazar gezen, yani şâhid-bazâr da aynı manayadır, hatta bunda ibtizâl misali de vardır.

Şair diyor ki: Menekşe iffetsiz bir hâlde çarşı pazar dolaşmasaydı kimse onu tutup bağlayamazdı. Diğer bir manaya göre, menekşenin eteği ıslak yani sap tarafları su içindedir. Satılmak için pazardan pazara dolaştırılmakta ve demet olmak için sap taraflarından bağlanılmaktadır. Padişahın adaletiyle ona su verilip eteği ıslak bulundurulmasa kuruyuverir ve demet yapılamaz hâle gelirdi.

1154 Gül būyın uġurlamasa zındān-ı zemīnüñ
Olmazdı zamānlarla giriftārı benefşe

"*Menekşe, gül kokusunu çalmamış olsaydı zemin zindanının zamanlarca tutsağı olmazdı."*

[63]

1155 Bu ʻadl-i cihān-gīrden añlandı ki ayruḳ
Nā-mahreme baş ḳoşmaya ebkār-ı benefşe

"*Padişahın bu cihân-şümûl adaletinden anlaşıldı ki menekşe kızları namahrem ile ihtilata etmeyecektir."*

1156 Ḫulḳun ḳoḳusın aldıgıyçün bād-ı seḥerden
Ḫoş būy ile müşgīn ider eşcārı benefşe

"*Seher rüzgârından güzel ahlakının rayihasını aldığı için menekşe çiçeği, ağaçlara misk kokusu vermektedir."*

1157 Devlet gibi baḫtuñı görüp ḫıdmete ṭurdı
Ḫˇāb-ı ʻademüñ oldı çü bīdārı benefşe

"*Menekşe, yokluk uykusundan uyanınca devlet gibi senin bahtını görüp hizmetine durdu."*

1158 Ġarḳ oldı ʻadū ḳanına ol ḫançer-i sīr-āb
Gūya ki geyer cāme-i gül-nāri benefşe

"*Menekşenin narçiçeği renkli elbise giymesi gibi suyunu gayet iyi almış olan o hançer de düşman kanına battı."*

1159 Ger terbiyet itseydi cihān bāġını ḫulḳuñ
Olurdı zemīnden çıḳanuñ dārı benefşe

"*Eğer güzel ahlakın cihan bağını terbiye etseydi zeminden çıkanın hepsi menekşe olurdu."*

1160 Yā ḫāk-i derüñẕerresi irişse semāya
İderdi bu nüh günbed-i devvār-ı benefşe

"*Yahut kapının toprağının zerresi gökyüzüne çıksaydı bu dönen dokuz kubbeyi menekşe hâline getirirdi."*

1161 Yüz mertebe aʻlā ola ezhār-ı felekden
Bir dem ḳapuña bulur ise bārı benefşe

"*Bir dakika olsun kapında bulunmaya ruhsat bulmuş olsaydı felaketteki çiçek, yani yıldızlardan yüz kat parlak olurdu."*

1162 Söz bāġına bir naḳş nigār itdi ḫaṭuñ kim
Zeyn idemez ol lüṭf ile gül-zārı benefşe

"*Hattın söz bağını öyle bir süsledi ki menekşe gül bahçesini o letafette süsleyemez."*

1163 Ne ḫāmedür ol k’oldı zebān ile şeker-rīz
Ne ṭūṭīdür ol kim döke minḳārı benefşe

“*Dilinden şeker döken o kalem, nasıl bir kalemdir. Gagası menekşe döken o tûtî, nasıl bir tûtîdir.”*

1164 Rāhuñda esen bāda sücūd eyledigiyçün
Pür müşg ü ‘abīr eyledi destārı benefşe

“*Yolunda esen rüzgâra karşı eğildiği için mendilini misk ve amber ile doldurdu.”*

1165 Ṭurup bir ayaġ üzre rikābuñda yürürdi
Ger ḳādır olaydı k’ide reftārı benefşe

“*Sultanım; eğer menekşe yürümeye mukadder olsaydı bir ayak üzere rikâbında yürürdü.”*

6 Menekşe Kasidesi

1166 Gūş eylemese midḥatüñi cān ḳulaġıyla
Ḳandan ṭaḳınurdı dür-i şeh-vārı benefşe

“*Senin methini can kulağıyla dinlemese menekşe kıymetli inciyi nereden takınırdı?”*

Buradaki dür-i şehvâr: Çiy tanesinden kinayedir.

1167 Var perde-i fikrümde ‘arūsān-ı semen-buy
Kim her birinüñ oldı perestārı benefşe

“*Fikir perdemde yasemin kokulu öyle gelinler var ki her birinin hizmetçisi menekşedir.”*

1168 Siḥr eyledi şi‘rüm çemeninde ḳalemüm kim
Söyler bu żamīrümdeki esrārı benefşe

“*Şiirim çemenliğinde kalem sihir yapmış gibi oldu. Menekşe de zamîrimdeki ısrarı söylemektedir.”*

1169 Bu medḥ redīfinde söz açup didi sūsen
Götüre mi ol ḳulzüm-i zeḫḫārı benefşe

"*Susam çiçeği bu vadide söz açtı da o coşkudan denizi [yani benim feyizli tabiatımı] menekşe çekebilir mi? dedi."*

1170 Gerdūn işidüb didi ḳaçan zabṭ ide heyhāt
Evṣāf-ı Ferīdūn-ı cihān-dārı benefşe

"*Susamın bir sözünü felek dediydi de nasıl çekebilir? Cihangir olan Feridun Şah'ın evsafına menekşe tahammül edebilir mi? cevabını verdi."*

1171 Eksüklügini bildi ve miskinlüge geldi
Gūşına yapışdı ider a'zārı benefşe

"*Menekşe kendi kusurunu bildi de aczini itirafa geldi. Bir eliyle kulağını tutup özür diledi."*

Büyük bir zatın huzuruna girilince bir el ile bir kulak tutulup öyle durulması yahut oturulması eskiden şarkta âdet imiş. Şair bu âdete telmih ediyor.

[64]

7 Menekşe Kasidesi

1172 Ḳaṣd eyledi ḫāmem k'ide dil derdini taḥrīr
Göründi mülāyim aña nā-çāri benefşe

"*Kalem gönül derdini yazmak istedi. Menekşeye dair söz söylemek ona mülayim göründü."*

1173 Bu Aḥmed-i ġām-gīnüñeğer ḳılsa ġamın gūş
Zānūda ḳoyup başın ide zārī benefşe

"*Bu kederli Ahmed'in gamını işitecek olsa menekşe, başını dizine koyup hüngür hüngür ağlar."*

1174 Nice ki gülistānuñ ola reng-i rezi bād
Nice ki bahāruñ ola 'aṭṭārı benefşe

"*Rüzgâr, gül bahçesine renk verdikçe, menekşe de bahar mevsimin ıtır yapıcısı oldukça…"*

1175 Çekmege çemen leşkerini ḳaldura her yıl
Şol sancaḳ-ı pīrūze-i zer-kārı benefşe

"*Her yıl çemen leşkeri harekete girmek için menekşe mavi ve sırmalı sancağını kaldırdıkça…"*

1176 Ḳılsun çemen-i ḳadrüñe taḳdīr seḥābı
Ḫurşīd-i gül ü çarḫ-ı semen-bārı benefşe

"*Allah'ın takdiri bulutu senin kadir ve azametin çemenine güneşi gül, beyaz gül yağdıran feleği menekşe yapsın."*

1177 Aġşān-ı celālüñi penāh eylesüñ eflāk
Nite ki ṭuta dāmen-i eşcārı benefşe

"*Menekşe, ağaçların eteğini tuttukça, yani ağaç altlarında yetiştikçe felekler, senin azametin dallarına sığınsın."*

1178 Ḫulḳuñ güli dünyā çemenin ide mu'aṭṭar
Nice ki mu'aṭṭar ide gül-zārı benefşe

"*Menekşe, gül bahçelerini güzel kokuttuğu gibi senin güzel ahlakının gülü de dünya çemenliğini râyihadâr etsin."*

Kasîde Der-Medh-i Sultân Cem

Sultan Cem'in Methine Dair

mef'ûlü/ fâ'ilâtü/ mefâ'îlü/ fâ'ilün

1179 Bir dil-sitān ki ġamzesi cādūstān imiş
Bir serv-i lāle-ruḫ ki yüzi gülistān imiş

"*Gönül alıcı güzel ki gamzesi, sihirbazların toplandığı yer, lale yanaklı bir servi ki yüzü gülistan imiş."*

1180 Yāriñ yüzinde her gice gül yaṣdanup yatur
Devr-i ḳamerde zülfi ne ḫoş kām-rān imiş

"*Kamer devrinde yârin zülfü ne kadar mesut ve ber-murâd imiş her gece gül üzerine uzanıp yatmaktadır."*

Nabatîlerden kalma bir itikada göre âlemin tam bir devir müddeti 49000 sene imiş. Bu müddet 7 devreye ayrılır, her devrenin ilk bin senesinde yedi seyyareden biri müstakıllen, altı bin senesinde diğer seyyarelerle müşteriken âlemi idare edermiş, ötekilerin devresi tamam olmuş, tedbir ve idare nöbeti şimdi kamerde olduğu için devir de "devr-i kameriye" imiş. Şeyh Gâlib, bu itikadı şairane baltalamak ve devrin "devr-i kamerî" değil, "devr-i Muhammedî" olduğunu anlatmak için (Hüsn ü Aşk)'ının miraç bahsinde:

Çün basdı sihri evvele pâ
Oldı iki pâre Bedr-i Ra'nâ
Tâ halka 'ıyân ola mücerred
Kim devr-i kameri, devr-i Aḥmed

der.

İşte Ahmed Paşa da bu beyit ile bunlara telmih ediyor.

1181 Gördüm ḳapuñda yüzüñi gün doġdı başuma
Bildüm ki devletüm benüm ol āsitān imiş

"*Kapında yüzünü görünce başımda gün doğdu. Benim devlet ve saadetim o eşikte bulunduğunu anladım.*"

[65]

2 Cem Medhiyesi

1182 Sāḳī zamān-ı ḥüsnüñ içün bir piyāle ṣun
Bir vaḳt ola ki diyesiñ ol bir zamān imiş

"*Ey sâkî; güzellik çağın için olsun bir kadeh ver. Bir gün gelir ki o güzellik geçer. Sen bile geçmiş güzelliğinden bahsederken o da bir zaman imiş dersin.*"

1183 Nitsün cemāl 'āşıḳı cennet na'īmini
Çünkim ġamuñdan özge ne yirse ziyān imiş

"*Yalnız cemal âşığı olan cennet nimetlerinine yapsın? Zira o âşığa senin gamından başka ne verse ziyan imiş.*"

1184 Görüp ṣuda cemālüñi ḫod-bīn olursıñāh
Āyine-dārı ḥüsnüñüñāb-ı revān imiş

"*Yüzünün aksini suda görüp hodbin ve mütekebbir oluyorsun. Meğer akarsu güzelliğine ayna tutuyormuş.*"

1185 Yüzüñde iki zülfüñi gördükce ṣanuram
Bostān-ı ṣāh içinde iki sāye-bān imiş

"*Yüzünün iki tarafında iki zülfünü gördükçe şahin bahçesi içinde iki gölgelik sanıyorum.*"

1186 Sulṭān Cem ol ki Ḫusrev-i sulṭān-nişān imiş
Māh-ı sa'ādete işigi āsumān imiş

"*Bahsettiğim şah, Sutan Cem'dir ki sultan-ı nişan bir Hüsrev'dir ki saadet ayna kapısının eşiği asuman imiş.*"

1187 Erlikde bir Tehemten-i devr-i zamān iken
Beglikde bir Skender-i gītī-sitān imiş

"*Erlikte zamanın Rüstem'i iken beylikte İskender gibi bir cihangir imiş.*"

1188 Her yirde ādetiyle kerem hem-nīşin olup
Her yolda merkebiyle ẓafer hem-'inān imiş

"*Her yerde kerem onun âdeti olup daima beraber bulunur, zafer ve nusret ise her yolda binek hayvanıyla at başı beraber gidermiş.*"

1189 Genc-i diyāruña ne ṭılısm itdi rūzigār
Kim tīġuñ ejdehāsı aña pās-bān imiş

"*Zaman senin memleketinin hazinesine nasıl bir tılsım yaptı ki ejderha gibi olan kılıcın onun bekçisi ve muhafızı imiş.*"

3 Cem Medhiyesi

1190 Levḥ ü ḳalemle zeyn olalı mekteb-i ezel
Rāyıñ öninde pīr-i ḫıred ders-ḫˇān imiş

"*Ezel mektebi levha ve kalemle tezeyyün edilelidenberi ihtiyar akıl, senin ra'yın karşısında ders okuyormuş.*"

1191 ‘Adlī ḥikāyetin nice taḥrīr idem k’anuñ
Kem izi tozı efser-i Nūşi-Revān imiş

“*Onun adaleti hikâyesini nasıl yazayım ki izinin tozu Nuşirevan’ın başına taç imiş.”*

1192 Ṭavr-ı ġazelde ḫāmesi ol şāh-zādenüñ
Bāġ-ı İremde ṭūṭī-i şīrin-zebān imiş

“*Gazel yazma hususunda o şehzadenin kalemi İrem bağında tatlı dilli bir tûtî imiş.”*

1193 Aḥmed bu fenn-i şi‘re şurū‘ itmeden murād
Vird-i du‘ā-yi devlet-i şāh-ı cihān imiş

“*Ey Ahmed; bu şiir fennine başlamadan maksat, şah-ı cihanın devleti duasını vird edinmek imiş.”*

1194 Eyyām-ı devletüñ ola pāyende ḥaşre dek
Bu devletüñ du‘ācısı çün ins ü cān imiş

“*Şehzadem; devlet günlerin mahşere kadar daim olsun ki bu devletin duacısı insanlar ve cinlerdir.”*

1195 Key yaraşur ki kisveti ‘ömr-i dırāzuñuñ
Yek-ser ṭarāz-ı memleket-i cāvidān imiş

“*Uzun ömrünün kisvesine ebedi bir memleket tarazı, yani süsü çok yaraşacaktır.”*

[66]

Bahâriyye

mef‘ûlü/ mefâ‘îlü/ mefâ‘îlü/ fe‘ûlün

1196 Emvāt-ı nebātı yine ol Ḥayy-i tüvānā
Enfās-ı Mesīḥīyle bugün eyledi ihyā

“*Hayy ve Kâdir olan Allah, nebatat ölülerini Mesihi nefesleriyle bugün diriltti.”*

1197 Gök naḳşı ‘ayan oldı cihān āyinesinde
Yer yüzini çün ḳıldı ṣabā yili mücellā

“*Saba rüzgârı yeryüzünü parlatınca cihan aynasından gök nakşı göründü.”*

1198 Yil Rūḥ-ı Ḳudüs'dür kim irüp yiñine şāḫuñ
Meryem bigi bir demde anı eyledi ihyā

"*Rüzgâr Cebrail gibi ağacın yenine üfleyince onu Meryem gibi bir demde ihya etti."*

Rûhü'l-Kudüs, yani Cebrail, insan şeklinde hazreti Meryem'e görünmüş ve elbisesinin yenine üfleyince Meryem'in gebe kalmış olduğuna telmihtir.

1199 Çoġ idi ki gül Yūsufı hecrinde zemāne
Pīr olmuş idi ḥasret ile hem-çü Züleyhā

"*Zaman çoktan beri gül Yusuf'unun ayrılığı hasretiyle Züleyha gibi ihtiyarlamıştır."*

1200 Vuṣlat ḫaberin duydı meğer Mıṣr-ı çemende
Kim tāze cuvān gibi yine oldı mücellā

"*Çemen Mısır'ında galiba onun vuslat haberini işitti ki yeniden parlak bir genç oldu."*

1201 Ṭıfl-ı çemenüñ bitdi 'izārında ḫaṭ-ı sebz
Süd virür iken dāye-i ebr-i çemen-ārā

"*Çemen süsleyen bulut sütninesi süt verir iken çemen çocuğunun yanağında yeşil tüyler peyda oldu ve delikanlılık çağını buldu."*

1202 Ṣu kevṣer olup döndi cihān cennete sāḳī
Devr eyle ki cennetde ḥarām olmadı ṣahbā

"*Su, Kevser gibi dünyayı cennete benzetti. Ey saki dolaş ve kadehi dolaştır ki cennette şarap içmek haram değildir."*

1203 Ebr-i güher-efşān yire ṣaçduḳca gül-ābın
Cārūb ḳılar ṣaçlarını sünbül-i şeydā

"*İnci saçan bulut, yere gül suyu serptikçe çılgın sümbül saçlarını süpürge yapmaktadır."*

1204 Gül ṭutdı çemen ṣaḥnına bir çāder-i gül-gūn
Ḳuruldı gülistānda serā-perde-i ḫażrā

"*Çemenliğin ortasında gül, pembe bir çadır kurdu, gül bahçesine -yapraklardan müteşekkil- bir perde asıldı.*"

1205 Bir dem dil-i ġam-gīnini ṣād itmege lāle
Bu ṣoffa-i ṣāfīde çeker cām-ı muṣaffā

"*Lale bir an olsun gamlı gönlünü sevindirmek için bu saf mevkide safi kadeh çekmektedir.*"

1206 Gül taḫt-ı zebercedde geyüp tāc-ı muraṣṣā'
Başına niṣār itdi havā lü'lü'-i lālā

"*Gül, zeberced taht üstüne oturtup başına mücevherli taç giydi. Hava da onun başına parlak inciler serpti.*"

1207 Gül ġoncası meyl eylemiş āb üstine ṣankim
Āyīneye baḳmaġa egilmiş ser-i bebġā

"*Gülün goncası suya doğru meyletmiş de aynaya bakmak için eğilmiş papağan başına benzemiş.*"

1208 Ṣol deñlü ṣaçar miṣk ovagın ceybine reyḥān
Kim nesha-i 'anberle tolar dāmen-i ṣaḥrā

"*Fesleğen çiçeği, etrafa o kadar güzel koku neşreder ki ovanın eteği amber rayihasıyla dolar.*"

1209 Nāziklik ile zīnet idüp 'ārıżını gül
Göz eyler aña ḳarşu ṭurup nergis-i şehlā

"*Gül, nezaketle yanağını süslemekte, nergis çiçeği de karşısında durup ona göz işareti etmektedir.*"

1210 Ġonca götürüp burḳa'ı nāz ile yüzinden
'Arż itdi cihān Vāmıḳına 'ārıż-ı 'Azrā

"*Gonca, yüzünden nazlı nazlı nikabını kaldırıp cihan Vâmık'ına yanağını*

gösteriyor. “

Vâmık ve Azra: Eski masallardan birinin kahramanları olan âşık ve maşuk.

1211 Nāz ile çınar atdı ḳolıñ boynına servüñ
Bir yirde iki ‘āşıḳ u ma‘şuḳ idi gūyā

“*Bir yerde bulunan âşık ve maşuk gibi çınar ağacı servinin boynuna kolunu uzattı.”*

1212 Ṣalınub iki şāhid-i zībā gibi her dem
‘Arż itdiler ‘arż ehline ḫoş ḳāmet-i bālā

“*İkisi de nazlı nazlı sallanıp arz ehline güzel ve uzun boylarını arz ettiler.”*

1213 Eşküm gibi yüz sürdügi serv ayaġına āb
Bu k’oldı nigārun ḳad-i dil-cūsına hem-tā

“*Gözyaşım gibi suyun servi ayağına yüz sürdüğü, onun boyu sevgilinin kametine benzediğindendir.”*

1214 Ṣarmaşdı çemen ṭıflına dūşīze-i nesrīn
Ḳocuşdı ṣabā ile ‘arūs-ı gül-i ra‘nā

“*Bir kız gibi olan beyaz gül, çemen çocuğuna sarılmış, saba rüzgârıyla da sarı ve pembe gül gelini kucaklaşmıştır.”*

1215 Ṭutdı ḳulaġın murġ-ı ḫôş-elḥāna benefşe
Nergis gözin açdı k’ide gülzārı temāşā

“*Menekşe, güzel öten kuşun sesine kulak veriyor. Nergis de gül bahçesini seyretmek için gözünü açmış bulunuyor.”*

1216 Bu bezm-geh içre begenüp raḳṣ u semā‘ın
Geydürdi ṣabā serve yine hil‘at-i ḫażrā

“*Bir mecliste servin oynayıp sema edişini saba rüzgârı beğendiği için ona yeşil bir hilat giydirdi.”*

[67]

1217 Gūyā-yi çemen derd ile feryādlar idüp
Çün eyledi gül çāderine ḳarşı ser-āġā

"*Çemenin söyleyicisi, yani bülbül, dert ile feryatlar ederek gül çadırına karşı ötmeye başlayınca"*

1218 Bu ṣavt-ı ṭarab-nāk ile kim diñlese anı
'Ūdın bıraġur Bārbüd ü çengi Nigīsā

"*Öyle bir müreffih terennümde bulundu ki o terennümü Barbüd ile Nigîsâ dinlemiş olsalar birincisi udunu ikincisi çengini elinden bırakırdı."*

Barbüd: Hüsrev-i Pervîz'in sazendesi. Nigîsâ: Bu da onun çengici başısı.

1219 Ol naġme-i dilsūz ṣafāsına çiçekler
Çāk eylediler şevk ile pirāhen-i vālā

"*O gönül yakıcı nağme safasıyla çiçekler neşelerinden gölgelerini yitirdiler."*

1220 Ḫūn oldı leb-ā-leb ciger-i ġonca-i rengīn
Ḳan terledi gülşende ḥayādan gül-i ḥamrā

"*Renkli goncanın ciğeri kanla doldu. Kırmızı gül de utancından kan terledi."*

1221 Ġonca çü niḳāb açdı ve keşf eyledi dīdār
Bülbül çü Kelīm oldı ve gül āteş-i Mūsā

"*Gonca nikabını açıp yüzünü gösterince bülbül, Kelimallah'a; gül de ateş-i Musa'ya döndü."*

Hazreti Musa, Medyen'de Mısır'a giderken uzaktan bir ateş gördüğüne, yanına gidince o ateşin bir ağaç üzerinde parlayan nur olduğuna ve o sırada kendisine tecelli vuku bulduğuna işarettir.

1222 Sūsen dil uzadup eline aldı ḳabaġın
Kim ḥāl diliyle ide bu nükteyi inhā

"*Susam çiçeği hâl diliyle şu nükteyi anlatmak için dilini uzattı ve kabağını eline aldı."*

1223 Ey sāḳi-i gül-çihre dili ḳılmaġa rūşen
Gel şāḫ-ı şükūfe gibi göster Yed-i Beyżā

"*Ey gül yüzlü saki, kalbi parlatmak için gel de çiçek dalı gibi bir Yed-i Beyzâ göster.*"

1224 Çün ġonca dudaġıyla ḳılur cāma işāret
Çün nergis ider ġamze ile sāġara īmā

"*Mademki gonca dudağıyla ve nergis gamzesiyle kadehe işaret ediyorlar.*"

1225 ʿĀrif midür ol kimse ki görüp bu rümūzı
Nūş eylemeye lāle gibi bāde-i ṣahbā

"*Bu rumuzları ve işaretleri görüp de lale gibi şarap içmeyen kimse arif midir?*"

1226 Ṭut can ḳulaġın ḥikmetine Manṭıḳ-ı Ṭayruñ
Diñle bu kelāmı ki oḳur bülbül-i gūyā

"*Mantıku't-Tayr'ın, yani kuşdilinin anlattığı hikmete kulak ver ve terennüm eden bülbülün okuduğu sözü dinle.*"

Mantıku't-Tayr: Şeyh Attar'ın tasavvuftan bir eseri.

1227 Ḳavliyle ʿamel eyleme her zāhid-i ḫuşgüñ
Tarṭib-i dimāġ itmege nuş eylegil ammā

"*Her kaba sofunun sözüyle amel etme. Dimağını rutubetlendirmek için şarap iç.*"

1228 Bir ġonca-i nāzüg-dil elinden ki müdāmı
Reşk ide yüzi gülşenine Cennet-i Meʿvā

"*Kalben nazik bir gonca bir güzel elinden ki yüzü gülşenine cennet daimi surette gıpta etsin.*"

1229 Bir serv-i ḳabā-pūş kenārında ki anuñ
Bālāsı hevāsında şikeste ḳala Ṭūbā

"*Elbise giymiş bir servinin, yani uzun boylu bir güzelin kucağındaki Tuba ağacı onun boyu havasında kırılıp dökülsün.*"

1230 Bir cām-ı revān baḫş ile kim cur‘ası anuñ
Keşf eyleye dil-mürdelere mu‘ciz-i ‘Īsā

“*O şarabı, hayat veren bir kadehle iç ki onun bir yudumu kalbi ulu olanlara İsa’nın mucizesini keşfettirdi.”*

1231 Bir muṭrib-i ḫoş-naġme havāsında ki uşşāḳ
Nevrūz-ı hümāyūnda ola aña hem-āvā

“*Nağmesi güzel bir sazendenin çaldığını hevâ ile iç ki âşıklar Nevruz-ı hümayunda o hevâyı bir gülde terennüm etsinler.”*

1232 Bir māh-cebīn mihr-liḳā şevḳine k’anuñ
Vaṣfında ṭulū‘ eyledi bu maṭla-ı ġarrā

“*Kamer alınlı ve güneş yüzlü bir güzelin şevkine iç ki bu parlak matla onun vasfında doğmuştur.”*

[68]

Tercî‘-i Bend[126]

fâ‘ilâtün/ mefâ‘ilün/ fe‘ilün

1233 İrdi gül-zāra çün havā-yi ṣabā
Ṭoldı bu ṣoffaya ṣafā-yi ṣabā

“*Saba rüzgârı gül bahçesine erince bu sofaya onun sefası dolar.”*

1234 Seyr ider serv baġı bī-ser ü pā
Aġdı başına çün hevā-yi ṣabā

“*Saba havası başına sıçramış olduğu, yani başında kavak yeli estiği için servi, elsiz ayaksız bağı seyretmektedir.”*

1235 Yile virse çerağ-ı lāle ne ṭāñ
Ki virür şem‘a inṭifāyi ṣabā

“*Lale çerağını yele verse şaşılmaz. Çünkü saba rüzgârı mumu söndürür.”*

[126] Gülşen bu bahâr-ı saltanata
Sensin ey şâh-ı nev-civân gonca
beytinden bu terciin Fatih için yazıldığı anlaşılıyor. Çünkü o da genç iken padişah olmuştur.

1236 Ġonca dil-teng olurdı deyrānda
Göñlin açmasa dil-güşā-yi ṣabā

"*Bu devirde gönül açıcı saba goncanın gönlünü açmasaydı kalbi daralıp kalırdı.*"

1237 Açdı nergis gözini zaḥmetden
Çünki irişdi tūtiyā-yi sabā

"*Saba tûtiyâsı erişmiş olduğu için nergis, çektiği zahmetten gözünü açtı.*"

1238 Ḳıldı yüzüm bigi zer-i ḫāliṣ
Ḳalb-i nesrīni kimyā-yi ṣabā

"*Saba kimyası, beyaz gülün kalbini yüzüm gibi halis altın hâline getirdi.*"

1239 Şeh nişānın virüp alur gülden
Müjdegānī diyü ḳabāyı ṣabā

"*Saba padişahın fermanını verir de müjdelik diye gülden hilat alır.*"

1240 Māh-ı burc-ı sipihr-i sulṭānī
Şehriyār-ı diyār-ı 'Oṯmānī

"*O padişah, saltanat semasının kameri ve Osmanlı memleketlerinin şehriyârıdır.*"

2 Tercî'-i Bend

1241 Ṭoldı maḥmūr ile seḥer nergis
Eline aldı cām-ı zer nergis

"*Seher vakti nergis çiçeği mahmur olarak kalktı ve eline altın bir kadeh aldı.*"

1242 Uyḫusın açmaḳ içün itdi seḥer
Şebnem ile gözini ter nergis

"*Seher vakti uykusunu açmak için sabah şebnemiyle gözünü ıslattı.*"

1243 Servi beñzetdi ḳadd-i dil-cūña
Ki ḳodı pāy-ı serve ser nergis

"*Servi gönlünün aradığı boyuna benzettiği için nergis, servin ayağına baş koydu.*"

1244 Düşdi sevdā-yı çeşm-i hindūña
Ki olur her gice seher nergis

"*Hintli gibi siyah olan gözünün sevdasına düşmüş olduğu için nergis her gece uyanık bulunmaktadır.*"

Eskiden şark saraylarının damlarında nöbet bekleyen Hintli bekçiler bulunurmuş. Nergisin her gece uyanık bulunmasını şair o bekçilere benzetiyor.

1245 Gözlerüñ gitmesün gözümden kim
Olur āb içre ḫūb-ter nergis

"*Gözlerinin hayali yaşlı gözlerimden ayrılmamış ki nergis suda durursa daha iyi olur.*"

1246 Zer-nigār eylemeğe yollaruñı
İrdügi yire yüz sürer nergis

"*Geçtiğin yollara altın saçma ki nergis eriştiği yerlere yüz sürer.*"

1247 Şāh bezmin mu'aṭṭar itmek içün
Yaḳdı micmer bigi ciğer nergis

"*Padişahın meclisini râyihadâr etmek ciğerini buhurdan gibi yaktı.*"

1248 Māh-i būrc-i sipihr-i sulṭānī
Şehriyār-ı diyār-ı 'Oṣmānī

"*O şah, saltanat semasının kameri ve Osmanlı memleketlerinin şehriyârıdır.*"

[69]

3 Tercî'-i Bend

1249 Düzdi bāġ içre encümen lāle
Aldı cām oldı bī-ḥazen lāle

"*Lale bağ içinde bir encümen teşkil etti. Eline kadeh alıp hüzün ve kederden kurtuldu.*"

1250 Leb-i ‘Īsīdemiyle cānānuñ
Cān bulup çāk ider kefen lāle

“*Sevgilinin İsa nefesli dudağıyla can buldu ve kefenini yırttı.”*

1251 Ṣubḥ -dem gül ‘arūsı ḳarşusına
Ṭutdı yāḳūtdan leğen lāle

“*Sabah vakti gül gelini karşısına yakuttan bir leğen tuttu.”*

1252 Götürür şem-dān-ı zer-nergis
Uyarur şem‘-i encümen lāle

“*O gül gelini için nergis, altın şamdan taşımakta, lale ise meclise bir mum yakmaktadır.”*

1253 Ġonca-i gül gümüş fuḳā‘ ideli
Aña ṭās oldı la‘lden lāle

“*Gül goncası gümüş şerbet güğümü olalı lale ona lalden hâsıl oldu.”*

1254 Ruḫı yādına ḳan aḳıtsa gözüm
Pür olur gülşen ü çemen lāle

“*Sevgilinin yanağı hatırasıyla gözüm kanlı yaşlar akıtsa gül bahçesi de çemende lale ile dolar.”*

1255 Bāde-i şehriyār şevḳından
Yine nūş itdi dürdīden lāle

“*Padişahın şarabı şevkinden lale yine küpteki tortuyu içti.”*

1256 Māh-ı burc-ı sipihr-i sulṭānī
Şehriyār-ı diyār-ı ‘Oṣmānī

“*O padişah saltanat semasının kameri ve Osmanlı memleketlerinin şehriyârıdır.”*

4 Tercî‘-i Bend

1257 Ḳıldı rengīn varaḳların sūsen
Açdı gül bigi defterin sūsen

“*Susam çiçeği gül defterini açtı ve bayraklarını boyadı.”*

1258 İtdi tezhīb lāciverdi ile
Cām-ı pīrūzeye zerin sūsen

“*Firuze kadehi altın ve lacivert ile tezhip etti.”*

1259 Ṭurdı çīnī ḳabaḳ alup eline
Baş ḳoyup ṣundı sāġarın sūsen

“*Eline çini şarap kabı alıp durdu ve başını eğip kadehi sundu.”*

1260 Gülüñ itmege dāmenine buḫūr
‘Anberīn itdi micmerin sūsen

“*Gülün eteğini tütsülemek için buhurdanda amber yaktı.”*

1261 Delmege şeh cādūsı sīnesini
İtdi ser-tīz ḫançerin sūsen

“*Şahın düşmanı göğsünü delmek için hançer gibi olan yaprağının ucunu keskinleştirdi.”*

1262 Şehriyāra ṣenālar itmek içün
Yine depretdi dillerin sūsen

“*Şehriyâra sena ve dua etmek için yine dilini oynattı.”*

1263 Māh-ı burc-ı sipihr-i sulṭānī
Şehriyār-ı diyār-ı ‘Oṣmānī

“*O padişah saltanat semasının kameri ve Osmanlı memleketlerinin şehriyârıdır.”*

[70]

5 Tercî‘-i Bend

1264 Ger lebünden vire nişān ġonca
Ola cān-baḫş u dil-sitān ġonca

“*Sevgilim; eğer gonca dudağından nişan verirse can bağışlar ve gönül alır.”*

1265 Ġonca dirdüm dudaġuna görsem
Şehd sözlü şeker-zebān ġonca

“*Bal sözlü ve şeker dilli gonca görmüş olaydım dudağına gonca derdim.”*

1266 Leb-i gül-gūn-ı reşkine yāruñ
Nola her dem yudarsa ḳān ġonca

“*Yârin gül renkli dudağını kıskanıp da gonca her dem kan yutarsa ne olmak ihtimali var?”*

1267 Aġzını pür-dürer ḳılur şeb-nem
Çün lebüñden virür nişān ġonca

“*Gonca, dudağından nişan verdiği için çiy taneleri onun ağzını incilerle doldurur.”*

1268 Gülşen-i nev-bahār-ı salṭanata
Sensiñ ey şāh-ı nev-cevān ġonca

“*Ey genc-i şehriyâr; saltanat ilkbharının bahçesinde açılmış gonca sensin.”*

1269 Dürc-i yaḳūtı pür-zer olduġıyçün
Eyledi aġzını nihān ġonca

“*İçi altın dolu yakut bir kutu olduğu için gonca ağzını gizlemiştir.”*

1270 Bāġı müşgīn nefesle tutmaḳ içün
Açdı şeh medḥine dehān ġonca

“*Bağı sesin râyihâlarıyla doldurmak için gonca padişah methine ağız açmıştır.”*

1271 Māh-ı burc-ı sipihr-i sulṭānī
Şehriyār-ı diyār-ı ‘Oṣmānī

“*O padişah; saltanat semasının kameri ve Osmanlı memleketlerinin şehriyârıdır.”*

6 Tercî‘-i Bend

1272 Çün olur ḫār içinde mesken-i gül
Nola ṣad-pāre olsa dāmen-i gül

“*Gülün meskeni diken içinde olduğu için eteği parça parça olsa çok bir şey mi?”*

1273 Kirpüğümden giderdi naḳş-ı ruḫuñ
Olmasaydı dikende mesken-i gül

“*Gülün meskeni diken içinde olmasaydı yanağının nakşı hayali kirpiğimden zail olurdu.”*

1274 Ḫırmen-i ḥüsn olalı yüzünde
Ṭutuşup oda yandı ḫırmen-i gül

“*Sevgilim; senin yüzün güzellik harmanı olalıdan beri, hasadından gelen harmanı tutuşup yandı.”*

1275 Gül-sitānı teferrüc itmek içün
Ḳaṣr-ı la‘linden açdı revzen gül

“*Gül, gülistanı seyretmek için lal köşkünden pencere açtı.”*

1276 Ṭutdı bülbül niyāz ile çemeni
Nāz ile ṭolduralı gülşeni gül

“*Gül bahçesini gül naz ile doldurduğundan beri bülbülün niyazı çemeni ihata etti.”*

1277 Ṭakdı ġonca yaḳasına düğme
Ḫārdan idineli sūzeni gül

“*Gül, dikenden iğne edinip yakasına düğme takınalı…”*

1278 Bülbül āhına uġradı āḫır
Yile virdi çerāġ-ı rūşen-i gül

"*Bülbülün ahına uğradı da gül çerağını yele verdi. Yani rüzgârla yaprakları dağıldı.*"

1279 Nola şeh bigi olsa la'l-niṣār
Ṭoludur çünki zerle maḫzen-i gül

"*Padişah gibi lal serpse çok mu? Çünkü gülün hazinesi altın ile doludur.*"

1280 Māh-ı burc-ı sipihr-i sulṭānī
Şehriyār-ı diyār-ı 'Oṣmānī

"*Saltanat semasının kameri ve Osmanlı memleketlerinin şehriyârıdır.*"

[71]

7 Tercî'-i Bend

1281 Ḳıldı çün nāle vü fiġān bülbül
İtdi gül rāzını 'ayān bülbül

"*Bülbül inleyip zırlamaya başlayınca gülün sırrını meydana çıkardı.*"

1282 Dostāne gülüñ leṭāfetini
Her nefes ḳıldı dāstān bülbül

"*Gülün letafetini her nefeste ve destan şeklinde dostlara anlatırlar.*"

1283 Dôst ḥüsnine beñzerem didi gül
İşidüp eyledi fiġān bülbül

"*Gül, ben sevgilinin güzelliğine benzerem demişti. Bülbül bunu işitince feryat etti.*"

1284 Nice kim ḫurrem ola bāġ-ı bahār
Ola bāğa baġ-bān bülbül

"*Bahar mevsiminde bağ mamur oldukça bülbül o bağın bahçıvanı olsun.*"

1285 De‘avāt-ı devām-ı devletüñi
Vird ider gerçi her zemān bülbül

“*Padişahım, devletinin devamı dualarını gerçi her zaman bülbül virt edinmektedir.”*

1286 Līk gül-zār-i bāġ-ı medḥüñde
Yoḳ benüm bigi medḥ-ḫˇān bülbül

“*Lakin methin bahçesinde benim methimi okuyan bir bülbül yoktur.”*

1287 Bāġ-ı ‘ömrüñ bahārı ḫurrem olup
Diye medḥüñi her zemān bülbül

“*Ömrün bağının baharı daimi olsun ve bülbül her zaman medhini söylesin.”*

1288 Öğemez nev-bahār devletüñi
Ger hezār olsa medḥ-ḫˇān bülbül

“*Binlerce meth okuyan bülbül olsa da yine devletin baharını övemez.”*

1289 Dil uzadup medāyiḥinde şehüñ
Açdı Aḥmed bigi zebān bülbül

“*Padişahın methine Ahmed gibi dil uzatıp bülbül de ağız açtı.”*

1290 Māh-ı burc-ı sipihr-i sulṭanī
Şehriyār-ı diyār-ı ‘Oṣmānī

“O padişah *saltanat semasının kameri ve Osmanlı memleketlerinin şehriyârıdır.”*

Şehzâde Mustafa Mersiyesi[127]

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘îlü/ fâ‘ilün

1291 Dolāb-ı çarḫ döktiği seyl-i fenā imiş
Bāġ-ı zemāne diktiği ḫār-ı cefā imiş

“*Felek dolabının döktüğü fena seli, zamane bağının diktiği cefa dikeni imiş.”*

[127] Fatih’in veliahtı ve Karaman valisi olup 879’da ölmüş ve büyükbabası İkinci Sultan Murat’ın Bursa’daki türbesine gömülmüştür.

1292 Kūteh biçildi ḳaddine rūḥuñ ḳabā-yi ten
Ṭūl-i beḳā anuñ ki ḳabāsı ‘abā imiş

“*Beden elbisesi ruhun boyuna göre kısa biçilmiş. Aba elbise giyen fukaranın dünyada kalması daha ziyade imiş.”*

1293 Şād olma şol libās ile kim ola müste‘ār
Farż it ki başdan ayaġa ḥüsn ü behā imiş

“*İğreti elbise ile sevinme velev ki baştan ayağa kadar güzellikten ibaret olsun.”*

1294 Çün oldı evvelüñ ‘adem ü āḫıruñ fenā
Pes sen vücūd da‘vīsin itmek ḫaṭā imiş

“*Mademki evvelin yokluk, sonran faniliktir. O hâlde varlık davası edişin hatadır.”*

1295 Devlet bahārı ‘ayşına aldanma kim bu nūş
Bir bādedür ki ‘illet-i nīş-i belā imiş

“*Devletin ilkbahar mevsimi gibi yaşayışına aldanma ki onda içilen şarap, birçok bela ve mihnetin sebebidir.”*

1296 İḳbāle virme ḳalbüñi kim bī-beḳādur ol
Görmez misiñ ki ḳalbi anuñ lā-beḳā imiş [128]

“*İkbal ve saadete gönlünü kaptırma ki bekası yoktur. Görmüyor musun ki “ikbal” kelimesinin kalbi, yani harflerinin sondan evvele doğru yazılışı “lâ-bekâ” olur. Ve devamsız manasını ifade eder.”*

[72]

2 Mersiye

1297 Cān-ı ‘azīze Mıṣr-ı vücūduñda rūzigār
Şekker yirine ṣunduġı zehr-i fenā imiş

[128] Bu beyit de Fârisîdeki:
اکبال را بقا بود دل درو مبند
اکبال را چو قلب کی لا بقا بود
yani “İkbalin bekası yoktur. Ona gönül bağlama. İkbali alt üst edecek olursan (lâbekâ) olur.” beytinden harfiyen tercüme ve buraya ilave edilmiştir.

"*Zamanın varlık Mısır'ında can azize şeker yerine verdiği fena zehri imiş.*"

1298 Dürr-i girān-behāsını dürc-i ḥayātuñuñ
Ey ḫarc iden ġurūr ile 'ömrüñ hebā imiş

"*Ey hayat çekmecesinin ağız bahâlı incisini aldanıp da harç eden kimse; ömrünün heba, yani mahvolduğunu bil.*"

1299 Āḫır kefen değül mi ṭutalım ki bezmüñüñ
Cām ṭırāz-ı cāme-i 'ayş ü ṣafā imiş

"*Meclisinin süsü kadehi, ıyş ü safa elbisesi olduğunu farz edelim, sonu kefen olacak değil mi?*"

1300 Ol şeh ḳanı ki sāye ṣalam dirdi 'āleme
Ḳonmadan uçdı bilmedük ol ḫod hümā imiş

"*Hani o padişah ki âleme saye salayım derdi. Daha konmadan uçtu. Meğer hakikatte hüma, yani devlet kuşu imiş.*"

1301 Çeşm-i ümīdi ṭopraġa girdi yir ehlinüñ
Āh u ḫurūşı göklere çıḳsa revā imiş

"*Yer ehlinin ümit gözü, yani ümit ile göz diktiği şehzade toprağa girdi. Halkın ah etmesi ve coşkunluk göstermesi gönüllere çıksa layıktır.*"

1302 Şādū günini ġam bulıdı ḳapladı dirīġ
Yillerle yir ü gök dün ü gün aġladı dirīġ

"*Yazık ki sevinç gününü gam bulutu kapladı. Yazık ki rüzgârlar ile yer gök gece gündüz ağladı.*"

3 Mersiye

1303 Aġlañ ki yire girdi meh-i āsumān daḫı
Ẓulmet palāsın egnine aldı cihān daḫı

"*Ağlayın ki semanın kameri yere girdi ve dünya matem libasını sırtına aldı.*"

1304 Çaldı yire külāhını derd ile ṣubḥ gāh
Çāk itdi ġuṣṣadan yaḳasın āsumān daḫı

"*Sabah vakti dert ile külahını yere vurdu, gökyüzü gam ve kederden yakasını yırttı.*"

1305 Dolāb yaşlar aḳıdup iñiler bu derd ile
Ṭaşlarla döğinüp yürür āb-ı revān daḫı

"*Su dolabı bu dert ile inleyip yaş akıtıyor. Akarsu da taşlarla dönerek türüyüp gidiyor.*"

1306 Çeşme-i sitāre aġlasun ol meh-liḳāya kim
Görmedi pīr-i çarḫaña beñzer cuvān daḫı

"*Yıldızların gözü o ay yüzlü şehzade için ağlamış ki ihtiyar felek ona benzer bir genç görmemiştir.*"

1307 Kevn ü mekāna ni'met-i bī-minnet olanuñ
Ṭutsa 'azāsını nola kevn ü mekān daḫı

"*Bütün kâinata minnetsiz bir nimet olan öyle bir kerem sahibinin bütün kâinatta matemini tutarsa çok mu?*"

1308 Derd ü belā evin nice terk etmesün k'anuñ
Müştāḳ idi cemāline ḥūr-ı cinān daḫı

"*Dert ve bela onu nasıl terk etmesin ki güzel yüzüne cennet hurileri de hasret kalmıştı.*"

1309 Ey ḳabr nite gizledüñ ol baḥr-ı cūdı kim
Mevciyle ṭolmuş idi zemīn ü zamān daḫı

"*Ey mezar; dalgasıyla zemin ve zamanın dolduğu o cömertlik denizini nasıl gizledin?*"

1310 Āb-ı ḥayāt ẓulmete düşdi bu derdden
Ḥasretdedür Skender-i gītī-sitān daḫı

"*Abıhayattan bu dertten zulmete düştü ve karanlıklarda kaldı. Cihangir İskender*

bile hasret ve iştiyak içindedir."

1311 Zinhār emīn oṭurma ki ʻālemde kimse hīç
Bulmadı çarḫ-ı ẓālim elinden emān daḫı

"*Sakın hayata emin olarak oturma ki zalim felek elinden dünyada kimse emân bulamamıştır."*

1312 Ḳılsa yir ehli sīnesini câme bigi çāk
Ḳan aġlasa kıyāmete dek ins ü cān daḫı

"*Yerdekiler, elbise gibi göğüslerini parçalasalar, kıyamete kadar insanlar ve cinler ağlasa,"*

[73]

1313 Feryād iderse ḥaşre dek efrād-ı kā'ināt
Olmaya bu muṣībete göre fiġān daḫı

"*Kâinatın her ferdi mahşere kadar feryat etse yine bu musibete göre bir figan olamaz."*

1314 İsfendiyār-ı maʻreke Şeh Muṣṭafā ḳanı
Deryā-yi cūd u maʻdin-i ṣıdḳ u ṣafā ḳanı

"*İsfendiyar gibi harap eden ve cömertlik deniziyle sıdk ve sefa madeni olan Şeh Mustafa nerede?"*

1315 Ol şeh ḳanı ki işiği ʻālem-penāh idi
Ol şeh ḳanı ki her ḳulı bir pādişāh idi

"*Kapısının eşiği, âlemin sığınağı ve her kulu ayrı bir padişah olan o şehzade nerede?"*

1316 Rā'y-i münīri ẓulmet-i ẓulm-i zamānede
Meh bigi çarḫ-rifʻat ü encüm sipāh idi

"*Zamane zulümleri karanlığında onun onu ra'yı ay gibi parlak, felek kadar yüksekti. Kendisinin de yıldızlar kadar ordusu vardı."*

1317 Ey ārzū-yi dīde-i ḫūn-bār ḳandasıñ
Kim yüzüñ ayı āyine-i ʻizz ü cāh idi

"*Ey kan yağdıran güzellerin özlediği şehzade neredesin? Ki ay gibi olan yüzün, izzet ve mansıp aynası idi."*

1318 Vā-ḥasretā ki kandadur ol ṭalʻat-ı münīr
Kim mihr-i ḥüsni maṭlaʻı nūr-ı ilāh idi

"*Güneş gibi güzelliği, nur-ı İlâhî matlaʻı bulunan o parlak yüz şimdi acaba nerede? Ah onu ne kadar göreceğimiz gelmiştir."*

1319 Ol el ḳanı ki maksem-i erzāḳ imiş diyü
Milk-i cihān mülūkine hep būse-gāh idi

"*Rızıkların taksim olunduğu yer diye dünya padişahlarının öptükleri o el nerede?"*

1320 Ḫār-ı zamāne cevrine kim ʻömr-kāhdur
Ol şeh ḳanı ki gül yüzi ḫoş ʻözr-ḫˇāh idi

"*Zamanın ömür eksilten cefası dikenine karşı gül yüzü, güzel bir özür dileyici olan o padişah nerede?"*

1321 Baḥr ile kʼana daʻvī-i faẓl itse himmeti
Ṣıdḳ-ı maḳāline dil ü desti güvāh idi

"*Himmeti denizle madene üstünlük davasında bulunsaydı, doğru söylediğine kalbi ve eli şahitti."*

1322 ʻĀbidler eşiğinde gözi dür-fişān olup
ʻĀrifler ayaġında yüzi ḫāk-i rāh idi

"*Şehzade abitlerin ziyaretine gider ve kapı eşiklerinde gözünden inci saçar, yani ağlardı. Ariflerin huzurunda ise yüzünü onların yolu toprağı ederdi."*

1323 Ḫak-i siyehde gör nice pinhān olup yatur
Ol devlet āfitābı ki gerdūn penāh idi

"*Felek sığınağı olan o devlet güneşi, bak ki kara toprakta nasıl gizlenmiş yatıyor."*

1324 Derdā ki ṣoldı şol gül-i devlet ki bāġ-ı mülk
Beslerdi nāz ile anı çoḳ sāl ü māh idi

"*Vah yazık ki, mülk bağının aylar ve yıllardan beri naz ile beslediği o devlet gülü soldu.*"

1325 Ḥayfā ki düşdi ṭopraġa bād-ı fenā ile
Devlet dıraḫtı kim ḳamuya tekye-gāh idi

"*Çok acıtır ki cümlenin dayandığı o devlet ağacı, fena rüzgârıyla toprağa düştü.*"

1326 Olmaz muṣībeti bu 'azānuñ beyān dirīġ
Zirā ki şem' bigi ṭutışdı zebān dirīġ

"*Bu matemin musibeti vah yazık anlatılamaz. Zira ki mum gibi beyan lisanı da tutuşmuştur.*"

1327 Ol burc-ı devlet aḫteri Şeh Muṣṭafā ḳanı
Ol taḫt ü tāc zīveri Şeh Muṣṭafā ḳanı

"*O devlet burcunun yıldızı ve taht ile tacın zineti bulunan Şeh Mustafa hani?*"

1328 Ol ḫāki kimyā naẓarıyla zer eyleyen
Cūdıyla ḫak iden zeri Şeh Muṣṭafā ḳanı

"*O kimya bakışıyla toprağı altına çeviren ve cömertliğiyle altını toprak hâline getiren Şeh Mustafa nerede?*"

1329 Nuṣrat 'arūsı ḥüsnine behcet bağışlayan
Deryā-yi cūd gevheri Şeh Muṣṭafā ḳanı

"*Galibiyet gelininin hüsnünü artıran, cömertlik denizinin incisi Şeh Mustafa hani?*"

1330 Ṣāḥib-ḳırān önince güneş bigi tīġ ile
Açmaġa heft kişveri Şeh Muṣṭafā ḳanı

"*Sahipkıran yani asrın büyük padişahı Fatih'in önünde güneş kılıcıyla yedi iklim açmak için Şeh Mustafa hani?*"

1331 Āl-i Muḥammed'e dil ü cāndan muḥibb olan
Ḫulḳ-ı 'aẓīm maẓharı Şeh Muṣṭafā ḳanı

"*Hazreti peygamberin silsilesinden olanları candan, gönülden seven yüksek ahlak mazharı Şeh Mustafa hani?"*

1332 Ḫākī ḳafesden incinüp eflāke 'azm iden
Ḳaṣr-ı İrem kebūteri Şeh Muṣṭafā ḳanı

"*Dünya kafesinden incinip feleklere azmeden İrem Kasrı güvercini Şeh Mustafa hani?"*

1333 Ey lāle ḳan ola ciğerüñ kim utanmadan
Aldun eline sāġarı Şeh Muṣṭafā ḳanı

"*Ey lâle; utanmadan eline kadeh almışsın, ciğerin kan olsun. Şeh Mustafa hani?"*

1334 Göñli yemişi n'oldu sa'ādet budaġınuñ
Cān bāġınuñ gül-i teri Şeh Muṣṭafā ḳanı

"*Saadet dalının yemişi, can bağının taze gülü ne oldu? Şeh Mustafa hani?"*

[74]

1335 Virān ol ey felek ne bezersiñ döne döne
Bu zer-nigar çāderi Şeh Muṣṭafā ḳanı

"*Ey felek harap ol! Bu yıldızlı çadırı döne döne ne süslüyorsun? Şeh Mustafa hani?"*

1336 Ol salṭanatda faḫr-i ḫılāfet penāh olan
Āl-i mülūk mefḫari Şeh Muṣṭafā ḳanı

"*Saltanatın iftiharı, hilafetin sığınağı, padişahzadelerin kendisiyle övüneceği Şeh Mustafa hani?"*

1337 Dillü dilince zārılıġ eylerdi kā'ināt
Bu idi cümle sözleri Şeh Muṣṭafā ḳanı

"*Bütün kâinat dilli dilince inleyerek "Şeh Mustafa hani?" diyorlardı."*

1338 Ol ḫāki gül yüzine niḳāb eyleyen dirīġ
Gitmekde lāle bigi şitāb eyleyen dirīġ

"O, gül yüzüne toprağı nikap edene yazık. Gitmekte o, lale gibi acele edene yazık!"

1339 Yā Rab maḳāmı ravża-i ḫuld-i berīn ola
Ḳabri enīsi ḥaşre değin ḥūr-ı 'īn ola

"*İlâhî; şehzadenin makamı Cennet-i A'lâ, kabri yol eşi de mahşere kadar huriler olsun."*

1340 Firdevsden mezārına revzenler açılup
Ervāḥ-ı ḳuds ile dün ü gün hem-nişīn ola

"*Mezarına cennetten pencereler açılıp gece gündüz mukaddes ruhlar ile birlikte otursun."*

1341 Şöyle götür ḥicābını kim zā'ir olana
Seng-i mezār-ı āyine-i ġayb-bīn ola

"*Kabrinden o suretle hicabı kaldır ki mezar taşı ziyaretine gelen için gaybı gösteren bir ayna olsun."*

1342 Milk-i fenāda mūcib-i emn ü emān idi
Dār-ı beḳāda cümle belādan emīn ola

"*Fena mülkünde iken vücudu emn ü emâna sebepti. Dâr-ı bekâda cümle beladan emin olsun."*

1343 Var iḥtiyāc 'afvüñe yā sātire'l-'uyūb
Demdür k'anuñ şefī'i Resūl-i Emīn ola

"*Ey ayıpları gizleyen Allah; affına ihtiyaç vardır. Şehzadenin şefaatçisi Resul imiş olsun."*

1344 Sulṭān-ı 'āleme 'ivāżı bu muṣībetüñ
Tā ḥaşre dek sa'ādet-i dünyā vü dīn ola

"*Cihan padişahına bu musibetin mükâfatı, mahşere kadar dünya ve din saadeti ola.*"

1345 Nāṣır livā-yi ʻizzüne her dem delīl olup
Ḳādir saña ve ālüñe dāʾim muʻīn ola

"*Padişahım; Allah'ın Nasır ismi sancağının kılavuzu, Kadir ismi de sana ve evladına daim muin olsun.*"

1346 Bir ḳadre ir ki ḳullaruña ḳul olanlaruñ
Kem-ter gedāsı Ḫüsrev-i rūy-i zemīn ola

"*Kadrin o dereceye yükselsin ki kullarına kul olanların el âciz gedası yeryüzünün Hüsrev'i olsun.*"

1347 Yā Rabbi bir ṭarīḳa sülūk itdir anı kim
Şerḥ-i menāḳıbı şeref-i ʻālemīn ola

"*İlâhî o padişahı öyle bir yola sevk et ki menakıbının şerh edilmesi âlemlerin şerefini teşkil eyleye.*"

1348 Aḥmed sözi uzatma ki merṣiyyeden murād
Ḫalḳa naṣīḥat ise bu maʻnī hemīn ola

"*Ahmed; sözü uzatma mersiyeden maksat halka nasihat vermek ise bu kadarı yetişir.*"

1349 Tābūta girdi maṭlaʻ-ı ṣubḥ-i ṣafā dirīġ
Taḫtın değişdi taḫtaya Şeh Muṣṭafā dirīġ

"*Yazık ki sefa sabahının davası tabuta girdi. Pek yazık ki Şeh Mustafa tahtını tahtaya değiştiler.*"

[75]

Mersiye

mefʻûlü/ fâʻilâtü/ mefâʻîlü/ fâʻilün

1350 İtdi zamāne cānumı benden cüdā dirīġ
Bir derde uġradum ki bulunmaz devādirīġ

"*Yazık ki zaman, canımı benden ayırdı. Uğradığım derdin devası yok.*"

1351 Nazük tenine zaḥmet iderken ḳabā-yi gül
Girdi ḳara yire yatur ol dil-rübādirīġ

"*Gül elbise nazik vücuduna zahmet verirken yazık ki o gönül kapan güzel şimdi kara toprak içinde yatmaktadır.*"

1352 Ḫāk-i siyehde Yūsuf-ı gül pīrehen yatur
Nesrîn utanmadan geye gül-gūn ḳabādirīġ

"*Gül gömlekli Yusuf kara toprakta yattığı hâlde yazık ki beyaz gül, utanmadan gül renkli elbise giymektedir.*"

1353 Çün gördi ṭopraḳ olduġın ol zülf-i müşg-bār
Ġamdan boyandı ḳaraya müşg-i Ḫıṭādirīġ

"*Misk yağdıran o zülfün toprak olduğunu görünce Hıta diyarının miski tesirinden karaya boyandı.*"

1354 Noldı bu ḫulḳ u şīve vü nāz u kirişme āh
Ḳanı bu lüṭf u behcet ü ḥüsn ü bihādirīġ

"*O güzel tabiat, o şive, o naz ve cilve ne oldu? O letafet, o behçet, o hüsün ve melahat nereye gitti?*"

1355 Şirīn kelāmı menbā-i āb-ı ḥayāt iken
N'içün yumuldı ol dehen-i cān-fezādirīġ

"*Kanlı sözleri abıhayat kaynağı iken o can artıran ağız niçin kapandı?*"

1356 Reng-i 'izārı zerd olup ol lāle-çihrenüñ
Bāġ-ı zamānda ḳalmadı būy-i vefādirīġ

"*O lale yüzlü güzelin yazık ki yanağının rengi sarardı. Zamane bağında da vefa rayihası kalmadı.*"

1357 Zülfi 'izārı yādına ḫalvet-nişîn-i dil
Vird-i zebānın eyledi ṣubḥ u mesādirīġ

"*Onun zülfü ve yanağı hatırasıyla halvette oturan gönül, sabah akşam vah yazık kelimelerini diline virt edindi."*

1358 Ey saña n'oldu serv siyāh itmedüñ ḳabā
Beñzer ki ṭutmaduñ sen anıñçün 'azādirīġ

"*Ey servi; sana ne oldu ki siyah elbise giymedin? Yazık ki o güzelin matemi acısını tatmamışa benziyorsun."*

1359 Rāhuñ ġubārı nūr-ı baṣardan 'azīz iken
Ḫāk-i laḥd ḳocar seni ey meh-likādirīġ

"*Yolunun tozu, göz nurundan aziz iken ey dilrüba, vah yazık ki şimdi seni lahdin toprağı kucaklamıştır."*

1360 Ṣol serv kim düşüp yata bir lāle-zārda
Sen ḳan içinde şöyle yatursın saña dirīġ

"*Serv ağacı bir lale tarlasında salındığı hâlde sen kan içinde ve toprak arasında yatıyorsun. Sana pek yazık!"*

1361 Sen ḫod viṣāl-i Ḥaḳ ile raḥmetdesiñ velī
Aḥmed firāḳ u derd ile ḳaldı aña dirīġ

"*Sen Allah'ın visaliyle rahmetinde bulunuyorsun. Ahmed ise ayrılık derdi ile hayrete düşmüş ve ona kalmıştır."*

mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ fe'ilün[129]

1362 Gül-i bāġ-ı sa'ādet ṣoldı dirler
Meh-i burc-ı şeref ṭutuldı dirler

"*Saadet bağının gülü soldu ve şeref burcunun kameri tutuldu diyorlar."*

1363 Bahār-ı ḥüsn idi bāġ-ı ruḫında
Benefşe bitmeden bozuldı dirler

"*O dilber, bir güzelin baharı idi. Yanağı bağına menekşe bitmeden bozuldu*

[129] "Burada redif, uyak ve ezin değişikliğinden yeni bir şiire geçilmiş olduğu anlaşılıyor ancak sayfanın üzerine sonradan yapıştılan bir kâğıt nedeniyle hangi şiire geçildiği okunamamaktadır." (haz. n.)

diyorlar.”

1364 Ḫazānın işidüp ol nev-bahāruñ
Benefşe ṣaçlarını yoldı dirler

“*O ilkbaharın hazana uğradığı işten menekşe saçlarını yoldu diyorlar.”*

1365 Çeküp çāk itdi ġamdan cübbesin gül
Ciğer ḳanıyla ġonca ṭoldı dirler

“*Gül, duyduğu gam ve kederden cübbesini yırttı, gonca da ciğer kanıyla doldu diyorlar.”*

1366 Gereklü genc idi ol serv-i sīmīn
Anuñçün ṭoprağa defn oldı dirler

“*O gümüş servi gibi olan merhum değerli bir genç olduğu için toprağa gömüldü diyorlar.”*

Mersiye

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘îlü/ fâ‘ilün

1367 Ey dehr-i ḫīre-dil ne içün kīne-dārsıñ
Vey rūzigār böyle neden zūr-kārsıñ

“*Ey alık zaman, sen ne için kindarsın? Ey rüzgâr sen de neden böyle zûrkârsın?”*

1368 Nāz u ni‘amla besledüğiñ nāzeninlerüñ
Ḳahr ile cānın almaġa pür-intiẓārsıñ

“*Naz ve nimet ile beslediğin nazlı güzellerin kahır ile canlarını almak için beklemektesin.”*

1369 Dā’im kerīm malı bigi bī-ṣebāt olup
Her dem sirişküm ‘ahdi bigi bī-ḳarārsıñ

“*Kerem sahiplerinin malı gibi sebatın yoktur. Gözyaşlarımın ahdi gibi durup karar etmezsin.”*

1370 Ṣūretde ḥüsn ü behcet ü ma‘nīde dīvsiñ
Ḳavlüñde şehd ü şekker ü fi‘liñde mārsıñ

“*Sureten mücessem güzelliksin, manada ise şeytansın. Sözün bal ve şeker gibi tatlıdır, işin ise yılan gibi sokucudur.”*

1371 Bir gül budaġı cān u cihandan ‘azīz iken
Ṣırsıñ cefa ṭaşıyla ‘aceb rūzigārsıñ

“*Bir gül dalı, candan ve cihandan aziz iken onu taşla kırarsın, ne acayip zamansın.”*

[**76**]

Mersiye

mef‘ûlü/ mefâ‘îlü/ mefâ‘îlü/ fe‘ûlün

1372 Ṭutdı nefesim rāhını bu āh-ı ciğer-tāb
Aġzuma meğer ḳanlı yaşum damzada ḫūn-āb

“*Ciğerimi yakan bu ah, nefes yolumu tuttu. Meğer ki kanlı yaşlarım ağzıma kanlı su damlata.”*

1373 Ne nāleden özge bulunur hem-dem ü maḥrem
Ne ṣāneden özge bulunur hem-reh ü aṣḥāb

“*İniltiden özge hemdem ve mahrem yok. Taraktan başka da yoldaş bulunuyor.”*

1374 Ney nāle ḳılur her ḳılumuñ zārīliğinden
Çeng eyleyeli ḳāmetimi firḳat-i aḥbāb

“*Ahbap ayrılık, bu mu, çeng gibi iğneli vücudumdaki kılların inlemesinden ney feryat etmektedir.”*

1375 Deldi dilümi nāle bigi ḥasret-i iḫvān
Bükdi boyumı çeng bigi fürḳat-i aḥbāb

“*Kardeşlerin hasreti inilti gibi kalbimi deldi, ahbap firkati de çeng gibi boyumu büktü.”*

1376 Bu zārıluġımdan k'uyumaz murġ ile māhī
Uyanmadı bu baḫt-ı sebük-pāyi girān-ḫˇāb

"*Feryadımdan kuşlar ve balıklar uyumadığı hâlde ayağına çabuk, fakat uykusu ağır olan müneccim bir türlü uyanmıyor."*

Mersiye

fâ'îlâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

1377 Billāh ey serv-i çemen n'için diğer-gün olmadıñ
Mevtine ol gül-ruḫuñ beñzer ki meftūn olmadıñ

"*Ey çemendeki servi Allah aşkına söyle ki hâlin neden değişmedi? Galiba o gül yanaklı güzelin ölümüne müteessir olmadın."*

1378 Ḫāk iderken gül yanaġıñ nice ḳıydıñ ey felek
Gördüñ ol ḥüsn ü cemāli nice meftūn olmadıñ

"*Ey felek; onun gül yanağını toprak ederken nasıl kıydın? O hüsün ve cemali gördün de nasıl meftun olmadın?"*

1379 Mihri nice ḳabre ḳoydıñ çünki fertūt olmadıñ
Māhı nīçün çāha ṣaldıñ çünki meftūn olmadıñ

"*Eğer bunamadınsa güneşi nasıl mezara koydun, eğer çıldırmadınsa ayı nasıl kuyuya attın?"*

Mersiye

mefâ'ilün/ fe'ilâtün/ mefâ'ilün/ fe'ilün

1380 Geliñ geliñ ki biz ol nev-cuvāna aġlayalım
Neden yıḳıldı bu serv-i revāna aġlayalım

"*Gelin gelin de o gencin ölümüne ve o yürür servinin yıkılışına ağlayalım."*

1381 Hem aña aġlayalım hem anuñ firāḳından
Cihān ne odlara yandı cihāna aġlayalım

"*Hem ona hem de onun ayrılığından yanan cihana ağlayalım."*

85. Kitap

[1]

Gazeller

Divan şairleri, nazım şekilleri içinde en ziyade gazele ehemmiyet vermişler, diğer şekiller hilâfına olarak onları divanlarına kafiyelerinin son harfine göre muntazam surette yazmayı usul ittihaz eylemişlerdir. Bu usule göre mesela “bana”, “sana” gibi (A) ile biten gazeller, elif kafiye, “acîb”, “garîb” gibi (B) ile hitam bulan gazeller de (B) kafiyesine yazılır. Kafiyelerde gözetilen, Arap elifbası sırasıdır.

Eski bir usulün bozulmaması için bu divanda da o usule uyulmuş, Arapça kelimelere mahsus olup dilimizde karşılığı bulunmayan harflere gelince onların “transkripsiyon” şekilleri yazılmış, mevzusu pek açık seçik bulunan birkaç gazel ve beyit de çıkarılmıştır.

Gazel A Kafiyesi

fâʻilâtün /fâʻilâtün /fâʻilâtün /fâʻilün

[2]

A Kafiyesi

1 Gün yüzi taḳvīmine ey dil naẓar ḳıl dā’imā
Ay başında fitneler vardır ḥazer ḳıl dā’imā

“Gönül; sevgilinin güneş gibi parlak yüzü takvimine daima bak ve ay başında fitne çıkabileceğinden sakın.”

İctimâ-i neyyireyn vukuunda, yani ay başlarında bir fitne çıkmak ihtimali bulunduğu müneccimlerce itikat edilir.

2 Bir ḳuru mektūbdur gönderdigüm dil-dāra ben
Ey gözüm merdümlik it yaşumla ter ḳıl dāʻima

“Benim sevgiliye gönderdiğim kuru bir mektuptan ibarettir. Ey gözüm sen insaniyet göster de yaşlarınla onu ıslatıver.”

3 Bir naẓarda kimyā itmek dilerseñ ṭopraġı
Ḫākini mey-ḫānenüñ kuḥl-i baṣar ḳıl dā’imā

“Bir bakışta toprağı iksir yapmak istersen meyhanenin toprağını daima gözüne sürme gibi çek.”

[2]

4 Çün şehīd eylersiñ ol ġamzeyle hey kāfir beni
Bāri nūr insün mezāruma güẕer ḳıl dā'imā

"Hey kâfir, mademki o gamzeyle beni şehit edeceksin. Bari daima mezarımın yanından geç ki kabrime nur inmiş olsun.

5 Tā ḫarāb itmege bir ẓālim daḫi meyl itmeye
Gönlümi zülfüñ bigi zīr ü zeber ḳıl dā'imā

"Bir zalim daha çıkıp da yeniden harap etmemek için gönlümü zülfün gibi alt üst olmuş bir hâle getir."

6 Sāḳiyā ġam tīġinuñ zaḫmın ferāmuş itmeğe
Cānum ol mercān ḳadeḥle bī ḫaber ḳıl dā'imā

"Ey sâkî; gam kılıcının yarası acısını unutmak için canımı o mercan kadehle mest eyle."

7 Leblerüñ şuñ gözleründen mest olan 'āşıḳlara
Nuḳlin ol cān bezminüñ şehd ü şeker ḳıl dā'imā

"Gözlerinin sarhoşu bulunan âşıklara dudaklarını uzat ve o can meclisinin mezesini bal ve şeker yap."

8 Ruḫlaruñ aç 'aks-i ḥüsnüñden bahār it 'ālemi
Ṣaçlaruñ çöz yiryüzin pür-müşg-i ter ḳıl dā'imā

"Yanaklarını aç, güzelliğinin aksiyle dünyayı bahara tahvîl et. Saçlarını çöz, yeryüzünü taze misk ile doldur."

9 Söyler ebrūsı ḳulaġına eğilmiş zülfiñüñ
Dir k'uzadup cevr elini fitneler ḳıl dā'imā

"Kaşı eğilmiş de zülfünün kulağına: Cevr elini uzat, daima fitneler çıkar, demektedir."

A Kafiyesi

10 Zār ü zerd oldum ġamuñdan bāri luṭf it bilüñe
Ḳolumı ey sīm-ten zerrīn kemer ḳıl dā'imā

"Gamından zayıfladım ve sarardım. Gümüş bedenlim bari lütfet de kolumu sırmalı kemer gibi beline kuşat."

11 Ḥāl-i Aḥmedḥüsnüñe ey mehtamāmāyinedür
Ḥüsnüñi seyr itmeğe bāri naẓar ḳıl dā'imā

"Ey güzellik kameri; Ahmed'in hâli, senin hüsnüne tamamıyla bir ayna olmuştur. Bari kendi güzelliğini görmek için daima ona nazar et."

Gazel

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

1 Yaḳdı çeşmüm'ışḳ oduñ didi dile giryān aña
Āh kim raḥm itmedi bu dīde-i giryān aña

"*Gözüm aşk ateşini yaktı, ağlayan gönül de bu yaşlı göz bana acımadı dedi."*

2 Ter gül evrāḳında ḫaṭṭuñ tāze ḥüccet yazdı kim
Ṭurmayup 'anber ṣaçar bu zülf-i misk-efşān aña

"*Hattın taze gül bayrağı üstüne yeni bir hüccet yazdığı için misk saçan zülfün onun üstüne durmadan amber serpiyor*."

3 Deyr-i ḥüsnüñ naḳşını görüp büt-i 'ayyāreler
Yazlıluṣūret bigi hep ḳaldılar ḥayrān aña

"*Güzellik kilisesi gibi olan yüzünün hayret veren nakışlarını kurnaz güzeller görünce duvarlardaki resimler gibi ona hayran kaldılar."*

4 Ne müferriḥ düzdi cevherden ṭabīb-i la'l-i yār
Kim ıraḳdan baḳmaḳ ile olmışam ḥayrān aña

"*Yârin dudağı hekim, hangi ferah veren cevherden terkip etti ki ona uzaktan bakmakla şaşırıp kaldım."*

5 Dürc-i yāḳūtında la‘lüñ derc idüp cān naḳdini
Bir zümürrüd ḳufl urdı bu ḫaṭṭ-ı reyḥān aña

“*Lal gibi dudağın can nakdini yakut hokkada muhafaza etmiş, bu fesleğen hata da ona zümrütten bir kelepçe vurmuştur*.”

6 Dostlar āyīne itmiş ḥüsnine dil-ber beni
Kim beni gören olur fi’l-ḥāl ser-gerdān aña

“*Ey dostlar; sevgili beni güzelliğinin aynası ittihaz etmiş. Beni gören derhal ona hayran oluyor.”*

7 Hey ḳıyāmet gönlüme ṣorma ḥesābın cevrünüñ
Elli biñ yıldan uzundur bir şeb-i hicrān aña

“*Ey kıyamet günü; sevgilinin cevri hesabını gönlüme sorma ki bir ayrılık gecesi ona elli bin yıllık zamandan daha uzundur.”*

8 Cānlara oḳ atmasun yazıḳdur ol ṣayyāda diñ
Yüzin açsın kim ola āhū-yı dil ḥayrān aña

“*O gönül avcısına söyleyin ki yazıktır, canlara ok atmasın. Yüzünü açsın ki gönül ahusu ona hayran kalsın.”*

9 Zülfi naḳḳāşı ṣuya bir resm ider kim reşk ider
Māni-i Çīn yazduġı naḳş-ı Nigāristān aña

“*Sevgilinin zülfü; suya bir akis yapar ki Çin mânîsinin yaptığı nigaristan resimleri ona gıpta eder.”*

10 Ḥüsn meydānında sulṭān-ı Ḥabeşdür ḫāl-i dost
Kim ṣunar Hindū-yi zülfi ‘anberīn çevgān aña

“*Dostun beni güzellik meydanında hüsün sultanı gibidir ki zülfü, Hintli bir hadim gibi ona amberden çevgân takdim etmektedir.”*

11 Bendeñi yād it ki nām-ı cāvidan taḥṣīl ider
Ṣol gedā-yi kem-terīn kim anı bir sulṭān aña

“*Sevgilim kulunu hatırla ki bir padişah, aciz bir kulunu yad edecek olursa o kul adı bir nam kazanmış olur.”*

12 Aḥmed içün cevrüñi çekmez dir imiş müddeʿī
Ol seni cāndan sever yaraşmaz ol bühtān aña

"*Müddei, Ahmed için cevrine tahammül etmez diyormuş. Fakat o seni candan sevdiği için o yalan ona yakışmaz."*

[3]

13 Defter-i gülden meger eşʿārum oḳır ʿandelīb
Anıñ içün bād-ı ṣubḥ oldı varaḳ gerdān aña

"*Galiba bülbül, gül defterinde yazılı şiirlerimi okuyor ki sabah rüzgârı ara sıra o defterin yapraklarını çeviriyor."*

Gazel

fâʿilâtün/ fâʿilâtün/ fâʿilâtün/ fâʿilün

1 Ne ḳamerdür bu ki olmış zülf müşg-efşān aña
Nice reyḥāndur ḫaṭı kim ḳalmışam ḥayrān aña

"*Sevgilinin yüzü nasıl ki zülfü ona misk serpiyor, hattı ise nasıl bir reyhandır ki ona hayrette kalmışım."*

Reyhan: Hem fesleğen, hem de bir nevi yazı ismidir.

2 Ne muḥabbet-nāme yazmışdur ʿizārun ḫaṭṭı kim
Cevri tārīḫ eylemişdür fitneyi ʿunvān aña

"*Yanağındaki hat nasıl bir muhabbetname yazmış ki ona cevri tarih yapmış, fitneyi de ser-levha olarak kullanmış."*

3 Cānı meftūl-i dil-āvīzüñde meftūn it diyü
Fitne vü siḥr ögredür bu ġamze-i fettān aña

"*Canı örülü ve gönüller asılı zülfünde meftun et diye fettan gamze, ona sihir fitnesi öğretmektedir."*

4 Bir perī vaṣlın umar divāne göñlüm āh kim
Cān virür ṭāḳāt getürmez baḳıcaḳ insān aña

"*Deli gönlüm bir perinin vuslatını ummakta kim insan ona bakınca tahammül*

edemez de canını verir.”

5 Ḥüsn deryāsında cānlar mevc urur māhi gibi
Her ṭarafdan aġ atar bu kākül-i pīçān aña

“*Canlar güzellik denizinde balık gibi dalgalanır. Bu kıvrık kâkül de her taraftan onlara ağ atar.”*

6 Dil-berüñ her ḫandesi cānlar baġışlar ‘āşıḳa
Ben nice tuḥfe virem utanmadan bir cān aña

“*Dilberin her gülüşü âşığa canlar bağışladığı hâlde ben utanmadan ona nasıl bir can vereyim.”*

7 Sözde ‘uşşāḳı muḥayyer eyle dirsen Aḥmed’e
Böyle bülbül olmaġa kūyuñ gerek bostān aña

“*Ahmed’e âşıkları sözde muhayyer kıl diyorsan. Ahmed’in öyle bir bülbül olabilmesi için senin yanın gibi bir gülistanı bulunmak lazımdır.”*

Âşık Çelebi tezkiresinde der ki ahir ömründe Sultan Bayezid’e Nevâyî otuz üç gazel göndermiş ki birisi bu gazeldir ki matlası budur:

Ol perî peyker ki hayrân bulmış ins ü cân ana
‘Âşık-ı dîn‘âlem-i fenâ hayrân-ı dîn hayrân ana

Sultan Bayezid bu gazelleri Ahmed Paşa’ya gönderip nazire demek emrettiğinde cümlesine nazire deyip lakin Nevâyî gazellerinin dilini vüzârat bir kişi ve padişahın eseri şerefi sohbetidir demeyi bu gazelin maktasında:

Sözde ‘uşşâkı muhayyer eyle dirsen Aḥmed’e
…[130]

A Kafiyesi

6 Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

1 Fikr iderdüm ki gidersem işiğünden ṣanemā
Beni bu żā‘fum ucından yine döndüre ṣabā

“*Tapılırcasına sevilen güzel; eşiğinden gidecek olursam bu kadar zaafım dolayısıyla saba rüzgârı beni döndürür diye düşünüyorum.”*

[130] Orijinal metinde bu beytin ikinci dizesinin üzerine bir kâğıt yapıştırılmış olduğu için 2. dize okunamamaktadır. (Haz. n.)

2 Ḫalḳ-ı dünyāya bürūdetler iden bād-ı şimāl
Sezemezdüm k'ışıcaḳ deprene bu deñlü bāña

"*Dünya halkına bürudet gösteren şimal rüzgârının bana karşı bu derece sıcak eseceğini sezemezdim."*

3 Düşdi durdı ḳomadı yoluma gitmege beni
Egledi bir iki gün gülşen-i kūyuñda şehā

"*Esti, durdu, yine esti, şahım; gülşen gibi olan mahallende beni bir iki gün alıkoydu ve yoluma gitmeye bırakmadı."*

4 Lerze düşürmiş iken cānuma ḥummā-yi firāḳ
Virdi tedbīr-i şitā şerbet-i vasluñla devā

"*Ayrılık sıtması, canıma titreme düşürmüşken kışın tedbiri vaslın şerbetiyle şifa verdi."*

5 Aḥmed'e hecrüñ odın berd ü selām eyledi bād
Ey ḫālilüm bu ḳadar gelmedi lüṭf ıssı şitā

"*Ayrılığının ateşini Ahmed'e söyletti ve selamet yeri yaptı. Ey halilim; şimdiye kadar bu derece lütuf sahibi bir kış gelmemişti."*

Gazel
mefâ'ilün/ fe'ilâtün/ mefâ'ilün/ fe'ilün

1 Ḥarīm-i Ka'be-i kūyuñ yiter penāh bāña
Ḥarām ola daḫi bir ġayrı secde-gāh bāña

"*Kâbe gibi olan meclislinin harimi bana sığınak olarak yetişir başka bir secdegâhın bulunması bana haram olsun."*

2 Benüm fürūġ-ı ḳamerden ferāġatum vardur
Çerāġ-ı mihr-i ruḫuñdur delīl-i rāh bāña

"*Benim, kamer nurundan feragatim vardır, güneş yüzünün toprağı yoluma kılavuz olmaya kâfidir."*

3 Diyār-ı yārı ḳoyup seyr-i sebze-zār itsem
Çemende dil uzadur her biten giyāh bāña

"*Yârin diyarını bırakıp yeşilin seyrine çıksam çemende biten her ot bana levm için*

dil uzatır."

4 Boyı hevāsı ile bu hevesde ḫāk oldum
Ki ṣala sāyesin ol serv gāh gāh baña

"*O servi boylu ara sıra üstüme gölge düşürsün diye boyunun muhabbeti hevesiyle toprak oldum."*

5 Ne ṣuçı var diyü raḥm itme öldür Aḥmed'i kim
Ki senden ayru dirilmek yiter günāh baña

"*Ne suçu var, diye acıma Ahmed'i öldür ki senden ayrı yaşamak günahı benim için yeter."*

[4]

A Kafiyesi

7 Gazel

mef'ûlü/ fâ'ilâtü/ mefâ'îlü/ fâ'ilün

1 Yā Rab ne siḥri var gözünüñ kim diyince hā
Zülfüñ 'aṣāsın eyledi biñ başlı ejdehā

"*Sevgilim; acaba gözünde nasıl bir sihir kuvveti var ki ha, deyince zülfün asasını bin başlı ejderha şekline koydu."*

Hazreti Musa'nın elindeki asanın mucize eseri olarak ejderha şekline girmesine işarettir.

2 Ey māh-ı ḥüsne mihr-i ruḫından bihā viren
Olmaz iki cihān seni bir görmege bahā

"*Ey güzellik ayına, yanağı güneşinden nur veren; dünya ve ahiret, seni bir görmenin karşılığı ve değeri olmaz."*

3 Ṭūbā boyuñ ki cennet-i kūyuñda ṣalına
Cibrīl sidreden didi doğrısı müntehā

" '*Tuba Ağacı'nı andıran boyun cennet gibi olan semtinde salındıkça, Cebrail, sidreden: Doğrusu, güzelliğin müntehasına varmış bir boy! der."*

Tuba: Cennete gölge düşüren bir ağaç. "Sidretü'l- Müntehâ" göklerde Cebrail'in makamı.

4 İzüñ tozını gözsüz idinürse tūtiyā
Gün gibi görine gözine gündüzin Sühā

"*Görmeyen birisi senin izinin tozunu gözüne tûtiyâ gibi çekecek olursa Süha Yıldızı güpegündüz onun gözüne görünür.*"

Süha: Uzaklığı ve uzaklığı dolayısıyla pek zor görünen bir yıldız.

5 Ey rāh-ı 'ışḳa ḥadd ü nihāyet bulam ṣanan
Cān virmek ibtidādur aña yoḳdur intihā

"*Ey aşk yolunun sonunu bulurum sanan; iptidası can vermedir, ona intiha yoktur.*"

6 Aḥmed yolunda ṭopraḳ olur bu ümīde kim
Zülfüñi ḫāk-i rāhuña eyleyesiñ rehā

"*Ahmed, senin yolunda bu ümit ile toprak olur ki belki zülfünü salıverirsin de geçerken o toprağa temas eder.*"

A Kafiyesi

8 Gazel

mef'ûlü/ mefâ'îlü/ mefâ'îlü/ fe'ûlün

1 Gün bigi 'ayān olmaġa ol ṭal'at-i ġarrā
Maḥv oldı şeb-i tīre bigi ḫaṭṭ-ı semen-sā

"*O parlak yüz, güneş gibi meydana çıkmak için karanlık gece gibi olan hattı mahvoldu.*"

2 Seyl-āb yaşum irdi meğer levḥ-i cemāle
Kim ḫaṭṭı ġubārından anı ḳıldı mücellā

"*Sel suyu gibi akan gözyaşım galiba cemali levhasına erişti de onu hatt-ı gubârından temizledi ve mücellâ bir hâle getirdi.*"

Gubârın hem toz, hem hatt-ı gubârı denilen bir nevi yazı olduğu söylenmişti.

3 Ṣan leşker-i Fir'avn idi bu ḫaṭṭ-ı siyāhuñ
Kim 'ārıżuñābında helāk eyledi Mūsā

"*Bu siyah hattın Firavun'un ordusu gibi idi ki yanağının suyunda onu hazreti Musa helak etti.*"

Âb: Hem su, hem letâfet manasındadır.

4 Yā nāme-i tezvīr idi ḫaṭṭuñ ki ḳazındı
Tāāyet-i Ḥaḳ ola cemālüñde hüveydā

"*Yahut o hat, bir tezvîr-nâme idi ki cemalinde hak ayetinin zahire çıkması için kazındı."*

5 Ādem bigi redd eyledün ey dost yüzüñden
Firdevs-i cinān olmış iken ḫaṭṭuña me'vā

"*Ey dost, cennet bahçesi hattının me'vâsı olmuşken Âdem gibi onu yüzünden reddettin."*

6 Anuñçün uçar zāġ-ı ḫaṭuñ bāġ-ı ruḫuñdan
Bilür ki maḳām olmaz aña gülşen-i zībā

"*Güzel bir bahçenin kendisine makam olmayacağını bildiği için hattın kargası, yanağın bağından uçtu."*

7 Gel Aḥmed'i yaḳma ki anun dūd-ı dilinden
Āyine-i ḥüsnüñ yine jeng olmaya cānā

"*Canım, sevgilim; gel Ahmed'i yakma ki güzellik aynası olan yüzün onun kalbi dumanından yine paslanmasın."*

Gazel

mef'ûlü/ fâ'ilâtü/ mefâ'îlü/ fâ'ilün

1 Aç alnuñı ki gün yüzüñe ay ġulām ola
Çöz zülfüñi ḫil'at-i ḥüsnüñ tamām ola

"*Alnını aç ki güneş yüzüne ay köle olsun, zülfünü çöz ki güzellik elbisen tamamlansın."*

2 Fürḳat düninde derd ile tenhā vü zār idüm
Ḫoş hem-dem oldı yār-ı ġamuñ müstedām ola

"*Ayrılık gecesinde dert ile ve yalnızca inliyordum. Gam ateşin güzelce arkadaşlık etti, daim olsun."*

[5]

9 A Kafiyesi

3 Baḳdıñ baña diyü gözümi ġarḳ-ı ḫūn ider
İnsāna bundan özge nice intiḳām ola

"*Bana baktın diye gözümü kana batırıyor. Bundan daha başka insandan nasıl intikam alınır?"*

4 Zülfüñ ḫayāli cānumı yaḳsa ʻacep degül
ʻĀdet durur ki şemʻ yaḳarlar çü şām ola

"*Zülfünün hayali, canımı yakarsa şaşılmaz. Akşam olunca mum yakılması âdettir."*

5 Ter ʻanberiyle lāʻline mihr urdı ḫaṭṭı kim
Cām-ı raḥīḳa misk-i Ḫutenden ḫıtām ola

"*Şarap kadehine Huten miskinden mihr olsun diye hattın, lal gibi ağzını taze amberle mühürledi."*

6 Kim buldı düzd-i dil bigi baḫt ol zeḳanda kim
Zındānı sīm ü silsilesi müşg-fām ola

"*Hırsız gönül gibi o çenede kim hüsn-i tali bulmuştur ki zindanı gümüşten, zinciri de misk rengindedir."*

Şairler, güzellerin çenesindeki çukura "çâh-ı zenehdân" derler ve orasını âşık gönlünün zindanı vehmederler. Güya gönül orada, gümüşten bir hapishaneye kapatılıyor ve sevgilinin misk renkli zülfünden yapılmış zincir ile bağlanılıyor.

7 Ḳaddiñ ḳıyāmetin görüben cān virenlere
Ṭūbā budaġı gölgelerinde maḳām ola

"*Kıyameti andıran kametini görüp de can vermiş olanların makamı Tuba dallarının teşkil ettiği gölgelikler olsun."*

8 Ey ḥūrī bir selām ile añdıñ çü Aḥmed'i
Dārü's-selāmdan saña biñ selām ola

"*Ey huri; Ahmed'i bir selam ile hatırladığın için cennetten sana yüz bin selam olsun."*

Gazel

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘îlü/ fâ‘ilün

1 Ṭūbā ḳul oldı ḳaddine ḳāmet hemīn ola
Ḥüsnüñ cihānı yaḳdı ḳıyāmet hemīn ola

“*Tuba ağacı boyunun kölesi oldu. Kamet dediğin de böyle olur. Güzelliğin cihanı yaktı. Kıyamet dediğin de böyle olur.”*

2 Ṣalındugınca sidreyi ṣır müntehā boyuñ
Doğrusı ḥüsn-i ḳadde nihāyet hemīn ola

“*Uzun boyun salındıkça sidre makamını yıkar. Doğrusu ya boy güzelliğin nihayet dediğin de böyle olur.”*

3 Eşküm cihānı ṭutdı ben āb üzre yürürem
Derviş-i ‘ışḳ-bāza kerāmet hemīn ola

“*Gözyaşım cihanı tuttu, ben su üstünde yürüyorum. Âşık bir derviş için keramet dediğin de böyle olur.”*

10 A Kafiyesi

4 Lāfẓ-ı kenārı yazmadum yazdum adıñı
Nāmum kenārına ki kināyet hemīn ola

“*Adımın kenarına kenar lafzı yazmadım da adını yazdım. İşte kinaye dediğin de böyle olur. “*

Kenar kelimesi: hem bir şeyin ucu hem de kucaklama manasınadır. Şair, ikinci manayı ifade eden kenar lafzını yazamamış, sevgilinin namını kendi adının kenarına yazmakla onu der-âgûş etmek istediğine dair bir kinaye yapmış.

5 Cān Cebrāili oḳudı reyḥān ḫaṭın didi
Bir muṣḥaf-ı cemāl ki āyet hemīn ola

“*Can Cebrail’i reyhanı hattını okudu da işte bir güzellik Mushaf’ı, ayet dediğin de böyle olur, dedi.”*

6 Yār el uzatdı ḳatlüm içün ben yüzin görüp
Parmaḳ getürdüm uş ki şehādet hemīn ola

"*Sevgili beni öldürmek için elini uzattı. Ben de yüzünü görünce parmağımı kaldırıp şehadet getirdim. İşte şehadet dediğin de böyle olur."*

7 Zülfüñde ġam yidügi kifāyetdür Aḥmed'üñ
Loḳma ile ḫırḳa buldı kifāyet hemīn ola

"*Zülfünün derdi ile Ahmed'in gam yediği kâfidir. Bir lokma, bir hırka bulmuştur. Kifayet dediğin de böyle olur."*

Dervişler, kanaati tarif için "bir lokma, bir hırka" derler. Şair, sevgilinin zülfünü hırka tasavvur ediyor, onun derdiyle gam yemesini de lokma tahayyül ediyor ve kanaatte kifayet dediğin böyle olur diyor.

Aşağıki gazeller eski divanlarda (h- e) faslına yazılmakta ise de kafiyelerinin telaffuzu (A) ile olduğundan buraya geçirilmiştir.

Gazel

1 Nice bir nāz öğredürsin ġamze-i ġammāzuña
Nāz ile yaḳduñ bizi ḥad yoḳ mı āḫır nāzuña

"*Gammaz gamzene nice bir naz öğreteceksin? Bizi naz ile yaktın nazının sonu yok mu?"*

2 Nālesinde incinip dūr itme zülfüñden dili
Cānlar avlarsın ceres ṭaḳmaz mısıñ şeh-bāzuña

"*Gönlümün inlemesinden sıkılıp da onu zülfünden uzaklaştırma. Senin avcı doğanın canlar avlıyor, ona bir çıngırak takmaz mısın?"*

3 Saña sīnem şırrını fāş itdi eşküm lā-cerem
Ḫil'at-i la'lin geyürdün her dem ol ġammāzıña

"*Gözyaşım, sana sinemin sırrını faş etti de o gammazına kırmızı bir hilat giydirdin."*

[6]

4 El-emānet açma dil-dāruñ lebi rāzın dile
‘Āḳil isen eyleme Mecnūnı maḥrem rāzıña

“*Sırrını dildârın imiş gibi gönlüme açma, emanetini hıfz eyle. Akıllı isen Mecnun’u sırrına mahrem etme.”*

5 Sidre ḳaddinde uçarsıñ dilberüñ ey murġ-ı dil
Müntehā pervāz idersiñāferīn pervāzuña

“*Ey gönül kuşu, dilberin sidre gibi yüksek boyu sevdasında uçuyorsun ve bin münteha pervaz ediyorsun, o yüksek uçuşuna aferin.”*

6 Depret ey sāḳi elüñ kim la‘l yaġsun bezmüñe
Ṭutma ey muṭrib dilüñ kim sūz virsün sāzıña

“*Ey saki, elini kımıldat ki meclisine lal yağsın, yani şarap kadehi devretsin. Ey sazende sen de sükut etme terennüm eyle ki namelerin sazına tesir versin.”*

7 Derd-i dil mey-ḫānesinde naḳd-i cān olur telef
Hey dimezsen Aḥmed’ā şol çeşm-i şāhid-bāzuña

“*Gönül derdi meyhanesinden can nakdi telef oluyor. Ey Ahmed sen de güzellere meyli bulunan gözüne “Hey, kendine gel!” diyorsun.”*

A Kafiyesi

Gazel

1 Müselmānlar giriftārem meded bir nā-müselmāna
Kemend-i zülfi zünnārı belādur ehl-i imāna

“*Ey Müslümanlar, imdat edin ki Müslüman olmayan bir güzelin esiriyim; onun kement gibi olan zülfü ehl-i imana bela bir zünnârdır.”*

2 Sürinmiş nāzdan sürme çekinmiş fitneden vesme
‘Arūs-ı ḥüsni bu resme baş egmez ḥūr-ı Rıḍvāna

“*Nazdan sürme sürünmüş, fitneden rastık çekmiş. Öyle bir güzellik gelini olmuş ki*

hurilerle rıdvana baş eğmemektedir."

3 Nigārā bāġ-ı cennetde ne miṣkīn ḫūşedir zülfüñ
Ne ʻanberden ḫamāyildür gümüş serv-i ḫırāmāna

"*Ey nigar; zülfün cennet bağında nasıl miskten bir salkımdır, salınan bir gümüş serviye nasıl amberden hamâildir."*

4 Ḳara zülfüñüñ aġına ṭutıldum mevc-i ʻışḳuñdan
Ne müşkil ḥāl olur düşmek deñizden kāfiristāna

"*Aşkının dalgasıyla kara zülfünün ağına tutuldum. Denizde esir olup kâfir memleketine düşmek ne müşkül bir hâldir."*

5 Süvārem didigüm içün beni ḫışm ile öldürme
Yiğitsiñ dostum girme yazıḳdur yoḳ yire ḳana

"*Ben süvariyim dediğim için hiddetlenip de beni öldürme. Dostum sen yiğitsin, yok yere kanıma girme yazıktır."*

6 Oṭurup bezm-i ḥüsnüñde idersiñ ḥālime ḫande
Yanarduñ şemʻ-veş sen de tutuşsañ nār-ı hicrāna

"*Güzellik meclisinde oturup da hâlime gülüyorsun, ayrılık ateşine tutuşmuş olaydın sen de mum gibi yanardın."*

7 Ruḫ u zülfüñ görüp Aḥmed ṭutuşmuş yiri nūr olsun
Ki bir pervāne olmışdur gör ol şemʻ-i şebistāna

"*Ahmed, yanağını ve zülfünü görünce tutuşmuş, yeri de nur olmuş, sanki o güzellik meclisinin mumu bulunan sevgilinin pervanesi olmuştur."*

Gazel

1 Göñlüm yine meyl eyledi bir rūḥ-ı revāna
Cānum daḫi anuñla bile oldı revāne

"*Gönlüm yine akıp giden bir ruha meyletti de canım da onunla birlikte gitti."*

2 Bir ġonca-i nāzük-dil ü bir serv-i ḫırāmān
Bir lāle yanaḳlu ki gelür lāle-sitāna

"*O ruh-ı revan; kalben nazik, servi gibi salınarak lale bahçesine gelen bir lale yanaklıdır."*

3 Geh misk-i teri ḫūşe ḳılur ṣāḫ-ı çınāra
Geh ġāliye gisū düzedür serv-i revāna

"*O lale yanaklı, bazen çınar dalına taze miskten salkım yapar, bazen de yürüyen serviye kalemis yağından gîsû takar."*

4 Cān ḳumrusı bir serv havāsında uçarken
Ṣayd oldı gönül murġına uyup balabana

"*Can kumrusu, bir servinin muhabbeti hevâsında uçarken balabana uydu da gönül kuşuna av oldu*."

5 Cān sırrıdur Aḥmed bunu gey saḳla göñülden
Divāne ḳaçan maḥrem olur rāz-ı nihāna

"*Ahmed, bu can sırrını gönülden iyi sakla ki deli, gizli bir sırra nasıl mahrem olur."*

A Kafiyesi

Gazel

1 Sāyem ziyā virürdi gün bigi gökde aya
Bir dem muḳārin olsam sen serv-i meh-liḳāya

"*Senin gibi ay yüzlü ve servi boylu bir güzele bir an yaklaşsam gölgem güneş gibi gökteki aya ziya verirdi."*

2 Cān gülşeninde zülfüñ berg aṣdı fitne-engiz
Dil mezra'ında ḫāliñ toḫm ekdi her belāya

"*Zülfün, can gülşenine fitne koparan bir yaprak astı. Benin ise gönül tarlasına her türlü bela tohumunu ekti."*

3 Ḳaşun çatup cihānı peyveste aġladursıñ
Bārān ziyān değül mi ol misk tozlu yaya

"*Sevgilim; daima kaşını çatıp cihanı ağlatıyorsun. Misk tozlu yaya yağmur zarar vermez mi?"*

Şair sevgilinin kaşlarını yaya onların çatılmasını da toza benzetiyor. Toz: Yayın en yerlerine sarılan ağaç kabuğudur ki yağmurdan ve rutubetten müteessir olur, gevşermiş.

4 Ḳomaz raḳīb-i münkir dilde ṣafā-yi ḫāṭır
Virdi ḫalel bu kāfir cām-ı cihān-nümāya

"*Aşkı inkâr eden rakip, gönlümde safa-yı hatır bırakmaz. Bu kâfir herif, dünyayı gösteren kadehe halel verir."*

Câm-ı cihân-nümâ: İran hükümdarı Keyhüsrev'in bir kadehi imiş ki bakılınca dünya vukuatını gösterirmiş!

5 Bir sā'at olmaz idüm sen meh-liḳādan ayrı
Gün ruḫlarıñfirāḳı irişdi iki aya

"*Senin gibi ay yüzlü güzelden bir saat ayrılmazken güneş gibi parlak yanaklarının ayrılığı iki ayı buldu."*

[7]

6 Evvel umar idüm ki sāyeñde ḫoş geçeydüm
Āḫır bu rūşen oldı k'olmaz güneşde sāye

"*Sayende hoşça geçineceğimi evvelce umuyordum. Sonra güneşte saye olmadığı meydana çıktı."*

7 Zülfüñ düninde virdüm dil ḫaddiñe gören dir
Maġribde bir ḳalender āyine ṭutdı aya

"*Zülfün gecesine yanağına gönül derdim. Bunu görenler: "Mağripte bir kalender aya ayna tuttu." dediler."*

8 Ṣatılduġında Yūsuf ṭartıldı miske dirler
Sen cāna ṭartılursıñ aylaḳsıñ ol bahāya

"*Yusuf Mısır'da satılırken ağırlığınca misk ile tartıldı derler. Sen ise can ile tartılsan o fiyata da ucuzsun."*

9 Āyine göstərelden ay yüzüñüñ ṣafāsın
Āyineyi görenler öperler ol ṣafāya

"*Ayna, ay yüzünün parlaklığını gösterilelidenberi o parlaklık için aynayı öpüyorlar.*""

10 Dil rūşen olmaz Aḥmed cevr oḳı delmeyince
Bī-revzen olsa ḫāne muḥtāc olur żiyāya

"*Ey Ahmed, cefa oku delmeyince bir gönül aydınlık olmaz. Evin penceresi bulunmazsa ziyaya muhtaç olur.*"

A Kafiyesi

Gazel

1 Çün aḳdı gönlüm ṣu bigi sen serv boylu ṣāhuma
Her dem yüzüm sürüp yire şükr eylerem Allāhuma

"*Senin gibi servi boylu şahıma gönlüm su gibi aktığı için her an yüzümü yere sürer ve Allah'ıma şükreylerim.*"

2 Gördi gözüm kim ol perī göstermez insāna yüzin
Gözlerümi tutar ḳomaz k'ide nigāh ol ṣāhuma

"*O perinin insana yüz göstermediğini gözüm gördü. O güzel, gözlerimi tutup kendisine bakmama müsaade etmez.*"

3 Sen ġayruma baḳduñ diyü baña cefālar eyleyüp
Mihr ü vefālar gösterür bir dem de biñ bed-ḫˇāhuma

"*Benden başkasına baktın diye bana cefalar eder de bir anda bin düşmanıma vefa ve muhabbet gösterir.*"

4 Cevr odına yaḳduñ beni bāri ṣaḳın ey Ḫıżr-ḫaṭ
Yeşil ṭonuñ ḳararmasun uġrama dūd-ı āhuma[131]

"*Beni cefa ateşine yaktın. Ey Hızır gibi yeşil giyen hat; ahımın dumanına uğrama ki yeşil elbisen kararmasın.*"

[131]Bir nüshada: "Gühâ câmen dûd olur ugrama dîd-i âhuma" yazılıdır.

5 ‘Işḳıñ yolında göñlüme gösterme aġyāruñ yüzin
Ser-pā-bürehne ‘āşıḳam gel ḫār ṣaçma rāhuma

“*Aşk yolunda bana ağyarın yüzünü gösterme. Ben başı ve ayağı çıplak bir âşığım, yoluma diken saçma.”*

6 Ey çarḫ miḥnet tīriñi çoḳ atma burc-ı cismüme
Ol māh bu menzildedür oḳ irgürürsiñ māhuma

“*Ey mihnet feleği; cismim burcuna çok ok atma ki o ay gibi güzel, bu menzildedir, okunu o mâhıma eriştirirsin.”*

7 Zāhid melāmet seng ile uṣatma göñlüm şīşesin
Ṭa‘n itme āgāh olmaduñ ḥal-i dil-i āgāhuma

“*Ey zahit; melamet taşı ile gönlüm şişesini kırma ve ona kalbimin hâlini anlamadan tan etmeye kalkışma.”*

8 Didüm ki Aḥmed bendeñe bir himmet it ḥacc itmeğe
Ol ḳıblesi ‘āşıḳlaruñ didi ki gel der-gāhuma

“*Ahmed bendene hac etmesi için bir himmette bulun dedim. O âşıklar kıblesi olan sevgili; dergâhıma gel cevabını verdi.”*

Gazel[132]

1 Dost mihmān oluben külbe-i aḫzānumuza
Pīşkeş cān diledi minnet ola cānumızā

“*Dost kulübemize misafir geldi de hediye olarak canımızı diledi. Bizim de canımıza minnet!”*

2 Dest-i ġamdan kim ola ḳurtara dāmānumuzı
K’uzadur ẓulm elini zülfi giribānumuza

“*Gamın elinden eteğimizi kim kurtarabilir ki onun zülfü zulüm elini yakamıza uzatmaktadır.”*

[132] Fuzûli’nin Leyla ve Mecnun’undaki
Yâr rahm itdi meğer nâle vü efgânumıza
Ki kadem basdı bugün külbe-i ahzânumıza
gazeli Ahmed Paşa’nın bu gazeline naziredir.

3 Dil esīr olduġını gördi zenaḫdānına dost
Didi āzāde ol kim gire zindānumuza

"*Gönlümün çenesi çukuruna esir olduğunu gören dost, zindanımıza giren azade ve asude olur dedi."*

4 Süzme ġamzeñ ki delersiñ dil-i mecrūḫumuzı
Çözme zülfüñ naẓar it ḥāl-i perīşānumuza

"*Gamzeni süzme ki yaralı gönlümüzü delmeyesin. Zülfünü çözme de perişan hâlimize bak."*

5 Öldürürseñ nola tek gāh gehī añmaḳ içün
Bāri dāmanuñ ucın bandurasıñ ḳanumuza

"*Öldürürsen ne olmak ihtimali var? Fakat ara sıra hatırlamak için eteğinin ucunu kanımıza batırasın."*

6 Yāra şirīn lebinüñsırrını ṣordum didi kim
Biz şeker ṭoldururuz sözde nemek-dānumuza

"*Sevgiliye tatlı dudağının sırrını sordum. Biz söz söylerken tuzluğumuza şeker doldururuz, cevabını verdi."*

Nemek kelimesi tuz demektir. Yemeğin lezzeti tuz ile hâsıl olduğundan dolayı tat manasında da kullanılır ve bu itibar ile ağza "nemekdân" yani tuzluk denilir.

7 Göricek ġamzelerüñ tīġini beñzüm ḳalmaz
Ḳorḳaram jeng ola nā-geh giricek ḳanumuza

"*Gamzelerinin kılıcını görünce betim benzim solar. O kılıcın kanımıza girince paslanacağından korkarım."*

8 Geldi pervāneleri cem'ine ol şem'-i behişt
Gün yüzi nūr u żiyā virdi şebistānumuza

"O cennet mumu olan güzel, pervanelerinin bulunduğu yere geldi. Güneş yüzü meclisinde nur ve ziya verdi."

9 Tīġ-i hecr Aḥmed'e ḳan aġladur uş ḫāme bigi
Ḳān ile yazuñ adın defter ü dīvānumuza

"*Hicran kılıcı Ahmed'e kalem gibi kan ağlatıyor. Defter ve divanımıza onun adını kan ile yazın.*"

[8]

A Kafiyesi

Gazel

1 Hey ne cānān imiş bu cān alma
Ki gören dir aña ki cān alma

"*Bu can alan güzel, nasıl bir canan imiş ki her gören ona can alma der.*"

2 Nev-cüvānsıñ gözüm yaşından uşan
Gitme gel dostum feġān alma

"*Sevgilim; gençsin, gözümün yaşından çekin. Dostum, gitme ve feryat alma.*"

3 Ḫūn-bahāmuz buyur dudaġıñdan
Cānumuz bārī rāyegān alma

"*Kanımızın diyetini dudağından ver de bari canımızı bedava almış olma.*"

4 Ḳapuña varmaġa raḳībi ḳoma
Kā'beye gebri mihmān alma

"*Rakibin kapına gelmesine müsaade etme, Mecusi bir herifi Kâbe'ye misafir etme.*"

5 Ḥüsn bāġında görmedi Aḥmed
Ẕeḳānuñ bigi dil-sitān alma[133]

"*Ahmed, güzellik bağında çenen gibi gönül alan bir elma görmedi.*"

[133] "Alma" kelimesi "elma" dediğimizin eski telaffuzudur. Nitekim Kanuni Süleyman'ın:
'Îd-gehde yâre sundum gönlümi alma diyü
Ol gül-i ter bakdı, didi yüzüme ayvâ satar
beytinde de geçmektedir.

Gazel

1 Dostum zülfüñ bigişalındı cānum boynuña
Yā ḳoluñ şal boynuma yā düşdi ḳanum boynuna

"*Dostum; canım, zülfün gibi boynuna asıldı. Ya kolunu boynuma at yahut kanım boynuna olacak."*

2 Bir perīsiñ sen ki[134] bu zülf-i araḳ-rīzüñ senüñ
Ḫoş muraṣṣa' 'anberīne ṭaḳdı ḫānum boynuña

"*Hanımcığım; sen öyle bir perisin ki terlemiş olan zülfün, boynuna elmaslı bir "amberîne" taktı.[135]"*

3 Cānda kūh-i ḥasret ü zülfüñde cān boynuñda zülf
Düşdi ey nāzük-beden bār-ı girānum boynuña

"*Canımda hasret dağı, zülfünde canım, boynunda ise zülfün bulunmaktadır. Ey nazik bedenli, benim ağır yüküm, boynuna yüklenmiştir."*

4 Nev-'arūs-ı ḥüsnüñi zeyn itmege ey serv-i nāz
Silk-i cevher düzdi kilk-i dür-feşānum boynuña

"*Ey naz servisi; yeni gelin gibi olan hüsnünü süslemek için inci saçan kalemim boynuna bir an inci dizisi bir gerdanlık taktı."*

5 Şevḳden öldürmek içün Aḥmed'i dil-ber didi
Şalınursam nicedür ey nā-tüvānum boynuña

"*Dilber, Ahmed'i şevk ve neşesinden öldürmek için 'Ey aciz aşkım; boynuna sarılırsam nasıl olur?' dedi."*

[134] Bir nüshada yanlış olarak: Bir perî sensin, yazılmıştır.
[135] Anberîne: Yukarılarda izah edilmiştir.

[9]

Be Kafiyesi

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

1 Anuñ içün görinür ol ḳāmet-i raʿnā ġarīb
Kim gül-endām olsa olur serv-i ḫoş-bālāġarīb

"*Uzun boylu servi gül vücutlu olsa garip görüneceği için sevgilinin o güzel kameti de gözlere garip görünmektedir."*

2 N'olduġum bilmek dilerseñ ey ṣanem ḥüsnüñe ṣor
Kim ġarībiñ ḥāline vāḳıf degül illāġarīb

"*Ey tapılırcasına sevilen; ne olduğumu anlamak istersen güzelliğine sor ki garibin hâlini ancak garip olan anlar."*

3 Bu sebebden dil ḳarār itmişdürür zülfüñde kim
Şām irişdüği maḥalde idinür meʿvāġarīb

"*Nerede akşam olursa garip oraya sığındığı için gönül de zülfünün arasında karar etmiştir."*

4 Ḫaṭṭuñ örter sebze-i terle enegün çāhını
Kim düşem zındānına ben bī-ser ü bī-pāġarīb

"*Benim gibi bir garip elsiz, ayaksız bir hâlde içindeki zindana düşsün diye hattın, yaş otuna çenendeki çukuru örtmektedir."*

5 Ḫaṭṭ-ı miskīn olsa ḫaddinde nigāruñ ṭañ degül
Çün nigāristānda olmaz ḫaṭṭ-ı ʿanber-sā-ġarīb

"*Sevgilinin yanağında siyah hat bulunmasına şaşılmaz. Çünkü nigaristanda amber gibi yazılar bulunması garip değildir."*

6 Zülfi yüzinde ġarīb olmaz mı yāruñ kim olur
Dāmen-i gülde ṭırāz-ı sünbül-i raʿnāġarīb

"*Yârin yüzünde zülfünün bulunması garip olmuyor mu? Gülün eteğine güzel*

sümbülden süs yapılması da aynı garabeti gösterir."

7 Sāḳiyā reng-i ruḫunda görinür ʻaks-i şarāb
Nitekim berg-i gül üzre lāle-i ḥamrāġarīb

"*Ey saki; yanağının renginde şarabın aksi görünüyor ve şu hal, gül yaprağı üstüne kırmızı lale konmuş gibi garip oluyor."*

8 Ḥabs-i zındān eyleyüp şevḳ-i zenaḫdānuñla cān
Çāha düşmişdür yatar Yūsuf bigi cānāġarīb

"*Can, çenenin şevkiyle kuyuya düşmüş, ora zindanında mahpus kalmış, Yusuf gibi garip bir surette yatmakta bulunmuştur."*

9 Dün ġarībiñdür diyü cān atdı Aḥmed zülfüñe
Āh kim zencīr-i ġamda ḳaldı ol şeydāġarīb

"*Ahmed, dün "garibindir" diyerek zülfüne can attı. Ah kim o çılgın orada ve garip bir hâlde gam zincirine bağlandı kaldı."*

Be Kafiyesi

Gazel

mefâʻilün/ mefâʻilün/ feʻûlün

1 Lebüñden le̲z̲z̲et ister ş̲ükker-i nāb
Ruḫuñdan reng umar gül-berg-i sīr-āb

"*Halis şeker, dudağından lezzet ister, isteyince taze yetişmiş gül yaprağı yanağından renk umar."*

2 Ṣaçuñ bir ḫaymedür bāġ-ı ruḫuñda
Ki aña rişte-i cāndandur aṭnāb

"*Saçın, yanağın bağında kurulmuş bir çadırdır ki ipleri, can ipliklerindendir."*

3 Ḳaşuñ bir ḳavs çekdi müşterīye
Ki toz olmışdur aña ʻanber-i nāb

"*Kaşın müşteriye bir kavs çekti ki halis amber o kavsin tozu olmuştur."*

4 Lebüñ şeftālüsinüñ ḥasretinden
Gözüm dāmānına ṭoldurdı ‘unnāb

“*Dudağının şeftalisi hasreti, gözüm eteğine ‘unnâb doldurdu, yani gözlerime kanlı yaşlar döktürdü.”*

5 Cemālüñ mescidinde ḳıldı ḳaşuñ
Cemā‘at çoḳluġından iki miḥrāb

“*Cemalin mescidinde cemaat çok olduğu için kaşın oraya iki mihrap yaptı.”*

6 Gözüm yumamadum yāra naẓardan
Ne deñlü cevr oḳın itdiyse pertāb

“*Bana ne kadar cevr, cefa oku attıysa da sevgiliye bakmaktan gözümü yummadım.”*

7 Şehā yüzüm ṣuyın arturdı eşküm
Ne altındur ki revnaḳ virdi sīm-āb

“*Şahım; yüzümün suyunu gözyaşım artırdı. O nasıl bir altındır ki cıva ona letafet veriyor.”*

Şair burada yüzünün sararmış rengini altına, gözyaşlarını da cıvaya benzetiyor.

8 Ṣınık ahdüñ midür bu zülf-i pür-ḫam
Ḳara baḫtum mıdur ol çeşm-i pür-ḫˇāb

“*Bu eğrilmiş zülüf, senin bozduğun ahit midir? O uyuyan göz de benim kara bahtım mıdır?”*

9 Nigārā ḥalḳa-i zülfüñ ḥaḳıyçün
Sekiz cennet yüzüñden oldı bir bāb

“*Sevgili; zülfünün kıvrılmış ve halka şekline girmiş olan ucu hakkı için sekiz cennet, senin yüzünden bir bâb hükmündedir.”*

10 Viṣāli cevherün yād itme Aḥmed
Ki olur kimyā dünyāda nā-yāb

“*Ey Ahmed, onun visali cevherini hatırına getirme ki dünyada kimya bulunmaz.”*

[10]

Be Kafiyesi

Gazel

mef‘ûlü/ mefâ‘îlü/ mefâ‘îlü/ fe‘ûlün

1 Bu gice ki hem-demdürür ol şem‘-i şeker-leb
Ṣubḥuñ nefes urmaġa mecālin ḳoma yā Rab

“*O şeker dudaklı ve mum yanaklı güzel kimle birliktedir. Ya Rabbi; sabahta nefes almaya mecal bırakma, yani bir türlü sabah olmasın.”*

2 Bir rūzdurur ṣubḥ-ı ṣafā-baḫş-ı cemālüñ
Kim zülfüñ ile bağlamış iki ṭarafın şeb

“*Sabah gibi safa veren cemalin öyle bir gündüzdür ki iki tarafını zülüflerinle gece bağlamıştır.”*

3 Ey ḥūr-i perī-peyker olur var ise sensiñ
Bir nūr-ı muṣavver k’aña cāndan ola ḳāleb

“*Ey peri suratlı huri; kalbi ruh olan bir nur musavver bulunursa o da sensin.”*

4 Ey dil ruḫ u zülfün görüben terkimiz urma
Çıḳma sefere oldı mehün menzili ‘aḳreb

“*Ey gönül; sevgilinin yanağını ve zülfünü görüp de bizi terk etme ve sefere çıkma ki ayın menzili akrep burcu olmuştur.”*

Müneccimler, kamer akrep burcunda iken bir iş yapılmasını uğursuz sayarlar. Şair burada sevgilinin yüzünü kamere, ucu kıvrık zülfünü akrep burcuna benzetiyor ve böyle bir zamanda seferin tehlikeli olacağını söylüyor.

5 Ey eşk nihān ol göricek yüzini yāruñ
Ḫūrşīd ‘ayān oldı gerek maḥv ola kevkeb

“*Ey gözyaşı; yârin yüzünü görünce sen gizlen ki güneş doğunca yıldızın kaybolması gerektir.”*

6 Ḳapuña yüzüm sürdügüme nükte budur kim
Bāb üzre yaraşur kim ola levḥ-i müẕehheb

"Sevgilim, kapına yüz sürmemin sebebi şudur ki kapı üzerlerine yaldızlılevha yakışır."

Şair sararmış yüzünü yaldızlı levha tahayyül ediyor ve onu eşik üstüne koymakla kapıya yaldızlı levha asılmış olacağını tevehhüm eyliyor.

7 Bir būse diler Aḥmed-i dil-ḫaste lebüñden
Hiç olmayacaḳ sözleri söyletse n'ola teb

"*Kalbi hasta olan Ahmed, dudağından bir öpücük istiyor. Sıtma nöbeti, insana olmayacak sözler söyletir."*

4 Be Kafiyesi

Gazel

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

1 Geldi ol şāh-ı cemāl ebrūlarına çīn ṣalup
Geldi göñlüm mülkini yıḳdı yeñi āyin ṣalup

"*O güzellik şahı, kaşlarını çatıp geldi ve yeni bir usul vazederek gönlüm mülkünü yıktı."*

2 Ṣaldı zülfin kim şikest ide dil ü cān leşkerin
Ehl-i İslām üstüne yandırdı bir bī-dīn ṣalup

"*Gönül ve can ordusunu kırmak için zülfünü memur etti. Bir dinsizi ehl-i İslâm üstüne havale ederek onları yaktı."*

3 Diñ kebūter göñlümi almaġa zülfin ṣalmasun
Murġ-ı dest-āmūzdur aña n'ider ṣāhīn ṣalup

"*Söyleyin ki güvercin gönlümü avlamak için zülfünü salıvermesin. O gönül elde oturmaya alışmış bir kuşcağızdır, ona şahin yollayıp da ne yapacak?"*

4 Ne kerāmet gösterür gör ḫırḳa-pūş-ı zülf-i dost
Oṭurur āb üzre bir seccāde-i müṣgīn ṣalup

"*Dostun bir derviş gibi hırka giyinmiş olan zülfü bak nasıl keramet gösteriyor: Suya seccade sermiş, onun üstünde oturuyor."*

Abın letafet ve parlaklık manalarına geldiği mükerreren söylenildi. Sevgilinin zülfünün yanağındaki letafet üstünde bulunmasını şair, suya seccade serip üstünde oturan bir dervişin keramet göstermesine benzetiyor.

5 Zülfi şol naḳḳāşdur kim ṣuya naḳş-ı Çīn yazup
Mānīyi māt eyledi bir berg-i müşg-āgīn ṣalup

"*Sevgilinin zülfü öyle bir nakkaştır ki suya Çin kârî nakış yaptı sonra ağzına kadar dolu bir kadeh üstüne misk kokulu bir yaprak koymakla maniyi mat etti.*"

Zülfün suya nakış yapması, parlak yanak üstüne kıvrılıp türlü şekiller almasıdır. Suya yaprak koyması da bir fıkraya telmihtir ki şarkta teşekkül etmiş bir felsefe cemiyetine diğer biri girmek istemiş. Ona cevap olarak ağzına kadar dolu bir kadeh göndermişler ve bununla cemiyetimiz doludur, yer yoktur demek istemişler. Cemiyete girmek isteyen maksadı anlamış ve bir yaprak ilavesiyle kadehi geri göndermiş. Böyle yapmakla da ben fazla bir yer işgal etmem cevabını vermiş.

6 Ḫāli sulṭān-ı Ḥabeşdür zülfi ferrāşı anuñ
'Anberīn çāder ṭutupdur bister-i miṣkīn ṣalup

"*Sevgilinin yüzündeki ben, Habeş sultanı, zülfü de onun ferraşıdır ki üstüne amberden bir gölgelik tutmuş, altına da miskten bir döşek sermiştir.*"

[11]

5 Be Kafiyesi

7 Saña teşbīh olduġın işitdi şāḫ-ı yāsemen
Raḳṣ urur bezm-i çemende sā'id-i sīmīn ṣalup

"*Yasemin dalı, sana teşbih edildiğini işittiği için neşesinden gümüş bileğini uzatıp çemende oynamaktadır.*"

8 Ger yavuz göz degmesün dirseñṣalın ey serv-i nāz
Boynuña Aḥmed ḳolından heykel-i zerrīn ṣalup

"*Ey naz servisi, kötü bir gözün nazarı değmesin dersen boynuna Ahmed'in kollarından altın bir tılsım tak da öyle salın.*"

Şair böyle demekle, sevgiliyi kucaklamak arzusunu anlatmak istiyor.

Te Kafiyesi

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

1 ‘Āşıḳuñ gönli şınıḳdur ‘ahd ü peymānı dürüst
Zāhidüñ olmaz ṣaçuñ küfrinsüz īmānı dürüst

“*Âşığın kalbi kırık fakat ahdi sağlamdır. Saçının küfrü olmadan zahidin imanı sağlam olmaz.”*

2 Tīr-i ġamzeñ merhem urmışdur dil-i mecrūḥuma
Acıduġum bu ki ḳalmaz dilde peykānı dürüst

“*Sevgilim; gamzen oku, yaralı gönlüme merhem sürmüştür. Onunla teselli buluyorum. Acıdığım şurası ki atılan ok gönlümde kalmıyor.”*

3 Mest olupdur çeşm ü ebrūñuñ ḫayālinden imām
K’oḳumaz miḥrābda bir ḥarf-i Ḳur‘ānı dürüst

“*Gözünün ve kaşının hayaliyle imam mest olmuş ki mihrapta o kadar ki Kur’an’dan bir harfi bile doğru okumuyor.”*

4 Depredürse dāmen-i zülfiñ ‘arūs-i zülf-i dost
Ḳalmaya bir nāfe-i Çīnüñ girībānı dürüst

“*Dostun zülfü gelini eteğinin ucunu kımıldatacak olursa Çin nâfelerinden yani nâfe-i miskten hiçbirinin yakası sağlam kalmayacaktır. Zülfünün neşrettiği rayihayı kıskandıklarından misk göbekleri yakalarını yırtacaklardır.”*

5 Diş bilermiş lā‘line yāruñ raḳīb-i seng-dil
Varsın ögütsün eğer ḳalırsa dendānı dürüst

“*Taş yürekli rakip, sevgilinin dudağına diş biliyormuş. Eğer dişleri sağlam kalırsa varsın övünsün.”*

6 Gül yüzüñde ḫaṭṭ-ı reyḥānuñ ki cān ḥayrānıdur
Nāme-i tezvīrdür ben ṭutmazam anı dürüst

"*Sevgilim; gül yüzünde bulunup da canı hayran eden hatt-ı reyhânî uydurma bir yazıdır. Ben onu doğru bulamam."*

2 Te Kafiyesi

7 Gülşeninden vaṣlıñuñ men‘ eyleme dil bülbülin
Olmaya redd eylemek ey dost mihmānı dürüst

"*Vaslının gülşenden gönül bülbülünü men etme ki misafiri reddetmek dostum doğru değildir."*

8 Aḥmed'iñ raġbetle bir kez diñleseñ bir beytini
Gül bigi her yıl çıḳa bir tāze divānı dürüst

"*Rağbet gösterip de Ahmed'in bir beytini dinleyecek olsan o dinleyiş şevkiyle her yıl gül gibi taze ve mürettep bir divanı çıkar."*

9 Ġonca bigi yaḳasın çāk ide ger bülbül bigi
Ṣi‘rüm oḳırsa cihān-ṣāhuñġazel-ḫˇānı dürüst

"*Cihan-şahın gazelhanı eğer bülbül gibi şiirimi doğru okuyacak olursa hükümdarı neşesinden gül gibi yakasını yırtardı."*

Cihan-şah unvanıyla şarkta birkaç hükümdar gelmiş ise de Ahmed Paşa'nın muasırı olanı Karakoyunlu hükümetinin müessisi Kara Yusuf'un oğlu ve o hükümetin üçüncü hükümdarı olan Mirza Cihan Şah'tır. Timur ve Akkoyunlu devletleriyle uğraşmış, Uzun Hasan tarafından mağlup ve takip edilerek yolda yakalanmış ve h. 872 tarihinde öldürülmüştür.

Gazel
mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘îlü/ fâ‘ilün

1 Ey dil yüzüñi ḳıble-i ehl-i niyāza ṭut
Ya‘ni ki āsitān-ı büt-i dil-nevāza ṭut

"*Gönül; yüzünü niyaz ehlinin kıblesi bulunan gönül okşayan o güzelin kapısı eşiğine çevir."*

2 Çünkim çınār bigi götürdüñ niyāza el
Zāriyle baş açup yüzüñ ol serv-i nāza ṭut

"*Mademki çınar gibi niyaz için el açtın, başını da aç ve inleyerek o naz servisine teveccüh et.*"

[12]

Te Kafiyesi

3 Yā Rab gözüm yaşıyla ol lāle-çihrenüñ
Her dem cemāli bāġını gül bigi tāze ṭut

"*İlahi; o lale yüzlü güzelin cemali bağını her vakit gözyaşlarımın tesiriyle gül gibi taze bulundur.*"

4 Dürc-i güherde ḫātem-i la'l oynadur nigār
Bārīk-bīn iseñ naẓaruñ ḥoḳḳa-bāza ṭut

"*Sevgili, inci hokkasında lal yüzük oynatıyor. Eğer görüşün dikkatli ise gözünü hokkabaza çevir.*"

5 Ṣofī seniñle ṭutduġumuz ḥaḳ oruc ḥaḳı
Virdüñ ṣarāba tevbeñi geçmiş namāza ṭut

"*Sofi, seninle birlikte tuttuğumuz oruca yemin ederim ki tövbeni şaraba verdin. Artık o tövbeyi geçmiş namazlarına say.*"

6 Ṣabrım 'ināyetüñ bigi az ise çoġa ṣay
Cevrüñ gözüm yaşı bigi çoġ ise aza ṭut

"*Sevgilim; benim sabrım, senin cevrin gibi azsa çoğa tut. Senin cevrin de benim gözyaşım gibi çoksa aza say*."

7 Aḥmed çü zülfü ṭūl-i emel virdi göñlüñe
Ḳaddin görüp ümīdüni 'ömr-i dırāza ṭut

"*Ey Ahmed, mademki sevgilinin zülfü kalbine tûl-i emel, yani bitmez tükenmez bir istek verdi, onun boyu ümidini uzun bir ömre bağla.*"

Gazel

mef‘ûlü/ mefâ‘îlü/ mefâ‘îlü/ fe‘ûlün

1 Virüp sitem-i ‘ışḳuñ eline yaḳam ey dost
Kim dirdi ki ben kendözüm oda yaḳam ey dost

“*Dostum; aşkın zulmü eline yakamı verip de kendimi ateşe yakacağımı kim ümit ederdi?”*

2 Ol kimse ki bir yāra ṣata iki cihānı
Andan da cefālar göre ancaḳ benem ey dost

“*Dünyayı ve ahreti bir yâre feda edip ondan da cefalar gören ancak benim.”*

3 Ḳanumı ḥelāl eyleyeyin saña gelürseñ
Tābūtumuñ ardınca bir iki ḳadem ey dost

“*Ey dost; tabutumun arkasından bir iki adım gelecek olursan beni öldürüşüne karşı kanımı sana helal eyler idim.”*

4 Ṣol deñli enīs oldı göñül derdüñ ile kim
Tiryāk gelür şimdi baña zehr-i ġām ey dost

“*Gönül senin derdine o kadar alıştı ki gam zehri şimdi bana panzehir gelmektedir.”*

4 Te Kafiyesi

5 Aḥmed sözini yazıcaḳ özüm küyünür kim
Kāġıdṭutuşup odlara yanar ḳalem ey dost

“*Ahmed, sözlerini yazarken onların ateşiyle kendisi kavrulur kâğıdı tutuşur ve kalemi yanar.”*

Gazel

mef‘ûlü/ mefâ‘îlü/ mefâ‘îlü/ fe‘ûlün

1 Zülfüñ ki ‘iẕāruñda ider cilveler ey dost
Ṭāvūs-ı cināndur ki açar bāl ü per ey dost

"*Ey dost; yanağında cilveler eden zülfün, kanatlarını açmış bir cennet tavusudur.*"

2 Ḫaṭṭuñ ki ṭılısm itdi lebüñ dā'iresine
Şirinlük içün müşg ile efsūn yazar ey dost

"*Dudağının dairesine tılsım yapan hattın, misk ile şirinlik muskasını yazmaktadır.*"

3 Gel varma otaġına raḳībüñ ki bilürsiñ
İt olduġı yire melek itmez güẕer ey dost

"*Gel, rakibin çadırına gitme. Bilirsin ki köpek bulunan yerden melek geçmez.*"

4 Zülf-i siyehüñçıḳmadı zibā külehüñden
Zīrā ki ḥarīr içre olur misk-i ter ey dost

"*Siyah zülfün sana yakışan külahtan dışarıya çıkmıyor. Çünkü taze misk, ipek sargı içinde bulunur.*"

5 Zāhid sözine germ olup aġlamadı çeşmüm
Serd olsa havā olmaya merdümde der ey dost

"*Zahidin vaazından müteessir olmadım, gözüm de ağlamadı. Zira soğuk havada insan terlemez.*"

6 Ne vech ile yüz sürmeye ayaġıña Aḥmed
Ne bāb ile terk itmeye ḳapuñda ser ey dost

"*Sevgilim; Ahmed ne vecihle ayağına yüz sürmesin ve nasıl olup da kapında başını terk etmesin?*"

7 Ol sā'ati bu ṭāli' ile göre mi yā Rab
Kim ide yüzüñ ayına bir gün naẓar ey dost

"*Dostum; ay gibi olan yüzüne nazar edebileceğim bir günü ve bir saati bu cennet ile görebilecek miyim?*"

[13]

5 Te Kafiyesi

Gazel

mef‘ûlü/ mefâ‘îlü/ mefâ‘îlü/ fe‘ûlün

1 Pervāne yüzüñ şem‘ine mihr ile mey ey dost
Şükrāne iziñ tozına taḫt ü küleh ey dost

“*Dostum; yüzün şemine güneşle ay pervane, izinin tozuna da taç ile taht şükrânedir.”*

2 Yaḳduġına cān ḫırmenini āteş-i ‘ışḳuñ
Şāhid yeter ol dāne-i ḫāl-i siyeh ey dost

“*Aşkının ateşi can harmanını yaktığına yüzündeki o siyah ben şahittir.”*

3 Raḥm eyler iseñ vaḳt durur kim ġam-ı ‘ışḳıñ
Ṣaldı dil ü cān memleketine sipeh ey dost

“*Merhamet edersen tam zamanıdır ki aşkının gamı gönül ve can memleketine asker sevk etmiştir.”*

4 Mest olduġumuz yād-ı lebüñden güneh ise
Bu devrde pes kim buluna bī-güneh ey dost

“*Dudağını hatırlamakla mest oluşumuz günah ise bu devirde günahsız kim bulunabilir?”*

5 Ḥüsn āyetini şānuña nāzil ḳılan itdi
Maḥbūbları bendesini pādişeh ey dost

“*Güzellik ayetini senin şanında inzal eyleyen Allah, diğer güzelleri köle, seni de onlara padişah kıldı.”*

6 Meşhūr-ı cihān olduġına gün sebep oldur
K’anda yüzüñe zerrece vardur şebeh ey dost

“*Güneşin dünyaca meşhur olmasına sebep, onda sana zerre kadar benzeyiş*

bulunmasıdır."

7 Cān naḳdini şükrāne virem sen güher-i pāk
Ḳılsañ gözümüñ dürcini ārām-geh ey dost

"*Senin gibi temiz ve kıymetli bir mücevher, gözüm hokkasında istirahat etseydican nakdini teşekkür makamında verirdi."*

8 Dūd-ı dil-i Aḥmed'den iñen yürüme ġāfil
Kim dāmen-i ḥüsnüñe irer dūd-ı reh ey dost

"*Ahmed'in kalbindeki ateşin dumanından o kadar gafil yürüme ki yolun dumanı güzelliğin eteğine dokunmasın."*

6 Te Kafiyesi

mef'ûlü/ mefâ'îlü/ mefâ'îlü/ fe'ûlün

1 Yā ḳaşuñı peyveste kemān eyledüñ ey dost
Cevr oḳına cānumı nişān eyledüñ ey dost

"*Dostum kaşlarını muttasıl yay hâline getirdiğin için canımı zulüm oklarına hedef ettin."*

2 Bir dem ki revān eyledüñ ol serv-i revānı
Çeşmümden iki çeşme revān eyledüñ ey dost

"*Yürür servi gibi olan boyunu yürütünce de gözümden iki çeşme akıttın."*

3 'Arż eyleyeli ḥüsn-i dil-ārāñı cihāna
'Ālem içini bāġ-ı cinān eyledüñ ey dost

"*Gönül süsleyen güzelliğini göstereli dünya içini cennet bahçesi yaptın."*

4 Ḫoş būy ile ṭoldurdı ṣabā dehri meger kim
'Anber ṣaçuñı müşg-feşān eyledüñ ey dost

"*Saba rüzgârı cihanı güzel bir rayiha ile doldurdu. Galiba amber saçın misk saçmaya başladı."*

5 Teng olsa lebüñ yādına ṭañ mı dil-i Aḥmed
Çün ġonca bigi baġrını ḳan eyledüñ ey dost

"*Dudağının hatırasıyla Ahmed'in kalbi daralsa şaşılır mı? Ey dost; sen onun bağrını kan etmişsindir."*

Gazel

mef'ûlü/ mefâ'îlü/ fe'ûlün

1 Bu ġamze değül belādur ey dost
Bu ḫande değül cefādur ey dost

"*Ey dost; gamzen gamze değil beladır. Handen de hande değil cefadır."*

2 Şekker lebüñ aġzuma sögerse
Sögmek değül ol du'ādur ey dost

"*Şeker gibi tatlı dudağın ağzıma söverse o sövüş dua yerine geçer."*

3 Ben yād mıyam ki cān senüñle
Ḫalḳ olmadan āşinādur ey dost

"*Ben yabancı mıyım ki can, yaratılmadan evvel seninle âşina idi."*

4 Dil mürşīdine ḫayāl-i ġamzeñ
Hem ḫırḳa vü hem 'aṣādur ey dost

"*Gamzenin hayali ile gönül mürşidinin hırkaları ve asaları birdir."*

5 Yiryüzi hevā-yi ḳaddüñ ile
Cennet bigi ḫoş-hevādur ey dost

"*Boyunun muhabbetiyle yeryüzünün havası cennet gibi olmuştur."*

6 Genc-i ruḫuña kim el ṣuna kim
Bekçilerüñ ejdehādur ey dost

"*Yanağın hazinesine kim el uzatabilir ki zülüften bekçileri birer ejderhadır."*

7 Ni'met bileli belānı Aḥmed
Bālān ile mübtelādur ey dost

"*Ahmed, senin belanı nimet bileliden beri uzun boyuna müptela olmuştur.*"

[14]

7 Te Kafiyesi

1 Bu ḫaṭ mı yā sebze-zār ey dost
K'oldu aña sebze zār ey dost

"Ey dost, bu hat mı yoksa yeşillik mi kiona karşı yeşillik de inlemektedir."

2 Dil aça senāñ içün giyāhum
İtseñ sineme güẕār ey dost

"*Mezarımdan geçecek olsan üstümdeki otlar seni sena için dile gelir.*"

3 Gül ruḫlarıñ oldı gün yüzüñde
Bir ayda iki bahār ey dost

"*Güneş yüzündeki gül yanakların bir ay içinde iki bahar olmuştur.*"

4 Ḫaṭḳoma ruḫuñda kim yazıḳdur
Cennet ḳapusında ḫār ey dost

"*Yüzünde hat kalmasın ki cennet kapısında diken bulunması yazıktır.*"

5 Ka'be yüzüñe dolaşdı zülfüñ
Ṣan girdi ṭavāfa mār ey dost

"*Zülfün Kâbe yüzüne düştü de bir yılan tavafa girmiş gibi oldu.*"

6 Aḥmed işi bigibaġlanıpdur
Ol ṭurra-i tāb-dār ey dost

"*O parlak saçının örgüsü Ahmed'in işi gibi bağlanmıştır.*"

7 Düşman sitemi mi şerḥ olunsun
Yā ġuṣṣa-i rūzigār ey dost

"*Ey dost, düşmanın zulmü mü şerh olunsun yoksa zamanın verdiği keder mi izah edilsin.*"

Gazel

ŞeKafiyesi

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

1 İtmesün ḫurşīd-i raḫşān ruy-i cānān ile baḥş
Bendeye lāyıḳ değildür k’ide sulṭān ile baḥş

“*Parlak güneş, sevgilinin yüzüyle bahse kalkışmasın. Sultan ile bahse girişmek kula lâyık değildir.”*

2 Ḥüsni yāruñ bir deñizdür ḳaṭresidür āfitāb
Ḳaṭrenüñ ne ḳadri vardur k’ide ‘ummān ile baḥş

“*Yârin güzelliği bir denizdir ki güneş onun bir damlasıdır. Damlanın umman ile bahsedecek ne kadri vardır?”*

3 Ḳangı gül-ruḫdur yüzüñle da‘vī-i ḥüsn eyleyen
Nice kevkebdür k’ide ḫurşīd-i tābān ile baḥş

“*Yüzünle güzellik davasına çıkışacak hangi gül yanaklıdır? Parlak güneşle hangi yıldız bahsedebilir?”*

4 Siḥr ta‘līm eylemekde ġamze-i cādū-yı dost
Çāh-ı Bābil’de ider Hārūt-ı fettān ile baḥş

“*Devletin sihirbaz gamzesi sihir öğretmekte ve bülbül kuyusundaki fitne-kâr Hârût ile bahse girişmektedir.”*

5 Şol Skender isteyüp bulmaduġı āb-ı ḥayāt
Ḫaṣṣiyetde idemez bu la‘l-i ḫandān ile baḥş

“*İskender’in arayıp da bulamadığı abıhayat, hasiyet hususunda bu güler lal ile, yani kırmızı dudaklarla bahsedemez.”*

6 Tīr-i ġamzeñle yatur meydān-ı ‘ışḳuñda zebūn
Şol dil-āverler k’ider tīġ-i Nerīmān ile baḥş

“*Neriman’ın kılıcıyla mübahese eyleyebilen yiğitler, yaralı ve zebûn olarak*

meydan-ı aşkta yatmaktadırlar."

Nerîmaân: Meşhur Rüstem'in büyükbabası ve Zâl'in babası

7 Ṭıfl-ı dil çün mekteb-i ʻışḳuñdan almışdur sebaḳ
Eylesün ḥikmet maḳālātında Loḳmān ile baḥs̱

"*Gönül çocuğu, aşkının mektebinde ders almıştır. Hikmet makâlâtında Lokman ile bahse girişmiş"*

Lokmân: Meşhur hâkîm ve hekîm.

[15]

6 S̱eKafiyesi

8 Kimse Aḥmed bigi naḳş itmez kitābın hüsnüñüñ
Ne ḳadar naḳḳāş olursa idemez Mānīyle baḥs̱

"*Senin hüsnünün kitabını Ahmed gibi kimse nakşedemez. Bir nakkaş ne kadar sanatkâr olursa olsun mânî ile bahse girişemez."*

Not:
Mânî: Meşhur bir ressam.

9 Şāh ayaġı tozına hem-ser dirilmiş laʻl-i yār
Gūyiyā İsā'dur itmiş āb-ı ḥayvān ile baḥs̱

"*Yârin dudağı, padişahın ayağı tozuyla beraberdir. Sanki o dudak, abıhayat ile bahse girişmiş bir İsa'dır."*

Gazel

fâʻilâtün/ fâʻilâtün/ fâʻilün

1 Ṭurrā-i cānān elinden el ġıyāṣ̱
Yandum olṣ̱uʻbān elinden el ġıyāṣ̱

"*Sevgilinin bükülü saçlarından imdat! O yılanın elinden yandım imdat!"*

2 Bir naẓarda gözleri biñ cān alur
Şol iki fettān elinden el ġıyāṣ̱

"*Gözleri bir bakışta bin can alan o iki fitnekâr elinden imdat!"*

3 Seyle virdi dīdesin merdümlerüñ
Dīde-i giryān elinden el ġıyās

"*İnsanların gözünü sele veren ağlayan gözün elinden imdat!"*

4 İncinür benden maḥalleñ itleri
İtdüğüm efġān elinden el ġıyāṣ

"*Sevgilim; mahallenin köpekleri benden rahatsız oluyor. Ettiğim feryat elinden imdat!"*

5 Ẓulm zencirinde zülfüñ kılduġı
Cevr-i bī-pāyān elinden el ġıyāṣ

"*Zülfünün zulüm zinciriyle yaptığı nihayetsiz zulüm elinden imdat!"*

6 Diller ol zülf-i ẕeḳāndan çaġrışur
Bend ile zındān elinden el ġıyāṣ

"*Gönüller, o zülüf ile o çeneden dolayı bend ve zindan elinden imdat! diye bağrışmaktadır."*

7 Aḥmed iñler derd elinden līk ben
İderüm dermān elinden el ġıyāṣ

"*Ahmed, dert elinden inliyor, bense derman elinden istimdat ediyorum."*

CimKafiyesi

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

1 Çün dil-i miskīni zülfüñḳıldı sevdāyī-mizāc
Ey müferriḥ-leb buyur şehd-i şifāñ ile 'ilāc

"*Zavallı gönlümü zülfün sevdaya mizaç etti. Ey dudağı ferah veren güzel; o dudağın şifa balıyla o sevda illetini tedavi kıl."*

2 Ḳatı göñlüñden bu göñlüm şındugın 'ayb eyleme
İdemez ṭaşa taḥammül şīşe-i nāzük-mizāc

"*Sert kalbinden hassas gönlümün kırıldığını ayıp görme nazik tabiatlı şişe taşa*

tahammül edemez.”

3 Ey şeh-i Çīn isteme dilden ḳarār u ṣabr kim
Şehr-i vīrāndan hemīşe şehriyār almaz ḫarāc

“*Ey Çin padişahı, yani kıvırcık zülüflü güzeller şahı; gönlümden sabır ve karar isteme, viran bir şehirden şehriyâr vergi almaz.”*

4 Ṭīnetüñ taḫmīr olurken beñzer ey nāzük-beden
Ḫāk-i cennet āb-ı ḥayvān ile bulmış imtizāc

“*Ey bedeni nazik güzel; senin mayan yoğrulurken cennet toprağıyla abıhayat imtizaç bulmuşa benziyor.”*

5 Dilde çoḳ ṭurmaḳla mihrüñḫāliṣ olduġı bu kim
Bāde-i ṣahbāyı egletdükce ṣāf eyler zücāc

“*Muhabbetinin gönülde çok durmasından halis olmasına sebep şudur ki içinde fazla kaldıkça şişe şarabı saf bir hâle getirir.”*

6 Ḫāk-i pāyuñ ‘ıṭrını zülfüñ etekden ṣaçduġı
Bu sebebdendür ki Çīn’de miṣk iñen bulmaz revāc

“*Ayağının tozu ıtırını zülfünün eteğine saçmasından sebep, senin çenende o kadar revacı olmamasındandır.”*

Şair demek istiyor ki ayağından kalkan tozları uzun saçların eteğinden silkip atıyor. Çokluğundan dolayı Çin’de miskin o kadar revacı olmadığı gibi kıvırcık zülfün de o miske ehemmiyet vermiyor.

7 Aḥmed-i dervīş çün oldı gedā-yı kūy-i yār
‘Ālemüñ sulṭānıdur bī-iḥtiyāc-ı taḫt u tāc

“*Fakir Ahmed; sevgilinin mahallesinde dilenci olduğu için taht ve taç olmaksızın âlemin sultanı olmuştur.”*

[16]

Ḥa Kafiyesi

mefâ‘ilün/ fe‘ilâtün/ mefâ‘ilün/ fe‘ilün

1 Ṣafā-yi ‘aks-i lebüñ m’aldı ey nigār ḳadeḥ
Ki bezme cür‘a diyü la‘l ider niṣār ḳadeḥ

“*Ey nigâr; kadeh, dudağının aksindeki saflığı mı aldı ki meclise cür‘a diye lal saçmaktadır.”*

2 Meğerki sāye ṣalar cāma ṭurra-i sāḳī
Ki cān dimāġun ider böyle müşg-bār ḳadeḥ

“*Sakinin saçı kadehe gölge düşürmüş olacak ki can dimağına böyle misk yağdırmaktadır.”*

3 Tefāhur eylese düşnām-ı telḫ ile dehenüñ
‘Aceb değül ki ider meyden iftiḫār ḳadeḥ

“*Acı sözlerinle ağzın övünürse şaşılmaz. Zira kadeh içindeki şarabın keskinliğiyle iftihar eder.”*

4 Getür getür meyi sāḳi ki lā‘l-i nābuñdan
Meyüñ yüzi ḳızarup oldı şerm-sār ḳadeḥ

“*Saki şarabı hemen getir ki lal renkli dudağından utandığı için şarabın yüzü kızardı, kadeh de mahcup oldu.”*

5 Ṣun āfitāb-ı ṣabūḥı ki māh-ı rūze geçüp
Hilāl-i ‘īd eline aldı zer-nigār ḳadeḥ

“*Sabahleyin içilen o güneş kadar parlak şarabı sun ki oruç ayı geçti, bayram hilali eline altın nakışlı hilali aldı.”*

6 Lebi şehīdinüñ üstünde ol sehī-ḳāmet
Dikerse gül budaġı vire berg ü bār ḳadeḥ

“*O muntazam boylu güzel, dudağı şehidinin mezarı üstüne bir gül fidanı dikerse yaprak ve çiçek yerine kadeh verecektir.”*

7 Piyāle gūşesin aldı dehānı ḥalḳasına
Ṣan itdi lā‘l-i Bedeḫşān’ı gūş-vār ḳadeḥ

“*Sevgili, ağzı halkasına kadehin köşesini alınca kadeh, Bedehşan lalinden bir küpe takınmış oldu”*

8 Diler ki būseler ala şeker dudaġundan
Ne ḳanına ṣuṣamışdur gör ey nigār ḳadeḥ

“*Ey nigâr; şeker dudağından buseler almak istiyor. Şu kadehin ne kanına susamış bir küstah olduğuna bak.”*

9 Lebüñ lebine irişmege çāre yoḳAḥmed
Meğerki ṭopraġunı ide rūzigār ḳadeḥ

“*Ey Ahmed, dudağının onun dudağına erişmesine çare yok. Meğer ki zaman, senin toprağından bir kadeh yapmış ola.”*

6 Ḥa Kafiyesi

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘îlü/ fâ‘ilün

1 Sāḳi piyāle ṣun ki nigār oldı hem-ḳadeḥ
Ġam rūzigārı gitdi ve geldi dem-i feraḥ

“*Saki kadeh sun ki sevgili kadeh arkadaşı oldu. Gam, keder zamanı gitti ve ferahlık vakti geldi.”*

2 Ürker raḳībi görse ṣaçunda iken gözüm
Ḳorḳar gicede çün göre insān ḳara ṣebaḥ

“*Rakibin hayalini gözüm saçında görecek olsa ürker. Çünkü insan gece vakti siyah bir gölge görürse korkar.”*

3 Yazmış cemāli nüsḫasına ḫaṭṭı ḥāşiye
Düşmiş anuñ kenārına uş zülfü ḳayd-i ṣaḥḥ

“*Sevgilinin hattı, cemali nüshasına haşiye yazmış. Zülfü de onun kenarına (sahih) yani doğrudur kaydı çekmiş.”*

4 Ġamzeñ söziyle ḳanuma girmek değül saḥīḥ
Re’y-i ‘alīl ile ‘amel itmek degül eṣaḥ

“*Gamzenin hükmüyle kanıma girmek doğru değildir. Marazlı bir rey ile amel etmek ise hiç doğru olmaz.”*

5 Nūş eyle Aḥmedā mey-i ṣāfīyi ġam yime
K’oldur müzīl-i ġuṣṣa vü hem dāfi‘-i teraḥ

“*Ey Ahmed; saf şarabı iç de gam yeme ki sıkıntıyı, gamı ve kederi alıp götüren şaraptır.”*

[17]

ḪıKafiyesi

mefâ‘ilün/ fe‘ilâtün/ mefâ‘ilün/ fe‘ilün

1 Ṣabā uzadup elin zülfüñi çeker güstāḫ
Kim oldı bī-ser ü pālarda bu ḳadar güstāḫ

“*Saba rüzgârı, elini uzatıyor ve terbiyesizce zülfünü çekiyor. Elsiz ayaksız takımı içinde bu kadar hayâsızlık eden kim oluyor?”*

2 Kemer ḳocar bilüñi āsitīn öper eliñi
Bu sīm ü zerdür iden anları meğer güstāḫ

“*Kemer, belini sarıyor. Yen, elini öpüyor. Onları böyle saygısız hareket ettiren kendilerindeki altın ve gümüştür.”*

3 Cemāli bāġı temāşā içindür ol servüñ
Ḫılāf yoḳ ki olur ṭālib-i semer güstāḫ

“*O servinin cemali bağı yalnız bakmak içindir. Ondan yemiş isteyenlerin küstah olduğunda hilaf yoktur.”*

4 Ne bī-ḥayāluḳ olur bu ki her şeb ol güneşüñ
Sarāyı revzenesinden iner ḳamer güstāḫ

Bu ne hayâsızlıktır ki her gece o güneşin sarayı penceresinden terbiyesizce

içeriye girer.

5 Ruḫunda zülfi ne ṭañ el ṣunarsa ġabġabına
Olur çü yüz bula hindū daḫi beter güstāḫ

"*Yanağındaki zülfü, çenesi altına doğru el uzatırsa şaşılır mı? Hintli yüz bulunca daha beter saygısız olur."*

6 Gözüne nergis işitdüm ki yüz bulam dirmiş
'Aceb degildür eğer ola bī-baṣār güstāḫ

"*İşittiğime göre nergis, onun gözüne yüz bulurum, diyor imiş. Gözü görmeyen kimsenin münasebetsizlik etmesi çok görülmez."*

7 Siḥirle bir meges olsam ḳonardum ol ṣanemüñ
Lebinde ḫāl bigi yir idüm şeker güstāḫ[136]

"*Sihir tesiriyle bir sinek olsam, o put gibi tapılan güzelin dudağına konar ve terbiyesizce şeker yerdim."*

8 Ḥarīm-i 'ışḳ edebin Aḥmed umma nā-dāndan
Ne bile şeh ḥaremi ḥürmetini her güstāḫ

"*Ey Ahmed; aşk hareminin edebini cahilden bekleme. Padişahın harem dairesindeki edep ve hürmeti terbiyesiz ne bilir?"*

2 Ḫı Kafiyesi

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

1 Bir nefes ten çün düşe sevgülü cānından ırāḫ
Ḳul gibidür kim ola devletlü ḫānından ırāḫ

"*Bir nefes sevgili canından uzaklaşan ten, devletli hanından ırakta kalmış bir kul gibidir."*

[136] Bu beyitte: ساهتمميمكسخودراانستميداكرسهر
شكرهوردممىكستاهبشبرنشستمبر

yani: "Sihir yapmasını bileydim, kendimi bir sinek hâline kor, gidip sevgilinin dudağına oturur ve küstahçasına şeker yerdim." beytinin tercümesidir.

2 İşiğünden ayrılanuñ gökde yoḳdur ılduzı
Bī-sa‘ādetdür olan şāh-i cihānından ırāḫ

“*Sevgilinin eşiğinden ayrılanın gökte yıldızı yoktur, yani, talihsiz bir adamdır. Şah cihanından uzak kalmış olan bedbaht bir kimsedir.”*

3 Eşk-i ḥasret aḳıt ey göz izi tozından cüdā
Seng-i miḥnet yaṣdan ey baş āsitānundan ırāḫ

“*Ey göz, canının izi tozundan ayrı bulunduğun için hasret yaşı akıt. Ey baş, sen de onun eşiğinden uzak düştüğün için mihnet taşını yastık edin.”*

4 Cān cemāliñsüz dem-ā-dem iñler ey ḥūr-i behişt
Ṣanki bülbüldür düşüpdür gül-sitānından ırāḫ

“*Ey cennet hurisi; cemalini görmediği için ruhum inleyip duruyor ve gülistanından uzakta kalmış bir bülbülü andırıyor.”*

5 Nice kim Aḥmedġarībe ṣunula ḫˇān-i firāḳ
Loḳma-i vaṣluñ raḳīb itüñ dehānından ırāḫ

“*Garip Ahmed’e ayrılık sofrası sunuldukça vuslatın lokması, köpek rakibin ağzından uzak olsun.”*

[18]

Dâl Kafiyesi

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

1 Ey ruḫuñ meydān-ı ḥüsn ü kākülün çevgān-ı ‘īd
Aç hilāl ebruñı olsun şüphesüz ḳurbān-ı ‘īd

“*Ey yanağı güzellik meydanı ve gönlü bayram çevgânı olan güzel, hilal kaşını aç ki şüphesiz bir kurban bayramı olsun.”*

2 Ḳadr dirdüm ben bu zülfe ḳadr eger olsa dırāz
‘Īd dirdüm ben o ḥüsne olmasa pāyān-ı ‘īd

“*Kadir Gecesi uzun olaydı ben bu zülfe kadir derdim, bayramın sonu olmasaydı*

ben bu zülfe bayram tabir ederdim."

3 Yüzüñe öykünmiş evvel görmiş āḫır ḥüsnüñi
Şöyle utanmış ki aylarla olur pinhān ʻīd

"*Bayram, evvel yüzünü taklit etmek istemiş, sonra da yüzünü görünce öyle utanmış ki aylarca gizlenmektedir."*

4 N'içün itmezsiñ naẓar sen göñline ʻāşıḳlaruñ
Çünki ḥüsnün seyr ider āyīnede ḫūbān-ı ʻīd

"*Sevgilim; bayram güzelleri kendi hüsnünü aynada seyrederken sen âşıkların gönlüne niçin bakmıyorsun?"*

5 Vaʻde-i vaṣlın işitdüm şādlıḳdan aġladum
Ol şeker-rīz oldı ben oldum gül-āb-efşān-ı ʻīd

"*Vuslat vadesini işitince sevincimden ağladım. O şeker döktü, yani tatlı bir vaatte bulundu. Ben de bayramda gül suyu serptim."*

6 Nergisüñ zer kāsesin ʻanberle ṭoldurdı ṣabā
K'ola ḥüsnüñ gülşeninde micmere-gerdān-ı ʻīd

"*Güzelliğinin gül bahçesine bayramda gelsin buhurdan dolaştırsın diye nergisin altın kâsesini saba rüzgârı amberle doldurdu."*

7 Kimden ayrıldum eger nā-geh düşerse göñlüme
Ḳorḳaram kim baña bir zındān ola meydān-ı ʻīd

"*Kimden ayrıldığım birdenbire aklıma geliverirse korkarım ki bayram yeri bana bir zindan olur."*

8 Sen baña ʻīd ayını gösterme ey meh-pāre kim
Yüzüñi ne gün görürsem bilürem ben anı ʻīd

"*Ey ay parçası, sen bana bayram hilalini gösterme yüzünü ne vakit görürsem ben o günü bayram bilirim."*

2 Dâl Kafiyesi

9 Baḳmazam ‘īd ayına çün ‘īdi sensin göñlümüñ
Ḫˇān-ı ḥüsnüñden ḳıl ey muḥsin aña iḥsān-ı ‘īd

“*Gönlümün bayramı sen olduğun için ben bayram hilaline bakmam. Ey muhsin; bayram sofrandan gönlüme bayramlık ihsan et.”*

10 Aḥmed-i dil-ḫaste yatur hecr ile ġam-gīn ü zār
Yār her nā-cins ile eyler bugün seyrān-ı ‘īd

“*Kalbi hasta olan Ahmed; ayrı ve gamlı olarak inleyip yatıyor. Sevgili ise her tozlu münasebetsiz ile birlikte bayram gezmesi yapıyor.”*

Gazel

mef‘ûlü/ mefâ‘îlü/ mefâ‘îlü/ fe‘ûlün

1 Ey ḥüsn ḥarīminde yüzi Ka‘be vü ma‘bed
Vey ḥalḳa-i Beytü’l-Ḥarem ol zülf-i müca‘ad

“*Ey güzellik hariminin yüzü Kâbe ve ibadethane, kıvırcık zülfü de o Beytü’l-Harem’in halkası olan güzel”*

2 Göstermek içün mu‘cize-i ḥüsniñi rūşen
Şaḳḳu’l-ḳamer itmişdürür engüşt-i Muḥammed

“*Senin güzelliğinin mucizesini parlak bir surette göstermek için hazreti Muhammed’in parmağı kameri ikiye ayırmıştır.*”

3 Dil ṭıflı içün çekdi ḳaşuñ gül varaḳına
Bir sīm elif üstine ‘anberden iki med

“*Kaşın; gönül çocuğu kolayca okusun diye gümüş bir elif üstüne amberden iki med çekmiştir.”*

Gümüş eliften maksat, sevgilinin burnu; amber medden murat da kaşlarıdır.

4 Gözyaşı ile geçmemeğe ‘ömr-i ‘azīzüm
Aġlarken öñümden güẕer eylemesün ol ḳad

“*Ömr-i azîzim gözyaşı ile geçip gitmek için o güzel boyun ben ağlarken önümden*

geçmesin."

5 Ḳan olduġı budur ciğeri miṣk-i Ḫıṭānuñ
Öykindi ser-i zülfüñe oldı yüzi esved

"*Hıtâ miskinin ciğeri kan olmasına sebep, zülfünün ucunu taklide kalkışmasıdır ki bundan dolayı yüzü kara olmuştur.*

[19]

3 Dâl Kafiyesi

6 Vaṣluñ güni doġardı benüm başuma bir gün
Hecrüñ gicesi olmasa zülfüñ bigi mümted

"*Ayrılığın gecesi zülfün gibi uzun olmasa vuslatın günü başıma bir gün doğardı."*

7 Gözyaşı ile işiğüñe yüz sürer Aḥmed
Sā'illere lüṭfuñḳapusından ola mı red

"*Ahmed, gözyaşı ile eşiğine yüz sürüyor. Lütfun kapısından dilenciler kovulur mu?"*

Gazel

mef'ûlü/ mefâ'îlün/ fe'ûlün

1 Rūşen yanaġuñda māh-ı mes'ūd
Pinhān dehenüñde dürr-i manḍūd

"*Saadet kameri yanağında parlamakta, ışıklı inciler, yani dişlerin, ağzında saklanmaktadır."*

2 Zülfüñ ki ruhuña ṣaldı sāye
Çekdi güneş üzre ẓıll-i memdūd

"*Yanağına düşen zülfün, güneşin üstüne uzun bir gölge çekmiştir."*

3 Bu revzen-i çeşm ola mı rūşen
Çün göñlüm ocaġı oldı pür-dūd

"*Gönlüm ocağı dumanlı iken gözüm penceresi aydınlık olur mu?"*

4 Cānum megesi lebüñde ḳalup
Oldı per ü bāli şekker-ālūd

"*Sinek gibi olan canım, dudağında kaldı da kanatlarına şeker bulaştı."*

5 Yiridür idinse mesken Aḥmed
Kūyunda k'odur maḳām-ı Maḥmūd

"*Ahmed, mahalleni mesken edinse yeridir. Çünkü orası bir 'makâm-ı Mahmûd'dur."*

Makâm-ı Mahmûd: Gönüllerin fevkinde manevi bir makam.

Ẕel Kafiyesi

Gazel

mef'ûlü/ fâ'ilâtü/ mefâ'îlü/ fa'ilün

1 Oldı turunc-ı ġabġabuñ ey sīm-ber lezīẕ
Olmaz behişt mīveleri bu ḳadar lezīẕ

"*Ey gümüş göğüslü; turunç gibi olan çene altın öyle lezzetlidir ki cennet yemişleri o kadar leziz olamaz."*

2 Vaṣluñ na'imi leẕẕetini ḳande söyleyem
K'olur ġamuñ dile nite kim gül-şeker leẕīẕ

"*Gamın, kederin kalbe gül tatlısı gibi lezzetli gelirken vaslın nimetinin lezzetini nasıl anlatayım?"*

3 Bāġ-ı cihānda bitmeye ey naḫl-i fitne-bār
Şīrīn lebüñ bigi daḫi ḫurmā-yi ter leẕīẕ

"*Ey fitne yemişli hurma ağacı, cihan bağında tatlı dudağın gibi taze bir hurma yetişmez."*

4 Öpme elüm yazuḳdur öp ağzum ṣevāba gir
Kim elden ise olur ağızda şeker leẕīẕ

"*Elimi öpme yazıktır. Ağzımı öp de sevaba gir ki şekerin elden ziyade ağızda lezzeti*

çıkar.”

5 Ölsem lebünçün eyleseler ṭopraġum sebū
Ṣu ḳoysañ ol sebūya ṣarāp aḳar leẕīẕ

“*Dudağının hasretiyle ölsem de toprağımdan testi yapsalar, sen de o testiye su koysan içinden su yerine lezzetli şarap akar.”*

6 Cān u cihāna kim ḳala cānān yolında kim
Oldı iki cihāndan aña bir naẓar leẕīẕ

“*Canan yolunda cana ve cihana kim bakar ki ona bir nazar ediş, iki cihandan tatlıdır.”*

7 Şekker lebüñ mi virdi ḥalāvet sözüne kim
Düşnām-ı telḫ andan olur ey püser-leẕīẕ

“*A çocuk; şeker dudağın mı söze tatlılık verdi ki acı sövüşün bile şekerden lezzetlidir.”*

8 Ey dil dıraḫt-ı ṣabrı ṣuvar göz yaşıyla kim
Berg-i cefā ile virür āḫır ṣemer leẕīẕ

“*Gönül; sabır ağacını gözyaşlarınla sula ki o ağaç cefa yaprağı sonunda lezzetli bir yemiş verir.”*

9 Şol deñlü zehr-i ḳahr içirür Aḥmed’e felek
Kim görinür müdām aña ḫūn-i ciğer leẕīẕ

“*Felek, Ahmed’e o kadar kahır zehri içiriyor ki ona ciğerinin kanı daima lezzetli geliyor.”*

[20]

Ra Kafiyesi

Gazel

31. gazelin izahı sayfa

1 Ḥikmetde aġzı mubṭıl-i ḳavl-i ḥakīmdür
Kim manṭıḳında noḳṭa-i vehmi dü-nīmdür

"*Sevgilinin ağzı feylesof sözüne ibtâl etmektedir. Çünkü konuşurken nokta-i deheni iki parça olur.*"

Ağzın küçük olması makbul olduğuna şairler bu hususta da mübalağa ettikçe etmişler ve sevgilinin ağzını yok denecek derecede ufaltmışlar, bazıları da o küçük ağzı "cüz-i lâyetecezzâ" benzetmişlerdir.

Cüz-i lâyetecezzâ hariçte de vehimde de inkisâm kabul etmeyen cevherdir." diye tarif edilmiş ve küçüklüğün müntehası sayılmıştır. Ahmed Paşa burada o küçüklük müntehasını da ortasından ayırıyor ve: Cüz-i lâyetecezzâ inkisâm kabul etmez diyen hekimin sözünü sevgilinin ağzıyla iptal ediyor çünkü cüz-i lâyetecezzâ hâlinde olan o mevhum nokta konuşurken ikiye ayrılıyor, diyor.

2 Nice miṣāl göstere āyine-i felek
Ol nev-'arūs-ı ḥüsne ki miṣli 'adīmdür

"*O yeni güzellik gelini felek aynasını nasıl misal gösterebilir ki onun misali yoktur.*"

3 Muṣḥafda ḳadd ü zülf ü dehānuñ mı gördi kim
Dil ṭıflı oḳuduġı elif-lām u mīmdür

"*Gönül çocuğu, mushafta senin boyunu, zülfünü ve ağzını mı gördü ki okuduğu elif, lam ve mim harfleridir.*"

Elif harfi boya, lam zülfe, mim ağza benzetilmiştir.

2 Ra Kafiyesi

Gazel

4 Üftāde yaşlarum ki naẓardan düşüp durur
Merdümlük it esirge ki birḳaç yetīmdür

"*Gözümden düşen yaşlara karşı insanlık et ve onları esirge ki her biri bir öksüzdür.*"

5 Reftār eğer bu ise nedür serv-i hoş-ḫırām
Güftār eğer bu ise şeker bāri kimdür

"*Yürüyüş bu ise güzel salınan servinin hırâmı nedir? Söyleyiş bu ise ona karşı şeker*

kim oluyor?"

6 Nergis ‘aṣāya düşdüği dā‘im ‘aceb degül
Sevdā-yi çeşmüñüñ seherinden saḳīmdür

"*Nergisin ‘asâya düşmesi, yani dikeninle yürümeye mecbur olması şaşılacak şey değildir. Gözlerinin sevdası uykusuzluğundan hastadır."*

7 Sen būseñ ile ḫˇān-ı cemālüñden Aḥmed'e
Senbūse baḫşīş eyle ki luṭfuñ ‘amīddür

"*Sevgilim, cemalin sofrasından Ahmed'e busen ile senbûse, yani samsa ihsan et ki lütuf ve keremin umumidir."*

8 Yoḳsa şikāyet eylerüm ol pādişāha kim
Nuṣrat aña mülāzım u devlet nedīmdür

"*Yoksa o padişaha senden şikâyet ederim ki nusret onun mülazımı, devlet nedimidir."*

9 Luṭfı zülāli ḳaṭresidür kevṯer-i behişt
Ḳahrı şirārı şemmesi nār-ı caḥīmdür

"*Cennetteki Kevser nehri, onun lütfu zülalinin damlası, cehennem ateşi de onun kahrı kıvılcımının bir çakımıdır."*

10 Kāseyle şems devr idüben işigi gögün
Deryūze eylese nola bāb-ı kerīmdür

"*Güneş kâsesi ile onun eşiği göğünde dolaşıp teselsül ederse ne olmak ihtimali var? Orası kerim bir zatın kapısıdır."*

11 Ḳılletle ḫıdmet eylemek āsān idi velī
Müşkil belā bu yolda cefā-yi ġarīmdür

"*Az bir ücretle hizmet etmek kolaydı. Lakin bu yolda müşkil olan bela, alacaklının takazasıdır."*

[21]

3 Ra Kafiyesi

32. gazelin izahı sayfa

1 Şīrīn lebüñ ki söylese cāndan ḫaber virür
Nazüklük ile rāz-ı nihāndan ḫaber virür

"*Tatlı dudağın söyledikçe candan ve naziklik ile gizli sırdan haber verir."*

2 Yā Rab bu türk-i mest nice ceng-cūydur
Kim söyleyene tīr ü kemāndan ḫaber virür

"*Bu sarhoş güzel acaba nasıl bir cenkçidir ki kendisiyle konuşana oktan yaydan bahseder."*

3 Bir kāse ṣundı sāḳī-i 'ışḳuñ cihāna kim
Aña naẓar iden dü cihāndan ḫaber virür

"*Aşkının sakisi, dünyaya bir kadeh sundu ki o kadehe bakan iki cihandan haber verir."*

4 Rāhuñġubārı çeşme-i ḥayvāna ṭa'n ider
Kūyuñ nesīmi bāğ-ı cihāndan ḫaber virür

"*Yolunun tozu, abıhayat kaynağını ayıplar. Mahallenin nesimi, cennet bağından haber getirir."*

5 Sūz-i derūn-ı 'āşıḳa hiç öyküne mi şem'
K'ol cāndan itdügin bu zebāndan ḫaber virür

"*Âşığın derdindeki ateşi mumum taklit etmesi kâbil mi? O ateşin canına olan tesirini mum ancak diliyle anlatır."*

6 Ṭūtī ḫaṭuñ ki rāz-ı dehānuñ beyān ider
Bir Ḫızrdur ki çeşme-i cāndan ḫaber virür

"*Ve tûtî gibi olan hattın bir Hızır'dır ki can çeşmesini haber verir."*

7 Ḥüsnüñ zemānesinde ruḫ-i zerdi Aḥmed'üñ
Gül mevsiminde berg-i ḫazāndan ḫaber virür

"*Güzelliğin çağında Ahmed'in sararmış yüzü, gül mevsiminde hazan yaprağından örnektir."*

8 'Īd ayı bigi ḳaşuñı gözetdügüm bu kim
Na'l-i semend-i Ṣāh-ı cihāndan ḫaber virür

"*Bayram hilali gibi olan kaşını gözetmemin sebebi şah-ı cihanın atı ayağındaki nalı temsil etmesindendir."*

9 Tīġuñ eli 'arūs-ı ẓaferden niḳāb açar
Tīrüñ zebānı emn ü emāndan ḫaber virür

"*Padişahım; kılıcının eli, zafer gelininin duvağını açar, okunun dili de emn ü emandan haber verir."*

10 Aḫbār-ı fetḥüñ eyledi a'dāña peyk-i tīr
Şükrāne cānun alur u andan ḫaber virür

"*Ok habercisi, düşmanlarına fethinin haberini götürdü. Müjdelik olarak onun canını aldı ve haberini getirdi."*

5 Ra Kafiyesi

9[137] Eşk-i çeşmüm ki aḳar mihr-i ruḫuñdan dil-berā
Kevkeb-i seyyāredür ḫurşīd-i tābāndan damār

"*Ey güzel; yanağının muhabbetiyle akan gözyaşlarım parlak güneşten damlamış seyyar yıldızlardır."*

10 Ey Ḫıżr-ḫaṭAḥmed öger selsebīlin la'liñüñ
Bir selīs elfāẓ ile kitāb-ı ḥayāt andan damār

"*Ey hattı Hızır gibi olan dilber, dudağının selsebilini Ahmed selasetli lafızlarla metheder ki abıhayat, o lafızlardan damlar."*

[137] Orijinal metinde bir önceki sayfada beyitlere numara verilmemiş ve burada bir anda 9. beyte geçilmiştir.

11 Söylesem bülbül bigi Şeh Bāyezid'iñ luṭfını
Ḳaṭre-i ḫaclet ruḫ-i gülberg-i ḫandāndan damār

"*Şah Bayezit'in lütuf ve keremini bülbül gibi söyleyecek olsam açılmış gül yaprağının yanağından mahcubiyet damlaları akar.*"

Gazel 34

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

1 Sebze ḫaṭṭuñda ruḫuñ bir lāle-i Nu'mānīdür
K'anı rengīn eyleyen bu eşkümüñ bārānıdur

"*Yeşil hattın altında yanağın bir lale-i Nu'mân'dır ki onu böyle renklendiren gözyaşım yağmurudur.*"

Nu'mân: Arapçada kırmızı manasınadır. Gelincik çiçeğidir. Hire emirlerinden Numan bin Münzir gelinciği himayesine almış ve kopartmamış olduğundan "Şakâyıkı'n-Nû'mân" diye ona nispet edilmiştir. Laledeki numan ise kırmızılığından dolayı olsa gerektir.

2 Ḳaddüñ üstinde dil-i ḫūnīnüm oynar dir gören
Şol ḳızıl sancaḳ çeken ḳangı ilüñ sulṭānıdur

"*Uzun boyunun üstünde kanlı gönlümün oynadığını gören, şu kızıl sancağı çeken hangi memleketin sultanıdır, der.*"

3 Ruḫlaruñ zülfüñ temāşā-gāhına bir ravżadur
Gözlerim ol ravżanuñ bir ḥavż-ı şādırvānıdur

"*Yanakların zülfünün seyir yeri olmuş bir bahçedir, gözlerim de o bahçenin şadırvanlı bir havuzudur.*"

[22]

6 Ra Kafiyesi

4 'Āşıḳ öldürmek ṭutalum muḳteżā-yı ḥüsn imiş
Tīġ-i hicrān ile ḳatl itmek kimüñ fermānıdur

"*Âşık öldürmek farz edelim ki güzelin muktezası imiş, ya ayrılık kılıcıyla katletmek kimin fermanıdır?*"

5 Dest-i sīmīninde sāḳīnüñḳadeḥ gören didi
Zevraḳ-ı zerrīnle zeyn olmış kerem ‘ummānıdur

“*Sakinin gümüş elinde kadeh gören dedi ki: Altın sandalla süslenmiş kerem ummanıdır.”*

6 Nice bir sengīn dilüñle tīz idersiñ ġamzeñi
Ol ḫôd efsūnla bilenmiş siḥr oḳı peykānıdur

“*Taş yüreğinle gamzeni nice bir bileyip keskinleştirirsin o zaten efsunla bilenmiş sihir okudur.”*

7 ‘Işḳ bāzārında çeşmüm bir terāzū ḳurdı kim
Ḳaşlarun sevdāsı anuñ keffe-i mīzānıdur

“*Gözüm, aşk pazarında bir terazi kurdu ki kaşlarının sevdası o terazinin kefeleridir.”*

8 Cānumı cismümde ḫaddüñ şevḳidür pür-nūr iden
Ḫāk içinde mü‘mīni ḫoş-ḥāl iden īmānıdur

“*Canımı, cismimde nurlandıran yanağının şevkidir. Nitekim mümin olana toprak içinde hoş bir hâl veren imanıdır.”*

9 ‘Āşıḳ-ı şūrīdesin gāh öldürüp geh dirgüren
Ġamze-i düzdīdesiyle ḫande-i pinhānıdur

“*Sevgilinin çılgın âşığını kâh öldürüp kâh dirilten, gizli gamze fırlatmasıyla nihanı gülümsemesidir.”*

10 Cilve-gāh-ı ḥüsn-i yār ancaḳ benüm çeşmüm degül
Mihr-i gerdūn ol cemālüñāyīne-gerdānıdur

“*Yârin güzelliği görünen yer ancak benim gözüm değil, feleğin güneşi, o güzelliğe ayna tutmaktadır.”*

11 Bir nefes ġayruñla söyleşmek belādur ‘āşıḳa
Zāġ ile hem-soḥbet olmaḳ bülbülüñ zindānıdur

“*Senden başkasıyla bir nefes konuşmak âşığa beladır, nasıl ki karga ile beraber*

olmak bülbül için zindan olur."

12 Ḫārdan bir ḥavlıda gülşen görüp ṣandum bunı
Müdde'īler meclisinde Aḥmed'in dīvānıdur

"*Dikenden bir havlu içinde bir gül bahçesi gördüm de onu şiirden anlamayıp kuru davada bulunanların meclisinde Ahmed'in divanı sandım."*

4 Ra Kafiyesi

33 gazel

Gazel

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

1 Dür mi bu yā der midür ki zülf-i cānāndan damār
Yā meğer Ṣamī gül-āb ebr-i dür-efşāndan damār

"*Sevgilinin zülfünden damlayan bu ter midir yahut inci midir? Yoksa inci saçan buluttan damlamış Şam gül suyu mudur?"*

Not: Eskiden Şam'da gayet iyi gül suyu çıkarmış.

2 Dest-i ḳudret ḥüsn-i menşūrın yazarken ḫāl-i dost
Noḳṭadur kim ḫāme-i zülf-i perīşāndan damār

"*Kudret eli güzellik menşurunu yazarken yârin beni, dağınık zülüf kaleminden sıçramış bir noktadır."*

3 Ol kemān-ebrū ezelden cāna bir tīr urdı kim
Baġrumuñ ḳanı henüz ol tīr-i peykāndan damār

"*O yay kaşlı güzel ezelde canıma bir ok vurdu ki bağrımın kanı hâlâ o oktan damlamaktadır."*

4 Yüzüm üstinde segirdüp izine yüz sürmege
Gözyaşı kim durmadan bu nevk-i müjgāndan damār

"*İzine yüz sürmek için yüzüstü seğirdiyorum. Gözümün yaşı ise kirpiğimin ucundan muttasıl akıyor."*

5 Ṭatlu sözler kim gelür şīrīn lebinden dil-berüñ
Āb-ı ḥayvāndur ṣanasıñ çeşme-i cāndan damār

"*Dilberin şirin dudağından işitilen tatlı sözler, can kaynağından damlayan abıhayat gibidir.*"

6 Ḫāk-i pāyiñ dīdede ben giryeden ḳan aġlarum
Ḳorḳarum ol tūtiyā bu çeşm-i giryāndan damār

"*Sevgilim; ayağının toprağı gözümde olduğu hâlde ben kan ağlıyorum ve o sürmenin ağlamakla gözümden akıp gideceğinden korkuyorum.*"

7 Ḳan-bahā virmek dilerseñ ġamzenüñ maḳtūline
Ḳaṭre-i mey vir ki cām-ı laʿl-i cānāndan damār

"*Gamzenin öldürdüğüne kan pahası, yani diyet vermek istiyorsan cananın lal gibi olan dudağı kadehinden damlamış bir damla şarap ver.*"

8 Öldürür ġamzeñ beni sen gey ṣaḳın kim cāmeñe
Ḳaṭre-i ḫūn ḫançer-i ḳaṣṣāb-ı ḳurbāndan damār

"*Gamzen beni öldürecek fakat sen çok sakın ki elbisene kurban kesen kasabın bıçağından bir kan damlası sıçramasın.*"

[23]

7 Ra Kafiyesi

Gazel 35

Gazel

fâʻilâtün/ fâʻilâtün/ fâʻilâtün/ fâʻilün

1 Bu leb-i mey-gündan ince ne ṣarāb-ı nāb olur
Ol ruḫ-ı gül-gūna beñzer ne gül-i sīr-āb olur

"*Bu şarap renkli dudağı andırır ne hâlis şarap olur ne de o gül renkli yanağa benzer ter ü taze bir gül bulunur.*"

2 Ṣol ḳadar aṣıldı diller gūşe-i ebrūña kim
Dir görenler bu nice ḳandīli çok miḥrāb olur

"*Gönüller kaşının ucuna o kadar asıldı ki gören: "Bu ne kadar kandili çok mihrap?" diyor.*"

3 Dem gelür şevḳ-i ruḫuñ ḥālet bağışlar ‘āşıḳa
K’ayaġı ṭopraġı ser-tā-ser gül-i sīr-āb olur

“*Zaman gelir de yanağının şevki âşığa öyle bir hâl verir ki ayağının toprağına taze güller hâsıl olur.”*

4 Ṣohbetinden atdı göñlüm ṣırçasın ol seng-dil
Bir ṣınıḳ sāġar bigi kim bezmden pertāb olur

“*O taş yürekli güzel; gönlüm sırçasını kırık bir kadeh meclisten fırlatılır gibi attı.”*

5 Ka‘be-i kūyuñ ḫayālinde bu çeşm-i la‘l-bār
Beyt-i ma‘mūr üstine yāḳūtdan mīzāb olur

“*Kâbe gibi olan mahallenin hayaliyle lal yağdıran, yani kanını döken bu köz, semadaki beyt-i ma‘mûra yakuttan bir oluk olur.”*

6 Mevc-i eşkinden hem iñler ‘āşıḳuñ hem çarḫ urur
Bir naẓar seyr it anı gör kim ne ḫoş dolāb olur

“*Âşığın gözyaşı dalgasıyla hem inler hem de çark gibi döner. Ona bir bakış bak da gör ki ne hoş bir dolaptır.”*

7 Aḥmedā gerçi sebebsiz yār ele girmez velī
Meyl-i ma‘şūḳ olıcaḳ ‘ālem ḳamu esbāb olur

“*Ey Ahmed; vâkı‘â sebep olmayınca yâr ele girmez. Fakat maşuk meyledecek olursa âlem, bütün sebepten ibaret olur.”*

8 Ra Kafiyesi

36. Gazel

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

1 Serd şeklinden raḳībüñ cān ü dil bī-tāb olur
Bu şitānuñāteşi ancaḳ ruḫ-ı aḥbāb olur

“*Rakibin soğuk şeklinden can ve gönlün takati kesilir. Böyle bir kışın ateşi ancak ahbap yüzü olur.”*

2 Müdde‘ī enfāsı bigi irdügin eyler helāk
Tīr-i sermā kim kemān-ı çarḫdan pertāb olur

"*Felek yayından fırlayan soğuk oku davalı kimselerin nefesleri gibi dokunduğunu helak eder.*"

3 Gerçi bu dey şiddetinden şābı şeyḫ eyler şimāl
Sāḳiyā şol cāmı şun kim şeyḫ anuñla şāb olur

"*Bir kışın şiddetinden şimal rüzgârı genci ihtiyarlatırsa da ey saki; sen bir kadeh sun ki ihtiyar, onu içmekle gençleşir.*"

4 Didüm ey dil-ber seniñçün ba'żı 'ārifler dimiş
Üşümekden ditreyüp sīmīn tenin sīm-āb olur

"*Ey güzel; senin için bazı arifler, üşümekten titriyor da gümüş vücudu cıvaya dönüyor, demiş, dedim.*"

5 Didi bārid söylemişler üşümek mümkin midür
Ol ki ḫalḳı yaḳmaġa ḫurşīd-i 'ālem-tāb olur

"*Soğuk bir söz söylemişler. Halkı yakmak için dünyayı parlatan bir güneşin üşümesi mümkün müdür? Cevabını verdi.*"

6 Zemherīr-i ġam urup ḫuşg itdi cān bāġın dirīġ
Anda ne bülbüller öter ne gül-i sīr-āb olur

"*Yazık ki gam zemherîri, can bağını urup kuruttu. Şimdi orada ne bülbüller ötüyor ne de taze gül açılıyor.*"

7 Bu zemistān içre ne ditrersiñ aġyār üstine
Gel gir Aḥmed göñline gör kim ne āteş-tāb olur

"*Sevgilim; bu kış içinde yabancıların üstüne ne titriyorsun? Gel Ahmed'in gönlüne gir ve ne kadar ateş hararetli olduğunu gör.*"

[24]

Gazel 37

9 Ra Kafiyesi

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

1 Her kimüñ kim hem-demi gül yüzlü bir canān olur
Ḫānesi cennet bigi dā‘im bahāristān olur

“*Her kimin birlikte bulunduğu gül yüzlü bir güzel olursa adı cennet gibi daima bahar mevsimini andırır.*”

2 Ḫār-ı müjgānumda fi’l-ḥāl açılur nesrīn-i eşk
Bāġ-ı çeşmümden çün ol gül yapraġı pinhān olur

“*Gözümün bağından o gül yaprağı gizlenince kirpiklerim dikeninde derhâl beyaz güller açılır, yani gözyaşları toplanır.*”

3 Baş ḳoşar beñzer ṣabā ol gül-izāruñ zülfine
K’ayaġı başduġı yir hep sünbül ü reyḥān olur

“*Ayağı bastığı yerler hep sümbül ve fesleğen tarlası olan o gül yanaklının zülfüne saba rüzgârı baş koymuşa benziyor.*”

4 Ey ṣarāb-ı nāb içüp ‘azm-i ḫarābāt eyleyen
Her kime uġrarsañ anuñ ḫānesi vīrān olur

“*Ey hâlis şarap içip de meyhaneye giden; her kime uğrayacak olursan onun evi barkı harap olur.*”

5 ‘Āṣıḳ u ma‘şūḳa beñzer āsumān ile zemīn
Kim biri aġladuġınca birisi ḫandān olur

“*Gökle yer âşık ve maşuka benzer ki biri ağladıkça o biri güler.*”

6 Ṣiddet-i ‘ışḳ u belā-yi hecr ü endūh-i raḳīb
Uzanup zülfüñ bigi varduḳca bī-pāyān olur

“*Aşk şiddeti, hicran belası ve rakip endişesi zülfün gibi uzuyor ve sonu gelmez bir hâl alıyor.*”

7 Bilmezem mektūbumı kim ‘arż ide dil-dāra kim
Ḳāṣıd ol ḥüsn ü cemāli göricek ḥayrān olur

“*Mektubumu sevgiliye kim arz edecek bilmiyorum. Çünkü muhabbetnamemi götüren o hüsn-i cemali görünce şaşırıp kalıyor.”*

8 Bozulur ma‘şūḳı görse ‘āşıḳuñ reng-i ruḫı
Söze çekseñ vālih ü medhūş ü ser-gerdān olur

“*Sevgilisini gören âşığın beti benzi atar,lakırdı edecek olsan da şaşırır ve kendini bilmez bir hâle gelir.”*

9 ‘Aşḳ vāḳıfdur ki n’içün yir yüzin garḳ eyler eşk
Nūḥ ‘ālimdür ki n‘içün ‘āleme ṭūfān olur

“*Yeryüzünü gözyaşının niçin gark ettiğine aşk vâkıftır. Çünkü o, âlemin Nuh’udur ve niçin âleme tufan olduğunu bilir.”*

10 Ra Kafiyesi

10 Sīne-i mecrūḥuma hecrüñ zaḫmlar urduġın
Şerḥ idersem işiden ḫalḳuñ yüreği ḳan olur

“*Yaralı göğsüme ayrılığınla yaralar açtığını anlatacak olursam işiten halkın yüreğinden kan gider.”*

11 Tīr-i ġamzeñ añdıġıyçün Aḥmed-i dil-ḫasteye
Müdde‘īnüñ sözleri her biri bir peykān olur

“*Kalbi hasta olan Ahmed, gamzen okunu hatırladığı için muhabbet davacısının her sözü ona bir ok gibi batar.”*

Gazel 38

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

1 Ol hilāl ebrūñı gördükce gözüm giryān olur
‘Ādet oldur kim görinse māh-ı nev bārān olur

“*O hilal kaşlıyı gördükçe gözlerim ağlıyor. Yeni ay görününce yağmur yağması âdettir.”*

2 Gerçi dil-ber pend ider setr eyle rāz-ı ‘ışḳı dir
‘Āḳıbet iñen bilürem ‘āleme destān olur

“*Sevgili aşk sırrını gizle diye nasihat veriyor ama biliyorum ki bu sevgi nihayet dillere destan olacaktır.”*

3 Beni öldürmek dilermiş la‘lüñ içün gözlerüñ
Āh kim yoḳ yire bir gün arada bir ḳan olur

“*Dudağın için gözlerin beni öldürmek diliyormuş ah ki yok yere arada bir gün kan olacaktır.”*

4 Aġlar iken āhumuz eflāke irdi ra‘d-veş
Ol sebebden gök daḫı yaşlar döküp nālān olur

“*Biz ağlarken ahımız gök gürültüsü gibi feleklere mesken etti. Ondan dolayı gök de inliyor ve gözyaşı döküyor.”*

5 Nāle ḳılduġınca Aḥmedġoncasınuñ güldügi
Bu ki bülbüller figān itdükçe gül ḫandān olur

“*Ahmed inledikçe goncasının gülmesine sebep, bülbüller figan ettikçe güllerin gülmesidir.”*

[25]

11 Ra Kafiyesi

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

1 Aġzı mercān dürcidür kim cevher-i cān andadur
Zülfi aḳreb burcıdur kim māh-ı tābān andadur

“*Sevgilinin ağzı mercan bir kutudur ki içinde can cevheri vardır. Zülfü de akrep burcudur ki parlak ay oradadır.”*

2 Siḥr bilsem bir güzel cārūb olurdum dem-be-dem
Yüz sürerdüm şol yire dā’im ki cānān andadur

“*Sihir bilmiş olsaydım göze bir süpürge olur da cananın bulunduğu yere daima*

yüzümü sürerdim."

3 Ey dil-āramım cemāliñ bāġına irmez İrem
Nice kim şol ḫūşe-i zülf-i perişān andadur

"*Ey kalbime rahat veren güzel; Bağ-ı İrem cemalinin bahçesine eremez, yani müsavi olamaz, çünkü o bahçede perişan zülfün gibi bir salkım vardır."*

4 Derdüme la'liñ tabībinden devāṣordum didi
Var yine dil derdini artur ki dermān andadur

"*Lal gibi dudağının hekiminden derdime deva sordum. Var o derdi artır ki devası ondadır dedi."*

5 Ḫāli Mışr-ı ḥüsniñe sulṭān olupdur ey ṣabā
Sāye-bān-ı zülfine degme ki sulṭān andadur

"*Ey saba; sevgilinin beni, güzelliği Mısır'ının sultanıdır. Eserken zülfü gölgeliğine dokunma ki sultan oradadır."*

6 Aġlasam keşmīr-i ḥüsnüñde ḳomaz ġamzeñ beni
Yaġmurı yaġdırmayan cādū-yı fettān andadur

"*Güzelliğin keşmirine ağlayacak olsam gamzen beni ağlamaya bırakmaz. Zira yağmur yağdırmayan fitnekâr sihirbaz oradadır."*

Keşmîr-i hüsn demekle şair sevgilinin esmerliğini anlatmak istiyor. Keşmir dilberleri esmer oldukları için eskiden Keşmîrî güzel tabiri kullanılırdı. Câdû-yı fettândan maksat: Sevgilinin gamzesidir. Bazı sihirbazlar güya yağmur yağmasını sihir kuvvetiyle men ederlermiş. Gamze de mahir bir sihirbaz olduğu için şairi ağlamaya bırakmıyormuş.

7 Ḫaṭṭ-ı la'lüñAḥmed'i maḥkūm idinse ṭañ mıdur
İns ü cān taḫayyür iden mihr-i Süleymān andadur

"*Dudağının hattı Ahmed'i hükmü altına alırsa şaşılır mı? İnsanları da cinleri de tahayyür eylemiş olan mühr-i Süleyman oradadır."*

Sevgilinin ağzı Süleyman peygamberin mührüne benzetiliyor.

13 Ra Kafiyesi

4 Bend ü zındāna ṣala bugün cihān ehlin temām
Şol güzeller şāhı k'ol zülf ü zenaḫdān andadur

"*Kendisinde o zülüf ve çene çukuru bulunan güzeller şahının bütün dünya ehlini zülfüyle bağlayacak ve çene çukurunda hapsedecek bir cazibesi vardır."*

5 Çün ḫayāli taḫtısıñ virāne göñlüm ġam yime
'Āḳıbet ma'mūr olur bir yir ki sulṭān andadur

"*Ey harap gönlüm; mademki sevgilinin hayali tahtgâhısın, gam yeme. Sultanın bulunduğu yer bir gün mamur olur."*

6 Ḳondı Aḥmedḫāne-i dilde belā vü derd ü ġam
Bir ciger-büryān yiter mi bunca mihmān andadur

"*Ey Ahmed; gönül evine bela, dert ve gam misafir geldi. O kadar konuğa bir ciğer kebabı yetişir mi?"*

Gazel

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

1 Sīne ġamzeñ oḳını cān ü cigerden güniler
Dīde izüñ tozını nūr-ı baṣardan güniler

"*Göğüs, gamzenin okunu candan ve ciğerden göz de izinin tozunu görme nurundan kıskanır."*

2 Cismüñi cāmeden ü cāmeñi cāndan ṣaḳınur
Kemerüñ zerden ü bilüñi kemerden güniler

"*Cismini elbiseden; elbiseni candan, kemerini altından, belini kemerden sakınır."*

3 Ṭutma āyine cemālüñe ki can ṭal'atüñi
Gözgüde ẓāhir olan şekli beşerden güniler

"*Sevgilim; yüzüne ayna tutma ki can, cemalini aynada görünen insan şeklinden esirger."*

4 Arada ḳan görinür kim göricek ḫançerüni
Uş ciger dīdeden ü dīde cigerden güniler

"*Gözünün hançerini ciğer, gözden, göz ise ciğerden kıskandığı için arada kan olacağa benziyor.*"

5 Bilmezem nice yazam bildürem aḥvālüm kim
Delü göñlüm seni mektūb u ḫaberden güniler

"*Hâlimi nasıl yazıp bildireceğimi bilemiyorum. Çünkü deli gönlüm seni mektuptan ve haberden kıskanıyor.*"

[26]

14 Ra Kafiyesi

6 Yüzüñe ḳarşu göñül āh idemez ḳaddüñ içün
Bāġ-bān gül budaġın bād-ı seḥerden güniler

"*Gönlüm yüzüne zararı olur diye yüzüne karşı ah edemez. Nasıl ki bahçıvan gül fidanını seher rüzgârından korumak ister.*"

7 Aḥmed umar ki ḥamā'il ḳıla boynuña elin
Gerçi sen sīm-teni heykel-i zerden güniler

"*Ahmed kullarını senin gibi gümüş vücutlu bir güzeli altın kuşaktan esirgemekle beraber boynuna hamâyil-vârî bağlamak ister.*"

Gazel

fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün

1 Ṣubḥ-gāhuñ yaḳasın mihrüñ eli çāk eyler
Māh-tabuñ yüzini şevḳuñ odı ḫāk eyler

"*Muhabbetinin eli sabah vaktinin yakasını yırtar, şevkinin ateşi de mehtabın yüzünü yakar, toprak eder.*"

2 Lāyıḳ olmaġa temāşā-yı cemālüñe gözüm
Ṣubḥ-ı vaṣluñda gül-āb ile yüzin pāk eyler

"*Gözüm cemalini seyretmeye layık olmak için vuslatın sabahında gül suyu ile yüzünü yıkar.*"

3 Zāḫm-i ġamzeñle ġam-ı zülfüñi la‘lüñ şekeri
Nīş ise nūş ider ü zehr ise tiryāk eyler

“*Gamzenin açtığı yara ile zülfünün kıvrıklığını dudağının şekeri acı ise tatlılaştırır, zehir ise panzehir hâline getirir.”*

4 Dil irişmez dehenüñ yādına yüz diḳḳat ile
Nükte-i ġaybdur ol sırrı kim idrāk eyler

“*Yüz kere dikkat etse de gönül ağzının yâdına imkân bulamaz. Gayb nüktesi olan o sırrı kim idrak edebilir?”*

5 Aṣmaġa cānını Ḫusrevlerüñ ol şīrīn-leb
Miṣk-i terden ruḫ-ı gül-gūnına fitrāk eyler

“*O şirin dudaklı güzel, Hüsrev gibi âşıkları av olarak asmak için gül yanağına taze miskten halka yapmıştır.”*

6 Cān ḫayāl-i leb ü ḫaṭṭuñla bulur zevḳ u ṣafā
Sebze vü mey dil-i ġam-gīni feraḫ-nāk eyler

“*Can, dudağının ve hattının hayaliyle zevk ve safa bulur. Çünkü yeşillik ve şarap gamlı bir gönle ferah verir.”*

16 Ra Kafiyesi

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

1 Cām-ı la‘lin iste kim ser-māye-i cān andadur
Küfr-i zülfin gözle kim mecmū‘-ı īmān andadur

“*Lal gibi dudağının kadehini iste. Çünkü can sermayesi oradadır. Zülfünün küfrüne dikkat et zira imanın bütünü ondadır.”*

Küfür kelimesi esasen örtmek demektir. Hakikati setrettikleri için Allah’a ve peygambere inanmayanlara kâfir denmiştir. Geceye de karanlığıyla etrafı örttüğünden dolayı kâfir tabir olunur. Küfür, karanlık ve siyahlık manasını da ifade ettiğinden zülfe vasfolarak kullanılır ve iman ile birlikte istimal edilerek bir “iham-ı tezat” yapılır. Burada

da olduğu gibi.

2 Kirpigi baġrum delipdür urma merhem ey ṭabīb
Çıḳmadı dilden henūz ol tīr ü peykān andadur

"*Sevgilinin kirpiği bağrımı deldi. Ey hekim o yaraya merhem koymaya kalkışma ki atılan ok daha yaranın içindedir.*"

3 Hey ne cādū-yı siyeh-dildür ruḫında zülfi kim
Bir ḳılı ucında aṣılmış biñ dil ü cān andadur

"*Yanağının üstündeki zülfü nasıl kara gönüllü bir sihirbazdır ki binlerce gönül ve can, bir kılının ucunda asılıdır.*"

Eski şairler sevgilinin zülfünü gönül yuvası olmak üzere tasavvur ederlerdi:

Gönlüm aṣıldı ḳaldı sertār-ı perçeme
Girdi Ḫıtāya varsa günāh eylemek gerek
Celâleddin Şeyhî Dede

Ve: Zülf-i nigāra lāne-i dil dirdi şā'irān
Ben karşısında buldum onun dil-nişīnligini

beyitlerinde olduğu gibi.

[27]

15 Ra Kafiyesi

7[138] Aḥmed ol ḳāmet-i dil-cūya hevā-dār olalı
Ḳande bir serv görürse yaḳasın çāk eyler

"*Ahmed, o gönüllerin aradığı boya âşık olalı nerede bir serv görürse yakasını yırtıyor.*"

8 Āfitābumdan ıraḳ nice yanam nār-ı ġama
Cevri devrānda baña gerdiş-i eflāk eyler

"*Güneş gibi parlak sevgilimden uzak olarak gam ateşine nice bir yanayım. Bu zulmü bana feleklerin dönüşü ediyor.*"

[138] Metnin orijinalinde yeni bir gazelin yedinci beytine geçilmiştir.

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtü/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

1 Ol büt-i Çīn ü Ḫıṭā kim ṭurra-i müşgīni var
Ne ḫaṭāmuz gördi kim ebrūlarınuñ çīni var

"*Siyah ve misk kokulu saçları bulunan o, Çin ve Hıtâ güzeli ne hatamızı gördü ki kaşlarının kırışıklığı var, yani hiddetli ve kaşları çatık."*

2 Ol şeker-leb nice şūr-engīz ü türş-ebrū ise
Telḫ-‘ayş olmañ ki geh geh ḫande-i şīrini var

"*O şeker dudaklı ne kadar sert görünüşlü ve ekşi yüzlü ise de ümitsizliğe düşüp de hayatınızı acılaştırmayın ki bazen de tatlı tatlı güldüğü oluyor."*

3 Bāġ-bān-ı bāġ-ı cennetdür ruḫında zülf-i dost
Bezm-i ḥüsne gelmiş avcında gül ü nesrīni var

"*Dostun yanağındaki zülfü cennet bağının bahçıvanıdır ki elinde beyaz gül olduğu hâlde güzellik meclisine gelmiştir."*

4 Ben nice teşbih idem bī-dīn raḳībi kāfire
Kāfirüñ hod kendi zu‘m-i fāsidince dīni var

"*Ben dinsiz rakibe adi kâfiri nasıl benzeteyim ki kâfirin kendi batıl fikrince dini vardır."*

5 Ḫüsn ilin seyr eyleyen ġam çekmek etsin ‘ādetin
Çünki her bir milketüñ bir resm ü bir āyīni var

"*Güzellik diyarını seyretmek isteyen gam çekmeyi âdet edinmiş. Çünkü her milletin bir resmi bir ayini vardır."*

15 Ra Kafiyesi

6 Bister-i nesrīnde yatan gül ne bilsün ḥālini
Bülbül-i dil-ḫastenüñ kim ḫārdan bālini var

"*Nesrin yatağında yatan gül, dikenden yastığı bulunan hasta yürekli bülbül hâlini ne bilir?"*

7 Bu sebebden Aḥmed'üñ ṣormaz ṣınuḳ göñlini dost
Her ḳılında zülfinüñ biñ 'āşıḳ-ı miskīni var

"*Sevgilinin zülfündeki her kılda binlerce âşık asılı bulunduğu için Ahmed'in kırık gönlünü sormuyor.*"

Gazel

mef'ûlü/ mefâ'îlü/ mefâ'îlü/ fe'ûlün

1 Nergis ki çemen şāhıdur uş tāc-ı zeri var
Sevdā-zededür çeşmüñ ucından seḥeri var

"*Çemen şahı olduğu için başında altın tacı bulunan nergis, gözünün sevdasına tutulmuş gece uyuyamıyor.*"

2 Ḳandīl-i dil aşılmaġa ḥüsnüñ ḥareminde
'Anber ṣaçınuñ silsile-i müşg-i teri var

"*Güzelliğinin harеminde gönül kandilinin asılması için amber saçının taze miskten zinciri var.*"

3 Söyler yine aġyār ḳulaġuña egilmiş
Ḳaşuñ bigi kim bile ne egri ḫaberi var

"*Yabancı yine eğilmiş kulağına gizli sözler söylüyor. Kim bilir, kaşın gibi ne eğri haberleri vardır.*"

4 Ṣīrīn lebi yāruñ ki ṭabīb-i dil ü cāndur
Ben ḫaste-dilin ṣormaġa ḫoş gül-şekeri var

"*Gönül ve can hekimi olan yârin tatlı dudağı benim gibi kalbi yaralı hastasına hatır sormak için hoş gülbeşekeri vardır.*"

5 Aṣ mūy-i dil-āvīzi çıḳar zīr-i külehden
Kim ẓulm elin uzatdı 'aceb fitneleri var

"*Gönüllerin taalluk peyda etmiş olduğu saçını külahının hapsinden çıkar da as. Çünkü zulüm elini etrafa uzatmış ve birçok fitne çıkarmıştır.*"

[28]

16 Ra Kafiyesi

6 Būstān-ı ruḫuñda nice ṭāvūs olur ol zülf
Kim müşg ile ‘anberden iki bāl ü peri var

“*O zülüf, yanağının bostanında nasıl bir tavustur ki misk ile amberden iki kanadı vardır.”*

7 Āvāredür illerde bu yıl ḥacc ider Aḥmed
Sen yoldaş olursañ ne mübārek seferi var

“*Ahmed bu yıl başıboş dolaşıp duruyor ve hacca gitmek diliyor. Sen yoldaşlık edersen o sefer ne mübarek olur.”*

8 Yoḳsa şeb-i vaṣlında ne ṭañ şem‘-i murādın
Micmer bigi devrüñde çün odlu cigeri var

“*Vuslatın gecesinde muradın mumunu yaksa şaşılır mı? Senin güzelliğinin devrinde onun da buhurdan gibi ateşli ciğeri var.”*

SONUÇ

Bizim edebiyatımızda çeviri yazılı pek çok metin oluşturulmuştur. Ancak bir divanın beyitlerinin baştan sona gözden geçirilerek beyitlerin anlamlandırıldığı eser sayısı oldukça sınırlıdır. Bu hususta elimizdeki yegâne eser Ali Nihat Tarlan'ın Fuzuli Divanı Şerhi adlı eseridir. Tarlan'ın söz konusu eseri bir şerh olması dolayısıyla yer yer teferruatlı bilgiler vermesi açısından Tâhirü'l-Mevlevî'nin Ahmed Paşa'nın beyitlerinin sadece nesre çevirisini verdiği bu esere göre şüphesiz daha ayrıntılıdır. Bununla birlikte Ali Nihat Tarlan'ın söz konusu şerh çalışmasında pek çok gazelde beyitlerin sadece nesre çevirisine yer vermiş olması ve özellikle de kaside nazım şekli gibi önemli bir nazım şekline ait şiirlerin söz konusu şerhe alınmamış olması, Tâhirü'l-Mevlevî'nin Ahmed Paşa Divanı'ndaki bütün gazel ve kasidelerin nesre çevirisine yer verdiği bu çalışma ile mukayese edildiğinde en az Ali Nihat Tarlan'ın söz konusu şerhi kadar kıymetli bir çalışmadır. Üstelik Tâhirü'l-Mevlevî her ne kadar beyitlerin sadece nesre çevirisini vermekle iktifa etmiş olsa da gerekli gördüğü yerlerde din, tasavvuf, efsanevî ve tarihî kişiler, inançlar ve mazmunlara ilişkin yapmış olduğu açıklamalarda söz konusu eseri adeta şerhe yaklaştırmış bir başka ifade ile Ahmed Paşa Divanı'nın baştan sona şerh edilmesine zemin hazırlamıştır.

Tâhirü'l-Mevlevî divan edebiyatı geleneğinini en ince ayrıntısına kadar bilen, Arapça ve Farsça dillerine ve bu dillerin gramer yapılarına hâkim, şair, müderris, âlim bir şahsiyettir. Bu vasıfları sebebiyle Ahmed Paşa Divanı'nın nesre çevirisini yapmış olması ayrıca bazı beyitlerde yaptığı açıklamalar Türk edebiyatı araştırmaları açısından kıymetli olmakla birlikte klasik şiire ilişkin mazmunların anlaşılmasında da büyük bir önem arz etmektedir. Yaptığımız çalışmada Tâhir'ül Mevlevî'nin muhtasar hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiş, Ahmed Paşa Divanı'nın Nesre Çevrilişi isimli eseri günümüz harflerine aktarılmıştır.Eski kültürüne yabancılaşan, klasik eserlerin ihmal edildiği günümüzde bu eserlerin anlaşılmasının, hatta okunmasının dahi güç olduğu esefle anlaşılmaktadır.

Tâhir'ül Mevlevî, yazdığı eserlerin gelecek nesillerce okunamayacağından ve bu sebeple anlaşılamayacağından endişe duymakta ve bu durum onu ümitsiz ve hüzünlü bir ruh haliyle baş başa bırakmaktadır. Onun kıymetli eserlerinin unutulup gitmesine bir nebze olsun engel olabilmek amacıyla "Ahmed Paşa Divanı'nın Nesre Çevrilişi" isimli eserini

Latin harflerine aktararak çalışmamı tamamlamış ve günümüz okuyucusunun hizmetine sunmuş bulunuyorum.

KAYNAKÇA

ARPA Recep, "Tâhirü'l-Mevlevî'nin Tefsîr-i Hüseynî Tercümesi'nden Bir Numûne", Usûl İslam Araştırmaları, 21 (2014), s.129-146.

BARAN Yılmaz, Tâhirü'l-Mevlevî'nin Tedrîsât-I Edebiyyeden Nazm Ve Eşkâl-İ Nazm'ı, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray, 2016.

BİNER Fuat, Tâhirü'l – Mevlevî Türk Edebiyatı Tarihine Dâir Hulâsalar Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

DEVELLİOĞLU Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2003.

GÜNGÖR Zülfikar, Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1994.

http://muhaz.org/tahirul-mevlevinin-islam-tarihciligi-ozet.html?page=7 (e.t. : 22.01.2019)

http://muhaz.org/tahirul-mevlevinin-islam-tarihciligi-ozet.html?page=7 (e.t.: 22.01.2019)

http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=4130&ctgr_id=98 (e.t. : 22.01.2019)

http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=4130&ctgr_id=98(e.t. : 22.01.2019)

İPEK Abdulmuttalip, Mantıkî ve Bir Hezliyyesi (Metin-Şerh) Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun), Grafiker Yayınları, Ankara: 2018.

İPEK Abdulmuttalip, "Nedim'in 'Köşk Kasidesi'ne Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın Nazirelerinin Tâhirü'l-Mevlevî Tarafından Şerhi", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 56 (2016), s. 981-1030.

KANAR, Mehmet, Kanar Farsça Türkçe Sözlük, Say Yayınları, İstanbul, 2010.

KANAR, Mehmet, Kanar Osmanlı Türkçesi Sözlüğü (İki Cilt), Say Yayınları, İstanbul 2009.

Mehmet Tahir, Divânçe-i Tahir, TBMM Kütüphanesi.

OLGUN Tahir, Edebiyat Lügati, Haz. Kemal Edib Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994.

PARLATIR İsmail, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı Yayınevi, Ankara 2011.

SEZEN Tahir, Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Numarası:21, Ankara, 2006.

Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî, Haz. Paşa Yavuzarslan, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2015.

ŞENTÜRK Atillâ, Tâhirü'l-Mevlevî Hayatı ve Eserleri, Nehir Yayınları, İstanbul, 1991.

Tahir Olgun, Divânçe-i Tâhir, İfâde-i Mahsusa.

Tahir Olgun, Mahfil, S. 36, Şevval 1341.

Tahir Olgun, Mesnevî'nin Eski ve Yeni Muterîzleri, İstanbul, 1946.

Tahir Olgun, Mesnevî'nin Yeni Muterîzine İkinci Cevap, İst. 1947.

Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun), Mantıkî ve Bir Hezeliyyesi [Metin-Şerh], Haz. Abdulmuttalipİpek, Grafiker Yayınları, Ankara, 2018.

Tâhirü'l-Mevlevî, "Es'ad Dede Efendi Merhum Hakkında", Mahfil, S.36, Şevvâl 1341.

TARLAN Ali Nihat, Ahmet Paşa Divanı, MEB Yayınları, İstanbul, 2005.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı,Adı	TEZEN, Zehra
Uyruğu	Türkiye Cumhuriyeti
Doğum tarihi veyeri	28.04.1992 Aksaray
E-posta	zehra_tezen@outlook.com

EğitimDerecesi	**Okul/Program**	**Mezuniyet yılı**
Lise	Helvadere Lisesi	2010
Üniversite	Nevşehir Üniversitesi	2014
YüksekLisans	Aksaray Üniversitesi	

İş Deneyimi, Yıl	**ÇalıştığıYerler**	**Görev**
4	Güroymak İMKB Anadolu Lisesi, Güroymak İpekyolu Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi, Sorgun Çiğdemli Çok Programlı Anadolu Lisesi, Sorgun Şehit Ahmet Alan Anadolu Lisesi	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni